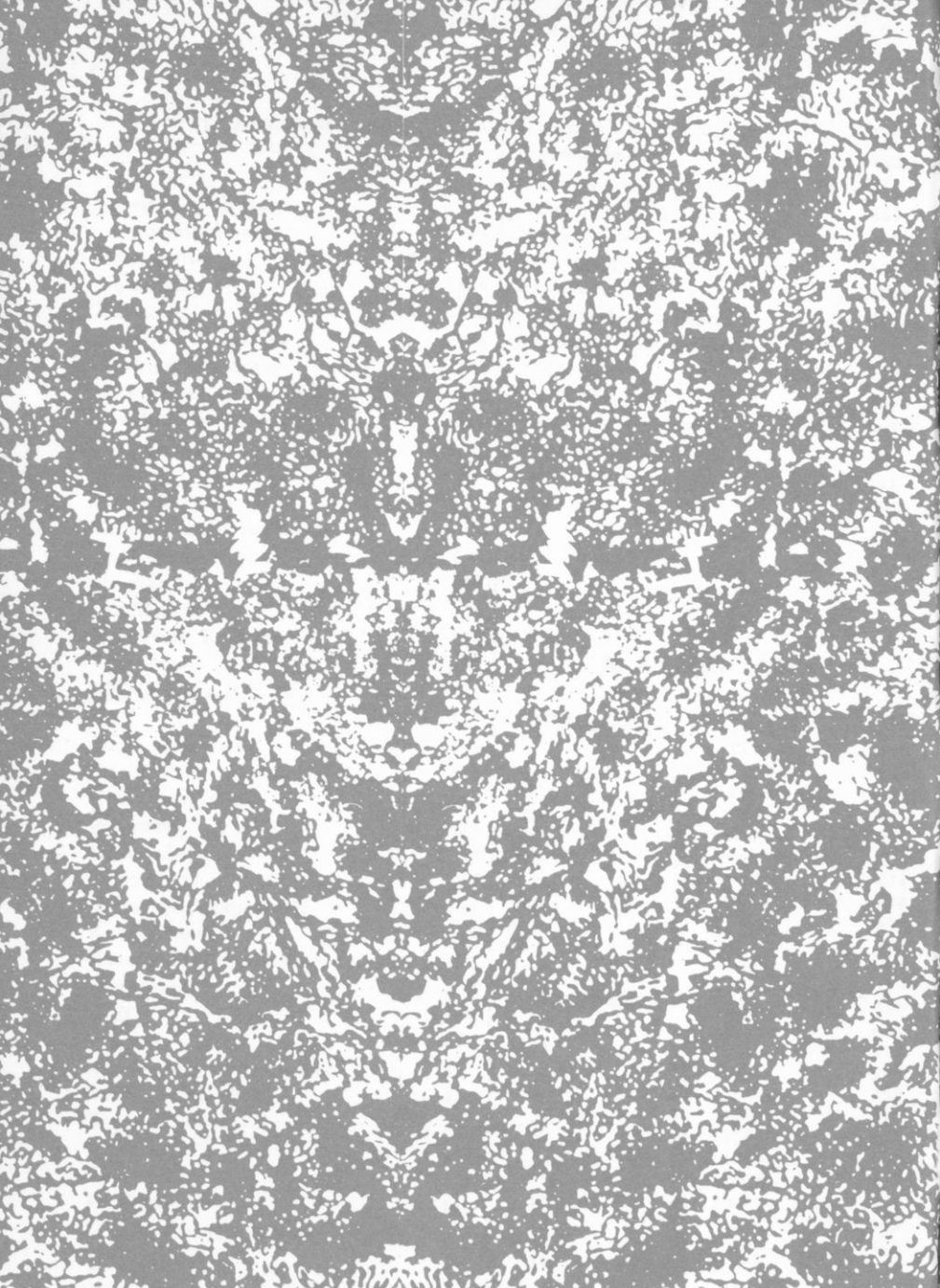
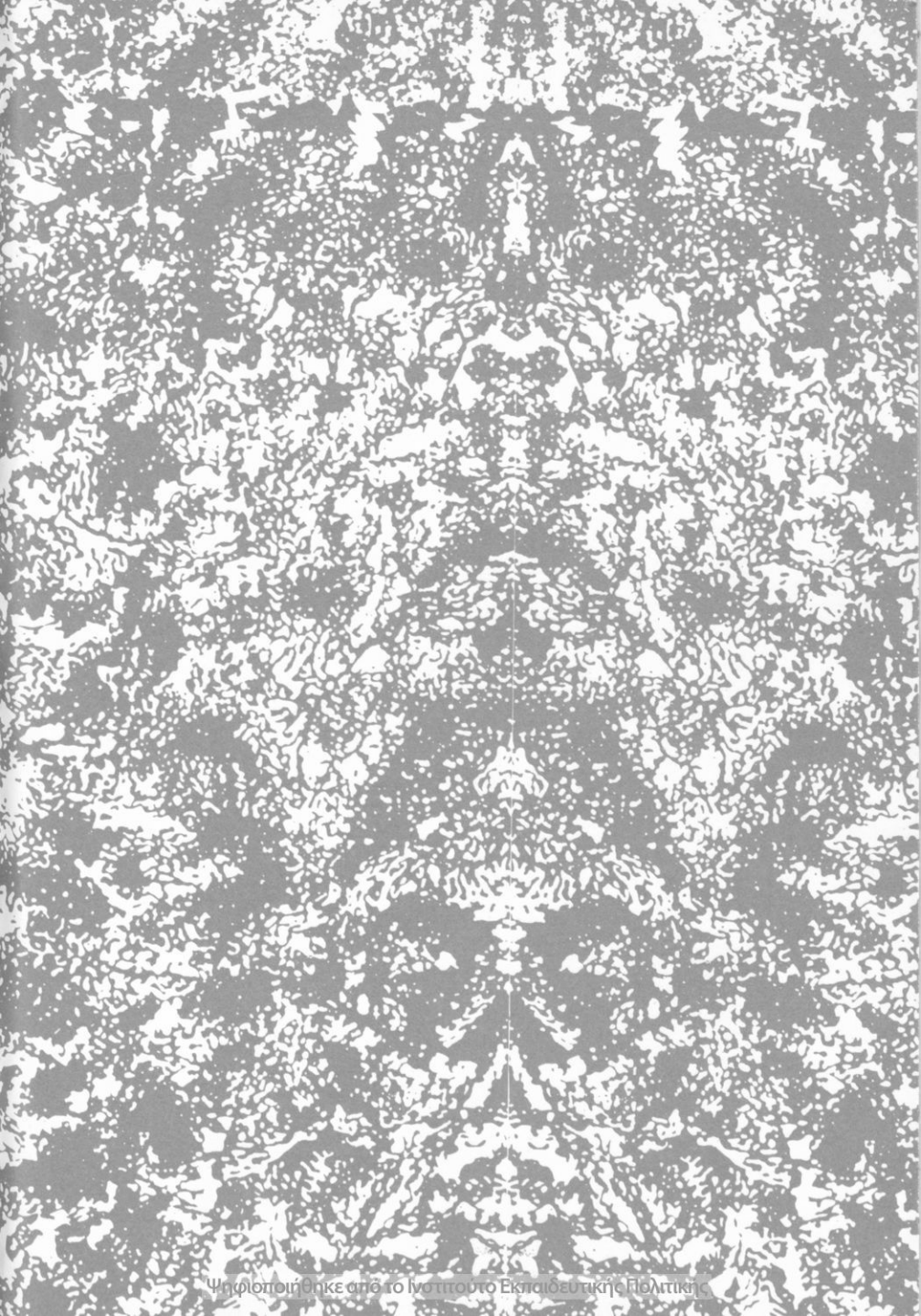

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΕΓΚΡΙΘΕΝΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΞΑΤΕΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ
ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΟΓΔΟΗ

«Πᾶσαν ὁμορφίαν Πατρίδα ἐσὺ
τὴν ἔχεις». Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

Τιμᾶται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ φόρου δρ. 43.30

(Βιβλίοσ. δρ. 11.40. Φόρος Ἀναγκ. Δανείου 3.40)

Ἀριθ. ἀδείας κυκλοφορίας 80996-15 Σεπτεμβρίου 1938

17487

Σ. Π

ΕΚΔΟΤΗΣ ΗΛΙΑΣ Ν. ΔΙΚΑΙΟΣ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΟΔΟΣ ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗ 9

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Κρυονέσι, Καρπίνι

Σπύρος Ι. Παπασπύρου
Ζωγράφος
Καθηγητής Εφαρμογών ΤΕΙ/ΗΠ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. ΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ
ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

Α. ΤΡΑΥΛΑΝΤΩΝΗ

1. Ο ΓΥΦΤΟΔΑΣΚΑΛΟΣ

Απρίλης ήταν· χαρούμενος ό ήλιος άσήμωνε τοῦ Στρυμόνος τὰ διάπλατα νερά και με όρμη γονιμοποιούσε την όμορφη, την πλούσια, την ελεύθερη γή της Ἀνατολικῆς μας Μακεδονίας. Τό ένα κοντά στο άλλο περάσαμε τὰ χωριά της τὰ δροσερά κι εύ-τυχισμένα κι εφθάσαμε στο χωριό, όπου έμελλε νὰ περάσουμε τή νύχτα μας. Πηγαίναμε με τὸ πέμπτο στρατοδικείο έκστρατείας από τὸ Μακὲς τῶν Σεργῶν στη Μουσθαίνη τοῦ Παγγαίου.

Τὴν ιδιαίτερη συντροφιά μου αποτελούσαν ό Πρόεδρος τοῦ στρατοδικείου μας, ό βασιλικὸς άντεπίτροπος και ό άντεισηγη-τής, ό μόνος μεταξύ μας νέος, ό Θανάσης Π., συμπολίτης μου και φίλος μου έξαιρετικά αγαπημένος.

Καταλύσαμε σ' ένα άπέραντο παλιό τουρκόσπιτο, όπου τὼρα κατοικοῦσε πολυάνθρωπη οικογένεια προσφύγων καλομίλητων και νοικοκυρεμένων.

Τὴν άλλη μέρα περιμένοντας και τ' άλλο προσώπικό, έμεί-ναμε στο ίδιο χωριό και θελήσαμε νὰ τὸ γνωρίσάιμε γυρίζοντας τὰ στενά και σκιερά του μονοπάτια.

Ἦταν ἄλλοτε χωριὸ καθαρὸ τουρκικό, μὰ τώρα ἀπὸ τὸν κατακτητὴ πεντακοσίων χρόνων ἄλλο ἵχνος δὲν ἔμεινε παρὰ δυὸ τρία τζαμιά καὶ μερικοὶ ντουγράδες στὶς πόρτες τῶν πιὸ ψηλῶν του σπιτιῶν.

Στὸ μεσοχώρι εὐρήκαμε καθισμένους στὸ πεζούλι νὰ δροσίζωνται ἀπὸ τὸν ἥσκιο τὸν βαθὺ ἐνὸς πλατάνου καὶ τὸ νεράκι, πὺν κελάρυζε σὲ ἓνα πλατὺ καὶ καθαρὸ αὐλάκι, λίγους γέρους καθαρούς, Ἰν καὶ φτωχοντυμένους.

Προσηκώθηκαν, τοὺς εἶπαμε νὰ καθίσουν καὶ πιάσαμε κουβέντο.

Ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς εἶχε κάτι τὸ ἐνδιαφέρον νὰ ρωτήσῃ, ἐγὼ ἐρώτησα ποῦ εἶναι τὸ σχολεῖο τους. Μοῦ ἔδειξαν ἓνα σπῖτι ψηλὸ, στερεό, μὲ ἓναν κῆπο ἀπέραντον· μᾶς εἶπαν ὅτι ἦταν ἄλλοτε τούρκικο σχολεῖο

— Καὶ τί ἔχετε ; δάσκαλο ἢ δασκάλα ; ἐρώτησε κάποιος ἀπὸ μᾶς

— Οὔτε δάσκαλο οὔτε δασκάλα, εἶπε ὁ πιὸ ὁμιλητικὸς ἀπὸ τοὺς γέρους, ἴσως ὁ πάρεδρος.

— Γιατί ;

— Γιατὶ ἔτσι· γιατί δὲν μᾶς ἔστειλε ἡ Κυβέρνηση.

— Ἄκου τα, κύριε ἐκπαιδευτικὲ σύμβουλε· μοῦ εἶπε ὁ Πρόεδρος.

— Ἰσως, εἶπα, ἐπειδὴ εἶναι ὅλοι ἐλληνόφωνοι ἐδῶ καὶ ἔχομε μεγάλη ἔλλειψη ἀπὸ δασκάλους, νὰ προτιμήθῃσαν τὰ ξενόφωνα χωριά.

— Μὰ δὲ μοῦ λές, πατριώτη, ἐδῶ κοντὰ κανένα ἄλλο χωριὸ δὲν ἔχει δάσκαλο νὰ στέλνετε τὰ παιδιὰ σας ;

Κάπως κρύα μᾶς ἀπάντησε ὁ γέρος.

— Εἶναι δάσκαλος ἐκεῖ· καὶ μᾶς ἔδειξε λίγο πιὸ πέρα ἓνα συνοικισμό, πὺν φαίνονταν πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ φτωχός· ἦταν ἓνα μεγάλο κονάκι μὲ τὴν ἀποθήκη του καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸ καμπόσα καλυβόσπιτα.

— Καὶ γιατί λοιπὸν δὲν στέλνετε ἐκεῖ τὰ παιδιὰ σας, ἀφοῦ εἶναι τόσο κοντά ; Ὁ γέρος δὲν ἀπάντησε.

Μίλα, βρέ· τοῦ εἶπε μὲ ἄγριο ὁ Βασιλικὸς ἀντεπίτροπος· γιατί δὲν τὰ στέλνετε ἐκεῖ στὸ σχολεῖο ;

— Γιατ' ἔτσι.

— Τί θὰ πῆ γιὰτ' ἔτσι;

— Νά, γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι Γυφτοχώρι· στὸ Γυφτοδάσκαλο θὰ στείλωμε τὰ παιδιὰ μας;

Μᾶς γεννήθηκε περιέργεια.

— Πᾶμε τὸ δειλινὸ σ' αὐτὸ τὸ Γυφτοχώρι;

— Πᾶμε.

— Καὶ κοίταξε καλὰ, εἶπε ὁ Πρόεδρος, ἄν εἶναι κανένας καλὸς δάσκαλος καὶ δὲν τὰ στέλνετε, τώρα, ποὺ θὰ περάσῃ ὁ στρατηγός, θὰ σᾶς δέσῃ ὅλους.

— Τί καλὸς, καπετάνιο μου; Γυφτοδάσκαλος· τί ἄλλο νὰ σοῦ πῶ!

* *
*

Ηταν ἀκόμη ζέστη, ὅταν ἐπῆραμε τὸ δρόμο γιὰ τὸ Γυφτοχώρι, ὅπως μᾶς τὸ εἶχαν ὀνομάσει.

Στὸ δρόμο ἐμάθαμε πὼς ὠνομάζονταν Πύργος καὶ τὸ μάθαμε ἀπὸ ἓνα μεγάλο παιδί, ποὺ πῆγαινε ἐκεῖ μὲ ἓνα κουτὶ κρεμασμένο στὸ λαιμὸ του.

— Καὶ σὺ εἶσαι ἀπὸ τὸν Πύργο; τὸ ἐρωτήσαμε.

— "Α! μπά! μᾶς εἶπε μὲ κάποια ἀποστροφή. "Εγὼ εἶμαι πρόσφυγας.

— Καὶ τί πᾶς νὰ κάμῃς στὸ Γυφτοχώρι;

— Πάω τώρα, ποὺ θὰ σκολάσουν τὰ γυφτόπουλα, νὰ τοὺς πωλήσω σταφίδες.

— "Α! γι' αὐτὸ πᾶς! γιὰ νὰ μάθῃς γράμματα δὲν πᾶς! καὶ πὼς σὲ λένε;

— Εὐρυβιάδη.

— Τίνος εἶσαι;

— "Εκείνου τοῦ Χαρίση πῶχει τὸ μαγαζὶ στὸ σχολεῖο, ποὺ περάσατε καὶ ρωτήσατε γιὰ τὸ δρόμο.

— Καλὰ· στάσου νὰ μᾶς δείξῃς καὶ μᾶς τὸ δρόμο γιὰ τὸν Πύργο.

Ὁ ἥλιος ἔγερνε στὴ δύση του· τὰ κοπάδια γύριζαν ἀπὸ τὶς βοσκές, τὰ σιτάρια ἦτανε μεστωμένα καὶ οἱ βρίζες ἦτανε ψηλότερες ἀπὸ τὸ ἀνάστημά μας. Εὐτυχισμένη χώρα· ὕστερα ἀπὸ τόσα βάσανα εἶχε ἀκόμα κοπάδια καὶ σιτάρια, εἶχε ἀκόμα πλοῦτο καὶ χαρά.

— Νὰ ἐκεῖνο εἶναι τὸ σχολεῖό· μᾶς εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης.

— Μὰ τώρα ἔχουν σχολάσει τὰ παιδιὰ· εἶπε κάποιος ἀπὸ μᾶς.

— Ἄ μπά! εἶπε ὁ Εὐρυβιάδης, ἂν δὲν πέση ὁ ἥλιος, δὲν σκολάει ὁ Γυφτοδάσκαλος.

Καὶ ἀλήθεια· ὁ χαρωπὸς ἐκεῖνος θόρυβος, ποὺ χαρακτηρίζει τὸ σχολεῖο, μᾶς εἰδοποίησε ἀπὸ μακριὰ ὅτι ὁ Γυφτοδάσκαλος ἐργάζονταν ἀκόμα.

— «Συναυλία τις μὲ φθάνει ἀρμονία γλυκυτάτη», εἶπεν ὁ Πρόεδρος, ποὺ εἶχε διαβάσει καὶ θυμότεαν πολλὰ ποιήματα τῶν παλαιότερων χρόνων. Τὸ σχολεῖο ἦτανε ἓνα εὐρύχωρο καὶ στερεὸ ἀπλὸ κτίριο μὲ κῆπο στὶς τρεῖς πλευρές του· ἡ πόρτα ἦταν ἀνοικτὴ καὶ μπήκαμε μὲ τὴν ἱεραρχικὴ πάντα τάξη.

— Μᾶς ἐπιτρέπεις, δάσκαλε; ἐρώτησε ὁ Πρόεδρος μπαίνοντας.

— Ὅριστε, καπεταναῖοι μου, εἶπεν ὁ δάσκαλος, χωρὶς νὰ διακόψῃ τὸ μάθημα του.

Μέσα τὸ σχολεῖο δὲν ἦταν πλούσιο, ἀλλὰ καὶ τίποτε δὲν τοῦ ἔλειπε ἀπὸ τὰ ὄργανα πρώτης ἀνάγκης.

Στὰ θρανία του χοντροκομμένα, ἀλλὰ ἄνετα, κάθονταν καμιὰ τριανταρὶα παιδάκια μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ὅλα βαθιὰ μελαχρινά, μὲ κατὰμαυρα ζωηρὰ μάτια καὶ μὲ καθαρὰ τὰ χέρια τους, τὰ πρόσωπά τους, τὰ φτωχικὰ φορέματά τους.

Ὁ δάσκαλος ἦτανε γέρος, ἀλλὰ καλοστεκούμενος μὲ φορέματα ἐγχώρια, μὲ ἓνα ζευγάρι ματογυῶλια στὴν ἄκρῃ ἀπὸ τὴ χονδρὴ του μύτη καὶ μιὰ χονδρὴ ξύλινη ρίγα στὸ χέρι· ἐστέκονταν πολὺ κοντὰ στὰ παιδιὰ καὶ τοὺς ἔκανε ἀριθμητικὴ ἀπὸ μνήμης.

Ἐδῶκε ἓνα πρόβλημα τόσο σύνθετο, ποὺ ἐγὼ ἀμέσως ἐσχημάτισα τὴν ἰδέα πὼς ἀπὸ μέθοδο δὲν ἐνοιωθε πολλὰ πράγματα ὁ Γυφτοδάσκαλος. Μ' ὅλα ταῦτα λίγα παιδάκια ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα σήκωσαν τὰ μελαψὰ χέρια τους, ἓνα κοριτσάκι, τὸ μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα, μὲ τὰ μάτια ποὺ ἄφηναν ἀστραπές, εἶπε ἀμέσως τὴν ἀπάντηση μὲ μεγάλῃ ἐπιτυχία.

— Σιωπή, Θεσσαλονίκη, τῆς εἶπε ὁ δάσκαλος, γιατί θὰ σὲ δείρω.

— Γιατὶ τὴν καημένη; ρώτησε ὁ Θανάσης.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

— Γιατί δὲν ἀφήνει ἄλλον νὰ μιλήσῃ.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔκρουσε τὸ πρόσωπο στὰ χέρια της ἐπάνω-
στο θρανίον καὶ ἔκλαιε, ὥς τόσο μὲ τὸ ἓνα της ματάκι ἐκοίταξε
γελαστὰ τὸ Θανάση μὲ εὐγνωμοσύνη.

Τὸ ἓνα πρόβλημα ἀκολούθησε ἄλλο καὶ τὰ παιδιὰ ἀπαντοῦ-
σαν ἂν ὄχι πάντα μὲ ὁρθότητα, ἀλλὰ πάντα μὲ σκέψη καὶ μὲ
ζωηρότητα πνεύματος.

Ἐνόμισα πὼς θὰ εἶχε κάποια εἰδικότητα στὴ λογιστικὴ ὁ
δάσκαλος ἢ κάποια ἰδιοφυΐα τὰ παιδιὰ καὶ ζήτησα νὰ διαβά-
σουν· ὕστερα ζήτησα νὰ ποῦν Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, Θεησκευτικά,
νὰ μᾶς δείξουν τὴ γραφή τους, ἔπιασα κοιβέντα μὲ τὰ μικρά,
ρώτησα γιὰ τὸ χωριὸν τους, γιὰ τὴν πατρίδα τους· ἔκαμα δηλαδὴ
μιὰ ἐπιθεώρηση ἀρκετὰ ἐπαγγελματικὴ καὶ τὸ συμπέρασμα
ἦταν πὼς ὅλοι μας πέφταμε ἀπὸ θαυμασμὸν σὲ θαυμασμὸν,
ὅσο ποὺ ἄρχισαν νὰ ὑγραίνωνται τὰ μάτια ὅλων μας καὶ
ὁ καθένας προσπαθοῦσε νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν ἄλλον τὴ συγ-
κίνησίν του.

Ὁ δάσκαλος μ' ἄφησε ἐλεύθερον· ἀκολουθοῦσε μόνο μὲ τὰ
μάτια ζωηρεμένα τώρα σὰ μάτια νεανικά, πότε τὰ παιδιὰ του
καὶ πότε ἐμένα.

— Ξέρουν καὶ τραγούδια δάσκαλε ;

— Πὼς δὲν ξέρουν ; θέλετε τροπάρια ἐκκλησιαστικά ;

— Τὸν ὕμνον στὴν Ἐλευθερίαν τὸν ξέρουν ;

— Τί θὰ πῇ αὐτό ; τὸν ὕμνον δὲν θὰ ξέρουν ; Τὸν ἤξεραν
καὶ τὸν τραγουδοῦσαν οἱ μαννάδες των τὸν καιρὸν τῆς σκλαβιάς
καὶ δὲν θὰ τὸν ξέρουν αὐτά ;

Τὰ παιδάκια σηκώθηκαν, διώρθωσαν τὰ φτωχικά τους φο-
ρέματα, ὁ δάσκαλος ἔβγαλε μιὰ σκούφια, ποὺ φοροῦσε στὸ φαλα-
κρό του κεφάλι, ἔβγάλαμε καὶ μεῖς τὰ πιλίκια καὶ σταθήκαμε
σὲ προσοχή. Ὁ δάσκαλος χτύπησε τὴ ρίγα στὸ θρανίον καὶ τὰ
γυφτόπουλα εἶπαν τὸν ὕμνον· εἶπαν πολλὰς στροφάς, ἔλεγον ὅλα
τὰ λόγια σωστὰ καὶ ἡ μουσικὴ τους δὲν ἦταν πολὺ παράτονη·
μόνο ποὺ ὁ δάσκαλος χτυποῦσε πολὺ συχνὰ τὸ θρανίον μὲ τὴ ρίγα
καὶ κινοῦσε τόσο ζωηρὰ τὰ χέρια του καὶ τὰ πόδια του, ὥστε
τοῦ λύθηκε μιὰ καλτσοδέτα, ἀλλὰ δὲν ἔσκυψε νὰ τὴ δέσῃ· εἶχεν
ἰδρώσει καὶ μεῖς δὲν κοιτάξαμε πιά νὰ κρύψουμε ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν
ἄλλον τὰ μάτια μας τὰ δακρυσμένα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ Θεσσαλονίκη μὲ μιὰ δυνατὴ καὶ γλυκεῖα φωνὴ ἀρκετὰ ἀρμονικῇ πρωτοστατοῦσε καὶ μὲ τὸ στόμα της καὶ μὲ τὰ μάτια της.

Ὁ δάσκαλος τὴν ἐχάιδεψε, ὅταν ἐτελείωσε, καὶ τῆς εἶπε :

— Γιὰ τελευταία φορὰ θὰ σὲ συγχωρήσω, Θεσσαλονίκη.

— Ἄν τὸ ξανακάμω, δάσκαλε νὰ μὲ σκοτώσης.

— Δὲν ἔχω ἀνάγκη· φθάνει νὰ τὸ πῶ τῆς Μαρίας.

— Ἡ Μαρία, ποὺ τὴν φοβέρισες, ποιά εἶναι ; ρωτήσαμε.

— Ἡ μάννα της· ἔτσι ἦτανε καὶ κείνη ζωηρή· μὰ τώρα ἔγινε ἡ καλύτερη νοικοκυρά.

— Τὴν εἶχες μαθήτρια καὶ τὴ μητέρα της :

— Καὶ τὴ μητέρα τῆς μητέρας της· ἔχω σαράντα χρόνια δάσκαλος σ' αὐτὸ τὸ χωριό· νά, σὲ τρεῖς μῆνες κλειοῦν σαράντα χρόνια ἐδῶ, ποὺ βλέπετε.

— Καὶ ποιὸς σὲ πληρώνει ;

— Οἱ χωρικοὶ· ποιὸς θὰ μὲ πλήρωνε ; ὁ ἀγὰς, ποὺ εἴχαμε, ποὺ μᾶς ἔβγανε ἀπὸ τὴ λειτουργία μὲ τὸ βούρδουλα γιὰ νὰ μᾶς στείλῃ νὰ θερίσωμε τὴν Κυριακή ; οἱ χωρικοὶ οἱ καημένοι μου διναν μιὰ λίρα τὸ μῆνα καὶ τὸ ψωμί μου καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν καὶ αὐτοί, φτωχόκοσμος, βλέπεις· τὸ χωριὸ ἦταν τσιφλίκι· δὲν εἶχαν δικὰ τους χωράφια· κι ἔπειτα εἶναι ἐργατικοὶ πολὺ καὶ οἰκονόμοι· ξέρουν καὶ τὴν τέχνη. Πλέκουν καλάθια. Τώρα δόξα νὰ χῇ ὁ Θεός, ποὺ ἀπόχτησαν χωράφια· ζοῦν καλύτερα, μοῦ αὔξησαν καὶ μένα τὸ μισθό μου.

— Μὰ τώρα δὲν σὲ πληρώνει ἡ Κυβέρνηση ; ρώτησε ὁ Βασιλικὸς ἀντεπίτροπος.

— Ὅχι, δυστυχῶς δὲν ἀναγνωρίσθηκα· νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, δὲν εἶχα καὶ κανένα προσόν· δὲν ἔχω οὔτε ἀπολυτήριο σχολαρχεῖον· πῶς ν' ἀναγνωρισθῶ ;

— Καὶ τὰ γράμματα ποὺ τὰ μαθες λοιπόν ;

— Ποιά γράμματα, καπετάνιο μου ; τὰ σπουδαῖα γράμματα, ποὺ ξέρω ; Ἐ! σαράντα χρόνια κάνω τὸ δάσκαλο· πῆγαινα καὶ καμιὰ φορὰ καὶ στὴν Καβάλλα, καὶ πρὸ πάντων στὰς Σέρρες, ὅπου εἴχαμε ἓνα μεγάλο παιδαγωγό, τὸ Μαρούλι· μὲ προστάτεινε πολὺ καὶ μ' ὡδηγοῦσε. Ἐ! ἔτσι κάτι ἔμαθα, τὸν ὕμνο τὸν διάβασα σ' ἓνα βιβλίον καὶ τὸν ἔμαθα ὅλον ἀπ' ἔξω· ἔπειτα ἄκουσα νὰ τὸν πᾶλλῃ μιὰ δασκάλα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ποὺ εἶχαν στὸ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Πράβι, τὸν ἐδίδασκε κρυφὰ στὴ Μητροπόλιν. Ἔ! ἔτσι κάτι πῆρα· τώρα καλὰ κακὰ ἡ δουλειὰ γίνηκε· αὐτὸ μπορούσα αὐτὸ ἔκαμα.

— ὦ! καὶ ἔκαμες τόσα πολλὰ, φτωχέ μου δάσκαλε! Σκόλασε τώρα τὰ παιδιὰ νὰ μὴν περιμένουν.

— Ἄ! δὲν τὰ μέλει· τοὺς ἀρέσει πολὺ νὰ βλέπουν Ἕλληνας ἀξιωματικούς καὶ ν' ἀκοῦνε τὶς κουβέντες τους! Ἄ! δόξα νὰ γῇ ὁ μεγαλοδύναμος· ἐξήσαμε καὶ τὸ εἶδαμε· φθάνει αὐτό. Ἔλα τώρα, προσευχὴ καὶ νὰ φύγετε· καὶ φρόνιμα στὸ δρόμο καὶ σύ, Θεσσαλονίκη, εἶπαμε ἄλλη φορά...

— Ἐννοια σου, δάσκαλέ μου, ἔννοια σου.

Στὴν πόρτα στέκονταν ὁ Εὐρυβιάδης μὲ τὸ κουτί του καὶ διαλαλοῦσε τὶς σταφίδες του. Μὰ δύο μόνο παιδάκια εἶχανε πεντάρες γιὰ ν' ἀγοράσουν· τὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Θεσσαλονίκη· ἔφαγε κι αὐτὴ, μοίρασε καὶ στὰ μικρά, πού τὴν ἐτριγύρισαν.

Αὐτὸ ἔφερε μιὰ ἔμπνευση στὸν ἀντεπίτροπο.

— Πόσο θέλεις, Εὐρυβιάδη, γιὰ ὅλο τὸ κουτί σου; ἐρώτησε τὸ προσφυγόπουλο

— Τρεῖς δραχμές· πάρε το δυόμισι.

Ὁ ἀντεπίτροπος ἐπλήρωσε, δώσαμε κάτι καὶ οἱ ἄλλοι καὶ πῆραμε ὅλη τὴ σταφίδα καὶ τὴ μοιράσαμε στὰ παιδιὰ!

Τὸ τί γίνηκε ὁ καθένας τὸ φαντάζεται· πόση εὐτυχία ἐσκόρπιζε ἡ μαυρομάτα τοῦ Μωριᾶ στὰ μαυρομάτικα ἐκεῖνα γυφτόπουλα! Στὸ τέλος μᾶς ἔκαμαν διαδήλωση σωστὴ φωνάζοντας ζήτω.

— Θέλετε τώρα νὰ ἰδῆτε καὶ τὸ χωριό μας; μᾶς ρώτησε ὁ δάσκαλος.

— Ἀκοῦς, δὲ θέλουμε;

— Ἐχομε καὶ μιὰ παλιὰ ἐκκλησίαν καὶ ἓνα ἀγίασμα καὶ ἓνα Εὐαγγέλιο θαυματουργό· πᾶμε νὰ τὰ ἰδῆτε πρὶν νυχτώση. Ἐπήγαμε· στὸ δρόμο κουβεντιάζοντας ἐμάθαμε πὼς ὁ δάσκαλος ἐλέγονταν Γεώργιος Οἰκονομίδης—σὰν τὶ μπορεῖ νὰ πῇ ἓνα τέτοιο ὄνομα!—πὼς ἦταν καὶ ψάλτης, πανδρεμένος μὲ πέντε παιδιὰ, καὶ ὅτι τὰ δύο ἀπ' αὐτὰ τὰ μικρότερα ἦσαν στρατιῶτες, καθὼς καὶ ἓνα ἀγγόνι του ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο κορίτσι του, ἄλλα στὴν παλιὰ Ἑλλάδα καὶ ἄλλα στὴν Ἑπείρο. Ἐμάθαμε ἀκόμα ὅτι τὸ σχολεῖο τὸ εἶχαν χτίσει μὲ τὰ χέρια τους οἱ χωρικοί, ὅτι τὰ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

θρανία καὶ τοὺς πίνακες τὰ εἶχε φτειάσει μὲ τὰ χέρια του ὁ δάσκαλος, ὅτι τὸν τόπο καὶ τὴν πέτρα τὰ εἶχε παραχωρήσει ἕνας παλαιὸς ἀγὰς πληρώνοντας ἔτσι τὴν θεραπεία τῆς γυναίκας του, πὺν τὴν χρωστοῦσε στὸ ἀγίασμα τῆς ἀγίας Μαρίας.

* * *

Ὅταν ἐφύγαμε ἀπὸ τὸ Γυφτοχώρι καὶ ἀποχαιρετίσαμε τὸ Γυφτοδάσκαλο, εἶχαμε ἀκόμα τὸ γέλιο στὸ στόμα καὶ τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἀλλὰ σωπαίναμε.

— Ἐγώ, μοῦ εἶπε κάποια στιγμή ὁ Θανάσης, ἂν ἤμουν αὐτὸν ἑσένα, γυρίζοντας στὰς Ἀθήνας θὰ ἔκανα μιὰ ἐγκύκλιο σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους τῆς Μακεδονίας καὶ θὰ τοὺς ἐφοβέριζα πῶς, ἂν δὲν γίνουν ὅλοι σὰν τὸν Γυφτοδάσκαλο θὰ τοὺς παύσω.

— Κι ἐγώ, εἶπε ὁ Πρόεδρος, ἀντὶ γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ ἔκανα σὲ ὅλους τοὺς δασκάλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους καὶ σὲ ὅλους τοὺς Ἕλληνας μιὰ ἐγκύκλιο μὲ μιὰ μόνη λέξη πὺν περιλαμβάνει κάθε συμβουλή καὶ κάθε σύστημα καὶ φιλοσοφία

— Δηλαδή ;

— Τὴ μαγικὴ λέξη, πὺν ἄφησε γιὰ διαθήκη του στὴν ἀνθρωπότητα ὁ Σεπτίμιος Σεβῆρος :

«Laboremus». Ἄς ἐργαζώμεθα.

ΑΡΓ. ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

2. ΑΛΗΘΙΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

Ταξίδενα τὶς προάλλες ἀπὸ τὸ νησί μας στὴν Πόλη. Σὰ βροίσκομαι σὲ ταξίδι, θέλω νὰ ρωτῶ καὶ νὰ μαθαίνω μαζί μὲ τοὺς ταξιδεῦς. Τὸ βαπόρι μας πολλοὺς ἐπιβάτες δὲν εἶχε, μά, σὰν ἀγγίξαμε στὴν βορινὴ πόλη τοῦ νησιοῦ, ἀνέβηκε κάποιος, πὺν μοῦ φάνηκε σὰν παράξενος—Φράγκικο ἦθος, Φράγκικοι τρόποι ὡς καὶ περπατησιὰ Φράγκικη.—Κι ὡς τόσο τὸν ἀχόρταγο τὸ βαρκάρη του τὸν ἐστόλιζε μὲ καθάρια ρωμαίϊκα !

— Τί πρᾶγμα εἶναι πάλι αὐτός ! εἶπα μόνος μου.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Σὰν ξεκίνησε τὸ βαπόρι, τὸν σιμώνω, τὸν χαιρετῶ κι ἀνοίγω ὁμιλίες μαζί του.

— Καὶ ποῦθε εἶστε; τοῦ λέγω.

— Ἀπὸ τὸ μέρος, ποῦ μὲ εἶδατε νὰ μισεύω.

— Καὶ γιὰ ποῦ, ἂν θέλῃ ὁ Θεός;

— Γιὰ τὴν Εὐρώπῃ· πέρασα ἐκεῖ τὴ νιότη μου ὅλη. Ἦρθα νὰ δῶ τοὺς δικούς μου καὶ τώρα γυρίζω πίσω.

Μὲ τὰ λόγια γινήκαμε φίλοι. Καθίσαμε στὸ κατὰστρομα οἱ δυὸ μας τὸ βράδυ καὶ κοιτάζοντας τὴν ἥρεμη θάλασσα μπρὸς καὶ τὰ βουνὰ ἀντικρὺ λέγαμε, ἐγὼ τὰ δικά μου καὶ κεῖνος τὰ δικά του.

Ἦτανε μεγάλη καὶ πολὺπαθὴ ἡ ἱστορία του. Μὲ παρακάλεσε ὁμως νὰ μὴν τὴν ξαναπῶ κανενός, ἐξὸν αὐτὸ τὸ μικρὸ μέρος, ποῦ θὰ σᾶς διηγηθῶ τώρα :

— Ἐφυγ' ἀπὸ τὸ νησί μας μικρὸς μικρός. Κι ἴσια στὰ μακρινὰ τὰ ξένα. Ἰσια στὴν Εὐρώπῃ ἐκεῖ, ποῦ λέτε σεῖς οἱ πολύξεροι πὼς εἶναι τὰ φῶτα, μὰ γὼ τὴν βοῆκα γεμάτη σκότος καὶ καταχνιά καὶ τὸ λησμονοβότανο στὰ θλιβερά μονοπάτια της! Εἴκοσι χρόνια μὲ μισοκοίμιζε τὸ φοβερὸ τὸ βοτάνι. Εἴκοσι χρόνια μὲ ἔτρωγε σκουλήκι κρυφὸ, τῆς πατρίδος ὁ ἀθάνατος πόθος, ποῦ μήτε μιὰ Εὐρώπῃ δὲ σώνει νὰ τὸ ξεριζώσῃ ολότελα.

Στὰ εἴκοσι τὰ χρόνια, τὸ καταπόνεσε ἡ λαχτάρα τὸ λησμονοβότανο. Ξύπνησε ἡ καρδιά μου, ξύπνησε ὁ νοῦς μου, ὅλα μου ξύπνησαν καὶ πατρίδα ζητοῦσαν.

Παίρνω τὸ βαπόρι κι ἴσα κάτω κατὰ τὰ νησιά μας. Τὰ βοῆκα ὅλα στὸν τόπο τους!

Ὅλα γελοῦσαν ἀκόμη, καθὼς ποῦ γελοῦσαν τότε, ποῦ μὲ κατευόδωναν. Κι ὁ ἥλιος, σὰ νὰ ξερε κι αὐτὸς τὸ τί ὑπέφερε ἡ ράχη μου ἐκεῖ ἀπάνω, δός του καὶ μοῦ τὴ ζέσταινε, ὥσπου μούδιαζα ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση. Ὁ καημένος ὁ πλοίαρχος τοῦ μικροῦ βαποριοῦ, ποῦ μ' ἔφερε στὴν πατρίδα μου, μόνον ποῦ δὲν ἔκλαψε σὰν τὰ μαθε ὅλ' αὐτά. Ἦτανε βράδυ βράδυ, σὰν ἐφτάσαμε, κι ὥσπου ν' ἀράξῃ τὸ βαποράκι στὸν κόρφο μας, σκοτείνιασε κιόλας. Κι ἔβλεπες, ποῦ ἄναβαν ἕνα ἕνα τὰ φῶτα τῶν σπιτιῶν ἀντικρὺ.

— Βάλε τώρα φωτιά, καπετάνιο!

Πηγαίνει ὁ γέρος στὸ κανόνι, μὰ δὲν παίρνει φωτιά!

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τρέχει λοιπὸν στὴ σφυρίχτρα κι ἀμέσως ἀρχινάει ἓνα βοητό, πὺν θαρροῦσες καὶ πετάχτηκε κανένas δράκος ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς γῆς καὶ σφύριξε μισὴ ὥρα δίχως νὰ πάρη ἀναπνοή.

— Ἔ! φτάνει, καπετάνιο! Τὸ καταλάβανε. Νὰ ἡ βάρκα πὺν ἔρχεται.

Ἦρθε ἡ βάρκα μὲ μερικὰ παλικάρια χαρούμενα. Ἀνεβήκανε γλήγορα καὶ μὲ καλωσωρίσανε ντροπαλὰ ντροπαλὰ.

— Γιὰ δὲς ἐκεῖ—πὺν ἀντὶς νὰ μὲ πάρουνε μὲ τὰ λεμόνια ὕστερ' ἀπὸ τόση ἀπονεισιά, τὰ καημένα τὰ παιδιὰ νὰ μὲ ντρέπουνται, λέει, καὶ νὰ δακρύζουν κιόλας!

— Καὶ ποιοὶ εἶστε σεῖς;

— Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀναδεξιμὸς σου.

— Ἐγὼ ὁ ξάδελφός σου, ὁ ἀνεψιός σου, ὁ γαμπρός σου!

Πικρὸς κι ἀνάποδος εἶσαι, ὦ κόσμε, μὰ ἔχεις καὶ τὶς παραξενιές σου καὶ τὶς γλύκες σου.

— Ἔσκιζε ἡ βάρκα τὰ κύματα καὶ πήγαινε κατὰ τὴ σκάλα.

Ἀκόμη δὲν ἔδεσε τὸ παλαμάρι ὁ μπαρμπα—Σταμάτης καὶ δρόμο νὰ προφτάσῃ πρῶτος τὰ συχαρίκια.

— Τώρα πιά δὲ μὲ γελάτε, φώναξα σὰν πάτησα χῶμα. Σὰς ξέρω ὅλους ἐσᾶς. Νὰ ὁ θεὸς μου! ἄσπρισε ὅμως! Νὰ κι ὁ Ζήσης μὲ τὸ πονηρό του γέλιο!

— Δὲν μπόρεσα νὰ πάω μπρός! Στάθηκα λιγάκι τοὺς πῆρα τριγύρω μου, γύρεψα νὰ τοὺς μιλήσω, ἤθελα νὰ τοὺς πῶ πὼς τάχα δὲν ἄλλαξαν καὶ πὼς μοῦ φαινότανε σὰ νὰ μὴν ἔφυγα ποτὲ ἀπὸ κοντὰ τους. Δὲν μπόρεσα νὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου. Ἀκούμπησα πάνω στὸ γέρο θειὸ μιὰ στιγμὴ, σφουγγίσασαμὲ τὰ δάκρυά μας καὶ ξεκινήσαμε ἀπὸ τὴ σκάλα μὲ τὸ φανάρι.

Πηγαίνοντας στεκόμουν κάποτε νὰ κοιτάξω ἐδῶ καινούριο σπίτι, ἐκεῖ δρόμο καινούριο, περιβόλια ἐκεῖ, πὺν ἀφῆκα χαλάσματα, ἐργαστήρια κεῖ, πὺν ἤξερα βράχους. Καὶ θαρροῦσα πὼς ἤμουνα καὶ δυὸ φορὲς ψηλότερος ἐκεῖ πέρα, μικρὰ μικρὰ καθὼς φαίνονταν ὅλα τοὺς τό λεγα καὶ γελοῦσαν.

Ἀπὸ μέσα ὅμως μὲ βασάνιζε βαρεῖα συλλογὴ. Συλλογιούμεν καὶ ἔλεγα πὺς ν' ἀνταμώσῃ ἄνθρωπος μάνα ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, παῖξε γέλασε δὲν εἶναι, καὶ πὼς χρειάζεται δῶ θάρρος καὶ θάρρος νὰ μὴν πάθῃ τίποτε κι ἡ γριὰ. Πῆρα λοι-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πον τὸν ἀέρα, πὺν παίρνουν οἱ μεθυσμένοι, σὰ θέλουν νὰ δεί-
ξουν πὼς δὲ μέθυσαν τάχα.

Περπατοῦσα γερὰ καὶ κτυποῦσα τὸ ραβδί μου κάτω μὲ ἀπό-
φαση. Ἡ καημένη ἡ γριὰ μου ἔλεγε κατόπι πὼς καὶ κείνη τὴν
ἴδια τὴν ἀπόφαση πολεμοῦσε νὰ κάμῃ. Κι ἔτσι βρεθήκαμε ἑξα-
φνα ὁ ἓνας ἀντίκρυ στὸν ἄλλον! Σὲ μιὰ στιγμή ἀκουμπήσαμε
τὰ δυὸ πρόσωπα τὸ ἓνα στ' ἄλλου τὸν ὦμο. Λέξι δὲν ἀκουγες.
Παραστεκόντανε σαράντα ὥς πενήντα δικοὶ καὶ φίλοι μὲ μιὰ
κατάνυξη, σὰ νὰ βλέπαν ἱερὸ μυστήριον. Κι ἦταν τὸ ἱερώτερον
μυστήριον τῆς ζωῆς μου, γιατί ἓνα φιλὶ μου σφουγγίζε μιᾶς ὀλά-
καιρης ζωῆς ἁμαρτίες.

Ἀνασηκώνω τὰ μάτια μου νὰ δῶ τριγύρω μου καὶ μὲ παίρ-
νει μιὰ κοπέλα στὴν ἀγκαλιά της κλαίγοντας. Μοῦ εἶπαν πὼς
ἦταν ἡ ἀδελφή μου!

Τὴν κοιτάζω καλά, βλέπω τὰ μάτια της καὶ «Σὲ γνωρίζω
τώρα», τῆς κάνω, «μεγάλωσες μὰ δὲν ἄλλαξες».

Κι ἔτσι παίζοντας καὶ κλαίγοντας πέρασα τὴν τρομερὴ αὐτὴ
εὐτυχία, πὺν ταίρι δὲν ἔχει στὸν κόσμον.

Σὰ μπήκαμε σπίτι, μὲ πήρανε στὸ σαλόνι. Τὸ σπίτι ἦταν
ἀπάνω κάτω τὸ ἴδιο, μὰ τὰ ἐπιπλα φράγκικα τώρα!

— Ἀνάθεμά σε Φραγκιά, πὺν ὥς καὶ δῶ ἦρθαν τὰ σημάδια
σου, εἶπα στὸ νοῦ μου.

Μὰ δὲν πρόφτασα νὰ ξεστομίσω τίποτε, γιατί γέμισε ἀμέσως
τὸ σπίτι τρεῖς γενεές, τὶς δυὸ πὺν ἤξερα, ἔξὸν ἐκείνους πὺν μισέ-
ψανε γιὰ τ' ἀγύριστο ταξίδι, καὶ τὴν καινούργια, πὺν ξεφύτρωσε
κατόπι.

Τί χάξι, σὰν τὰ παίρνα ἓνα ἓνα τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν, πὺν
γνώριζα, καὶ τοὺς ἔλεγα ἴνους ἦταν. Ἐσὺ εἶσαι τοῦ δεινὰ, ἐσὺ
τῆς τάδε. Καὶ κανένα λάθος δὲν ἔκανα. Καὶ δὸς του γέλια γιὰ
νὰ ξεχαστοῦν κι οἱ παλιὲς πίκρες.

Νὰ παρασταίνω τὴν ἀντάμωση καθενὸς παλιοῦ φίλου καὶ
δικοῦ χρειάζεται πιότερη ὥρα. Σὰς λέω μονάχα πὼς κάθε και-
νούργιον πρόσωπο ἦταν κι ἀπὸ νὰ πρόβλημα καὶ κάθε φορὰ τό
βρισκα! Τόσο καλὰ τὰ θυμόμουν τὰ παλιὰ τὰ χρόνια! Ἐ,
παλιὰ χρόνια! Βρίσκω πάλι τὴ χάρη σας καὶ τὴ γλύκα σας!
Βρίσκω τὰ σῦκα, τ' ἄρμαρι μὲ τὰ γλυκά, τὶς τηγανίτες τὸ
πρωτὶ πρὶν νὰ φέξῃ, κάθε τι, πὺν σοφίζονται οἱ μανάδες γιὰ

νὰ μᾶς ξανακάμουν παιδιά, κι ἄς ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μας! πηγαίνω στὰ καινούρια τὰ σπιτάκια καὶ βλέπω καινούρια πρόσωπα κι ἀκούγω καινούρια πράματα· σκεπάζεται ἡ ψυχὴ μου καὶ θαρρῶ πὼς ξενιτευθήκα πάλι. Ἐπειδὴ τὰ φεραν κι ἐδῶ τοῦ «Πολιτισμοῦ» τὰ κουρέλια ἀπὸ τὴ Σύρα κι ἀπὸ τὴν Πόλη, ἀνθρώπεψε τάχα καὶ δῶ τὸ ρωμαϊκὸ καὶ τὰ χάσαν ὅλα τους τὰ νησιώτικα, ὡς καὶ τὰ τραγούδια τὰ χάσαν. Ἀχ, τραγούδια τῆς πατρίδος μας πογεμένα! Ἐγὼ ὁ ξενιτεμένος σᾶς τραγουδοῦσα κι οἱ ἀξενίτευτες ἐκεῖνες κοπέλες δὲν ἤθελαν πιά νὰ σᾶς ξέρουνε, μόνο τραγούδια τῆς ἐποχῆς ἤξεραν.

— Πᾶμε στὴν ἐξοχὴ μας, λέω μιὰ μέρα τῆς μάνας. Κι ἄς εἶναι κι Ὁκτώβρης μῆνας. Ἐκεῖ δὲ θ' ἄλλαξε τίποτε. Κι ὁ πύργος, οἱ λεῦκες κοντὰ του, ἡ βρύση στὸ πλάγι, ἔτσι ἦταν. Οἱ πλάτανοι παραπάνω, τὰ κοπάδια στὰ βουναλάκια τριγύρω μὲ τὰ κουνδούνια τους, ποὺ ἔλεγες καὶ κρατοῦσαν τὸ ἴσο τῆς φλογέρας, ἡ θάλασσα παρακάτω, ὅλα τὰ ἴδια. Μῆτε γεράσανε, μῆτε θὰ γεράσουν ποτέ τους. Ἐτοιμα νὰ σὲ χαιρετίσουν καὶ νὰ σ' ἀναστήσουν ὅσο γέρος, ὅσο βαρεμένος κι ἂν εἶσαι! Παίρνω τὴ γριά μου στὸ ξωκλήσι τῆς ἀκρογιαλιᾶς. Προσκυνοῦμε, ἀνάβουμ' ἓνα κερί καὶ τάζουμε νὰ περάσουμε μαζί τὰ στερνὰ στερνὰ χρόνια ἐκεῖ πέρα.

— Μόνο νὰ ξαναπάω ἄλλη μιὰ, τῆς λέω, κι ὅρκο σοῦ τὸ κάνω πὼς δὲν ἀργῶ τώρα.

Εἶδε τὴ λαχτάρα μου καὶ δὲν εἶπε ὅχι!

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

3. ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΣΤΡΙΤΣΑΣ

Μὲ τὸ καϊκάκι τὸ βράδυ πρὸς τὸ ἡλιοβασίλεμα πλέοντας τὴ νερατόστρωτη λίμνη, βγήκαμε ἀπὸ τὴ Σκάλα τοῦ Κάστρου σὲ μιὰ μισην ὥρα εἰς τ' ἀντίπερα βουνὸ τῆς Καστρίτσας κατὰ τὸ μύλο. Ὁ μύλος τοῦτος βρίσκεται στὰ βάθη τῆς λίμνης κατὰ τὴν ὄχθη μέσα σὲ πυκνὸν καλαμιῶνα. Στρέφεται μὲ τὰ νερά της κι ἀπαντιέται ἀπ' αὐτὰ μὲ ψηλὸ τοῖχο. Κι ἔχει ἀποκάτω του τὴ μεγάλη καὶ παλιὰ καταβόθρα τῆς λίμνης, ὅπου χά-

νονται τὰ νερά, πὺν τὸν κινουῦν. Τὴν ἀνοιξὴ ὁμως καὶ τὸ καλοκαίρι μονάχα δουλεύει κι ἄλλῃ τὰ γεννήματα τῶν γύρω χωριῶν τοῦ κάμπου, γιατί τὸ χινόπωρο καὶ τὸν χειμῶνα ἀπὸ τὶς πολλὲς βροχὲς κι ἀπὸ τὰ χιονόνερα, πὺν λυώνουν στὰ βουνὰ καὶ κατεβαίνουν στοὺς κάμπους, πλημμυρίζ' ἡ λίμνη καὶ τὸν αποσκεπάζει ὁλότελα. ^{νεφθίν}

Ἀπάνω ἀπὸ τὸ μύλο διαβαίνει ^γθύριζα ^{το} στὸ βουνὸ ὁ λιθοστρωμένος δρόμος τοῦ Μετσόβου. Μονοπάτι μικρό, ὅπου πολλὲς φορές τὸ χάναμε μπροστά μας, μᾶς ἔφερε ὅστερα ἀπ' ὀλίγον ἀνήφορο ἀνάμεσ' ἀπὸ βράχους κι ἀπ' ἀγκαθερὲς φυτιὲς στὸ μοναστήρι ψηλά. Τὸ μοναστήρι εἶναι τεσσεράγκωνο μὲ ψηλοὺς καὶ πλατιοὺς τοίχους καὶ μὲ σιδερένιες χοντρὲς πόρτες. Μέσα στὸ περιαύλι εἶναι τὰ κελιά, οἱ ἀποθήκες καὶ ἡ στέρνα του καὶ καταμεσῆς ἡ ἐκκλησιά, μικρὴ σταυρωτὴ ἐκκλησιά, χτισμένη ἀπάνου σὲ μεγάλα θεμέλια παλιοῦ ἑλληνικοῦ ἱεροῦ μ' ὁμορφες ζωγραφιὲς μέσα.

Ἦταν 23 τοῦ Τριγυτη, μέρα τ' Ἀθ Γίαννιου, καὶ τὸ μοναστήρι πανηγύριζε. Γι' αὐτὸ τὰ κελιά ὅλα κι' οἱ ἀποθήκες καὶ τὰ χαμώγια κι αὐλὴ κι ἡ ἐκκλησιά ἀκόμα μέσα ἦταν πέρα πέρα πιασμέν' ἀπὸ πλήθη προσκυνητῶν, πὺν εἶχαν συμμαζωχτῇ ἐκεῖ μὲς ἀπ' τὰ Γιάννινα κι ἀπ' τὰ χωριά ὁλόγυρα. Φτάσαμ' ἐκεῖ νύχτα ἐμεῖς. Ὁ καλόγερος ἀναγκάστηκε νὰ μᾶς φιλοξενήσῃ στὸ δικό του κελὶ καὶ νὰ μᾶς παραδώκῃ γιὰ τὴν ἐπιλοιπὴ περιποίησιν στὰ χέρια τ' ἀναγνώστη τοῦ μοναστηριοῦ, ἑνὸς προθυμότατου καὶ ξυπνοῦ χωριατόπουλου, γιατί' αὐτὸς ἔτρεχεν ἐδῶ κι ἐκεῖ νὰ ἡσυχάσῃ τὸ πολὺπληθο κι ἀνήσυχο πνευματικὸ του κοπάδι.

Ὅστερ' ἀπὸ τὸ δεῖπνο, πὺν ἦταν ψημένο βετούλι, βγήκαμε κι ἐμεῖς στὴν αὐλὴ ἔξω. Στὴ μέση τῆς καίονταν ἀδιάκοπα χοντρὲς σχίζες δαδιοῦ, πὺν χυναν γύρα φανταστικὴ ἀναλαμπὴ καὶ βαρεῖα μυρουδιά κι ἐγιόμιζαν τὸν ἀέρα ἀπὸ σύγγνεφα μαύρου κατάπυκνου καπνοῦ. Οἱ πανηγυριστάδες, σὰ νὰ μὴν ἔφταναν οἱ ἀμέτρητοι ἐκεῖνοι, πὺν εἶχαμε εὖρει ἐμεῖς ἐκεῖ, ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὀρχονται ἀκόμη καλοφορεμένοι ὅλοι τους. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἄρχισεν ὁ χορὸς, μεγάλος καὶ συρτὸς χορὸς, γύρω ἀπὸ τὴ φωτιά. Τὸν ἔσερναν τρεῖς Ἀρβανίτες ἀγροφύλακες, ἀπὸ κείνους πὺν παίρνουν πάντα μέρος στὰ πανηγύρια καὶ στοὺς γάμους

τῶν χωριῶν, πὺν βρίσκονται. Κι ἀκολουθοῦσε ἀπὸ κοντὰ συγκρατούμενη ἡ λεβεντιά τῶν χωριῶν, ἀντρειωμένοι παλικάραδες καὶ ροδοπρόσωποι, πὺν τοὺς τραγουδοῦσαν· γιατί· οἱ Ἀρβανίτες δὲν ἤξεραν τραγούδια, καὶ τὸ χορὸ, πὺν σερναν, τὸν ἔσερναν κι αὐτὸν μηχανικά κι ὅπως ἤθελαν. Κι ἔφερνε κάθε τόσο τοὺς γύρους της ἀπὸ στόμα σὲ στόμα ἢ πλόσκα μὲ τὸ κρασί, σὰ νὰ χόρευε κι αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς πανηγυριστάδες. Καί, σὰν ἀποστασαν ὕστερα κομμένοι καὶ καταῖδρωμένοι κι οἱ τρεῖς τραβήχτηκαν ἀπὸ τὸ χορὸ κι ἐπῆραν ἀράδα σ' αὐτὸν τὰ χωριατόπουλα μπάζοντας τώρα μιὰ μιὰ καὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς γυναῖκες τους.

Τὰ τραγούδια τους ἦταν ὅλα τραγούδια τῆς ζωῆς τους, τοῦ χωραφιοῦ, τῆς στάνης, τοῦ καλυβιοῦ, καὶ τῆς δουλειᾶς τραγούδια καὶ κάπου κάπου κανένα τῆς ξενιτειᾶς. Κλέφτικο ὅμως τραγούδ' οὐδ' ἓνα δὲν ἄκουσα. Μὰ κι ὁ χορὸς τους ἀκόμα δὲν ἦταν ὁ πολύδιπλος καὶ ζωηρὸς ἐκεῖνος χορὸς, ὅπου βλεπα στὰ χωριὰ τῶν βουνῶν. Συρτός, ὁλόστρωτος, καὶ σιγαληνότατος χορὸς, παρόμοιος μὲ πλεούμενην ἀρμάδα βαρκῶνες, ὅπου οἱ ναῦτες μὲ τὰ κουπιὰ τρεῖς τὶς σπρώχνουν μπροστὰ καὶ μιὰ τὶς γυρίζουν πίσω. Μικρὰ ξυπόλυτα καὶ ξεσκούφωτα παιδαρέλια, πηδώντας στὴ μέση τ' ἀνοιχτοῦ χοροῦ σύμφωνα μὲ τοῦ τραγουδιοῦ τὸ σκοπὸ καὶ τὴν ἀρμονία ἔτρεφαν βολὲς βολὲς μὲ τὰ δανλιὰ τὴν πυρὰ τῆς φωτιᾶς

Πολὺ λίγοι ἔκλεισαν ἐδῶ μάτι τὴ νύχτα ἐκεῖνη. Τὴν αὐγὴ ἀπὸ βαθὺν ὄρθρο, ὥσπου νὰ βγῇ ὁ ἥλιος, λειτούργησεν ἡ ἐκκλησία, ὅπου μ' ὅλο τὸ νυχτερινὸ γλέντι παρενρέθησαν ὁλόρθοι οἱ πανηγυριστάδες. Κι ὅταν πρωτόριχνε ὁ ἥλιος τὶς ἀχτίδες του κατὰ τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰ ψηλὰ κορφοβούνια τοῦ Πίνδου κι ἡ ἐκκλησία ἀπολειτούργησε, ὅλος ὁ κόσμος ἐκεῖνος ὁ ἀμέτρητος τοῦ πανηγυριοῦ χύθηκε στὶς ράχες τοῦ βουνοῦ ἀπάνω, ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα. Κατάρacha τὸ βουνὸ τῆς Καστριτσας ἀνοίγεται ἀπλωτὸ καὶ καλόχτιστο καὶ πέφτει σιγὰ κι ὁμαλὰ κατὰ τὴν ἄκρα του πρὸς τὴν λίμνη. Τ' ἀπλωτὸ τοῦτο σιάδι εἶναι γυμνὸ ἀπὸ δένδρα καὶ γεμάτο ἀπὸ ρεπιθέμελα καὶ χαλάσματ' ἀμέτρητα, ἀπὸ ναοὺς, ἀπὸ τάφους, ἀπὸ παλίστια, ἀπὸ στέγες καὶ βρύσες τοῦ καιροῦ τῶν Ἑλλήνων, τῶν Ρωμαίων καὶ τῶν Βυζαντινῶν· κι ὁλοῦθε ἀπάνω ξεθάφτονται κάθε τόσο ἀπὸ τὸν κολόγερο κι ἀπὸ τοὺς χωρικοὺς σκέλεθρ'

ἀνθρωπινά, παλιᾶς μονέδες καὶ στολίδια ἀκριβὰ κι ἀξετίμητα. Καὶ γύρω κατὰ τὶς ἄκρες, ποὺ τὰ πλευρά του κατεβαίνουν στὸν κάμπο βραχόσπαρτα, ζώνεται τὸ βουνὸ μὲ τὰ καταχαλασμένα θεμέλια πολύγωνου κάστρου γιομάτου πύργους καὶ παραπόρτ α, χτισμένον πρῶτα μὲ μεγάλα χοντροκομμένα πελασγικά ξηρολίθια κι ὕστερα μὲ μικρὰ λιανολίθια συγκολλημένα μὲ ἀσβεστόχωμα καὶ μὲ βύσαλα. Τὰ μεγάλα πελασγικά χάλαρα προσαρμοσμένα * *βότσα* τόσο ἐπιτήδεια τὸ νὰ μὲ τ' ἄλλο μὲ κάτι μικροῦλες σφῆνες κάπου κάπου ἀνάμεσα δείχνουν τὴ μεγάλ' ὑπομονὴ καὶ τὴν τέχνη τῶν χειρῶν ποὺ τὰ χιζαν. Λάμπουν καὶ σήμερ' ἀκόμη τὰ γυαλιστερά μάρμαρα τοῦ παλατιοῦ. *ἔχει βίε 10 ἀπὸ 20 γωνία.*

Καὶ τὸ πλατύχωρο τοῦ τόπου, ἡ λαμπρότης κι ἡ μεγαλοπρέ- * *χάλαρα* πεια τῶν χαλασμάτων ὕστερα ἀπὸ τόσες χιλιάδες χρόνια, ἀφ' *βράχια καὶ ὅμοια* ὄντας χτίστηκαν, τὰ στολίδια κι οἱ μονέδες, ὅπου ξεθάφτονται, κι ἡ θέση αὐτὴ τους ἀκόμα κοντὰ στὴ λίμνη κι ἀπάνω σὲ βουνὸ μὲς τὴ μέση τῆς χώρας τῶν Μολοσσῶν καὶ κατὰστρατα τοῦ δρόμου, ποὺ φέρνει ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸ στὴ Θεσσαλία, δείχνουν πὼς μιὰ φορὰ μεγάλη καὶ περὶφημη πολιτεία ἡπειρωτικὴ ἀκούγονταν δῶ δά, ποὺ ποιὸς ξέρει πότε θὰ φανερωθοῦν τάχα τὸ ὄνομά της, κι ἡ ἱστορία της. Αὐτοὶ ποὺ κατοικοῦν τὸν κάμπο, ὁλόγυρά της, λένε, καθὼς μαθαίνουν ἀπὸ παπποὺν καὶ γονιό, ὅτι τὰ κάστρ' αὐτὰ ἦταν ὁ θρόνος βασιλιᾶ μεγάλου μιὰ μέρα καὶ δείχνουν καταμεσῆς τῶν χαλασμάτων εἰς ἓνα ὄχτο ἀπάνω ὅπ' ἀγναντεύει δεξιὰ ξερβιά κι ὁλόγυρα ὁλοῦθε τὸν κάμπο «τὸ μνημεῖο τῆς βασιλοπούλας».

Καὶ λένε γιὰ τὸ χαλασμό της οἱ ἴδιοι ὅτι Ἕλαμάνοι κορυ- *Αντιβία* σάροι τὴν εἶχαν τριγυρισμένη ἓνα καιρὸ καί, σὰν δὲν μπόρεσαν μὲ τὴν παλικάριὰ νὰ τὴν πατήσουν, διάλεξαν σύμμαχό τους τὴν πονηριά καὶ τὸ δόλο. Πῆραν ἐπιτήδες ἓνα κοπάδι κριάρια μιὰ νύχτα σκοταδερὴ, δίχως ἀστροφεγγιὰ καὶ σελήνη, δέσαν' στὰ κέρατά τους λαμπάδες ἀναμμένες καὶ φρύγανα καὶ σάλαγόντας τὰ σκόρπισαν ἀπὸ τὸν κάμπο στὸν ἀνατολικὸν ἀνήφορο τοῦ βουνοῦ κατὰ τὸ κάστρο ἀπάνω φωνάζοντας κι αὐτοὶ καὶ τραγουδώντας. Βλέποντας τὸ πλῆθος τῶν φώτων, ποὺ κινούνταν κι ὁπού ρχονταν κατ' ἐπάνω μὲ σάλαγο καὶ μὲ χλαλοὴ οἱ ἄγρυπνοι τοῦ κάστρου φυλαχτάδες νοιώθουν πὼς οἱ Ἕλαμάνοι χούμνησαν νὰ τοὺς πατήσουν· κρᾶζουνε στ' ἄρματα τὸ λυὸ κι οἱ

πολεμιστάδες τετραπάνωτοι πλάκωσαν κι αραδιάζονται αρωμα-
τωμένοι κι ακρότητοι απάνω στίς τάπιες. Κι οί 'Αλαμάνοι απ'
ἄλλη μεριά, ἀπὸ κεῖ ποὺ εἶχαν ἀφεθῇ τὰ τεῖχη ἀφύλαχτα κι
ἔρημα, χυμᾶν καὶ κρυφὰ μπαίνουν στὸ κάστρο μέσα καὶ τὴν
πατοῦν τὴν πολιτεία καὶ σφάζουν καὶ χάλνουν καὶ σκλαβώνουν.
Ἀπάνω ἀπὸ τριάντα χιλιάδες λαό, λένε οἱ χωρικοὶ σήμερα,
ἔπαιρνε ἡ πολιτεία αὐτὴ τότε.

* *

Απὸ τὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ τῆς Καστρίτσας ἀνοίγεται μπρο-
στά σὰ μάτια τοῦ περιηγητοῦ μεγάλο πανόραμα κι ὁμορ-
φο. Ὁ οὐρανὸς ἀπλώνεται ἀπάνω καθάριος καὶ γαλανὸς κι ἀπὸ
τ' ἀμέτρητα καὶ ἀνερεύνητα ὕψη του χύνει ὁ χινοπωριάτικος ἥ-
λιος τὶς θαλπερές του ἀχτίδες στὴν πλάση κάτω, ποὺ προβάλλει
ζωηρή, γιομάτη φῶς καὶ χρώματα κι ὁμορφιά. Δεξιὰ ὁ κάμπος
μοιρασμένος ἀπὸ τοὺς ζευγολάτες ἀδερφικὰ σὲ ἴσια καὶ κανο-
νικὰ τετράγωνα κομματάκια ἀναχαράζει κι ἀκαρτερεῖ ὥρα σ'
ὥρα τ' ἀλέτρια καὶ τὰ καματερὰ νὰ διαβοῦν ἀπὸ πάνω του καὶ νὰ
τὸν ὀργώσουν. Ζερβὰ ἡ λίμνη ἀτάραχη, ἀπλωτερή, ὀλόστρωτη
καὶ μακρουλή μὲ τὸ χαϊδεμένο καὶ ἀκριβὸ νησάκι τῆς σὰ βάρη
τῆς, σὰ νὰ σφίγγῃ ἀπάνω σὰ στήθη τῆς τὸν γαλανὸν οὐρανὸ
καὶ τ' ἀντίπερα καμαρωμένο βουνό τῆς. Κάπου κάπου ὀργώνει
τὰ νερά τῆς καὶ κανένα καϊκάκι. Ἀνάλαφρη κι ἀγανὴ καταχνιὰ
σηκώνεται σὰ σινδόνι ἀπὸ πάνω τῆς, σὰν καιόμενου λιβανιοῦ
καπνός. Κατὰ τὶς δυτικὲς ὀχθιές τῆς, ποὺ ἀνάμεσ' ἀπ' αὐτὴ
κι ἀπὸ σειρὰ χαμηλῶν βουνῶν ἀπλωμένων ἀπὸ βορρὰ σὲ
νότο σχηματίζεται μιὰ μικρὴ κοιλάδα, στενὴ λουρίδα, ποὺ ἀντα-
μώνει τὸν πέρα μὲ τὸν δῶθε πλατύκαμπο, συμπυκνώνεται ἡ
πόλη τοῦ Γιαννίνου μὲ μεγάλο ἄπλωμα, μὲ τὰ βυζαντινὰ κι
ἀληπασαλήτικα κάστρα τῆς χωμένα μέσα στὴ λίμνη, μὲ τοὺς
στενοὺς καὶ λιθόστρωτους δρόμους, τὰ παλιὰ σπίτια καὶ σαρά-
για, τὶς ἐκκλησιὲς καὶ τὰ σχολεῖα μὲ τὶς πυκνὲς σκεπὲς καὶ τὰ
πολλὰ δένδρα. Κι ὀλοτρόγυρα τὰ Καμποχώρια ἀμέτρητα, μικρὰ
καὶ μεγάλα χωριά, ποὺ στολίζουν μὲ τὰ σπιτάκια τους κάθε
ὄχτο καὶ κάμπο καὶ κάθε ριζὸ βουνοῦ. Κι ὀλόγυρ' ἀπ' τὰ χω-

ριά κι ἀπὸ τὸν κάμπο ὀρθώνονται σὰ φράχτες οἱ λόφοι, τὰ χαμηλώματα τῶν γύρωθε βουνῶν, ὅπ' ἀνεβαίνοντας ἀπανωτὰ σὰ σκαλοπάτια σχηματίζουν σιγὰ σιγὰ τ' ἄγρια καὶ κακοτράχαλα καταράχια τοῦ Πίνδου, τοῦ Σουλιοῦ καὶ τοῦ Δέλβινου, ποὺ κλειοῦν περίγυρα σὰ γιγάντιες κορνίζες τῇ μεγάλῃ αὐτῇ κι ὁμορφότατῃ εἰκόνᾳ. Καὶ τὰ καταράχια αὐτὰ ὅλα πλυμένα τῶρ' ἀπ' τὰ πρωτοβρόχια τοιμάζονται νὰ καρτερέσουν ἀπάνω τους τὰ χιόνια καὶ τ' ἀστροπελέκια καὶ τὰ δροolάπια τοῦ κακοῦ χειμῶνα, γυμνὰ ἀπὸ δάση, γιὰτ' ἔχουν πέσει τὰ φύλλα τους κι ἔρημα ἀπὸ κοπάδια, γιὰτ' ὀλοένα κατέβαιναν τότε στὰ χειμαδιὰ κι ἐπλημμύριζαν δαιδάλεα κι ἀπλωτερὰ τὰ λειβάδια τοῦ κάμπου πέρα καὶ τὰ ριζοβούνια.

Ἀλλὰ καὶ στὴν κορυφῇ τοῦ βουνοῦ ἀπάνω τὸ ὄραμα τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἦταν ὁμορφότατο. Τρεῖς χιλιάδες καὶ πιότερος πανηγυριστάδες ἔβλεπε κανένας σκορπισμένους ἀνάμεσα στ' ἀνοιχτὰ ρεπιθέμελα τῶν παλαιῶν χτιρίων. Ἐλεγεσ ὅτι εἶχαν σηκωθῇ σύγκορμοι ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς μεγάλης αὐτῆς καὶ ξακουσμένης τῶν Μολοσσῶν πολιτείας. Κι ἐσυγχίζοντο κι ἐπαρδάλωναν κατὰ τοὺς σωροὺς οἱ φορεσιεὶς κι οἱ φυσιογνωμίες τῶν χιλιάδων ἐκείνων. Κι εἶχεν ὀλομπροστά του ὁ παρατηρητὴς σχεδὸν ὅλες τὶς ἐνδυμασίες κι ὅλες τὶς φυσιογνωμίες τῶν λαῶν τῆς Ἠπείρου· Ὅχι βέβαια γιὰτὶ φρόντισαν νὰ κατεβοῦν τοῦτοι κατευθεῖαν ἀπὸ τὰ μέρη τους στὸ πανηγύρι. Ἀλλὰ γιὰτὶ τυχαίνουν νὰ βρίσκωνται καθημερινῶς στὰ Γιάννινα μέσα. Κι ἔβλεπες τοὺς Γιαννιωτὲς, τοὺς Ζαγορίσιους καὶ τοὺς Προεβζάνους, τοὺς Ἀρτινοὺς, τοὺς Σουλιωτὲς καὶ τοὺς Ἀρβανιτάδες φουστανελοφόρους, μ' ἀλαφροὺς ἄσπρους σκούφους στὰ κεφάλια τους ἀλλὰ μὲ διαφορετικὲς φυσιογνωμίες· τοὺς Ἀρτινοὺς μὲ τὴν πονηριὰ καὶ τὴν ἐξυπνάδα στὰ μάτια, τοὺς Σουλιωτὲς μὲ τὴν περηφάνια στὸ μέτωπο καὶ τὴν πολεμικότητα στὸ κορμὶ ὅλο, τοῦ Πίνδου τοὺς λαοὺς, τοὺς βλαχόφωνους μὲ τὶς κοντὲς φουστανέλες, ἀνθρώπους τοῦ βουνοῦ, προβατάρηδες, τραχιούς, ἀπονήρευτους, ἀγαθοὺς, μ' ἀόριστες ματιεὶς μὲ στήθῃ ὀλάνοιχτα καὶ δασιὰ καὶ μὲ τὴν καρδιὰ στὰ χεῖλῃ· ὅμως πολυπληθέστεροι ἀπ' ὅλους ἦταν οἱ χωρικοὶ τοῦ Γιαννίνου, μὲ τ' ἄσπρα φορέματα, μὲ τὰ ρωμαλέα κορμιὰ καὶ τὶς κάκοιφες μορφές, ἀνθρώποι τοῦ δικελλιοῦ καὶ τῆς ἀλετροπόδας ὅλοι.

μαβίης
καρδάν

αὐτὸς

γυναῖκες

παρ

Παρόμοιες μ' αὐτοὺς εἶναι κι οἱ γυναῖκες τους με τὴ δια-
φορὰ ὅτι τοῦτες καταφορτώνονται ἀπὸ βαριά ἀσημένια καὶ μα-
λαμοκαπνισμένα στολίδια ἀπὸ τὸ κεφάλι ὥς τὴ μέση κι ὅτι
κάπου κάπου ἀνάμεσά τους βρίσκεται, σὰν τὴν ἀγοράμπελη ἀνά-
μεσα στὰ βάτα, καὶ καμιὰ ὑποφερτὴ ὁμορφιά. Οἱ γυναῖκες τοῦ
Σουλίου καὶ τῶν Κατσανοχωριῶν φορᾷν σιγγούνια πολύλοξα κι
ὀλίγα στολίδια· εἶναι ψηλὲς ὅμως σκληρομαθημένες καὶ περή-
φανες με μέτριαν ὁμορφιά κι αὐτές, ἀλλὰ με τὴν δυσκολόβρε-
την ἀξιάδα νὰ πιάνουν στὰ δουλευτικά χέρια τους με τὴν ἴδια
ἐπιτηδειοσύνη καὶ τ' ἄλτρυ καὶ τὸ τουφέκι οἱ λεβέντισσες.
Ἔρχοντ' ὕστερα οἱ Ζαγορίσιες κι οἱ Βλάχισσες τοῦ Πίνδου,
ποὺ δένουν τόσο ὁμορφα τὸ μαντηλάκι τους στὸ κεφάλι· ἀνά-
μεσα σὲ τοῦτες ἡ ὁμορφιά δὲν εἶναι σπάνια κι ὅπου βρίσκεται
προβάλλει στὴν ἐντέλεια κι ἴσα ἴσα κατ' αὐτὸ πλιότερο παραλ-
λάζουν ἀπὸ τίς γυναῖκες τῆς Κόνιτσας. Κι ὅλες οἱ γυναῖκες τῆς
Ἡπείρου φορᾷν μαῦρα. Τ' Ἀργυροκάστρου μοναχὰ καὶ τοῦ
Δελβινακίου οἱ γυναῖκες παντοῦ ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀσπράδα
τῆς φορεσιᾶς καὶ τὴν ἀσπράδα τῆς ὁμορφῆς ὅψης των ἀντάμα.
Καὶ στερνὲς οἱ γυναῖκες τοῦ Γιαννίνου κι ἔπειτα τῆς Ἄρτας
καὶ τῆς Πρέβεζας, ποὺ με τὰ ἴδια μεταξωτὰ κι ἀτλαξένια καὶ
λαχουριά ἀπλὰ φουστάνια φοριοῦνται, ντύνονται με τὰ ἴδια
ἀπαλὰ κοντογούνια. Ἡ εὐγένεια καὶ ἡ λεπτότης τούτων ἐδῶ ξε-
χωρίζει ἀπὸ μακριὰ ἀνάμεσα στὶς ἄλλες ὁμόφυλές τους. Παρό-
μοια καὶ ἡ γλυκειά, ἡ μαλακὴ κι ἡ ἥρεμη προφορά τους, ὄντας
μιλοῦν κι ὄντας τραγουδοῦν.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἡπειρωτικὲς μορφὲς εἶχαν συμμαζωχτὴ τὴν
ἡμέρα ἐκείνη ἀπάνω στὰ πλατιὰ τῆς Καστριτσας χαλάσματα.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἡπειρωτικὰ πλήθη συνηθίζουν μιὰ φορὰ κάθε
χρόνο κατὰ τὸν Τρυγητὴ νὰ ξυπνᾷν με τὸ ποδοβολητὸ καὶ με
τίς φωνές τους ἀπὸ τὸ χιλιόχρονο ὕπνο τους τοὺς παλιούς ἀντί-
λαλους τῶν σκόρπιων καὶ θλιβερῶν χαλασμάτων τῆς ἐρημω-
μένης Καστριτσας. Τὰ παιδιὰ τὰ μικρὰ κι οἱ κοπέλες ἔτρεχαν
ἐδῶ κι ἐκεῖ σὰν πεταλοῦδες κι ἐμάζευαν χεριὲς χεριὲς τὰ χινο-
πωριάτικα τ' ἀγριολούλουδα. Οἱ παλικάραδες δοκίμαζαν νὰ
σηκώνουν ἀπάνω χοντρὰ γάλαρα, θεμέλια, ποιὸς ξέρει, τίνων
σπιτιῶν, καὶ πλάκες θεωριωμένες, σκεπάσματα, τίς ξέρει ποιανῶν
πεθαμένων. Οἱ ἄντρες καὶ με τὰ μάτια καὶ με τὰ χέρια καὶ με

τὰ λόγια ἔδειχναν τὸν τρανὸ θαυμασμό τους γιὰ τὰ ἔργα τῶν παππούδων τους καὶ κάποτε κάποτε δὲ λησμονοῦσαν νὰ ρίχνουν βαιρεία κατὰρα καὶ φοβερὸ ἀνάθεμα σ' ἐκείνους, ποὺ τὰ χάλασαν. Κι ἔτρεχαν ὅλοι μαζί ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα καὶ ἀπὸ προμαχώνα σὲ προμαχώνα. Κάποιος ἔβλεπε δίπλα στοὺς παραστάτες καμιᾶς πόρτας ἀπὸ μέσα μεγάλες τετράγωνες τρύπες ὡς βαθιὰ στὸν τοῖχο χωμένες κι ἐφώναζε :—«Τηρᾶτε' μεῖ ξύλινους σύρτες ἀμπάρωναν, σὰν ἐμᾶς, τὶς πόρτες τους κι οἱ παλιοί. Νὰ οἱ τρύπες ἀπὸ τοὺς σύρτες !»—Κάπου εὑρίσκει ὁ ἄλλος στὴ γῇ κἀνα κομματί ἀγγεῖο πῆλινο, εἴτε καμιὰ πέτρα καλοπελεκημένη καὶ συμπυκνώνονταν ἐκεῖ ὁλόγιρά του οἱ ἄλλοι γιὰ νὰ ἴδουν, γιὰ νὰ πιάσουν κι αὐτοί, γιὰ νὰ περιεργαστοῦν. Κι ἔλεγε ὁ καθένας τὸ θαυμαστικὸ λόγο του. Κι ὅταν ὁ ἡγούμενος ἔβγαλε κι ἔδειξ' ἐκεῖ μπροστὰ ἀσημένιες μονέδες καὶ στολίδια μαλαματένια, ποὺ ἔεθαφτε κάποτε ἀπὸ τὰ μνήματα τῶν χαλασμάτων, π' ἄνοιγε τακτικά, εἶδα τοὺς καημένους τοὺς χωριάτες νὰ βγάζουν ἀπὸ τὶς λερωμένες σακκοῦλες τοὺς ἀσημένια τάλαρα καὶ νὰ τ' ἀλλάζουν μὲ τὰ παλιὰ κεῖνα λείψανα, μόνον καὶ μόνο γιὰ νὰ τὰ κρεμάσουν σὰ φυλαχτὰ μαζί μὲ τοὺς σταυροὺς καὶ τὰ κωνσταντινάτα ἀπάνω στὰ χαιμαλιὰ τῶν μικρῶν παιδιῶν τους.

*
* *

 ἔ μείναμε ὡς τὸ τέλος τοῦ πανηγυριοῦ. Ἐνῶ κατεβαίναμε τὰ κατσάβραχα πρὸς τὴ λίμνη κατὰ τὸ μεσημέρι, ἀκούγαμε ὅτι μᾶς συνώδευε ἀπὸ πίσω στὸ κατηφόρισμά μας ποιμενικὸ τραγοῦδι, π' ἀντιλαλοῦσαν ἀπ' αὐτὸ τὰ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ καὶ τὰ τεῖχια τοῦ παλιοῦ κάστρου. Ἦταν ὁ γιδάργης τοῦ μοναστηριοῦ, ποὺ τραγουδώντας κατέβαινε νὰ ἴδῃ τί νὰ γίνωνται τὰ μοναστηριακά, ποὺ εἶχαν μείνει τὴν ἡμέρα κεῖνη γιὰ χάρη τοῦ πανηγυριοῦ μὲ τὸ μικρὸ κοπέλι του καὶ μὲ δυὸ σκυλιὰ. Ὁλόγιρά μας ἀπὸ τὰ χορταριασμένα κομμάτια τῆς γῆς πρόβαλαν ὁλόχαρα ἐδῶ κι ἐκεῖ τὰ πρωτόλουβα λουλούδια τοῦ χινώπορου, οἱ ξανθιὲς κυκλαμιές, ποὺ τὶς ἀνάγκραζαν ἀπὸ τὰ κλωνάρια τοῦ πριναριοῦ οἱ συμπαθητικοὶ καλογιάννοι μὲ τὸ μονότονο κι ἐπαναληπτικὸ, τὸ γλυκὸ καὶ χαριτωμένο κελαηδισμό τους.

4. ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΡΑΒΙΟΥ

Βαδίζουμε και οι δυο σιωπηλοί κατά μήκος της ακρογιαλιάς. Είχαμε ανάψει από ένα κεράκι στον Άη Νικόλα στην άκρη του κάβου για την ψυχή όλων των πεθαμένων και πνιγμένων του νησιού και έγυριζαμε από την άμμουδιά, αναπνέοντας τον μυροβόλον μπάτην.

Όταν εφθάσαμε κοντά στα πρώτα σπίτια της πολίχνης, της σκαρφαλωμένης σαν ζωγραφιά επάνω στο βράχο, ο σύντροφός μου, άνθρωπος του τόπου, δάσκαλος διωρισμένος εκεί, χωρίς να παύση να είναι και λίγο ποιητής, μου είπε :

— Τη βλέπεις αυτή εκεί τη γλῶσσα της άμμουδιάς ; Τη λένε «*Τοῦ Θανατῆ*».

Και επειδή τον κοίταξα με απορία χωρίς να τον ρωτήσω, άρχισε μόνος του να μου διηγῆται μιὰ παλιὰ ιστορία του νησιού.

— Θα ἤμουν δέκα χρονῶν παιδάκι τότε, και τὸ θυμοῦμαι ζωηρὰ σαν νὰ εἶναι τώρα. Ἔτσι, ὅσον εἴμαστε μικροί, μᾶς ἐντυπώνονται και πράγματα και εἰκόνες, πού δὲν τὶς λησμονοῦμε σ' ὅλη μας τὴ ζωή.

Τὸ λιμάνι, πού βλέπεις τώρα νεκρό, ἔρημο και μελαγχολικό με τὰ δυὸ τρία καίκια ἐκεῖ στὴν ἄκρη, πού φορτώνουν κίτρα και λεμόνια, δὲν ἦταν ἔτσι ἐκείνη τὴν ἐποχή, ἐδῶ και σαράντα χρόνια. Τρικάρταρα και γολέτες, βρίκια και σκολέβες, ἔπιαναν ἀπ' τὴν μιὰ ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Ἐκεῖ βαθιὰ σὸν ταρσανὰ πέντε ἔξι μεγάλα και μικρὰ τραβηγμένα ἔξω στὰ σκαριά περίμεναν τὴν ἀράδα τους νὰ τὰ μερεμετήσουν, νὰ τὰ καλαφατίσουν, νὰ τὰ βάσουν, ὕστερ' ἀπ' τὶς πληγές, πού εἶχαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ και ταραχώδη ταξίδια. Κι ἀκούοντο κι ἀντηχοῦσαν πάντα οἱ φωνές, τὰ τραγούδια, οἱ βρυσιές τῶν ἐργατῶν, τὰ σφυεοκοπήματα, τῶν παιδιῶν τὰ γέλια, καθὼς και τὰ γανγίσματα

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῶν σκύλων, αὐτῶν τῶν καρaboσκυλων, πού λές καί ἡ ζωή τους γίνεται ἓνα μὲ τὴ ζωὴ τοῦ καρabιoῦ. Τὰ σπίτια αὐτά, πού μοιάζουν σὰν κάστρα ραγισμένα κι ἐρειπωμένα, ἦτανε σπίτια ἀρχόντων καὶ καπεταναίων, πού ἀρμάτωναν καράβια, κουβαλοῦσαν σιτάρι, εἶχαν ὅλη τὴ Μεσόγειο δική τους καὶ γέμιζαν τὶς κάσες τους μὲ τάλαρα. Ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ πιὸ τρανός, ὁ πιὸ νοικοκύρης, ἦτανε ὁ καπετὰν Λιάς ὁ Μπόγλης, ὁ λεγόμενος ἝΑβoλος. Στρυφνός, ἐπίμονος, ἀπότομος καὶ ὕβριστής, ἀλλὰ καὶ ἀγαθός, ἐλεήμων καὶ θρησκoς, θρησκoς ὅπως οἱ παλαιοί. Μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀντιπάθειές του ἦταν τὰ βαπόρια, πού ἀρχισαν σιγὰ νὰ ἐκτοπίζουν τὰ καράβια ἀπὸ τὸ ἐμπόριο καὶ παντοῦ. Κι ὁμως ὁ γέρος, ἂν κι ἐβλεπε τὴν ἀλήθεια κι ἄκουε τόσα καὶ τόσα ἀπὸ τοὺς δικούς του καὶ ξένους, δὲν ἐννοοῦσε νὰ ξεκάμῃ κανένα ἀπὸ τὰ δικά του καὶ στοὺς γαμπρούς του, πού τοῦ λέγαν κάθε μέρα, ἀπαντοῦσε θυμωμένος :

— Κάμετε τὴ δουλειά σας ἑσεῖς. Θὰ χτυπήσετε τὸ κεφάλι σας, μὰ θά ναι ἀργά! Καὶ οἱ τέσσαρες γαμπροὶ του εἶχαν ξεκάνει τὰ καράβια τους ἀπὸ τοὺς πρώτους κι ἐμπῆκαν μισθωτοὶ στὰ βαπόρια μιᾶς ἐταιρείας, πού εἶχε γίνει τότε γιὰ πρώτη φορὰ.

*
* *

Απὸ μερεμέτια καὶ καλαφατίσματα, ἀπὸ ἀλλαγές καταρτιῶν σὲ ἀλλαγές ἱστίων, ἀπὸ βάνσιμο σὲ βάνσιμο, τὰ τρία του καράβια κράτησαν χρόνια καὶ χρόνια καὶ ἡ κάσα τοῦ γέρου δὲν εἶχε παράπονο, οὔτε οἱ γαμπροί, πού τοὺς προίκισε καλά, οὔτε ὁ μικρός του γυιός, πού ἦταν προωρισμένος ἀπὸ τὸν καπετὰν Λιά νὰ κρατήσῃ τὴν παράδοση τῶν Μπόγληδων καὶ νὰ σκαρώσῃ νέο καράβι. Κι ὁμως τὰ χρόνια περνοῦσαν, κι ἐπειδὴ τίποτε δὲν εἶναι αἰώνιο, ἦλθε στιγμή, πού τὰ καράβια τοῦ ἝΑβoλου ἐμπαιναν ἓνα ἓνα στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος μὲ δάκρυα καὶ μὲ πεισματάρικα καμώματα ἔδινε τὴν ἄδεια νὰ τὰ πουλήσουνε γιὰ ξυλεία.

Τοῦ μεῖνε πλιά τὸ τελευταῖο, ἓνα βρῖκι μικρό, κομψό, χαριτωμένο, τὸ «χαῖδεμένο» του, ὅπως τό λεγε. Μ' αὐτὸ ταξίδευε καὶ τὸ κυβέρναγε μονάχος του. Κι ἦταν ὅλος χαρὰ ὅσες φορὲς γυρίζοντας ἀπὸ μακρινὸ ταξίδι τὶς γιορτὲς ἐμπαινε καὶ ἄραζε

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

περήφανος μὲς στὸ λιμάνι κι ἔβγαζε τὸ φέσι καὶ τὸ κουνουῖσε χαιρετώντας μακριὰ ἀπὸ τὸ φανάρι ἀκόμη τὴν καπετάνισσα, ποὺ τὸν ἀγγάντευε ψηλὰ ἀπὸ τὸ χαγιάτι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴ μικρὴ του τὴν κόρη, ποὺ μὲ τὰ ξανθὰ μαλλᾶκια τῆς ἀνεμίζοντας ἀπαντοῖσε στὸ χαιρετισμὸ τοῦ πατέρα τῆς. Ἐνα χειμῶνα τὶς ἔχασε καὶ τὶς δυὸ ἀπὸ τῦφο, ποὺ πεσε στὸ νησί. Κι ὅταν ἕνα ἀπόβραδο, παραμονὴ τῶν Φώτων, μπαίνοντας γιὰ ν' ἀράξη κατὰ τὴ συνήθειά του κρατοῖσε μὲ τὸ νὰ του χέρι τὸ τιμόνι καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔσειε στὸν ἀγέρα τὸ μεγάλο του φέσι, κανένας δὲν ἦταν στὸ χαγιάτι νὰ τὸν χαιρετίσῃ. Τὰ παράθυρα ἦταν κατὰκλειστα.

Ἀπὸ τότε ὅλη τὴν ἀγάπη καὶ τὴν λατρεία τὴν εἶχε ἀφιερωμένη στὸ χαϊδεμένο του βρῖκι, τὴν «Τσιμουῖλα», τ' ὄνομα τῆς μικρῆς μὲ τὰ ξανθὰ μαλλᾶκια. Ἀλλὰ ἦρθε ἡ ὥρα του νὰ μπῇ κι αὐτὸ στὴν μπάντα· κι ὁ γέρος ἄκουσε ἀπὸ τὸ γυιό του ἕνα βράδυ, ἐκεῖ ποὺ καθότανε στὸν καφενὲ τοῦ Στανᾶ καὶ τραβοῦσε τὸν ναργιλέ του, τὴν καταδίκη τοῦ βρικιοῦ.

— Πατέρα. δὲν πάω πλιά. Εἶναι ντροπὴ Ψέματα, μαθές, θὰ σοῦ πῶ! Κάνει νερά. Καμιὰ ὥρα θὰ πᾶμε φοῦντο.

— Ἄκου τὸ παιδί, καπετὰν Λιά, τοῦ φώναζαν οἱ ἄλλοι. Νὰ μὴν ἔχῃς, μαθές, πάει καλά. Μὰ τὸν ἔχεις, εὐλογημένε. Τὸν ἔχεις τὸν παρά. Ἡ φκειάσε ἄλλο, ἢ ἄς το νὰ πάῃ νὰ χαθῇ τὸ καρν-δότσουφλο!

Ὁ γέρος ἄναψε, τινάχθηκε ἀπάνω, πέταξε τὸ μαρκούτσι.

— Νὰ μὴ σᾶς τὸ πῶ τώρα!.. Δὲν ξέρετε, μωρὲ σεῖς! Δὲν ξέρετε τί εἶν' ἐκεῖ μέσα.

Καὶ γυρίζοντας στὸ γυιό του :

— Ἄειντε μωρὲ! τοῦ εἶπε, καὶ σὺ μὲ τοὺς ἄλλους θὰ πᾶς! μέσα στὰ φουγάρα θὰ χωθῇς! Καρβουνιάρης! Καρβουνιάρης θὰ γίνῃς καὶ σύ! Μὰ ἄκουσέ με· ἄκουσέ το καλά. Θέλω νὰ μοῦ τὸ δέσηςς ἐκεῖ μπρὸς στὸ σπίτι! Θέλω νὰ τὸ βλέπω! νὰ θυμᾶμαι τὰ νιάτα μου!...

Καὶ σκύβοντας στ' αὐτὸ τοῦ γυιοῦ του ἀπόσωσε τὸ λόγο του! ... καὶ τὰ μαντηλοχαιρετίσματα τῆς μάνας σου καὶ τῆς...

Καὶ ὁ γέρος ἔκανε πὼς σκάλιζε τὸ ναργιλέ του γιὰ νὰ κρύψῃ ἕνα δάκρυ, ποὺ κυλοῖσε στὸ ἡλιοκαμένο του πρόσωπο.

* *

Καὶ τὸ ἔδεσαν ἐκεῖ μπροστὰ στὴν ἀμμουδιά. Καὶ ὁ γέρος Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἤθελε νὰ τὸ βλέπῃ ἀρματωμένο, ὅπως ἦτανε στὰ καλά του, μὲ τ' ἄρματα καὶ τὰ ξάρτια του καὶ τὶς διπλές του ἄγκυρες, φρεσκοβαμμένο πάντα ὁλοπράσινο, μὲ τὴ μαύρη γραμμὴ ὁλόγυρα, μὲ τὴν παλιὰ Γοργόνα μπροστὰ καὶ μὲ τ' ὄνομα γραμμένο πίσω μὲ μεγάλα ἄσπρα γράμματα: «**Τσιμούλα**».

Καθισμένος στὸ μακρὸν χαγιάτι ἀγνάντευε τὸ ἀγαπημένο του καὶ τὸ καμάρωνε. Καὶ πότε κατέβαινε στὴν ἄμμονδιὰ γιὰ νὰ ναι πλιὸ κοντά. καὶ μόνος του τότε, καταμόναχος, μονολογοῦσε, λές, καὶ κρυφομιλοῦσε μαζί του. Κι ὁ σκύλος ἀνεβασμένος στὴν πλώρη του γαύγιζε ὅπὸ μέσα χαρούμενα. Κι ὅταν τὸ λιμάνι ἦταν ταραγμένο ἀπὸ φουσκοθαλασσιὰ καὶ τὰ κύματα χιποῦσαν στὰ πλάγια τοῦ каравиоῦ κι ἐξέσπαγαν στὰ βράχια ἢ στὴν ἄμμονδιὰ ραπίζοντας τὸ πρόσωπό του, θαρροῦσε πὼς ἦταν κι αὐτὸς μέσα ὁ ἴδιος. Ἀνασήκωνε ψηλὰ τὸ φέσι, τό χωνε ὥς τ' αὐτιά, ἀνασκούμπωνε τὰ μανίκια, ἀγριοκοίταζε μακριὰ τὸ πέλαγος, ἐσούφρωνε τὰ φρύδια καὶ ρουφοῦσε ἀχόρταγα τὸν ἄλμυρὸ ἀγέρα. Καὶ μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτὰ σὰν νὰ θελε νὰ ἀγκαλιάσῃ κάτι παλιὸ καὶ ξεχασμένο ἐσηκώνετο ἀπὸ τὸ βραχάκι κι ἔκανε νὰ τραβήξῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε ποῦ. Μὰ τὰ πόδια του ἔτρεμαν. Τὰ ἑβδομήντα του χρόνια τὸν κάρφωναν στὸ χῶμα. Καὶ ξεποῦσε τότε σὲ μιὰ χειρονομία ἐκφραστικὴ καὶ μιὰ χονδρὴ νησιώτικη βρσιὰ ἐβγαίνει ἀπ' τὰ χεῖλη του. Καὶ ξανάπερτε πάλι χάμω, κεῖ, ποῦ καθόταν μ' ἓνα βαθὺ ἀναστεναγμό, σκουπίζοντας μὲ τὴν παλάμη του ἀνάποδα ἓνα δάκρυ, ποῦ κατέβαινε στὰ σουρωμένα του μάγουλα.

Ἀπὸ τὸν καφενὲ πέρα, ποῦ τὸν κοίταζαν, κουνώντας τὸ κεφάλι ἔλεγαν τὸ λόγο τους:

— Σὰν χαμένα, μωρὲ παιδιά, τά χει τώρα τώρα ὁ καπετὰν Λιάς!...

*
**

Εἶχεν ἀκουστῇ ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες πὼς τὰ βαπόρια τῆς Ἑταιρείας εἶχαν κάμει γραμμὴ νὰ πιάσουν καὶ στὸ νησί. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ, ποῦ θὰ βλέπαμε οἱ περισσότεροι αὐτὸ τὸ θαῦμα στὸν τόπο. Καὶ τὸ περιμέναμε μὲ περιέργεια. Ἐμεῖς τὰ παιδιά ἀνεβήκαμε ψηλὰ στὸ Σταυρὸ καὶ σκορπιστήκαμε ὁλόγυρα στοὺς

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

βράχους κατὰ τὸ ἀνοιχτὸ πέλαγο. Θὰ τὸ βλέπαμε ἑμεῖς πρῶτα πρῶτα. Μέσα στὰ καφενεῖα καὶ στὰ καπηλεῖα ἄλλη κουβέντα δὲν γινότανε. Κι ὅλοι περιμέναν νὰ ἰδοῦν τὸ μεγάλο αὐτὸ θαλάσσινο θηριό, τὸ βαπόρι, ποὺ θὰ τρώγε τὰ καράβια μας καὶ θὰ ρήμαζε τὸ νησί μας.

Εἶχε ξημερώσει μ' ἓνα ἀεράκι σιγαλὸ ἀπ' τ' ἀνοιχτά. Μὰ ἑμεῖς ξανοίξαμε ἐκεῖ μακριά, πολὺ μακριά, μιὰ μαύρη γραμμὴ στὸ πέλαγο. Προμήνυμα φουρτούνας. Σὲ λίγη ὥρα ἡ θάλασσα ὅλη ἀφροκοποῦσε ταραγμένη. Τὰ κύματα ἔσπαζαν ἄγρια κάτω στοὺς βράχους καὶ ὁ ἀγέρας ἔφερε τοὺς ἀφρούς ἐπάνω στὸ σταυρό, ὁ οὐρανὸς ὀλοένα σκοτείνιαζε. Ὑστερα ἀκούστηκε μιὰ δυνατὴ βροντὴ πίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ. Θάλασσα κι οὐρανὸς ἦταν τόσο σκοτεινιασμένα, ποὺ δὲν ξεχώριζες καλὰ καλὰ οὔτε τὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ.

Μέσα στὸ λιμάνι φωνές καὶ κακὸ. Λύναν τὶς γούμενες, σφιχτοδέναν καὶ διπλοδέναν κι ἀσφάλιζαν διπλὰ καὶ τριδίπλα βάρκες καὶ καΐκια. Μερικοὶ τὶς τραβοῦσαν ἔξω στὴν ἀμμουδιά. Τὰ μεγάλα κομμάτια χοροπηδοῦσαν σὰν φρενισσμένα μέσα στὸ λιμάνι· ἔγερναν, τρακάριζαν καὶ ἀκουότανε τὸ τριξίμο τῶν ξύλων. Τὰ ξεφωνητὰ τῶν γυναικῶν, τὰ γυνγίσματα τῶν σκύλων, τῶν παιδιῶν οἱ ἀλαλαγμοί, ἡ ὄχλοβοὴ καὶ οἱ βρισιὲς τῶν ναυτικῶν, ἐκορύφωσαν τὸ μούγκρισμα τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀνέμου.

Ὁ καπετὰν Λιάς καθισμένος σὰν πάντα στὴν ἀμμουδιά, ἐπάνω στὸ μικρὸ βραχάκι σὰν σφιχτοπιασμένος ἓνα μ' αὐτο, ἔστρεφε τὰ μάτια του ἀνήσυχτα στὴν ἀγαπημένη του «**Τσιμούλα**», ποὺ τὴν παρὰδερνε κι αὐτὴν ἡ φουρτούνα. Δεμένο μὲ δυὸ γούμενες ἀπ' τὴ στεριά, μὲ διπλὲς ἄγκυρες τὸ βρῖκι μοναχό του καὶ ξεχωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα χοροπηδοῦσε ἐκεῖ πέρα στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ.

Σὲ λίγο ἀστραπὲς καὶ βροντὲς ἀναψαν καὶ γιόμισαν τὴν ἀτμοσφαῖρα. Καὶ μιὰ νεροποντὴ ἀπὸ πάνω σὰν κατακλυσμὸς ἔεσπασε ἄγρια γιὰ πολλὴν ὥρα.

Ἐξάφνα ἀκούστηκαν ἀπὸ μακριὰ δυὸ τρία σφυρίγματα, τὸ ἓνα ἀπάνω στὸ ἄλλο, βιαστικά, κι ὕστερα ἀπὸ λίγο φάνηκε μὲς τὴν καταχνιά στὸ ἀνοιγμα τοῦ λιμανιοῦ νὰ μπαίνει σὰν κυνηγημένο πουλί, ὀρμητικό, σπρωχνόμενο ἀπὸ τὴν καταιγίδα,

μισοσκεπασμένο ἀπ' τὰ κύματα κι ἀπὸ μαῦρο καπνὸ σὰν λαχανιασμένο σφυρίζοντας, σφυρίζοντας ἀδιάκοπα, ἀπελπιστικά, τὸ πρῶτο βαπόρι, ποὺ εἶδαμε στὸ νησί.

Ἕνα μικρὸ κατάμαυρο τροχοφόρο

Τὴν ἴδια ὥρα, μέσα σ' ὅλη ἐκείνη τὴν ἀντάρρα, μιὰ φωνὴ σπαρακτικὴ ἀκούστηκε ἔξαφνα ἀπ' τὴν ἄκρη τῆς ἀμμονδιᾶς. Ἦταν τοῦ καπετὰν Λιά. Ὀλόρθος χωρὶς φέσι, μὲ γένεια καὶ μαλλιά ἀνεμισμένα, μὲ τὰ χέρια τεντωμένα κατὰ κεῖθε, ἀγριεμένος ἐφώναζε δυνατὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ βαποριοῦ.

Ῥορτσα, Ῥορτσααα !

Τοῦ κάκου ὅμως. Τὸ μικρὸ βαπόρι, ὅπως ἔμπαινε σὰν ἀλαλιασμένο ἀπὸ τὴν φουρτούνα δὲν πρόφτασε νὰ κρατήσῃ κι ἔπεσε ἐπάνω στὸ βρίκι μὲ τὴν πλώρη ἀνάμεσα στὰ πλευρά του καὶ τὸ τράνταξε μ' ἓνα κρακ καί, ὅπως ἦταν σάπιο καὶ ἀδυνατισμένο ἀπ' τὴν πολυκαιρία, τὸ ἀνοιξε σὲ δύο. Τὰ κύματα πέρασαν ἀπὸ πάνω, τὸ βούλιαξαν καὶ σὲ λίγο δὲν φαινότανε παρὰ ἡ κορυφὴ τοῦ ἑνὸς καταρτιοῦ στὴ μέση στὸ λιμάνι.

Μὰ τὸ βαπόρι δὲν ἔκοψε μονάχα τὸ ἄτυχο βρίκι στὴ μέση. Ἐκοψε τὴν ἴδια στιγμή μαζὶ καὶ τὴ ζωὴ τοῦ καπετάνιου. Ὁ καπετὰν Λιάς, ἅμα ἀντίκρουσε τὸ θάνατο τοῦ καραβιοῦ του, σωριάστηκε κατὰ γῆς. Ὅταν τρέξαμε ὅλοι νὰ ἰδοῦμε, τὸν ἤυραμε ξαπλωμένο ἔξω ἔξω στ' ἀκρογιαλὶ. Τὰ κύματα ἀφροκοποῦσαν κι ἓνα ἓνα ἀνεβοκατέβαιναν, σὰν νὰ θελαν νὰ τὸν καταπιοῦν. Τὸν σήκωσαν ἐλαφρὰ καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πρῶτο μαγαζί, σὲ μιὰ ταβέρνα. Τὸν ξάπλωσαν στὸ μεγάλο τραπέζι κι ἄρχισαν νὰ τὸν τρίβουν μὲ ξίδι γιὰ νὰ τὸν ξελιγοθυμήσουν. Ἀλλοὶ ἔτρεξαν νὰ φέρουν τὸ γιατρό. Σὲ λίγο πρόφθασε κι ὁ γυνὸς τοῦ τρομαγμένος, ἀλαλιασμένος. Γιὰ μιὰ στιγμή ὁ γέρος ἔδειξε σημεῖα ζωῆς. Ἀνοιξε τὰ μάτια του θολωμένα, μισοσβησμένα, καὶ τὰ στήλωσε ψηλά. Τὰ σαγόνια του ἔτρεμαν καὶ τὰ χεῖλη του ἀνάδευαν λόγια ἀσυνάρτητα χωρὶς νόημα.

— Τὴν κατάρα μου ! ἐμουρμούρισε . . Ἔργα διαβολικά . . Μοῦ τὸ βούλιαξαν . . Δυὸ ψυχὲς ἔκεῖ μέσα . . ἡ καπε-άνισσα . . καὶ ἡ μικρούλα μου.

Ὅπως τὸν εἶχαν ξεστηθωμένο φαινόταν ἓνα μαῦρο πρᾶμα σὰν χαϊμαλί, σὰν φυλαχτὸ περασμένο ἀπ' τὸ λαιμό του κατὰ-σάρκα, μὲ ἓνα κορδόνι πλεγμένο ἀπὸ ξανθὲς τρίχες. Μὲ πολὺν

κόπο ἔσυρε τὸ χέρι του στὸ χαϊμαλὶ νεύοντας στὸ γυνίό του νὰ τὸ πάρῃ. Ὑστερα σήκωσε δυὸ τρεῖς φορές τὰ χέρια του στὸν ἄερα, σὰν κάτι νὰ ζητοῦσε νὰ πιᾶσῃ, μὰ ἔπεσαν πάλι ξερά. Ἀνοιγόκλεισε τὰ μάτια του καὶ τὰ ξανάκλεισε πάλι γιὰ πάντα ἦταν νεκρός.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔμπαινε ὁ ἀγέρας σφυρίζοντας δαιμονισμένα καὶ τὰ παραθυρόφυλλα βροντοκοποῦσαν, ὅταν ἔξαφνα ὥρμησε μέσα ἓνας σκύλος κατάμαυρος, βρεμένος μούσκεμα, τινάχτηκε, ἄφησε ἓνα ἄγριο οὐρλιασμα, πήδησε στὸ τραπέζι ἐπάνω κι ἄρχισε νὰ γλείφῃ, σὰν νὰ φιλοῦσε, τὸ πρόσωπο καὶ τὰ χέρια τοῦ πεθαμένου, ἀνήσυχος, νευριασμένος. Ξαναπήδησε κάτω, οὐρλιασε πάλι, χύμησε πάλι καὶ τὸν ξαναφιλοῦσε ἀφόνοντας κάτι φωνές σὰν κλάμα...

*
* *

Ἐδῶ ἐτελείωσε τὴ διήγησις ὁ δάσκαλος.

Ἀπὸ τότε τὸ μέρος ἐκεῖνο κεῖ τὸ λένε «*τοῦ θανατᾶ*», μού εἶπε.

Τὴν ἄλλῃ μέρα πρωτὶ πρωτὶ, ἀφοῦ κάναμε τὸν περίπατό μας ὡς τὸν τάφο τοῦ καπετὰν Λιαῖ, τοῦ ἀνάψαμε ἀπὸ ἓνα κερί κι ὁ δάσκαλος μ' ἐρώτησε:

— Σὰν τὶ ἄνθρωπος νὰ ἦταν αὐτὸς ὁ Ἀβόλος;

— Μά, καθὼς μού τὴ διηγῆθηκες τὴν ἱστορία του, φαίνεται νὰ ἦταν... μεγάλος ποιητής.

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

5 ΤΟ ΑΘΑΝΑΤΟ ΠΟΥΛΙ

Κατεβαίναμε κι οἱ τρεῖς μας. Ἦταν διακοπές. Τὴ δύναμή μας τὴ γνωρίζαμε. Ἡμαστέ τρία παιδιὰ τοῦ σχολείου. Ἀλοῖμονο σ' ὅ,τι βρεθῇ μπροστά μας! Ὁ διαβάτης, ἂν γύριζεν ἄξαφνα, θὰ μᾶς ἔπιανε νὰ βαδίζωμε πίσω του τσακισμένοι σὲ σχήματα ξύλινων φασουλίδων. Τὸ σύρμα τοῦ τηλεγράφου θὰ τὸ πετροβολούσαμε. Τὸ δεντράκι τῆς πλατείας, πού τὸ πότιζαν

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τρεις δημαρχίες χωρίς να μεγαλώνη, θὰ τὸ κουνούσαμε περίεργοι νὰ ἰδοῦμε πὼς τάχα θὰ γίνη, ἂν πάψη ν' ἀντιστέκεται τὸ παιδικὸ κορμί του καὶ νὰ κάμη τράκ! "Ε; πὼς θὰ εἶναι; Στὸν πάγγο' θὰ χαράζαμε μιὰ τριῶτα καὶ στὴ μαρμάρινη προτομὴ τοῦ εὐεργέτη τοῦ Δήμου τ' ἀρχικά μας ψηφία. Τὴ βρύση θὰ τὴν ἀνοίγαμε νὰ χυθῇ τὸ νερό. Κυνηγοῦσαμε ὅτι ἦταν χρήσιμο. Τὸ ἄχρηστο μᾶς γλύτωνε. "Αν ἐμπόδιζαν ἐμᾶς τοὺς τρεῖς, δὲν ὠφελοῦσε τίποτε' θὰ κατέβαιναν ἄλλοι τρεῖς, πάλι παιδιὰ τοῦ σχολείου. Θὰ ἤξεραν νὰ τολμήσουν ὅσα καὶ ἐμεῖς. "Όταν οἱ πέτρες, πὺν πετούσαμε στὸν ἀέρα—τὸ διάστημα ἰδιαιτέρως μᾶς ἦταν μισητό, ἀδύνατο νὰ τὸ ὑποφέρουμε—ὅταν πέφταν στὰ κεραμίδια τῶν σπιτιῶν καὶ τὰ ἔσπαζαν ἢ κατῶρθωναν μέσα στὰ φύλλα τῆς καρυδιᾶς νὰ βροῦν τὰ καρύδια καὶ νὰ τὰ ρίξουν, ἀκούγονταν οἱ φωνὲς τῶν γυναικῶν.

—"Αχ! Δὲ θ' ἀνοίξῃ ποτὲ αὐτὸ τὸ σχολεῖο;

Τὸ σχολεῖο περιμένε ὅλη ἡ κοινωνία!

"Οχι γιὰ νὰ μάθουμε γράμματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ γλυτώσῃ αὐτὴ ἀπὸ μᾶς. "Εμεῖς ὅμως ἐλπίζαμε πὼς ὁ Θεὸς εἶναι μὲ τὴν τρέλλα τὴ δική μας παρὰ μὲ τὴν φρονημάδα ἐκείνων, πὺν μᾶς κυνηγοῦσαν. "Αν αὐτὸ δὲν εἶν' ἀλήθεια, τότε γιὰτι λοιπὸν βρίσκαμε μπροστά μας τόσα χρήσιμα πράγματα γιὰ νὰ χαλάσουμε;

"Όποιος μᾶς ἔβλεπε αὐτὸ τὸ ἀπόγευμα νὰ γυρίζουμε στὴν ἐρημιὰ θὰ ρωτοῦσε βέβαια:

— Μὰ πὺν πὰν αὐτὰ τὰ τρία παιδιὰ;

Τοῦτο δὲν τὸ ξέραμε. Πηγαίναμε, ἐπειδὴ ἔτυχε, καὶ βρεθήκαμε πρὸς αὐτὸ τὸ μέρος, πρὸς τ' ἀμπέλια. Μιὰ πὺν ὁ δρόμος μᾶς ἔφρεν ἐκεῖ, ἔπρεπε νὰ ἐξετάσωμε τὸν ἀμπελῶνα. Τόσα χιλιόμετρα χωρίς ἐμᾶς! Πάλι μᾶς πείραζε τὸ πολὺ διάστημα. Καὶ τὸ πολὺ πράσινο καὶ τοῦτο μᾶς φαινόταν σὰ μιὰν αὐθαιρεσία τῆς δύναμης, πὺν τὸ ἔκαμε χωρίς νὰ μᾶς συλλογιστῇ. Τὰ παιδιὰ καὶ τὰ σκυλιὰ ἔχουν τὴν ἰδέα πὼς τίποτε δὲν πρέπει νὰ γίνεται χωρίς αὐτά. "Εψάχναμε τοὺς ἀμπελῶνες μὲ τὰ μάτια σὰν κτήματα μας. Μόλις, φαινότανε κάποιο δέντρο στραβὸ ἢ παράδοξο πλησιάζαμε καὶ τὸ κοιτάζαμε σὰ νὰ μᾶς περιμένε. Καὶ πάλι, ὅταν κανένα σκιαχτὸ τέντωνε τὰ ἄδεια μανίκια του ἢ φοροῦσε στραβὰ τὸ παλιό του καπέλο, πηγαίναμε κοντά του γιὰ νὰ τοῦ δείξουμε πὼς δὲν μᾶς γέλασε καθόλου, ἀλλὰ ἤμαστε

τέλεια βέβαιοι γιὰ τὸ ψεύτικο τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Ἦταν προσβολὴ νὰ μᾶς ἀγνοοῦν κι αὐτὲς ἀκόμα οἱ πέτρες. Πλησίασαμε σ' ὅλα. Ἐξουσίασαμε ὅλον ἐκεῖνον τὸν πράσινο κόσμο. Τὸν πετροβολήσαμε. Δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο. Τὸ ἔργο μας εἶχε τελειώσει. Πλησίαζεν ἡ νύχτα.

— Μιὰ φωλιά! εἶπεν ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπὸ τοὺς τρεῖς μας γιὰ τὶς φωλιές, ὁ Τρίκας.

Γενήκαμε σοβαροὶ καὶ οἱ τρεῖς. Πλησίασαμε, μὰ τὶ μάτι εἶν' αὐτό; Ἦταν ἀλήθεια μιὰ φωλιά, πὺν οὔτε γάτα δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ἰδῇ, μὲ τόση πρόνοια εἶχε κρυφτῇ. Ἦταν ἀπάνω σ' ἓνα κλῆμα καταμεσῆς στὸ ἀμπέλι στὴν κορφὴ σχεδὸν τοῦ βλαστοῦ. Κι ἔστεκεν ἡσυχὰ κι ὥραϊα. Ἔτσι σὰν νὰ τὴν ἀπίθωσε κάποιος. Δὲν ὑπωψιάστηκε αὐτὸ τὸ πουλί πὼς κάποτε θὰ περνούσαμε . . .

— Κι ἔν' αὐτό! φώναξεν ὁ Τρίκας, πὺν ἔσκυψε στὴ φωλιά πρῶτος.

Ἦταν κι ἓνα αὐγὸ τόσο δά, ἓνα καὶ μοναχό. Μὰ εἶχε γαλάζια κεντήματα, μιὰν ἀπερίγραπτη ἐλαφρὴ ζωγραφιά. Τὸ πῆραν στὸ χέρι των, πρῶτα ὁ Τρίκας, ἔπειτα ὁ Διαμαντής. Τὸ ξαναπῆρε ὁ Τρίκας. Ἐγὼ ἤμουν ὁ μικρότερος ἀπὸ τοὺς τρεῖς. Περίμενα. Ὅταν τ' ἀφῆσαν καὶ στὴ δική μου χούφτα, αἰσθάνθηκα τὴν ἀφή του σὰν χὰῖδι ἀγγέλων. Μοῦ φάνηκε πὼς ἦλθα σ' ἐπαφὴ μὲ τὴν ἴδια τὴν καλωσύνη, πὼς ἔνοιωσα ὅτι στὸν κόσμο εἶναι ἀγαθό, τρυφερό καὶ παρήγορο. Ὁ Διαμαντής μοῦ ζήτησε νὰ τὸ ξαναἰδῇ. Ὁ Τρίκας ὅμως τὸ πῆρε κι ἀπ' τὰ δικά του τὰ χέρια καὶ τό βαλε στὴ φωλιά.

— Βάλτε σημάδια, μᾶς εἶπε.

— Γιατὶ νὰ βάλω σημάδια;

— Γιὰ νὰ τὴν ξαναβροῦμε, ἅμα ἡ μάνα βγάλῃ τὸ πουλί.

Νά! ἡ καμπούρα ἡ ἐλιά, εἶναι καλὸ σημάδι.

Κοιτάξαμε τὴν καμπούρα ἐλιά. Χαράξαμε στὸ νοῦ μας μιὰ γραμμὴ ἀπὸ τὸ δρόμο πρὸς τὸ ἐκκλησάκι, πὺν φαινόταν ἀπέναντι, σημάδεψε καὶ μιὰ πέτρα. Μὲ τέτοια σημάδια ἡ φωλιά εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴ ξαναβρεθῇ. Σὲ πέντε μέρες τὸ πουλάκι θὰ εἶναι βγαλμένο. Σὲ δέκα θὰ εἶναι γιὰ τὸ κλουβί. Μ' ὅλη τὴ φωλιά!... Ξεκινήσαμε νὰ φύγωμε.

Δὲν εἶχαμε κάμει λίγα βήματα, ὅταν ὁ Τρίκας σταμάτησε.

— Κι ἂν τὴ βροῦν τὰ παιδιὰ; Ρώτησε.

— Σώπα, καημένε Τρίκα! Μέσα σὲ χιλιάδες κλήματα!

— Ἄν τὴν βροῦν; Ξανάπε.

Ὁ ἀνήσυχος νοῦς του συλλογιζόταν κάθε πιθανότητα. Δὲν ἦταν παιδί ἀπ' αὐτά, ποὺ χαρίζουν τίποτε στὸν ἄλλον. Τὰ ἤθελε ὅλα δικά του. Προσβολὴ δὲν ὑπέφερε. Δειλία δὲν γνώριζε. Ἀποφάσιζε γρήγορα. Μισοῦσεν εὔκολα.

— Ξαναρχόμαστε, Τρίκα, τοῦ εἶπα.

— Γιὰ νὰ μᾶς πάρουν ἀπὸ πίσω καὶ νὰ τὴ μάθουν! Τὶ ξερεῖς ἐσὺ ἀπὸ φωλιές;

— Ἔ, ἄς τὴν ἀφήσωμε στὴν τύχη της, εἶπε ὁ Διαμαντής, σὰ νὸ εἶχε φοβηθῇ κάτι κακό.

Μόλις τὸ εἶπε, τὸ κακὸ ἔγινε. Ὁ Τρίκας προχώρησε χωρὶς δισταγμό. Προτοῦ προφθάσουμε νὰ φωνάξωμε, ἄπλωσε τὸ χέρι του στὸ κλῆμα καὶ σπάρραξε τὴ φωλιά.

— Ἄς ἔρθουν τώρα νὰ τὴν πάρουν! εἶπε

Ἡ φωλιά ἀντιστάθηκε λίγο. Ἡ περίπλοκη τέχνη της, ἡ ἀνιστόρητη σοφία της, ἡ λεπτὴ κλωνιά της, δὲν ἤθελαν νὰ σβήσουν ἀδιαμαρτύρητα. Ἐκαμαν στὴν ἐπίθεση τοῦ Τρίκα τὴ μικρὴ ἐκείνη ἀντίσταση, ποὺ ἀφήνουν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ ὠραῖα πράγματα μάταια ἔτσι γιὰ τὴν τιμὴ τῆς ὁμορφιάς! Μὰ ἦταν τόσο μικρὴ ἡ ἄμυνα, ποὺ δὲν ξόδεψε τίποτε ἀπὸ τὴν ἄγρια δύναμη τῶν χεριῶν του ὁ Τρίκας. Ἦταν περιττή. Τὸ εὐκολώτερο πρᾶγμα στὸν κόσμον εἶναι νὰ χαλάσῃς τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἀγαθὸ ἔργο. Τὸ δυσκολώτερο νὰ τὸ φτειάσῃς.

Ἐσουρούπανε.

— Πᾶμε, εἶπε!

Ἐρριξα μιὰ τελευταία ματιὰ στὰ συντρίμματα τῆς φωλιάς. Ἦταν ἀγνώριστη. Τὸ μικρὸ αὐγὸ εἶχε κομματιαστῇ καὶ στὰ σκόρπια τσόφλια του κάτω στὸ χῶμα ἐφάνταζαν ἀκόμα ἐλεεινές καὶ χωρὶς δύναμη μπροστὰ στὸ κακὸ οἱ ἐλαφρὲς γαλάζιες ζωγραφιές, ποὺ εἶχε χαράξει ἐπάνω του μὲ τόση ὑπομονὴ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ. Μόλις ξεκινήσαμε νὰ φύγωμε νά! ἡ μάνα. Ἐρχεται γρήγορα. Δὲν μπορεῖ ἄνθρωπος νὰ διηγηθῇ αὐτὸ τὸ λάλημα τοῦ πόνου. Πετοῦσε γύρω στὸ κλῆμα μὲ κύκλους πρῶτα μεγάλους, ἔπειτα πιδ μικροῦς, πιδ στενοῦς, γοήγορους, ὀρητικούς καὶ μοιρολογοῦσε. «Τρί! τρί! τρί!» Τὸ τρελλό της πέ-

ταγμα, τὸ ἀπελπισμένον σάλεμα τῆς ἄσπρης κι ὁμορφης οὐράς της, ὅσο κι ἂν σουρούπωνε, τὸ εἶδαμε καθαρά στὸν οὐρανό. Αὐτὰ δὲν λησμονοῦνται ποτέ!

*
* *

Γιὰ πές μου, καημένε, νὰ ζήσης, μοῦ λεγε ὁ Διαμαντῆς εἰκοσιπέντε χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸ μοιρολόγι τῆς μάννας, ἀκοῦς συχνὰ κι ἐσύ, σὰν κι ἐμένα ἐκεῖνο τὸ λάλημα;

Γιὰ πές μου, γιατί ξανάρχεται;

— Δὲν ξέρω, Διαμαντή.

— Ὅ,τι πόνεσε λοιπὸν δὲν πεθαίνει; Ὅ,τι ἀδικήθηκε εἶναι ἀθάνατο;

— Ἰσως.

— Γιὰ πές μου, δὲν ἦταν ἀρκετὸ νὰ μᾶς τιμωρήσῃ μιὰ φορά, πρέπει νάρχεται κάθε τόσο στὸν ὕπνο καὶ στὸ ξύπνιο;

— Δὲν ξέρω, Διαμαντή.

— Εἶναι μῆνες ὁλόκληροι, ποὺ τὸ ξεχνάω. Κι ἄξαφνα ἐκεῖ ποὺ πάω νὰ πιάσω ἓνα καρπό, ἢ νὰ πιῶ μιὰ γουλιὰ δροσερὸ νερὸ τρί! τρί! νὰ τ' ἀκούω. «Ὁχι», μοῦ λέει, «στιγμὲς εὐτυχισμένες! Ἄκουέ με». Εἶναι ἔτσι καὶ σὲ σένα; Τότε θὰ πῇ πὼς εἶν' ἀνώτερη ἀνάγκη. αὐτὸ ποὺ γίνεται, νὰ γίνεται.

— Δὲν ξέρω τίποτε, Διαμαντή.

— Φταῖμε κι ἐμεῖς οἱ δύο. Γιατὶ νὰ μὴν τὸν κρατήσωμε;

— Σοβαρὰ μιλᾷς; πάλι γιὰ τὴν παλιὰ ἱστορία; Ἔλα τώρα! Εἶν' ἀδύνατο ὁ Θεὸς νὰ μᾶς κατατρέχῃ γιὰ ἓνα ἀσυλλόγιστο λάθος, καημένε!

— Ναί, τὸ συλλογίστηκα πολλές φορές. Γιατὶ δὲν κρατήσαμε τὸν Τρίκα, ὅταν πῆγε νὰ χαλάσῃ τὴ σωλιά;

— Μὰ νὰ ποὺ δὲν κρατήσαμε. Ἦτανε χεροδύναμος.

Κι ἔπειτα εἴμαστε παιδιά. Τί ξέρουν τὰ παιδιά;

— Δὲν εἶναι δικαιολογία

— Πὼς δὲν εἶναι;

— Ὅπως ἔγινε τὸ κακὸ μπορούσε νὰ γίνῃ ἓνα καλὸ. Σκέψου, ἂν στὴ θέση αὐτοῦ τοῦ φόνου εἴχαμε μιὰ ἀγαθὴ πράξη νὰ θυμώμαστε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ! Θὰ ἦταν σὰν παιδικὸς ἄγγελος, ποὺ ἔρχεται νὰ μᾶς χαμογελάσῃ, νὰ μᾶς ταξιδέψῃ σὲ ρόδινα πρωῒνὰ σύννεφα γιὰ νὰ ξεχάσωμε αὐτὴ τὴ ζωή.

1. Η ΜΑΝΝΑ

Πλάγιασα εκείνη τη νύχτα, φοβερή νύχτα τοῦ Δεκέμβρη, μέσα σ' ἓνα ἀνεμόμυλο. Πλάγιασα, μὰ δὲν κοιμήθηκα. Ὁ δρόλαπας ἔξω σάρωνε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸν κάμπο κι ἔκανε τοὺς δρόμους ἀδιάβατους. Χίλιες φωνὲς καὶ μύριοι χτύποι ἄλλαζαν στὸ λεφτό. Μόλις ξεθύμαινε τὸ ἀστραπόβροντο, ἄρχιζε ὁ βόγγος τοῦ ἀνέμου κι ἔπειτα τῶν κεραμιδιῶν ὁ θρῆνος καὶ τῶν δένδρων ὁ δαρμός. Καὶ στὸ μεταξὺ πηδοῦσε ἔξαφνα ἡ φωνὴ τῆς κουκουβάγιας καὶ κείνη πλάκωνε ἀνάρια ἀνάρια ἡ κλαγγὴ τῆς καμπάνας. Κατὰ τὴ χαρὰν ὅμως ἡσύχασαν τὰ πάντα κι ὅταν σηκώθηκα, ἤῤῥα τὸ μυλωνὰ στὸ προσηλιακὸ κοντὰ στὴ σταχεριὴ γάτα του νὰ μπαλώνῃ ἓνα τρυπημένο σακκί.

— Καλὴ νυχτιά κι ἀπόψε! ἔ; τοῦ εἶπα, μόλις τὸν καλημέρισα.

— Θαρρεῖς πὼς μιὰ γυναῖκα θάκανε λιγώτερο, ἂν τῆς ἄρπαζαν τὸ παιδί της; μὲ ρώτησε κεῖνος κοιτάζοντας περιέργα.

Τὸν κοίταξα καὶ γὼς περιέργα χωρὶς νὰ καταλαβαίνω τί ἔχει νὰ κάμῃ μιὰ νύχτ' ἀγοριεμένη μὲ μιὰ γυναῖκα, ποὺ τῆς ἄρπάζουν τὸ παιδί. Μὰ ὁ Γιαννάκης Ξηνταράς, ὁ μυλωνάς, βρέθηκε πρόθυμος νὰ μοῦ ἀποδείξῃ πὼς ἔχει καὶ παράχει καὶ μοῦ διηγῆθηκε τὴν ἀκόλουθῃ ἱστορία:

— Κοίτα δεξιὰ τοὺς βράχους τοῦ Σανταμεριοῦ, κοίτα καὶ ξερβὰ τὸ κάστρο τοῦ Χλιμουτσιοῦ. Καὶ τὰ δύο κάστρα τὰ ἔχουν χρόνους τώρα καὶ καιροὺς δύο νεράϊδες ἀδερφάδες. Μὰ κι οἱ δύο τους εἶχαν μιὰ χαρὰ καὶ μιὰ λύπη. Ἐκείνη, ποὺ πῆρε τὸ Χλιμούτσι, χαιρότανε, γιὰτ' ἦταν ὁμορφὴ καὶ λυπόταν, γιὰτὶ δὲν εἶχε παιδιά. Ἡ ἄλλη, ποὺ πῆρε τὸ Σανταμέρι, λυπόταν, γιὰτ' ἦταν ἄσχημη καὶ χαιρότανε, γιὰτ' εἶχε παιδιά. Τὰ παιδιά, βλέπεις, εἶναι ἡ μοναχὴ εὐτυχία στὸ σπίτι. Ὅταν τὰ ἐβλεπε τὸ ἓνα νὰ κυλιέται στὸ πάτωμα, τ' ἄλλο νὰ πηδᾷ καὶ νὰ γελάῃ χωρὶς αἰτία, τὸ ἄλλο νὰ θέλῃ μὲ τὸ καλάμι νὰ φτάσῃ τὸ Θεό, λησμονοῦσε τὴν ἄσχημιὰ της καὶ ὅλα. Ἄν τηραζότανε καμιά φορὰ

στον καθρέφτη κι ἔβλεπε τὸ σύζαρο πρόσωπό της, τραβιότανε πίσω κι ἔλεγε χαμογελώντας :

— Τὰ νιάτα μου τά δωκα στὰ παιδιά μου.

Κι ἀλήθεια εἶχε πέντε σερνικά ὄμορφα σὰν ἀχτίνες.

Εἶχε κι ἓνα κοριτσάκι ἴδια ἢ πεντάμορφη.

Μὰ ἡ ἄλλη νεράιδα, πὺν εἶχε τὸ Χλιμούτσι, τὶ νὰ εἰπῇ καὶ πῶς νὰ παρηγορηθῇ! "Οταν θυμόταν, καὶ τὸ θυμόταν κάθε λίγο καὶ λιγάκι, ἡ δόλια! πὼς ἦταν μοναχὴ, καταμόναχη, στὸ κάστρο της· πὼς οἱ αὐλὲς καὶ οἱ πόρτες καὶ τὰ δωμάτια ἔμεναν ἔρημα, βουβά, ἀνατριχίλα τὴν ἔπιανε κι ἔπεφτε τοῦ θανάτου. Κι ὅλο ἔκλαιε, ἔκλαιε. Γιατὶ τάχα καὶ κείνη νὰ μὴν ἔχῃ ἓνα παιδί; γιατί, Θεέ μου, νὰ μὴν ἔχῃ ἓνα παιδάκι, μικρό, πα-
χουλό, ροδοκόκκινο παιδάκι, νὰ κλώθῃ τὰ σγουρά του μαλλιά μὲ τὸ δάχτυλό της, νὰ δένη στὸ λαιμό της τὰ μικρὰ χεράκια του, νὰ γελάῃ μὲ τὸ ἀθῶο του γέλιο, νὰ παίζῃ ἢ γλωσσίτσα του λέγοντας ἀδιάκοπα :

— Μάννα, μαννούλα μου γλυκειά!...

Μιὰ μέρα, πὺν πῆγε στὴν ἀδερφή της καὶ γνώρισε τὴν εὐ-
τυχία, πὺν χαρίζουν τὰ παιδιά, κόντεψε νὰ τρελλαθῇ ἀπὸ τὴ
θλίψη της.

— Νὰ σοῦ εἰπῶ, καημένη· δὲ μοῦ δίνεις καὶ μένα ἓνα παι-
δάκι; τῆς εἶπε μὲ δάκρυα στὰ μάτια.

— Τὶ τὸ θές;

— Νὰ τό χω συντροφιά. Γίνομαι τόσο κακὰ μοναχὴ μου.
᾽Αρρωσταίνω.

— Καημένη! Δὲ δοξάζεις τὸ Θεό, πὺν σὲ φύλαξε ἀπ' αὐτά!

Ἡ ἄσχημη ἔκανε τάχα πὼς εἶναι βαργωμισμένη ἀπὸ τὰ
παιδιά.

— Πάρε ὅποιο θές, εἶπε τέλος στὴν ἀδερφή της.

Ἔτσι κι ἔγινε. Ὅταν ἔφυγε τὸ βράδυ, πῆρε μαζί της καὶ
τὸ καμάρι τοῦ Σανταμεριοῦ, τὴν ὄμορφη κόρη τῆς ἄσχημης νε-
ράιδας.

*
* *

Πέρασαν μῆνες καὶ καιροί, μὰ οὔτε τὴν ἀδερφή της οὔτε τὴν
κόρη της εἶδε πιά ἡ ἄσχημη. Χάνει μιὰ μέρα τὴν ὑπο-
μονή, κινάει καὶ πηγαίνει στὸ Χλιμούτσι. Μὰ βρίσκει τὸ κάστρο
ἔρημο καὶ βουβό, χορταριασμένα τὰ δώματα. Χτυπάει τὶς πόρτες,

δέρνει τοὺς τοίχους, φωνάζει, κλαίει μὰ τίποτε. Ἡ νεράϊδα ἡ ὁμορφη μὲ τὴν ὁμορφη κόρη παίζει μέσα καὶ γελάει καὶ κάνει πὼς δὲν ἀκούει τὴ μάννα, τὴ θλιβερὴ μάννα, ποὺ χτυπιέτ' ἔξω καὶ δέρνεται γιὰ τὴν κόρη της !

Ὁ γερο Ξηνταρὰς ἔκοψε ἐδῶ τὸ λόγο του, ἔκλεισε ἄλλη μιὰ τρῦπα τοῦ σακκιοῦ του καὶ μὲ κοίταξε κατὰματα. Βέβαια ὁ μυλωνὰς κάπου ἤθελε νὰ καταντήσῃ μὰ περίμενε πρῶτα νὰ τὸν παρακινήσω. "Ἐτσι καὶ τὰ βόδια γνωρίζουν τὸ τέλος τοῦ δρόμου τους, μὰ στέκονται κάθε τόσο προσμένοντας τὸ κεντρὶ τοῦ ζευγολάτη.

— "Ἐτσι; τὸν ρώτησα

— Ναί, εἶπε καὶ ἔξακολούθησε ἀμέσως. Ἀπὸ τότε ἡ ἄσχημη δὲν ἔχασε τὴν ἐλπίδα νὰ πάρῃ πίσω τὴν κόρη της. Κάθε τόσο κινάει καὶ πηγαίνει στὸ κάστρο. Μὰ πρὶν κινήσῃ στολίζεται μὲ τὰ καλύτερα ροῦχα της. Βάνει τὰ λαμπρότερα διαμαντικά καὶ παίρνει μαζί ὅλες τὶς δοῦλες μὲ βιολιὰ καὶ λαγοῦτα. Καὶ σὰν κινήσῃ, ὅλα περὶ γυρὰ ψυχωμένα κι ἄψυχα ἀναγαλλιᾶζουν. Ὁ οὐρανὸς λάμπει ἀσυγγένφιαστος ἡ θάλασσα στέκει ἀκνυμάτιστη ὁ πλατὺς κάμπος ἀνθίζει καὶ μοσχοβολεῖ, πυρώνουν τὰ δεντρικὰ καὶ στὰ χωριά ξεχειλίζ' ἡ χαρά, λές, κι εἶναι Λαμπρή. Κι ἀπὸ τὸ ἓνα βουνὸ ὡς τὸ ἄλλο φνυσᾷ στὸ διάβα της ἓν' ἀεράκι γεμᾶτο ἀπὸ μύριες ἀηδονόστομες λαλιές.

Μὰ ὅταν φτάσῃ στὸ κάστρο καὶ τὸ ἰδῇ σιδερομανταλωμένο κι ἄφωνο, παίρνει ὀλόγυρα τοὺς πύργους κι ἀρχίζει μὲ φωνὴ θλιμμένη καὶ παρακαλεστικὴ νὰ ζητῇ τὴν κόρη ἀπὸ τὴν ἀδερφή της. Τὴν ζητεῖ καὶ τῆς τάξει τὸ Σανταμέρι μὲ τοὺς μαγεμένους κήπους καὶ τὰ ἀεροκάμωτα παλάτια, μὲ τὶς βρύσιες τὶς διαμαντένιες καὶ τὶς μαργαριταρένιες σκάλες καὶ τὶς ὀλόχρυσες αὐλές καὶ τὶς ψηφιδωτὲς πόρτες καὶ τοὺς τοίχους τοὺς σκαλιστοὺς. Καὶ τέλος τῆς τάξει νὰ εἶναι κείνη κυρὰ καὶ ν' ἀφεντεύῃ καὶ τούτῃ νὰ γίνῃ δούλα της νὰ τὴ δουλεύῃ φτάνει νὰ ἔχῃ μαζί τὴν κόρη της τὴ χαϊδεμένη. Τέτοια κι ἄλλα τῆς τάξει. Μὰ κείνη κάνει πὼς δὲν ἀκούει τῆς ἀδερφῆς τὰ λόγια. Τότε ἀπελπισμένη ἀπὸ τὴν ἀδερφή γυρίζει γλυκομίλητη στὴν κόρη της καὶ τῆς τάξει . . .

Ὅμως ἀπὸ μέσα δὲν ἀπαντοῦν παρὰ τραγούδια κι ὄργανα, γέλια καὶ χαρές, ποὺ μεγαλώνουν τὴν ὀργή της. Καὶ τότε ἀρ-

χίζει νὰ καταριέται τὴν παράνομη ἀδερφή. Τσαλαπατεῖ τὰ ροῦχα καὶ τὰ διαμαντικά της, σκίζει μὲ τὰ νύχια της τὰ μάγουλα, ξεπλέκει τὰ μαλλιά της, σκούζει καὶ ρυάζεται σὰν ρῆσος. Στηθοχυτοῦ τοὺς τοίχους, γρονθοκοπεῖ τὶς πόρτες, ἀδράζει μὲ τὰ δόντια της τ' ἀγκωνάρια, δέρνει καὶ κλωτοῦ τ' ἄψυχο χίτριο ὥσπου πέφτει ξερμώντας αἷμα καὶ ἀφρούς. Οἱ δοῦλες τότε τὴ σηκώνουν νὰ τὴ φέρουν στοὺς Σανταμέρι. Μὰ στοὺς γυρισμοὺς της δὲν εἶναι ἡ χαρούμενη μάννα, ποὺ πάει νὰ πάρῃ τὸ παιδί της. Εἶναι ὠργισμένη νεράιδα, δρόλοπας ἀρματωμένος μὲ νερὸ καὶ χαλαζὶ καὶ σιφούνους. Ἡ θάλασσα δέρνεται καὶ βογκᾷ σὰν νὰ νοιώθῃ τῆς μάννας τὸν καημό.

Ὁ οὐρανὸς σκοτεινιάζει· θολώνουν τὰ τρεχούμενα νερά. Τὰ δοντρικά στρώνονται κοψομεσιασμένα στοὺς γῶμα καὶ κακὸ θανατικὸ πλακώνει τὰ χωριά. Καὶ ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοῦ κάμπου φυτοῦ ὁ δρόλοπας ἀγριεμένος, χιλιόχρονα ρουπάκια ξεριζώνει, χίτρια γκρεμίζει, ξυλοκεράμιδα συνεπαίρνει, λιθάρια σαρώνει καὶ ἀκούεται στὸν ἄλλο κόσμος τὸ κλάμα της.

— Μωρέ! δὲν εἶδα νὰ μὴν ἔφαγε καὶ τὶς φτερωτὲς τοῦ μύλου!

Καὶ ὁ Γιαννάκης Ξηνταράς, ὁ μυλωνάς, πήδησε ἀπὸ τὸ κάθισμά του καὶ ἐπῆγε νὰ ἰδῇ μὴν ἔφαγε ὁ δρόλοπας τὶς φτερωτὲς τοῦ μύλου του.

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

2. Η ΚΑΚΗ ΑΔΕΡΦΗ

 αὐγερινὸς ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ βουνοῦ, ὅταν τὰ κορίτσια κίνησαν γιὰ τὴν πλύση.

— Δὲν κολατίζετε τίποτε, θυγατέρες; τὰ ρώτησε ἡ γριὰ Στάθαινα, ἡ μυλωνού.

— Ἔ, ἄς πάρουμε μιὰ μπουκιά γιὰ τὸ πουλί· ἀπήντησε ἡ Κίσσα.

Ἦταν ἡ ἐποχή, ποὺ κατεβαίνουν τὰ τριγόνια στὸν κάμπο. Μποροῦσε ν' ἀκούσουν χήρας τρυγόνας λάλημα νησιτικὰ καὶ νὰ

μὴν ἰδοῦν προκοπὴν γιὰ τρία τέσσαρα χρόνια. Ἐβαλαν δυὸ μπουνῆς στὸ στόμα τους, ἔκαμαν τὸ σταυρό τους καὶ ξεκίνησαν.

Στοῦ Μπάστα ἔφθασαν τὴν ὥρα, ποὺ ἔσκαε ὁ ἥλιος. Ἐτρεῖξαν ἀμέσως, πῆραν καὶ νίφτηκαν γιὰ νὰ εἶναι δροσερά κι ἄσπρα ὀλοχρονικῆς. Ἐπειτα σηκώσανε τὶς ποδιές τους κι ἄρχισαν τὴν πλύση. Τὸ νερὸ ἄσπριζε σὰν τὸ γάλα· ἡ ρεματιά βούτιζε ἀπὸ τὸν κόπανο.

Ὅταν ἀπόπλυναν, ἄπλωσαν τὰ ρούχα τους στὰ θυμάρια νὰ στεγνώξουν καὶ σκόρπισαν στὸ λιβάδι. Σύναξαν λογιῶν λουλούδια, ἔκαμαν στεφάνια, ἔπλεξαν τὰ μαλλιά τους κι ἔπειτα στήσαν τὸ χορό.

Ἐξαφνα ἀκούστηκε στὸ σύλλογο ἡ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ. Τὰ κορίτσια ἔπαιψαν τὸ τραγοῦδι τους καὶ στάθηκαν σὰν τὰ κουνέλια, ποὺ ἅμ' ἀκούσουνε χτύπο, σηκώνουν τὸ κεφάλι καὶ τηρᾶνε μὲ φόβο τριγύρω. Μὰ δὲν ἦταν βοσκός. Ἐν' ἀγένειο κι ὁμορφο παλικάρι πρόβαλε πίσω ἀπὸ μιὰ πικροδάφνη· τὰ μαλλιά του σὰν τὸ χρυσάφι χύνονταν στὶς πλάτες του· τ' ἀργυρά του ἄρματα κι ἡ ὀλόχρυση φορεσιά του σπιθοβολούσανε στὸν ἥλιο. Τὰ κορίτσια σκόρπισαν νὰ κρυφτοῦν στὰ θυμάρια καὶ μοναχὴ ἀπόμεινε ἡ Αὐγὴ. Δὲν μπορεῖ νὰ φύγῃ ἐκείνη· ρίχνει μιὰ ματιὰ στὸ παλικάρι καὶ νοιώθει τὴν καρδιά της νὰ φτερουγάῃ, ἡ γῆ στριφογυρίζει στὰ πόδια της. Τὸ παλικάρι τὴν κοιτάζει μὲ χαμόγελο· ζυγώνει καὶ τῆς βάνει ἓνα διαμαντένιο δαχτυλίδι στὸ δάχτυλο.

Ὅταν μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα γύρισαν τὰ κορίτσια στὸ χωριό, ὁ βασιλιάς ἔστειλε προξενιά νὰ πάρῃ γυναῖκα του τὴν Αὐγὴ. Ποιὸς διώχνει τέτοια τύχη; Ἡ γοιὰ Στάθαινα πετοῦσε ἀπὸ τὴ χαρὰ της.

— Δόξα σοι ὁ Θεός· ἔτσι καὶ ἡ ἄλλη μου κόρη· ἔλεγε μέσα της.

— Τὶ καλορίζικη ἡ Αὐγὴ; πάει, κι ὅπου καλὸ μοῦ θέλει· ψιθύριζαν μιὰ μὲ τὴν ἄλλη οἱ γειτόνισσες.

Μὰ ἡ τύχη τῆς λυγερῆς δὲν ἦταν δύσκολο νὰ κάμῃ τὶς γυναῖκες νὰ ζηλέψουν καὶ ν' ἀρχίσουν τὴν κακογλωσσιά. Γιὰ τοῦτο κι ἡ γοιὰ δὲ θέλησε νὰ χάσῃ καιρό. Τὴν ἴδια βδομάδα ἔρριξε τ' ἀλέσματα, δίπλωσε γαρύφαλα σὲ ἄσπρο χαρτὶ κι ἔστειλε κά-

λεσµα στοὺς δικoὺς της. Ὁ γάμος ἔγινε τὴν Κυριακὴ καὶ οἱ καλεσµένοι τραγοῦδησαν µὲ τὴν καρδιά τους.

Τρία χρυσὰ γαρύφαλα
σ' ἓνα ἀσηµνιο τάσι.
Τ' ἀντρόγυνο, ποὺ γίνηκε,
νὰ ζήση νὰ γεράση.

* *
*

Μὰ ἡ Κίσσα ἄναιψε καὶ κήκε µὲ τὴν ἀνεπάντεχη τύχη τῆς ἀδερφῆς της. Ἀκοῦς ἐκεῖ νὰ παντρευτῇ πρώτη ἢ μικρότερη! Καὶ τί; Νὰ πάρῃ βασιλιά! Ἀκουσε κάποτε τὴ γιαγιά της νὰ λέῃ πὼς τὴ βραδιά, ποὺ γεννήθηκαν, εἶδε τὶς Μοῖρες, ποὺ ἦρθαν νὰ μοιράνουν τὰ βρέφη.

— Ἐτοῦτη θὰ πάρῃ βασιλιά, εἶπε ἡ ἀσπροφόρα κι ἔδειξε τὴν Αὐγή.

— Ὅχι βασιλιά, γιατί θὰ θελήσῃ κι ἡ ἄλλη εἶπε ἡ µαυροφόρα.

— Ἐ, ἄς πάρῃ καὶ τοῦτη βασιλιά, εἶπε ἡ τρίτη µὲ τὰ πράσινα.

Μὰ τώρα ποῖον βασιλιά θὰ πάρῃ ἡ Κίσσα; Ὅλο τέτοια συλλογίζεται καὶ κάνει ὄρο καὶ σταυρὸ νὰ μὴν πατήσῃ στὸ παλάτι τῆς ἀδερφῆς της.

Μιὰ ἡμέρα ἀκούστηκε πὼς ἦρθε ἡ Χάρμαινα, ἡ μάγισσα, στὸ χωριό. Ἦταν φημισμένη πὼς ἤξερε ὅλου τοῦ κόσμου τὰ µυστικά. Τὰ λόγια της καὶ τὰ ἔθκια της ἀλάθευτα. Καθένας, ποὺ ἤθελε νὰ παντρευτῇ, πρῶτα ἔπρεπε νὰ πάῃ νὰ τὴν φιλέψῃ γιὰ νὰ μὴ ρίξῃ τὴν γκρίνια στὸ ἀντρόγυνο. Ἡ Κίσσα κίνησε καὶ πῆγε νὰ τὴν εὔρῃ· μόλις τὴν εἶδε φοβήθηκε. Ἦταν ἀδύνατο νὰ ἰδῇ κανεὶς τὴ Χάρμαινα καὶ νὰ μὴν τρομάξῃ. Εἶχε μιὰ μισολυωμένη γχιούρντα στὶς πλάτες της· ἓνα σακκούλι µάλλινο γεµᾶτο ξεροκόµµατα στὸν ὦμο της, ἓνα γιορντάνι ἀπὸ ψεύτικες λίρες καὶ κόκκινες χάντρες στὸ λαιµό της καὶ στὰ μαλλιά της, ξέπλεκα καὶ κολληµένα, τὸ χρυσοκέντητο σκουφάκι. Τὰ πόδια της ἔβγαιναν κατάµαυρα κάτω ἀπὸ τὰ κοντὰ φουστάνια· στὰ χέρια της, ποὺ ἦταν σὰν ἀδράχτια, κρατοῦσε ἓνα καλάµι· τὰ δάχτυλά της ἦταν γεµᾶτα δαχτυλίδια. Ὅποιος ἤθελε νὰ γνω-

ρίση τὴν Πανούκλα, ἔπρεπε νὰ ἰδῇ τὴ Χάρμαινα. Ὅταν ἄκουσε πὼς ἡ Κίσσα θέλει νὰ ἰδῇ τὴ μοῖρα της, τὴν ἔβαλε κι ἔκατσε κοντά της. Γέμισε ἓνα ποτήρι νερό, ἔρριξε μέσα τῆς κόρης τὸ δακτυλίδι, σκέπασε τὸ ποτήρι μ' ἓνα κόκκινο μαντήλι καὶ ἄρχισε τὸ ξόρκι.

— Βάλε, κυρά μου, στὴν ἀμασκάλη μου τὸ χέρι σου· τῆς λέει μὲ βραχνιασμένη φωνή. Ἔτσι. Κοίτα με τώρα στὰ μάτια.

Ἐσφίξε καλὰ στὸ μαντήλι τὸ ποτήρι καὶ ἄρχισε νὰ τὸ γυρίζῃ ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς λυγερῆς. Τὸ ἔφερνε στὰ δεξιά της, τὸ γύριζε ἀπὸ πίσω, τὸ ἄφηνε χάμω, πάλι τὸ ἄρπαζε, τὸ ἀναποδογύριζε καὶ σιαλιὰ νερὸ δὲν χυνότανε. Καὶ τὸ στόμα της δὲν ἔπανε νὰ μουρμουρίζῃ. Δυὸ ὄρες βάσταξε τὸ ξόρκι. Ἡ Κίσσα ἔτρεμε, τὰ χέρια της ξύλιασαν, τὰ μάτια της θάμπωσαν κοιτάζοντας μέσα στὰ γουρλωμένα μάτια τῆς Χάρμαινας· τὰ γόνατά της λύγισαν καὶ γονάτισε.

— Βράζει, κυρά μου; τῆς λέγ' ἡ μάγισσα φέροντας στ' αὐτιά της τὸ ποτήρι.

— Ναί, βράζει ἀπαντᾷ, μὲ τρομάρα ἐκείνη.

Ἐβγαλε τὸ μαντήλι καὶ φάνηκε τὸ νερό, πὺν κόχλαζε ἀληθινά. Ἡ Χάρμαινα τὸ κοίταξε καλὰ στὸν ἥλιο κι ἔπειτα γύρισε καὶ εἶδε τὴν Κίσσα.

— Εἴσατε δυὸ ἀδερφάδες, εἶπε. Ἡ μιὰ ζῇ μέσα στ' ἄχθος κι ἡ ἄλλη στὰ χρυσάρια.

Ἐκείνη κοκκίνησε καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια.

— Μπά, κυρά μου!... ἀδικήθηκες ἐσύ, ξαναεἶπε ἡ μάγισσα... Τὴν τύχη σου τὴν ἔκλεψε ἡ ἀδερφή σου... Μὰ δὲν πειράζει κοκόνά μου· θαρρῶ πὼς εἶναι τὸ ἴδιο· τί ἐσύ, τί ἡ ἀδερφή σου! Καὶ κοίταξε πάλι μὲ πονηρὸ χαμόγελο τὴν κόρη.

— Ὅχι! δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, γριά! πετάχτηκε κείνη ὠργισμένη· δὲν εἶναι τὸ ἴδιο...

— Ναί, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἄπορη!...

Τὸ νερὸ πάντα κόχλαζε, σὰν νὰ ἦταν τὸ ποτήρι ἐπάνω σὲ φωτιά. Ἡ μάγισσα τσάκισε ἐν' αὐγὸ ἀπὸ μαύρη κότα καὶ τὸ ἔχυσε μέσα. Τὸ αὐγὸ κάθισε στὸν πάτο· τὸ νερὸ πάντα ἔβραζε.

Ἡ Κίσσα μὲ πιασμένη ἀναπνοὴ ἀκολουθοῦσε ὅλα τὰ κινήματα τῆς γοιᾶς. Σὲ κεῖνο τὸ νερὸ ἦταν ἡ τύχη της· ἐκεῖνο τὴν ἤξερε καὶ τώρα θὰ τὴν ἔλεγε. Μά, ἂν ἡ τύχη της δὲν ἦταν

καλή κι ἂν τὸ νερὸ τῆς ἔδειχνε πὼς σὲ τοῦτο φταίει ἡ ἀδερφή της, τὶ θὰ ἔκανε;

— Οὔτε κολόνες, οὔτε δεντράκι· εἶπε ἡ Χάρμαινα κουνώντας τὸ κεφάλι... Ὁχ! σ' ἔκλεψαν, ἄμοιρη. Πάντα καταφρονεμένη θὰ ζήσης.

Ἡ κόρη τινάχτηκε ἀπάνω ἀγριομένη! Ὁχι, δὲ θὰ ζήσω καταφρονεμένη. Ἐλα γριά· ὅ,τι θές σοῦ δίνω· δὸς μου τὴν τύχη μου πίσω!

Ἡ Χάρμαινα ἔβαλε ἓνα παράξενο γέλιο, πὺν πάγωνε τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου.

— Καλὰ νυφούλα μου, κάτι θὰ κάνουμε· εἶπε.

*
* *

Πέρασε ἀρκετὸς καιρὸς. Ἡ Κίσσα ἤρθε κι ἔμεινε πετοῖ καὶ κόκκαλο ἀπὸ τὴ ζήλια της. Τὰ μάτια της γοῖβωσαν, τὰ μάγουλά της μαράθηκαν, τὰ χεῖλη της ἄσπρισαν. Τὴν ἔφαγαν τὰ λόγια τῆς Χάρμαινας· ὅλο συλλογισμένη καθότανε.

Ὡς τόσο ἡ Αὐγὴ ζοῦσε εὐτυχισμένη στὰ παλάτια της. Τὰ μάγια τίποτε δὲν τῆς ἔκαναν. Ὁ βασιλιάς ξεψύχασε γι' αὐτήν. Μιὰ μέρα διαλαλήθηκε στὴ χώρα πὼς ἡ βασίλισσα γέννησε παιδί. Χαρές, ξεφαντώματα, στὸ παλάτι. Μὰ ἀπ' ὅλους πιὸ πολὺ χάρηκε ἡ Κίσσα.

— Τώρα θὰ βρῶ ἀφορμὴ νὰ πάω νὰ τελειώσω τὴ δουλειά μου, εἶπε.

Καὶ κίνησε νὰ πάη στὸ παλάτι. Στὸ δρόμο ἡ καρδιά της χτύπαγε δυνατά· τὰ πόδια της ἦσαν κρύα καὶ τὸ κορμί της ἔτρεμε. Δυὸ φορὲς ἔκαμε νὰ γυρίσῃ πίσω καὶ πάλι μετάνιωσε.

Ὁχι, εἶπε· πρέπει νὰ γίνῃ.

Καὶ πῆγε.

Ἡ Αὐγὴ, σὰν εἶδε τὴν ἀδερφή της, τὴν ἀγκάλιασε, τὴ φίλησε καὶ τὴν ἔβαλε νὰ καθήσῃ κοντά της ἀπάνω στὸ κρεβάτι.

Ἀπὸ τὴ χαρά της δὲν εἶδε οὔτε τὴ γλομάδα, οὔτε τὸ ἄγριο βλέμμα της. Σήκωσε τὸ τουλουπάνι, κεντημένο ὅλο μὲ πούλιες, κι ἔδειξε τὸ βασιλόπουλο, πὺν κοιμότανε στὴ χρυσή του κούνια.

— Σ' ἀρέσει, ἀδερφούλα μου, τὸ παιδί μου; ρώτησε κοιτάζοντας τὸ μικρὸ τρυφερά.

—Χρ! νὰ σοῦ ζήση καὶ καλὸς γαμπρός· εὐχήθηκε ἐκείνη. Μὰ τὰ μάτια της σπιθοβόλησαν ἀπὸ θυμό.

— Καλή σου μοῖρα, ἀδερφούλα μου.

Ἡ Αὐγὴ ἔσκυψε καὶ τὴ φίλησε στὰ μάτια. Ἡ Κίσσα καὶ τὸ φίλιν τὸ πῆρε γιὰ κακὸ. Εἶδε τὰ χρυσάφια καὶ τὰ φαρφοριὰ, τὰ στόφινά σεντόνια καὶ τὰ μεταξωτὰ προσκέφαλα καὶ ἀνέβηκε τὸ αἷμα στὸ κεφάλιν της.

Δὲν θὰ ἦταν ὅλα δικά μου ; Ἐγὼ δὲ θὰ ζοῦσα ἐδῶ μέσα ; συλλογίστηκε.

Ἡ Αὐγὴ, ἀδύνατη ἀκόμη ἀπὸ τὴ γέννα, ἀκούμπησε τὸ κεφάλιν στὰ γόνατα τῆς ἀδερφῆς της καὶ σιγὰ σιγὰ ζάρωσε σὰν ἀρνάκι, ποὺ δὲν συλλογίζεται λύκο. Ποιὸς ξέρει τί καλὰ ὄνειρα ἔβλεπε γιὰ τὸ παιδί της ἢ μάννα !

Ἡ Κίσσα θυμήθηκε τὰ λόγια τῆς μάγισσας. Naί, ἡ Αὐγὴ τῆς ἔκλεψε τὴ μοῖρα της· θὰ ζῇ τώρα καταφρονημένη· θ' ἀγωνίζεται στίς ἐργατιῆς τὸ καλοκαίριν· τὸ χειμῶνα μὲ τὸ καμουτσίκιν στὸ γέριν θὰ ὀδηγῇ τ' ἄλλο γινὰ γυρίξῃ τὸ μύλον τὸ στάριν θὰ τρίβεται κάτω ἀπὸ τὸ λιθάριν· τὸ μυλολίθιν θὰ χτυπιέται, τὰ ξύλα καὶ οἱ ρόδες θὰ τριζοβολοῦν καὶ κείνη ἀνασκουμπωμένη, ἀλευρωμένη θὰ παιδεύεται γιὰ τὰ ἀλέσματα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ὁ, δὲ γίνεται ! Δὲν εἶναι ἀδερφή ἐκείνη, ποὺ θέλει νὰ βασανίξῃ ἔτσι ἢ ἄλλη ἀδερφή !... Τὸ αἷμα ἀνέβηκε στὸ κεφάλιν της, τὰ μηλίγκια της σφυροκοποῦσαν, ἡ ὄψιν της ἄλλαξε χίλια χρώματα. Μὲ λαχτάρα τραβάει ἔξαφνα μιὰ βελόν· ἀπὸ τὰ στήθιν της καὶ τὴ χώνει στὸ κεφάλιν τῆς ἀδερφῆς της. Ἐνα σιγανὸ παρὰ πονο ἀκούστηκε, κάτι ἔτριξε καὶ πάει χάθηκε ἡ Αὐγὴ. Ἡ Κίσσα σάστισε. Ἐτρεχε δῶθε κείθε μέσα στὴν κάμαρην σὰν τρελλή. Σὲ λίγο θυμᾶται τίς ὀδηγίους τῆς Χάρμαινας, φορεῖ τὰ ροῦχα τῆς ἀδερφῆς της ἔτσι ξεγέλασε τὸ βασιλιά, ὅταν γύρισε τὸ βράδυν, πὼς ἦταν ἡ Αὐγὴ.

*
* *

Ἡμέρωσε ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν καὶ τὰ πουλάκια ἄρχισαν νὰ πετοῦν καὶ νὰ κελαηδοῦν στὰ δένδρα τοῦ βασιλικοῦ περιβολιοῦ. Ἐνα πουλάκι, μὲ χρυσὰ φτερά καὶ ἀργυρὸ σκουφούνιν στὸ κεφάλιν, ἐκεῖνο μόνον δὲν χαίρεται καὶ δὲν παίζει μὲ τ' ἄλλα.

Ὁλογυρίζει στὸ παραθύρι τῆς βασιλίσσας, ρίχνει δυὸ τρεῖς ματιὲς μέσα καὶ φεύγει σὰν νὰ φοβᾶται κανένα κυνηγό. Ἐπειτα πάει καὶ κάθεται στὸ κλαρὶ καὶ λέει μὲ ἀνθρωπινὴ φωνίτσα :

Περβολάρη ! περβολάρη !...
 Κλαίει κλαίει τὸ παιδί μου·
 Κι ἂν δὲν τὸ εἶπῃς τοῦ βασιλιᾶ,
 Νὰ μαραθοῦν τὰ λάχανα,
 Νὰ ξεραθοῦν τὰ δέντρα !...

Καὶ τὸ κελαηδεῖ μὲ τέτοιο πόνο, ποὺ τὰ δέντρα μαραίνονται, ἁμέσως τὰ φύλλα κιτρινίζουν καὶ τινάζονται στὴ γῇ. Τὸ πουλάκι φεύγει ἀπὸ κεῖ καὶ πηγαίνει παραπέρα στὰ χλωρὰ δέντρα καὶ στὰ πράσινα κλαριά. Κάθεται καὶ κεῖ καὶ ἀρχίζει τὸ ἴδιον του κελήδημα, ποὺ χύνει ὅλη τὴ λαύρα τῆς καρδιάς του :

Περβολάρη ! περβολάρη !
 Κλαίει κλαίει τὸ παιδί μου·
 Κι ἂν δὲν τὸ εἶπῃς τοῦ βασιλιᾶ,
 Νὰ μαραθοῦν τὰ λάχανα,
 Νὰ ξεραθοῦν τὰ δέντρα !...

Πέρασαν μερικὲς μέρες καὶ τὸ περιβόλι ὅλο ράπισε. Κήκαν τὰ λαχανικά, ξεράθηκαν τὰ δέντρα, χώνεψαν τὰ μοσχομύριστα φυτά, σὰν νὰ τὰ ἔδειρε ἀδρὺν χαλάζι. Μόνο μπροστὰ στὸ παραθύρι τῆς βασιλίσσας, ἔμεινε λίγη πρασινάδα καὶ κεῖ φώλιαζαν τὰ πουλάκια καὶ ἔχυναν τὴν εὐωδιά τους τὰ λουλούδια. Ὁ περιβολάρχης ἔπεσε σὲ διπλὴ ἔγνοια. Ἐβλεπε τοῦ περιβολιοῦ τὴν κατάστασι καὶ δὲν ἤξερε πῶς νὰ δικαιολογηθῇ στὸ βασιλιά. Ἄκουε τὰ λόγια τοῦ πουλιοῦ καὶ δὲν εὔρισκε πῶς νὰ τὰ παραστήσῃ. Κάθε πρωὶ ἀνέβαινε στὸ παλάτι καὶ πάλι κατέβαινε τρομάζοντας τὴν ὁργὴ τοῦ βασιλιᾶ. Τέλος μιὰ ἡμέρα, ποὺ ὁ βασιλιάς κατέβαινε νὰ λαφοκυνηγῇ, πῆγε μπροστά, γονάτισε καὶ μὲ δάκρυα στὰ μάτια τὰ διηγήθηκε ὅλα.

— Μπά ! σὰν τὶ πουλὶ εἶναι καὶ λαλεῖ ἀνθρωπινά ; εἶπε μὲ πεζογέλασμα ἐκεῖνος.

— Νά ! ἄκου το· λέει ὁ περιβολάρχης.

Ὁ βασιλιάς γύρισε καὶ εἶδε ἐπάνω σὲ μιὰ λεμονιά τὸ χρυσό-

πουλί. Καθόταν στὸ ψηλότερο κλαρί καὶ κοιτάζοντάς τον ἄρχισε νὰ κελαηδῇ παραπονεμένα :

—Βασιλιά μου πολυχρονεμένε
Καὶ καλὲ κι ἀγαπημένε,
Κλαίει κλαίει τὸ παιδί μου.
Κι ἂν τὸ ἤξερ' ἡ μαννούλα του,
Χρυσὴ κουνίτσα τοῦ φτειανε
Κι ἀργύρα κουνιστήρια ! . . .

Ὁ βασιλιάς συγκινήθηκε· τοῦ φαίνεται πὼς δὲν ἀκούει πρῶτη φορὰ τὴ φωνή, πὼς καὶ ἄλλοτε εἶδε αὐτὸ τὸ πουλί· πὼς τ' ἀγάπησε μιὰ φορὰ. Ἀλαφροπατώνοντας πηγαίνει κάτω ἀπὸ τὴ λεμονιά καὶ τοῦ λέει ἥρεμα καὶ παρακαλεστικά :

— Κατέβα παρακάτου, πουλάκι μου.

Ἐκεῖνο τὸν κοιτάζει σὰ μαγεμένο, κατεβαίνει σὲ χαμηλότερο κλαρί κι ἀρχίζει πάλι μὲ γλυκύτερη φωνή :

—Βασιλιά μου πολυχρονεμένε
Καὶ καλὲ κι ἀγαπημένε,
Κλαίει κλαίει τὸ παιδί μου.
Κι ἂν τὸ ἤξερ' ἡ μαννούλα του,
Χρυσὴ κουνίτσα τοῦ φτειανε
Κι ἀργύρα κουνιστήρια.

—Κατέβα παρακάτου, πουλάκι· τοῦ ξαναλέει ὁ βασιλιάς.

Καὶ κεῖνο κατεβαίνει, κατεβαίνει ἀκράτητα, σὰν νὰ τὸ σέρνει μαγνήτης, ὅσο πὺν πέφτει στὴν ἀγκαλιά του.

Ὁ ἥλιος ἦταν βασιλεμένος. Σὲ λίγο ὅλοι κοιμήθηκαν στὸ παλάτι.

Μόνο τὸ πουλί δὲν μπορεῖ νὰ κοιμηθῇ. Μέσα στὸ χουστὸ κλουβί, πὺν τὸ ἐκλείσει ὁ βασιλιάς, φτερουγάει χαρούμενο, βγά-
νει τὴ μυτίτσα του στὰ σύρματα καὶ κοιτάζει τρυφερά, σὰ νὰ φιλῇ μὲ τὰ μάτια τὴν κούνια τοῦ βασιλόπουλου. Ἐπειτα πλα-
γιάζει τὸ κεφάλι καὶ ἀρχίζει ἓνα σιγαλὸ καὶ ἀποκοιμιστικὸ να-
νούρισμα.

Κοιμᾶται ἀστρί, κοιμᾶται αὐγή, κοιμᾶται τὸ φεγγάρι
Κοιμᾶται τὸ παιδάκι μου ἀπάν' στὸ μαξιλάρι ! . . .

Ἡ Κίσσα στὴν ἴδια κάμαρη κοιμότανε βαθιά. Ἐξαφνα

βγαίνει ένα βογγητό· κρύος ἰδρωτας τὴν τσακίζει· τὰ χέρια της κινούνται σὰν νὰ θέλουν κάπου νὰ πιάσουν. Ὁχ! τὶ ὄνειρο, πὺν βλέπει ἡ δόλια! Ὁταν λέει μέσα σ' ἓνα μεγάλο σπῖτι, γεμάτο ἀπὸ χρυσάφι καὶ μάλαμα, ἀπὸ διαμάντια καὶ ρουμπῖνια. Ὁταν σκοτάδι, βαθὺ σκοτάδι· ἡσυχία, πὺν ἄκουε τὴν ἀνάσα του κανεῖς! Καὶ ἡ Κίσσα ἐπαιρνε χρυσάφια, ἐπαιρνε ρουμπῖνια, ἔχωνε ἀπὸ δῶ, ἀπὸ κεῖ, στὶς τσέπες, στὸ στόμα της... Πάει, καὶ θὰ διώξῃ τὴ φτώχεια, δὲ θὰ ξαλαδουλεύῃ πιά! Θὰ γίνῃ καὶ κείνη μεγάλη ἀρχόντισσα! Ὁξαφνα τὸ σπῖτι φωτίζεται· ἀκούονται γέλια, χαρές, τραγούδια... Ποῦ νὰ πάῃ νὰ κρυφτῇ; Μὰ ἀκούονται πατήματα, κάποιος τὴν πιάνει ἀπὸ τὸ χέρι. Εἶναι ἡ ἀδερφή της, ἡ πεθαμένη ἀδερφή της, ἡ Αὐγὴ!...—Τὶ θέλεις ἐδῶ; τῆς λέει· τ' ἤρθες νὰ κάμῃς; Ὁκείνη θέλει νὰ μιλήσῃ, ἀνοίγει τὸ στόμα της, μὰ δὲν μπορεῖ οὔτε ν' ἀνασάνῃ. Καὶ ἡ ἀδερφή της δὲν τὴ γνωρίζει... —Ὁρθε νὰ κλέψῃ· λέει μιὰ ἄλλη γυναῖκα μαύρη, κατάμαυρη, ἀπαράλακτη σὰν τὴ Χάρμαινα. Ναί· ἤρθε νὰ κλέψῃ! Καὶ γελώντας τὴν ἀρπάζει στὰ δυνατὰ μπράτσια της καὶ τὴν πετάει κάτω ἀπὸ τὸ παραθύρι... Ὁ Κίσσα ξύπνησε μὲ τρομάρα.

—Ὁχ! τὶ ὄνειρο, λέει, τρίβοντας μὲ τὸ χέρι τὸ μέτωπό της. Τὶ ὄνειρο!

Ὁξαφνα ἀκούει τὸ νανούρισμα τοῦ πουλιοῦ καὶ τῆς φαίνεται πὺς ἀκούει τὴ φωνὴ τῆς ἀδερφῆς της. Ἀνατριχιάζει ὅλη, τινάζεται ἀπὸ τὸ στρώμα.

—Ἀ! λέει ἐδῶ θὰ ξεδιαλύνῃ τὸ ὄνειρο; Ὁχι! δὲ θὰ ξεδιαλύνῃ.

Ἀρπάζει ἓνα μαχαίρι καὶ τρέχει στὸ κλουβί. Μὰ τὴν ἴδια ὥρα ἡ πόρτ' ἀνοίγει καὶ μπαίνει ὁ βασιλιάς. Καὶ κεῖνος εἶδε ἀπόψε τρομερὸ ὄνειρο· εἶδε πὺς κιντύνευε τὸ χρυσὸ πουλάκι του. Ὁτρεξε γοργὰ στὸ κλουβί, πῆρε τὸ πουλί στὸ χέρι καὶ ἄρχισε νὰ τὸ φιλῇ λέγοντας τρυφερὰ λογάκια. Ὁ Κίσσα μαζωμένη στὴ γωνιά ἔβλεπε πότε τὸ βασιλιά, πότε τὸ πουλί, καὶ κρύος ἰδρωτας τὴν τσακίζει. Ὅσο καὶ ἂν προσπαθοῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν καρδιά της, ἀδύνατο. Ὁκρυβε τὸ λεπίδι μέσα στὰ φουστάνια της· μὰ τί, πὺν εἶχε φανερὰ λεπίδια τὰ δυὸ μάτια της, πὺν ἔσφαζαν κατάκαρδα μὲ τὸ ἀστραμμά τους.

Ἐξαφνα τὸ χέρι τοῦ βασιλιᾶ ἤρρε κάτι ἀπάνω στὸ κεφάλι τοῦ πουλιοῦ.

— Μπά! τ' εἶναι τοῦτο, λέει μ' ἀπορία.

Χύθηκε ἀπάνω του ἡ Κίσσα.

— Μὴν τὴ βγάλῃς, μὴ γιὰ τὸ Θεό! φωνάζει μὲ λαχτάρα.

Ὡσπου νὰ τὸ εἰπῇ ἐκείνη, ὁ βασιλιάς ἔβγαλε τὴ χρυσὴ βελόνα, Ὁχ! ἀκούστηκε σύνωρα, ἓνα ὄχ! τόσο παραιπονιάρικο, πὺν ράγισαν γιὰ μιᾶς ὅλα τὰ μάρμαρα καὶ τὰ τζάμια τοῦ παλατιοῦ. Τίναξε τὰ φτερά του τὸ πουλί, καὶ πήδηξε νεοαῖδα χρυσοφορεμένη στὸ πάτωμα ἡ Αὐγή. Ὁ βασιλιάς ἔμεινε ἀφωνάλαλος. Γύριζε καὶ ἔβλεπε τὶς ἀδερφάδες καὶ δὲν ἤξερε ποιά ἀπὸ τὶς δυὸ ἦταν ἡ γυναῖκα του.

— Ἐκείνη, πὺν σοῦ λέγ' ἡ καρδιά σου, ἐκείνη εἶναι ἡ γυναῖκα σου, τοῦ λέγει ἡ Αὐγή.

*
* *

Οσα ἔκαμε ἡ Κίσσα, τίποτε δὲν ἐκέρδισε. Ὁ βασιλιάς ἔμαθε τὰ ἔργα της καὶ ἀπάνω στὸ θυμὸ του ἔχωσε τὴν ἴδια βελόνα στὸ κεφάλι της.

Ἡ κακὴ ἀδερφὴ ἔγινε ἀμέσως πουλί. Μὰ ὄχι πουλί μὲ χρυσὰ φτερά καὶ ἀργυρὸ σκουφούνι στὸ κεφάλι· δὲ κελαηδεῖ γλυκὰ καὶ πονετικά, πὺν νὰ μαραίνῃ τὰ δέντρα καὶ τὰ λουλούδια. Ἐγινε ὄνομα καὶ πρᾶμα ἡ Κίσσα, μαῦρο πουλί, ὅπως ἦταν ἡ ψυχὴ της. Ἀλλάζει λογιῶν λογιῶν φωνές καὶ πάντα βρίσκεται σὶς ρεματιές κουμμένη.

Γ. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Α. ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑ

1. Η ΘΥΣΙΑ

Μή, ὀρέ! . . .

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἔβγαλε τὸν ὕπνο του σπαραχτικὴ κραυγὴ. Καὶ σύγκαιρα πήδησε ὀρθὸς μὲ τὰ μαλλιά σηκωμένα, τὸ πρόσωπο γλομό, ἄδραξε τὸ γιαταγάνι καὶ ἔρριξε φονικὸ βλέμμα γύρω ζητώντας νὰ χτυπήσῃ ἐπίβουλο ἐχθρό. Μὰ τὸ

θαμπὸ φῶς τοῦ λύχνου ἔδειξε τὰ πάντα ἥσυχά μέσα στὴ σκηνή. Τὸ πανὶ κατέβαινε τεντωμένο, σφιχτοδεμένο στὴ γῆ, καὶ μόλις τάραζε ἀπὸ τὰ λαχτίσματα τοῦ ἀνέμου. Οἱ σύντροφοί του, ὀχτὼ δέκα Γκέκηδες, ὅλοι κοιμόντουσαν βαθιὰ τυλιγμένοι στὶς φλοκάτες. Δίπλα τ' ἄρματά τους, γαταγάνια γυριστὰ καὶ καριοφίλια μακρύτερα· χαρμπιὰ καὶ ἀρμούτια καὶ πιστόλες, ἄλλα φλωροκαπνισμένα κι ἄλλα φτωχικά, ἔμοιαζαν τοὺς δράκοντες, ποὺ συντροφεύουν ἄγρυπνοι τὸν ὕπνο τοῦ βασιλόπουλου. Ὁ Γούναρης στάθηκε ἀκίνητος. Συνῆλθε ἡ ψυχὴ, μὰ ἡ καρδιὰ χτυποῦσε δυνατὰ καὶ τὸ μεδούλι τῶν κοκκάλων ἦταν παγωμένο ἀπ' τὸ ὄνειρο.

Ὁ Γιάννης Γούναρης ἀπὸ χρόνια δούλευε στὸ σπίτι τοῦ Ὁμέρ Βριώνη. Ἦταν κυνηγὸς του. Στὰ Γιάννενα στόλιζε συχνὰ τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ μὲ κρέας τοῦ ἀγριογούρουνου καὶ τοῦ ἔλαφιου, μὲ τ' ἄβρα στηθούρια τῶν παπιῶν καὶ τῶν κοτσύφων. Καὶ τώρα μέσα στοῦ στρατόπεδου τὴν ἀνήμερη ζωὴ τὸν ἔτρεφε μὲ λαγούς καὶ ἀγριοπούλια, ὅσα δὲν ἔδιωξε μακριὰ τοῦ πολέμου ἢ ταραχὴ καὶ τῶν ἀρμάτων ὁ σάλαγος. Μὰ ὁ Τοῦρκος γιὰ νὰ τὸν ἔχη πιστόν του δουλευτὴ, κράτησε στὴν Ἄρτα τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τρία παιδιά. Ἡ γραμματαλλαγὴ δὲν ἦταν δύσκολη. Τὸ ἄσκέρι κατεβαίνοντας ἀπὸ τὴν Ἡπειρὸ στὸ Μεσολόγγι σὰν γοργοπόταμο σάρωσε κάθε ταμπούρι ἐπαναστατικό. Πρωτὰ ἔφυγαν εἴτε ἀκολούθησαν ἀπελπισμένα τὸν κατακτητὴ, τὰ χωράφια κήκαν· ὅσοι ἀντιστάθηκαν ἔπεσαν νεκροί· ὅσοι δειλοὶ χώθηκαν στοῦ δάσους τὶς κρυψῶνες καὶ τῶν θεριῶν τὶς μονιές. Τώρα κατανλισμένο κατακαμπῆς ἔχει ἀμπόδιστα τὶς τροφές καὶ τὰ παλεμοφόδια καὶ τὴ γραμματαλλαγὴ τοῦ ἀπὸ πάνω. Καὶ ὁ κυνηγὸς εἶναι ἥσυχος.

Ὅμως τὸ ἐπαναστατημένο χῶμα δὲν βγάζει μόνο ἄνθη καὶ καρπούς. Τὸ αἷμα τῶν ἀνδρείων, ποὺ ρουφᾷ, δὲν τὸ κρατεῖ ἐγωϊστὴς στὰ σπλάχνα του, μὰ τ' ἀπορρίχνει πύρινο σὲ νέα σώματα. Λίγος καιρὸς πέρασε—μῆνες τρεῖς—καὶ νέοι ἀπόστολοι κηρύχνουν τὴν ἐπανάσταση καὶ ἀντρειεύουν τοὺς δειλοὺς. Τῆς Ρούμελης τὸ χῶμα ἀναταράζεται πάλι καὶ δὲν ἀφήνει τὸ Σουλτάνο νὰ κοιμηθῇ ξένοιαστος. Ὅχι! τροφές καὶ πολεμοφόδια δὲν κατεβαίνουν πιά, μὰ οὔτε καὶ πουλὶ μαντατοφόρο στὸ στρατόπεδο. Ἀπελπισιὰ κι ἀνοχὴ δέρνει παντοῦ. Πλημύ-

ρες καὶ χιονόνερα πείνα καὶ γύμνια καὶ κακομοιριά· ἀρρώστεις λογῆς λογῆς βασανίζουν τὸ δόλιο ἀσκέρι. Μὰ τοῦ Γούναρη τὴν ψυχὴ μιὰ τὴ δέρνει ἀνοχή: Πῶς νὰ βρῖσκεται ἡ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ του: Εἶναι γερά, εἶναι ἄρρωστα; Ζοῦν ἀκόμα ἢ τὰ θέρισε ἡ ἀρρώστεια; μὴ τὰ σκότωσαν οἱ ἀλλόθρησκοι; Ὑπνο δὲν ἔχει στὰ ματόφυλλα, δὲν ἔχει γαλήνη στὴν καρδιά. Ἀπόψε μόλις ἔγριε στὸ ἀχερόστρωμά του, ὄνειρο κακὸ ἦρθε νὰ τοῦ φαρμακώσῃ τὴ ζωὴ. Εἶδε γυναῖκα καὶ παιδιὰ σὲ χαρᾶς τραπέζι. Τρῶνε καὶ πίνουν, γελοῦν καὶ χαχανίζουν ἀσυλλόγιστα. Χρυσοῦφानτα ἔχουν τὰ φορέματα, λαμπρὰ τὰ μάτια, ροδοκόκκινα καὶ δροσερὰ σὰν τὴν αὐγὴ τὰ μάγουλά τους. Τοῦ ἄμοιρου πατέρα ἡ καρδιά ἀναγαλλιάζει. Ὑποφέρει ὅ,τι ὑποφέρει αὐτός. Ὡς ζοῦν τουλάχιστον εὐτυχισμένα τὰ μικρά του! . . . Μὰ ἐκεῖ κοντὰ στὸ τραπέζι φτερωτὸς δράκοντας προβαίνει ἀπὸ τὴ γωνιά. Τὰ ὀρθάνοιχτα μάτια του τινάζουν σπίθες· τὸ χρυσοπράσινο δέρμα του μαγνητίζει· τὸ στόμα του χάσκει νὰ καταπιῇ τὸ ἄπειρο. Σέρνεται στὸ πάτωμα ἐπίβουλο, κουλουριαάζεται δισταχτικό· μακραίνει καὶ ξεσφρα σηκώνεται ὀλόρθο καὶ χύνεται στὰ παιδιὰ! Ὁ νοικοκύρης θέλει νὰ φωνάξῃ, μὰ δὲν μπορεῖ. Παράλυτα ἔχει τὰ γόνατα, τὰ χέρια, τὴ λαλιά. Ὅμως στὸν ἄφενυκτο κίνδυνο ρίχνει δυνατὴ κραυγὴ σὰν κεραυνὸ ἀπ' τὰ στέρνα του:

— Μή, ὀρέ! . .

Καὶ τινάζεται ὀρθὸς νὰ δράμῃ νὰ τοὺς σώσῃ. Μὰ στὴ γαλήνη, πού ἀπλώνεται γύρω, μένει ἀκίνητος. Πιάνει τὸ καταϊδρωμένο μέτωπο, τὰ παγωμένα μέλη, τὴν ἀβάσταχτη καρδιά του καὶ σταυροκοπιέται.

Θεέ μου, βάλε τὸ χέρι σου!

— Τ' ἔχεις, μωρὲ μπράτιμε, καὶ οὐρλιάζεις ἔτσι; ἀκούεται δίπλα του φωνὴ μισοκομμένη.

Ὁ Ἀλὴ Ἀγάς, πού κοιμόταν ἐκεῖ, ξύπνησε στὴ φωνὴ καὶ ἀποροῦσε, ἂν εἶναι στὰ συγκαλά του ἢ τὸν χτύπησε κανέν' ἀερικό τὸ Γούναρη.

— Ἄ! ὄνειρο μὲ τρώμαξε, ὄνειρο κακὸ! ἀπάντησε ἐκεῖνος.

Διπλοκάθισε στὸ ἀχερόστρωμά του ὁ ἀρβανίτης, πλάγιασε κοντὰ ὁ κυνηγός, βγάλανε καπνὸ, ἄναψαν μὲ τὸ πυριόβολο τὰ τσιμπούκια τους καὶ ὁ Γούναρης μὲ ἀνατριχίλα τοῦ διηγῆθηκε τ' ὄνειρο.

*
*

Ηταν πολὺν καιρὸ φίλοι ἀχώριστοι. Μαζὶ ἀκολουθοῦσαν τὸ Βριώνη στὴν αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ στὸν πόλεμο· ἴδια εἶχαν τὴ ζωὴ καὶ τοὺς πόθους. Δούλευαν γιὰ νὰ ζήσουν καὶ νὰ θρέψουν τὶς φασίλιες τους. Τίποτ' ἄλλο. Ὅπως κι ἂν ἦρθαν οἱ καιροὶ κι ἄλλαξαν τὰ πρόσωπα κι ἂν χωρίστηκαν τῆς φυλῆς τους τὰ ἰδανικά, ἔμειναν ἐκεῖνοι ἴδιοι κι ἀπαράλλαχτοι Ἡ καθημερινὴ ζωὴ μὲ τὶς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ φαρμάκια της δὲν ἄφηκε νὰ μαντέψουν καθόλου τὴ μεταβολή. Τὸ χτῆνος ποὺ βαρὺ καθότανε μέσα τους, δὲν τοὺς ἄφηκε νὰ γνωρίσουν τὶς μεγάλες ἐλπίδες, ποὺ σηκώθηκαν ἀνεμόφτερες κι ἔτρεχαν ζητώντας ἀνοιχτὸν ἀέρα μακριὰ ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ἔφτανε τοὺς ἐνὸς πὼς ἔσερνε τὸ κεφάλι στοὺς ὦμους καὶ τοῦ ἄλλου πὼς πολεμοῦσε καὶ χόρταινε λάφυρα. Ποιὸς ἦταν ὁ ἀφέντης καὶ ποιὸς ὁ δοῦλος δὲν φρόντιζαν. Ἀκολουθοῦσαν κι οἱ δυὸ τὴ ζωὴ ἀδερφωμένοι, γιὰ τὸ αὔριο ἀδιάφοροι, ὅπως τὰ καματερά, ποὺ ἀκολουθοῦν τοῦ ζευγολάτη τὸ θέλημα.

— Μὴ φοβᾶσαι, μπράτιμε· εἶπε ὁ ἀρβανίτης, σὰν ἄκουσε καλὰ τ' ὄνειρο. Τὰ παιδιὰ σου δὲν παθαίνουν τίποτα. Τὸ φίδι φίλος εἶναι· τὰ παιδιὰ σου φίλος τὰ φυλάει. Μὴ φοβᾶσαι.

Ὁ Γούναρης κούνησε τὸ κεφάλι.

— Τί φίλος, ποὺ πῆγε νὰ τὰ χάψη, ἀγά μου! εἶπε ἀνατριχιάζοντας ὡς τὸ κόκκαλο.

Σώπα καὶ θὰ τὰ ἰδῆς γρήγορα. Αὔριο μεθαῦριο ξεμπερδεύει κι αὐτό. Γροῖκα τὸ μυστικό. Πάψανε πιά τὰ ψέματα. Τὸ εἶπαμε ὀρθὰ κοφτὰ στοὺς πασάδες. Ἡ παίρνουμε σύνωρα τὸ κάστρο ἢ τὸ στρίβουμε. Δὲ θὰ σαπίση στὸ βάλτο ἢ παλικάριὰ τῆς Γκεκαριᾶς. Ὁχι!

Καὶ ἀγανακτισμένος ξεκολούθησε μὲ θυμό.

— Μεθαῦριο θαμπὰ κάνουμε τὸ γιουρούσι. Ἔχουνε Χριστοῦγεννα· κι οἱ ραγιαδες θὰ βρίσκωνται ὅλοι σὶς ἐκκλησιές. Τὸ κάστρο εἶναι ἀφύλαχτο καὶ τὸ παίρνουμε στὸ φύσημα. Δὲ λέω πὼς εἶναι καλὰ ἔτσι· δὲν εἶναι παλικάριὰ, καὶ δὲν πρέπει στοὺς ἀρβανίτες. Μὰ οἱ πασάδες δὲ θέλουν, τί νὰ γίνῃ!

Κι ἐπειδὴ ἔβλεπε τὸν κυνηγὸ συλλογισμένο, δίχως νὰ δείχνῃ χαρὰ ἢ δισταγμὸ στὰ λόγια του, χτύπησε ἐλαφρὰ τὸν ὦμο του κι εἶπε χαμογελώντας·

Σὲ λίγες μεροῦλες, μπράτιμε, — ἄκου, ποῦ σοῦ λέω γώ! —
θὰ τίς χαροῦμε τίς φαμίλιες μας.

Ὁ ἥλιος ἀνάτειλε τώρα πίσω ἀπὸ τὸ βουνό. Μαῦρος ἥλιος
ἄφωτος καὶ θλιμμένος, σὰν νὰ πενθῇ καὶ κεῖνος τοῦ ἐπανα-
στατημένου Γένους τὴν ἀγωνία. Συγγεφιασμένος ὁ οὐρανός,
καταγνιασμένα τὰ οὐρανοθέμελα ρίχνουν χρῶμα σκοτεινὸ καὶ
παραπονεμένο στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, στὰ δέντρα τοῦ κάμπου
καὶ στὸ κάστρο, στὴν πέτρα τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ Φίδαρη τὰ
νερά, στὸ χορτάρι τῆς λαγκαδιᾶς καὶ τῆς ἀκρογιαλιᾶς τὸν ἄμμο.
Ἡ Βαράσοβα μαυροκόκκινη δεξιὰ· ὁ Ζυγὸς ἀντίκρυ σπανὸς
καὶ καφαλισμένος ἀπὸ τὸ φιδὸ τοῦ χειμῶνα καὶ τὸ δαυλὶ τοῦ
πορθητῆ· τ' Ἀντελικιώτικα βουνὰ δίπλα προσκυνημένα καὶ
ἀντίπερα ὁ Μωριάς στέκουν συλλογισμένα κι ἀνήσυχτα γιὰ τοῦ
Ἀγῶνα τὸ τέλος. Κι ἀνάμεσα στῆς θάλασσας τὸ χαλκόχρωμο
πρόσωπο καὶ στὰ παχνισμένα στήθη τοῦ κάμπου, ἐδῶ τὰ κα-
ράβια τοῦ Γιουσούφ πασᾶ, καὶ κεῖ τ' ἄρματα τῆς Ἀρβανιτιᾶς
φαίνονται ἕτοιμα νὰ σφίξουν στὰ σιδερένια στέρνα τους τὴν
πόλη, ὥσπου νὰ ξεψυχήσῃ.

Δώδεκα χιλιάδες τὴν πολεμοῦν. Νυχτόγερα τὰ κανόνια
βροντοῦν καὶ τὰ ντουφέκια, στράφτουν καὶ λάμπουν τὰ σπα-
θιά καὶ οὐρλιάζουν τὰ πολεμοθρεμμένα στήθη μπροστὰ στὸ
χάνδακα. Οἱ μπόμπες νυχτόγερα κατεβαίνουν στὰ σπίτια,
ἀναποδογυρίζουν τίς στέγες, γκρεμίζουν τοὺς τοίχους, σκορ-
ποῦν στάχτη καὶ χόβολη τὰ ἔπιπλα καὶ τοὺς κατοίκους. Τὰ
βόλια σκαλίζουν τὸ χῶμα καὶ ρίχνουν κάτω τὰ κορμιά· τὰ για-
ταγάνια ξεσκίζουν τὰ τείχη, θρυμματίζουν τίς πολεμίστρες καὶ
βάφονται στὸ αἷμα καὶ τὸν πηλό· τὰ οὐρλιάσματα λαμπάζουν
τὴν ψυχὴ καὶ τὴν κάνουν νὰ κρυφτῇ βαθιὰ χωμένη καὶ δι-
βουλη. Μὰ ἡ πόλη χαλκόστερνη στέκει στὴ γῆ της, ἀδιάφορη
στὴ λύσσα τοῦ ἐχτροῦ καὶ τοῦ χάρου τίς σαῖτες. Μέσα της
ἔχει τὸ Μαυροκορδατο καὶ τὸ Μᾶρκο Μπότσαρη· μέσα της
τὸ Γρίβα καὶ τοὺς Μωραῖτες ὀπλαρχηγούς.

— Ἡ τρόπαιο νίκης ἢ νεκροκρέβατο ἐδῶ! εἶπαν ὅλοι
στὸ πρῶτο φανέρωμα τοῦ ἐχτροῦ. Καὶ τὸ κάμανε ὡς σήμερα.
Τὶ θὰ γίνῃ αὖριον, ποιδὺς τὸ ξέρει ;

*
* *

Μὰ ὁ Γιάννης Γούναρης δὲ σκέφτεται γι' αὐτά. Δὲν τὸν μέλει τέσσερα ! Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, πὺν ἔδιωξε τὸν ὕπνὸ ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, ἀπὸ τοῦ κυνηγοῦ τὴν ψυχὴ δὲν ἔδιωξε τὴν λαχτάρα.

Μὲ τὸ ντουφέκι στὴν ἀγκαλιὰ πλαγιασμένο, ζωσμένος τὰ μπαρουτόσακαγα, μὲ τὸ σακούλι στὸν ὄμο βγῆκε νὰ κυνηγήσῃ γιὰ νὰ θρέψῃ τὸν ἀφέντη του. Γυρίζει στὰ ριζώματα τοῦ Ζυγοῦ, πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορμόδεन्द्रα, ἀνεβαίνει σὲ ράχες, ροβολᾷ στὰ λακκώματα πάντα ἀνήσυχος. Τὰ κυνηγάρικα σκυλιὰ πολλὰς φορὲς γαυγίσανε γιὰ νὰ κράξουν τὴν προσοχὴ του. Πολλὰς φορὲς γοργοπόδης ὁ λαγὸς ἐξέφυγεν ἀπὸ τὰ χαμόκλαδα· πολλὰς φορὲς ἡ ξυλόκοιτα φτεράκισε μπροστὰ στὴν κἀνα του. Μὰ δὲν ἔχει τὸ νοῦ νὰ σηκώσῃ τὸ ντουφέκι. Πουλιὰ διαβήκανε κοπάδι ἀπὸ τὸ κεφάλι του· μὰ δὲ γυρίζει μάτι νὰ τὰ ἰδῇ. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὄρεξιν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ σῶμα του. Ἀλαφρὴ πέτεται μακριὰ στῆς Ἀρτας τὰ στενοσόκακα, τὰ σπίτια τὰ κλειστά, καὶ πάσχει νὰ βρῇ τὴ φτωχὴν φαμίλια του, μπορεῖ νεκρὴ, ἴσως παγωμένη κάτω ἀπὸ τὸ μάτι τοῦ δράκοντα. Ὡ, ναί ! πολὺ καλὰ τὸ γνωρίζει. Δράκοντας εἶναι ὁ Τοῦρκος, πὺν τὴν κρατεῖ στὰ νύχια του. Ἰσως δὲν τὴν ἐπνίξε ἀκόμη, δὲν τὴν κακομεταχειρίστηκε· μὰ μπορεῖ νὰ τὸ κάμῃ. Φτάνει μόνο νὰ ὑποψιαστῇ.

— Ἀχ, καὶ νὰ τέλειωνε ! ψιθύρισε μὲ βαρὺ ἀναστεναγμό.

Ναί· νὰ τέλειωνε μιὰ ὥρα ἀρχύτερα τὸ βάσανο ! Νὰ παίρνανε τὸ κάστρο οἱ ἐχθροί ! Ὁ πασὰς θὰ γυρίσῃ στὴν Ἡπειρο καὶ μαζί θὰ γυρίσῃ ὁ Γιάννης Γούναρης στὴν φαμίλια του. Ἡ καρδιὰ τοῦ ἄμοιρου γονιοῦ πλημμύρισε ἀπὸ ἀναγάλλισιν σ' αὐτὴ τὴ σκέψιν. Μιὰ στιγμὴ πίστεψε πὺς ἦταν ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ. Ὀλόχαρος ὁ νοῦς του βλέπει ἕνα ἕνα τοὺς τόπους, πὺν θὰ διάβαινε. Νά τὴν καὶ ἡ Ἀρτα ! Ἀχ, νὰ καὶ ἡ γυναῖκα, τὰ παιδιὰ του, ζωντανά ! Γιὰ δὲς πὺς τρέχουν νὰ κολλήσουν ἀπάνω του !

— Μπάμ ! βρόντηξε τὸ ντουφέκι τοῦ ξυπνώντας τὴν λαγκαδιά.

Ἐνα ζευγάρι ξυλόκοτες πέσανε, σερνικὸ καὶ θηλυκὸ πλάι πλάι μὲ ματωμένο τὸ στῆθος, σπασμένα τὰ φτερά, μὲ μάτια νυσταγμένα. Ἐτρεξε, τὰ σήκωσε στὰ χέρια του, τὰ ψηλαφᾷ νὰ ἰδῇ τὸ πάχος τους. Καὶ ἐκεῖ, πὺν σφαλοῦν τὰ μάτια στὸν αἰώνιον ὕπνὸ καὶ τὰ ράμφη ἀνοίγουν γιὰ νὰ ρουφήξουν στερνὸν ἀέρα

στά φλογισμένα σωθικά τους, τὰ ρίχνει στὸ σακκούλι του. "Επειτα χαρούμενος τρέχει νὰ ζητήσῃ ἄλλο κυνήγι καὶ συλλογίζεται τὰ φιλήματα, πὺν θὰ πάρῃ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀφέντη του.

Μὰ ἔκοψε τὸ δρόμο καὶ τὴ χαρὰ του ἀπότομα· καμπάνας κλαγγὴ χύθηκε· γέμισε πέρα ὡς πέρα τὸν κάμπο. "Ο Γούναρης ἀλαφιάστηκε· γύρισε ξεβρόδεξα τὸ κεφάλι ζητώντας νὰ γνωρίσῃ ποῦθε ἐρχότανε. Πρώτῃ φορὰ τὴν ἄκουε. "Ο κατακτητὴς ἀπὸ αἰῶνες τώρα ἀρνήθηκε τοῖς χριστιανοῦς τῆς ἐκκλησίας τὴ φωνὴ νὰ μὴ θυμίζῃ στὸ ραγιά οὐράνια παρηγοριά κι ἐπίγεια βυζαντινὴ βασιλεία! "Εσπασε τίς καμπάνες λιανὰ κομμάτια· γκρέμισε τὰ καμπανοστάσια. "Οπου κι ἂν γύρισε ὁ κυνηγὸς σὲ χωριά καὶ πολιτεῖες καμπάνα δὲ γνώρισε· κλαγγὴ τῆς δὲν ἄκουσε. Μὰ τὸ σπέρμα τὸ προαιώνιο, τὸ χριστιανικόν, πὺν πέρασε στὴ σάρκα του ἀπὸ γενεὲς γενεῶν, ξαφνίστηκε τώρα στὸν ἦχο σὰν βαρυκοιμισμένος πολεμιστὴς στὴ σάλπιγγα. Τὸ σῶμα του ἀνατρίχιασε, ἀναταράχθηκε ἡ καρδιά. "Α, ναί, τὴ γνώρισε· εἶναι καμπάνα χριστιανικὴ καὶ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλιν μέσα.

*
* *

Α γρυπνοὶ τὴν πολεμοῦν ἐχθροὶ στεριά καὶ θάλασσα. Τῆς ἔκοψαν τὸ ψωμί, τὰ βόλια, τὴν μπαρούτι, τῆς ἔκοψαν τὴ βοήθεια. Μὰ ἐκείνη ἀκόμη πολεμᾷ. Πολεμᾷ καὶ ζῇ ἐλεύθερη. "Οσοὶ νεκροί, θάπτονται βαθιὰ στὸ χῶμα τῆς. "Οσοὶ ζωντανοί, χαίρονται στὰ καλὰ τοῦ ἡλίου καὶ γλεντοῦν. Σήμερα ἐλεύθεροι, αὔριο νεκροί· τί πειράζει; Σήκωσαν τὰ ἐθνικὰ λάβαρα τους στὸν ἀδούλωτον ἀέρα· στήλωσαν τὰ θρησκευτικὰ τους σήμαντρα καὶ πανηγυρίζουν. Αὔριο γεννιέται ὁ Χριστός, ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου. Τῆς γῆς τῶν λυτρωτῶν αὐτοί, τῶν ἱερῶν τῶν τάφων, τῶν οἰκογενειακῶν βωμῶν, δοξολογοῦν τὸ μέγα βρέφος, πὺν δίδαξε νὰ περιφρονοῦν τὸν θάνατο τοῦ ἐνὸς γιὰ τὸ λυτρωμὸ τοῦ ὅλου. "Ο Γούναρης χαμήλωσε τὸ ντουφέκι του, ἀκούμπησε στὴν κάνα τὸ χέρι καὶ κοιτάζει ἐκεῖ κατὰ τὴν πόλιν, ἀγγελόφρετος ἀπλώνει τὸ βλέμμα του ἀδούλωτο καὶ βλέπει ἐκστατικός. Δὲν ἀντικρῶζει πιά τὴ στενὴ λουρίδα τοῦ Μεσολογγιοῦ. Βλέπει τὴν ἑλληνικὴ γῆ πέρα ἐλεύθερη κάτω ἀπὸ ἓνα στέμμα καὶ μιὰ σημαία. Καὶ εἶναι τὸ στέμμα ὁ δικέφαλος αἰτός. Κι εἶναι ἡ σημαία ἡ γαλανόλευκη. "Ελευθερία ἐκεῖ. "Ελευθερία καὶ εἰρήνη.

Οἱ γονεοὶ χαίρουν τὰ παῖδιά καὶ τὰ παῖδιά τοὺς γονεοὺς. Τὰ νιάτα ζευγαρώνουν, κτίζουν θεμέλιο ἀκλόνητο τὰ γεράματα. Ὁ πατέρας κοιμᾶται ἡσυχος στὴν κλίνη του καὶ ὁ δουλευτὴς τρυγᾷ τοὺς καρποὺς τῆς γῆς, δίχως φόβο τοῦ σπαχῆ καὶ δίχως τοῦ δεκατιστῆ τὸ μέτρημα. Μαζὶ μὲ τὴν κλαγγὴ ἔχει ὁ κυνηγὸς γύρω του μυρτιάς καὶ λιβανιοῦ μοσχοβολάδα καὶ τὴ ρουφᾷ λαίμαργος, σὰν ἡλιοψημένο φύλλο τῇ δροσίᾳ. Ἡ καρδιά του ἀνοίγεται στὸ μυστήριον. Πότε θ' ἀπολάβῃ καὶ ἐκεῖνος τὴ ζωὴ, ποὺ χαρίζει ἡ Ἐλευθερία σὰ τέκνα της ;

— Ἀχ πότε !... ψιθυρίζει ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Μὰ βλέπει ἀγνάντια του τὸ στρατόπεδο τῶν ἐχθρῶν μὲ τὰ κανόνια στημένα καὶ πυκνὴ καταχνιά πλακώνει τ' ὄνειρό του. Τὸ δένδρο τῆς Ἐλευθερίας δὲν ἀνθῆσε ἀκόμα ἐκεῖ· φυτεύτηκε μὰ δὲν ἔκαμε καρποὺς. Ὁφίς κακὸς παραμονεύει στὴ ρίζα, βούλεται νὰ τὸ μαράνῃ. Τὸ εἶπε ξάστερα ὁ Ἀλὴ - ἀγάς. Αὐριο θὰ κάμῃ τὸ γιουρούσι ὁ Τοῦρκος.

— Ἀν τὸ ἤξεραν ! συλλογίστηκε.

Ναί, ἂν τὸ ἤξεραν, νὰ μὴν ἀφήκουν ἀφύλαχτο τὸ κάστρο. Ἀν τὸ γνῶριζαν, νὰ μὴν πᾶνε στίς ἐκκλησιὰς παρὰ στοὺς πύργους· νὰ μὴν πάρουν κερὰ στὸ χέρι, παρ' ἀστόμωτα σπαθιά, νὰ μὴν ψάλουν τροπάρια στὸ Χριστό, μὰ τραγούδια τρανολάλητα στὸν Ἀρῆ, τὸν πατρογονικὸ Θεό τους. Οἱ ἐκκλησιᾶς εἶναι τῶν ἐλευθέρων ὁ σεπτὸς βωμός· τῶν δούλων εἶναι οἱ πύργοι. Ἀχ ! νὰ τὸ ἤξερανε.

— Μὰ ποῖος νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ;

Ναί, ποῖος νὰ τοὺς τὸ εἰπῇ ! Μόνος αὐτὸς τὸ ἔξερε καὶ οἱ Ἀρβανίτες. Ἐκεῖνοι ἀπὸ τὴν αὐγὴ τὰ σπαθιά τους τροχοῦν ἀνυπόμονοι γιὰ τὴν ὥρα τῆς ἐφόδου. Θέλουν νὰ χορτάσουν αἷμα καὶ λάφυρα· καὶ κεῖνος, τὴ νὰ κάμῃ ἐκεῖνος ! Τὸ εἶναι του κρατεῖ ὁ τύραννος. Τὴ γυναῖκα του, τὰ παῖδιά του, τὰ ἀγγελούδια του μεγαλώνουν. Πῶς νὰ τοὺς κόψῃ τὴ ζωὴ καὶ τὸν ἥσκιο ὁ πατέρας.

— ὦχ, Χριστέ μου, βάλε τὸ χέρι σου !

Καὶ ἄθελα σφαλεῖ τὰ μάτια, γυρίζει τὶς πλάτες στὴν πόλιν καὶ φεύγει μακριά. Πηδᾷ χαντάκια καὶ τάφρους, δρασκελᾷ κορ-

μόδεन्द्रα, ἀνεβαίνει ράχες, κατεβαίνει λαγκαδιές, βουνὰ θέλει νὰ ρίξη πίσω του. Μὰ ἡ κλαγγὴ ἀκολουθεῖ τὸ βῆμα του παντοῦ, ἀντιλαλεῖ στ' αὐτιά του, μέσα στὰ σπλάχνα του βροντᾷ :

—Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !...

Ὁ Γούναρης ρίχτηκε σ' ἓνα λιθάρι ἀπελπισμένος. Ἐμπρὸς του ἔχει τὰ παιδιὰ καὶ τὴ γυναῖκα του. Εἰκόνα φόνου καὶ δλέθρου ἄλλη ἀπλώνεται γύρω του : Τὸ Μεσολόγγι πατιέται τώρα καὶ κουρσεύεται ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες. Θρυμματίζονται οἱ πύργοι, καπνίζουν τὰ σπίτια, σέρνονται κονίσματα στὸν αἱματόβροχτο πηλό. Ἀχούρια μπέηδων ἔγιναν οἱ ἐκκλησιές· τὰ δυσκοπότηρα, κρασοπότηρα τῶν πασάδων· οἱ ποδιές τῆς Ἁγίας Τράπεζας ἀλόγων σαῖσματα· τ' ἄμφια στολίδια τῆς χανούμισσας· ἡ μήτρα τοῦ Δεσπότη τῶν ἀγάδων σκούφωμα καὶ τὸ τετραβάγγελο σημάδι στὰ ντουφέκια τῆς Ἀρβανιτιᾶς. Λαχτάρα παντοῦ καὶ θρηῆνος· τρόμος καὶ χαμός ! Οἱ ἄνδρες κείτονται στὸ αἷμα τους. Στους πύργους λάμπουνε τὰ μισοφέγγαρα καὶ ἀνεμίζουν. Κι ἡ ἑλληνικὴ σημαία πεσμένη κάτω τοῦ λέει ἄφωνα, πὼς ἐκεῖνος εἶναι ἡ αἰτία τῆς τόσης καταστροφῆς. Ἐκεῖνος, ποὺ στάθηκε πατέρας, μὰ ὅχι καὶ χριστιανός.

Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... ἀντιλαλεῖ πάλι τὸ σήμαντρο στ' αὐτιά του.

Ὁ Γούναρης πίστεψε πὼς ἦταν φωνὴ ἀνθρώπινη. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ λέει πὼς εἶναι καιρὸς ἀκόμη, πῶς, ἂν θέλῃ, μπορεῖ ὅλα τοῦ ἐχθροῦ τὰ σχέδια νὰ τὰ χαλάσῃ.

—Ἀ ναί· εἶπε μὲ ἀγωνία. Δὲν εἶμαι μόνον πατέρας. Ὁ Θεὸς ἔχει φροντίδα τὰ παιδιὰ μου· ἐγὼ τὴν τύχη τοῦ Γένους μου.

Καὶ ἀκράτητος, σὰν ἀπὸ ἀνώτερη δύναμη σπρωγμένος, ὤρμησε κάτω στὸ περιγιάλι, ποὺ καθρέφτιζε τῆς δύσης τὰ πανώρια χρώματα.

*
* *

Τὸ τούρκικο στρατόπεδο βρίσκεται τώρα στὸ ποδάρι. Ἀπ' ἄκρῃ σ' ἄκρῃ στὸν κάμπο ἡ ζωὴ αἷμα μυρίζει καὶ ἀναβράζει. Ἀντρες ντύνονται βιαστικοί, ἄλογα σελοχαλινώνονται, φυσέκια καὶ στουρναρόπετρες μοιράζονται. Δοκιμάζεται ὁ ἀθέρας τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἡ μίτη τοῦ χαρμιοῦ καὶ τοῦ ἀπελατικιοῦ

τὰ καρφιά, ἂν ἀνοίγουν κεφάλια μὲ τὸ πρῶτο χτύπημα. Τῶν καριοφιλιῶν οἱ φωτιᾶς ψηλαφοῦνται. "Ὅσοι πιστοί, γονατίζουν καὶ προσεύχονται μὲ τὰ χέρια σμιχτά, μὲ τὸ πρόσωπο στὴ γῇ. "Ἄλλοι ὀρθοὶ καὶ σοβαροὶ φαίνονται βυθισμένοι στὸν ἄπειρο κόσμο τῶν ψυχῶν. "Ἄν σκοτωθοῦν, θέλουν νὰ περάσουν γοργὰ τὸ Τρίχινο γεφύρι, νὰ βροῦν τὰ πλάφια τοῦ παραδείσου. "Ἄν ζήσουν, νὰ γυρίσουν σπíti τους φορτωμένοι στὰ λάφυρα. Οἱ δερβίσηδες τρέχουν ἔδῳ καὶ κεῖ φωνάζοντας τὴν προσευχὴ καὶ παρακινώντας τοὺς πιστοὺς στὴ μάχη : « "Ἐνας Θεὸς μέγας ὁ "Αλλάχ, καὶ Μωάμεθ ὁ προφήτης αὐτοῦ ! Θάνατος στοὺς ἀπίστους, θρίαμβος τοῦ "Ισλάμ ! » Οἱ πασάδες καὶ οἱ μπέηδες τάζουν γρόσια καὶ φλωριά καὶ στολίδια. Τῶν ἀπίστων τὰ πλούτη στὰ παλικάρια· ἡ γῇ στὸν "Αλλάχ.

"Ἡ νύχτα βουβὴ παραστέκει ἅπάνω τους. "Ἄστρο δὲ φαίνεται κανένα. Μπροστὰ μόλις ξεχωρίζει τὸ κάστρο. Ψηλώνει πίσω ὁ Ζυγὸς καὶ δίπλα στέκετ' ἡ Βαράσοβα. Δὲν γεννιέται ὁ Χριστὸς ἀπόψε λυτρωτής. "Ὁ Χάρος γοργοτρέχει ἔτοιμος μὲ τίς σαῖτες στὸ δοξάρι καὶ τὸ βρόχο στὸ χέρι του.

"Ὁ Γούναρης ὁλόρθος μέσα στὴ σκηνὴ ἔχει παγωμένο τὸ σῶμα κι ἄθυμη τὴν ψυχή. "Ὀχτακόσιοι "Αρβανίτες, διαλεχτοὶ ὅλοι, ὀρμητικοὶ σὰν δρόλαπας, βγήκανε μὲ τὸ σπαθὶ στὰ δόντια. Τώρα κείμενοι κρυμμένοι δίπλα στὸν χάνδακα, ὀργυιᾶς μόλις μακριὰ ἀπ' τὰ τείχη. Δὲν περιμένουν παρὰ τὸ σύνθημα καὶ τότε νὰ τιναχθοῦν σαῖτόφιντα νὰ κολλήσουν ἅπάνω τους.

Θὰ βροῦνε τάχα ἐκεῖ τοὺς Χριστιανούς ; Τὸ πίστεψε ὁ γραμματικὸς ; Κάτω στὸ περιγιάλι, πού γύριζε, εἶδε ἄξαφνα ἕνα προιάρι. "Ὁ γραμματικὸς τοῦ Μακροῦ κατέβαινε ἀπὸ τ' "Αντελικὸ στὸ Μεσολόγγι. "Ἐβγαλε τὸ μαντήλι, νόημα τοῦ ἔκαμε νὰ ζυγώση, ἐκεῖνος ὅλο καὶ κατέβαινε. Δὲν ἤθελε νὰ πιστέψῃ πὼς ὀρρόντιζε γιὰ τὸ καλὸ τῆς πατρίδας. Καὶ σὰν ἔκαμε τὸ σταυρὸ του καὶ ξεμυστηρεύτηκε, ἐκεῖνος ἔφυγε χωρὶς οὔτε «γεία σου» νὰ τοῦ εἰπῇ. Καὶ εἶχε δίκιο, τὸ γνώριζε πὼς εἶχε δίκιο. Μὲ τὶ χεῖλη νὰ χαιρετήσῃ ὁ πολεμιστὴς ὁμόφυλο, πού βρίσκεται τέτοιες μέρες στὸ στρατὸ τοῦ ἐχθροῦ ! Μὲ τὶ καρδιά νὰ πιστέψῃ, σὲ ἄνθρωπο, πού στρώνει ἀκόμη τὸ τραπέζι τοῦ πασᾶ ἐκείνου, πού ἔρχεται νὰ πνίξῃ τὴν πατρίδα στὸ αἷμα καὶ στὴ σκλαβιά :

Ἄλλοίμονο ἂν δὲν μὲ πίστεψε ! . . . ἄλλοίμονο ! . . . ψιθύρισε ταπεινὸς καὶ δακρυσμένος.

Ἄξαφνα ὁ πατέρας ἑύπνησε μεγαλοδύναμος καὶ στέρφεψε πάραυτα τὶς βρῦσες τῶν ματιῶν του. Καλύτερα νὰ μὴν πίστεψε, καλύτερα νὰ μένουν ξέννοιαστοὶ οἱ Ἕλληνες. Χάνονται ἐκεῖνοι, ναί· μὰ ζοῦνε τὰ παιδιὰ του. Τὰ παιδιὰ καὶ ἡ γυναῖκα του. Τὶ ἔπαθε καὶ ὅταν τὸ συλλογίστηκε πρὶν ! Ποιὸς δαίμονας τοῦ σήκωσε τὰ μυαλά ! Μήπως ἂν εὔρουν ἀντίστασι οἱ Τοῦρκοι δὲ θὰ ὑποψιασθοῦν πρῶτα ἐκεῖνον ; Καὶ τότε ; Ὅχι ἄλλοίμονο ! Τὰ τρυφερά κορμιά τοὺς στοὺς σκύλους θὰ ριχτοῦν καὶ τὰ κεφάλια τοὺς μπηγμένα στὰ παλούκια θὰ γίνουν στοὺς ραγιαδες φρικτὸ παράδειγμα. Καλύτερα, πού δὲν τὸν πίστεψαν.

— Γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !... γκλάν γκλάν !...

Ἡ κλαγγὴ ἀντήχησε πάλι κι ἀπλώθηκε στὴ μαύρῃ νύκτα.

Οἱ ἐκκλησιῆς ἀνοίξανε τὶς πόρτες τοὺς· τρέχουν τὴν ὥρᾳ νὰ λειτουργηθοῦν οἱ πιστοί. Μὰ ὁ ἐκθρὸς παραμονεύει. Σφύριγμα δυνατὸ ἀκούστηκε. Καὶ σύγκαιρα τρανὸς ἀλαλαγμὸς καὶ κανονιοβολὴ ταράξανε τὴ γῆ καὶ φώτισαν τὰ πάντα. Οἱ Τοῦρκοι χύθηκαν στὰ τεῖχη. Ὁ Γούναρης τινάχτηκε ἔξω δίβουλος. Τ' ἤθελε νὰ γίνῃ κι αὐτὸς δὲν ἤξερε. Ἦθελε καὶ τὰ δύο· δὲν ἤθελε κανένα. Μὰ σύγκαιρα πύρινος ὄφιν φάνηκε στὰ τεῖχη καὶ ντουφέκια βρόντησαν. Τὰ βόλια πέσανε χαλάζι στὸ στρατόπεδο.

— Δόξα σοι ὁ Θεός ! Στέναξε ὁ κυνηγὸς κάνοντας τὸ σταυρὸ του.

Κι ἔπεσε στὰ γόνατα. Ὁ λόγος του πιστεύτηκε. Τώρα πικρὸ μολύβι θέριζε τὴν Ἀρβανιτιά. Τ' ἄλογα τῶν σπαχήδων πέφτουν νεκρά στὸ χῶμα, πρὶν φέρουν τοὺς καβαλάρους στὴ μάχη. Οἱ σηματοφόροι μόλις προφτάσουν νὰ μπηξοῦν τὶς σημαῖες στοὺς πύργους καὶ γκρεμίζονται μαζί στὰ θολὰ νερὰ τοῦ χάνδακα. Πηδοῦν ἀδιάκοπα στὸ κάστρο οἱ ἐκθροί. Μὰ τρέχουν καὶ τοὺς πετσοκόβουν οἱ Ἕλληνες. Δὲν ἔχουν μόνο ντουφέκι καὶ σπαθί. Ἔχουν ἀξίνες καὶ τσαπιά, τσεκούρια καὶ στυλιάρια, κεραμῖδια καὶ πέτρες. Ὅ,τι βρεθῇ στὰ χέρια τοὺς, γίνεται σιδερόξυλο. Δὲν εἶναι μόνο πολεμοθρεμμένοι οἱ ἄνδρες, μὰ καὶ παιδιὰ καὶ γυναῖκες, ἀνδρειωμένες τὴν ὥρᾳ μὲ τὴ προγονικὴ ὀργή. Φωτιά καὶ σίδηρο γύρω τοὺς, μὰ δὲν λιποψυχοῦν.

Ὁ Γούναρης στέκει βουβὸς καὶ ἀφανισμένος. Τρέμει τὸ πεί-
ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σμα τοῦ ἐχθροῦ καὶ τῇ δύνامي. Ὡς πότε θὰ βαστήξουν ; Τ' ἀδύνατα ἐκεῖνα τείχη, οἱ χωματένοι σωροὶ πῶς θὰ κρατήσουν τὴν ἀνθρωποπλημμύρα, ποὺ ὅλο δυναμώνει καὶ βροντομαχᾷ ἐπάνω τους !

Ἐξαφνα κάτω ἀπὸ τὴν ἀχνὴν λάμψη τῆς αὐγῆς βλέπει τοὺς σπαχῆδες νὰ σκόρπουν πίσω. Γύρισε ἀριστερὰ τὸ ἴδιο. Στὴ μεγάλη τάπια καὶ σ' ὅλο τὸ προτείχισμα κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία καὶ χαιρετίζει τοῦ ἥλιου τὴν ἀνατολή. Καὶ δῶθε πέρ' ἀπὸ τὸν χάνδακα οἱ Ἕλληνες μὲ γυμνὰ σπαθιά κι αἱματοβαμμένα φουστανέλα κυνηγοῦν στὶς σκηνές ἀνάμεσα τοὺς ἐχθρούς. Φεύγουν οἱ Ἀρβανίτες ! Πιστόλες βροντοῦν, λάμπουν σπαθιά, ἀντηγοῦν ἀλαλαγμοὶ καὶ σφυρίγματα ! Κι ἀνάμεσα στὴν ἄγρια βουὴ ἀκούεται ἡ κλαγγὴ σὰν φωνὴ οὐρανόσταλη :

— Γκλὰν γκλὰν !... γκλὰν γκλὰν !... γκλὰν γκλὰν !...

Ὁ Γούναρης ἔκανε τὸ σταυρό του.....

— Τὸ Μεσολόγγι σώθηκε.

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

1. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

1. ΤΟ ΚΛΕΦΤΟΠΟΥΛΟ

Η ημέρα εκείνη ήταν πικρή κι οἱ Κλέφτες, πού χαλάστηκαν πάντα θὰ τὴ θυμῶνται.

Στὰ χέρια οἱ κλέφτες σήκωσαν τὸν Καπετάνιο ἄσάλευτο μὲ τὴν σπαθιά κατεβαστὴ στὸ πρόσωπο καὶ πολεμώντας ἀνηφόρησαν. Κι ἔπιασαν τὸ καταράχι καὶ σταμάτησαν.

Οἱ Ἀρβανίτες δὲν τοὺς πῆραν τὸ κοντό, γιατί τρανὸς ἦταν κι ὁ θρηῆνος ὁ δικός τους. Καὶ μοναχὰ τοῦ Καπετάνου τῶν Κλεφτῶν ὁ θάνατος, τοῦ ξακουστοῦ τ' Ἀρματωλοῦ—θάνατος πού χρόνια τὸν παρακαλοῦσαν—ἔκαμε τὸ κλάμα τους σὲ γέλιο νὰ ξεσπάη κι ἡ σαλαγὴ του ν' ἀντηχῇ γιὰ νιὸ φοβέρισμα στοὺς Κλέφτες τοὺς θλιμμένους.

Οἱ Κλέφτες ὅμως σὺναιναν. Τὰ μάτια τους στεγνὰ τὸν Καπετάνο ἀντίκρουζαν τὸν ξαπλωμένο, πού δὲν ἔδειχνε ζωῆς σημάδι.

Ἡ μέρα εκείνη ἦταν πικρὴ! Κι ἡ μοῖρα τους ἔτσι ἦταν γραφτὴ.

Ὁ Καπετάνος εἶχε καλέσει τοὺς Ἀρβανίτες σὲ πόλεμο γιὰ θάνατο καὶ γιὰ ζωὴ. Καὶ τώρα ὁ Ἀλιζόταγας, Δερβέναγας σκληρός, ὀχτρός τοῦ καπετάνου, χαίρεται καὶ καμαρώνει.

Κάποτε ὁ πληγωμένος ἀνασείστηκε. Στὸ πρῶτο ἀνάβλεμμά του ἄλλη τρομάρα ζωγραφίστηκε :

—Ὁ Ψυχογιός μου πού ναι; εἶπε. Τ' ἄρματα μου... πᾶν κι αὐτά; Πόσοι ἀπομείναμε;... Πεθαίνω.

—Καρδιά πατέρα! Καὶ θὰ ζήσης! εἶπε ἓνα ἀπὸ τὰ παλικάρια. Ὅσοι βαρέθηκαν τοὺς πήραμε—ἦταν ψέμα θλιβερό. —

—Κι ὁ Ψυχογιός ; Καὶ τ' ἄρματα ;

—Μᾶς λείπουν κι ἄλλοι δέκα ἀντάμα.

—... Ὅλοι στὸν τόπο ;

—Μὴν τὸ λές ! Ξέκοψαν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖ, ποὺ πάψαμε τὸν πόλεμο, κανένας δὲν τοὺς εἶδε—ἦταν ἀληθινό.

Τότε τροχάλισαν ἀπὸ κοντὰ πόδια σιδερένια. Κι ὁ Ψυχογιός σὲ λίγο, τοῦ Καπετάνου ὁ ἀκριβός, πού χε τὴ δόξα νὰ φορῇ τοῦ Καπετάνου τ' ἄρματα, ὀρθὸς στεκότανε στὸν Καπετάνο ἀντικρύ, σὰ Χάρος τρομερὸς καὶ μαῦρος.

—Γιὰ καὶ χαρά σου, Καπετάνε ! φώναξε. Ξαγόρασα τὸ αἷμα σου.— Ὁ Ἀλιζόταγας δὲ ζῇ ! Τοὺς βγῆκα μπρὸς καρτέρι... Ἀμα σὲ πῆραν οἱ σύντροφοι δὲν κρατήθηκα. Στὸν δρόμο τὸν πλατὺ τοὺς βγῆκα καὶ τοὺς πέσαμε μὲ τὸ σπαθί. Κι ὁ Ἀλιζόταγας γυμνὸς στὸ χῶμα κείτεται.

—Ὁρέ, σηκῶστε με ! φωνάζει ὁ Καπετάνος. Τί λέει αὐτὸς ἐκεῖ ;

Τρομερὴ ἦταν ἡ ματιά του στὸν Ψυχογιὸ ριχτή. Κι ἔτρεμε τώρα τὸ Κλεφτόπουλο μπροστά του.

—Ὁρέ, ποιὸς σοῦ πε νὰ τὸ κάμης ; ὁ Καπετάνος ρέκαξε. Ἀφοῦ χαλάστηκα, πῶς θέλησες ἐσὺ νὰ μὲ ντροπιᾷσης ; Ὁ Ἀλιζόταγας ἔπρεπε νὰ ζήσῃ ἀνίκητος !... Τί εἶναι, ποῦ κρατᾷς ;

—Εἶναι τὸ καριοφίλι του καὶ τ' ἄρματά του... Σοῦ τὰ φερα.

—Πάρ' τα ! πάρ' τα ! μήτε νὰ τὰ ἰδῶ... Τώρα, ἀφοῦ ἔχεις ἄρματα, βγάλε τὰ δικά μου, ποὺ δὲ σοῦ πρεπαν... τέτοια τιμὴ γιὰ σένα εἶναι μικρὴ... Ἀλλὰ ἄρματα προτίμησες.

—Συμπάθα με, Καπετάνε ! Ξέρεις, ἂν κράτησα τὴν πίστη στ' ἄρματά σου κι ἂν τ' ἀτίμασα.

—Κι ὁ Ἀρβανίτης, ἂν σὲ σκότωνε κι ἐσένα καὶ μοῦ τὰ παίρνε ;

—Δὲν τὰ κρατοῦσα γιὰ γαμπρός ! Τ' ἄρματα εἶναι γιὰ πόλεμο καὶ τὰ δοκίμασα . . . Μὰ κεῖνα τοῦ Ἀρβανίτη τὰ χαζήλεψε ἀπὸ καιρὸ γιὰ σένα, ὄχι γιὰ μένα, Καπετάνε. Καὶ σοῦ τὰ φερα . . .

—Δικά σου ! Δὲν τὰ θέλω ! Καὶ βγάλε τὰ δικά μου . . . Δὲν ἀκοῦτ', ἐσεῖς ὦρέ ;

Τὸ Κλεφτόπουλο, ἄγριο, ἔχει τὸ χέρι στὸ σπαθὶ καὶ περιβλέπει.

—“Ὅποιος ἀπλώσῃ, κράζει, τὸν περιμένει θάνατος! Τ’ ἄρματα, πὺν φορῶ, κανέναν μὴν τ’ ἀγγίξῃ! Τοῦ Καπετάνου τ’ ἄρματα!

“Ὅλοι προσέχαν τ’ ἀγριεμένο τὸ Κλεφτόπουλο κι ὁ Καπετάνος εἶχε σηκωθῇ ὁλόρθος ἄξαφνα, κανεῖς δὲν εἶδε πῶς, μὲ τὴ σπαθιά μεσόφρουδα, μέγας καὶ ματόπνιχτος, καὶ φάνταζε σὰν ν’ ἀναστήθῃκε.

—ὦρέ, εἶπε μὲ μιὰ φωνή, πὺν ράγιζε, τ’ ἄρματα τὰ δικὰ μου δὲν τὰ περιφρονᾷς;... Θέλεις νὰ τὰ φορῇς ἀκόμα;

—Θέλω καὶ θέλω! Εἶμαι ὁ Ψυχογιός σου ἐγώ!

“Ἀπλωσε τὸ χέρι ὁ Καπετάνος κι ἔδειξε τὸ Κλεφτόπουλο. Κι ἔβγαλε ἓνα ροχαλητό:

—Χαιρετᾶτε, ὦρέ, τὸν Καπετάνο σας.

ΓΙΑΝΝΗ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗ

2. Η ΣΟΥΛΙΩΤΟΠΟΥΛΑ

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ, πὺν πνίγει τὸ λαγκάδι, ὁ Σουλιώτης ὅλα τὰ χει λησμονημένα, πεῖνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρὰ καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι κι κεῖνο τ’ ἄχαρο.

Κι ἐκεῖ, πὺν πολεμαίει τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, πὺν τὸ ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε, ζῆ; Κι ἦταν ἡ Λάμπη ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ.

—Τί καλὰ μοῦ φέρνεις, ὦρὴ Λάμπη;

—Ζεστὴ κουλούρα, ὦρ’ ἀδερφέ, πὺν σοῦ τὴ ζύμωσα μὲ τὰ χερὰκια μου κι ἡ μάνα τὴν ἔψησε στὴν ἀνθρακιά μοναχὴ. Ἔλα νὰ φᾶς μιὰ ψύχα καὶ νὰ ξαποστάσης.

—Δὲν μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι.

—Αὐτὸ εἶναι ἡ συλλογὴ σου, Νάση; Ἔρχομαι γὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου... Νά, σοῦ στρῶσα. Καὶ δὸς μου τὸ ντουφέκι.

Χαμογελάει ὁ ἀδερφὸς ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι. Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γεμίζ' ἐκεῖνη καὶ σημάδευε. Κι ὁ ἀδερφὸς τῆς παραπέρα ἔτρωγε ἥσυχος καὶ μονάχα τὴν πείνα τοῦ ἄκουγε, τὴ θεωριεμένη μέσα του.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Κι ἓνα βόλι ἦρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Κι αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲν μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο τῆς. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

—Ἐφαγες, Νάση;

—Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρώτησε δεύτερα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντὰ τῆς. Ἄρπαξε τὸ τουφέκι κι ἥσυχο, καθὼς εἶχε τραβηχτῇ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο.

Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε πάρα πίσω κι ἔπесε.

Κι ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

3. ΜΙΑ ΣΕΛΙΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Οὐκ ἔστιν ἀποφασίσαντες οἱ Ἕλληνες νὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ ἀρπάξανε τὰ ὅπλα, ἔτυχε ὁ φοβερὸς Ὀδυσσεύς, ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρουτίσου, νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου εὐρίσκοντο κλεισμένοι οἱ Τοῦρκοι καὶ ὑπερασπίζοντο μὲ μεγάλη καρτεροψυχία· τότε οὔτε οἱ δικοὶ μας εἶχαν ἀκόμη ἀρνηθῇ τὴ φουσττανέλα, οὔτε οἱ Τοῦρκοι εἶχαν λάβει τὸ νέο βάπτισμα, ποὺ ἠθέλησε νὰ τοὺς δώσῃ ἡ Εὐρώπη. Ὁ πόλεμος ἐγίνετο καθὼς εἰς τὸν καιρὸ τοῦ Ὀμήρου. Μάλιστα εἰς τὶς πολιορκίαις ἐπροχωροῦσαν ἀργά. Οἱ ἄνθρωποι ἐσκοτώνοντο μὲ τὴν ἡσυχίαν τους· δὲν ἐγνώριζαν ἀκόμη ὅλα ἐκεῖνα τὰ καταστρεφτικὰ σύνεργα, ὅπου ἡ φιlanθρωπία τῶν ἐθνῶν καὶ ἡ χριστιανοσύνη τῶν βασιλέων ἐφεύρηκαν μετὰ ταῦτα, καὶ δὲν ἦτο σπάνιον κάπου κάπου νὰ βλέπῃς τὰ ἐνάντια μέρη νὰ στέκωνται μὲ χέρια σταυρωμένα

καὶ ἄνεργα δι' ἔλλειψη ἀπὸ πολεμοφόδια. Κάτι παρόμοιο θὰ συνέβαινε βέβαια καὶ τὴν ἡμέρα, ὅπου ἔτυχε τὸ ἀκόλουθο συμβάν.

Ἐξύπνησαν κάποια παλικάρια τοῦ Ὀδυσσέως πρῶτ' πρῶτ' καὶ ρίχνοντας κατὰ τύχη τὸ μάτι ἐπάνω εἰς τὴν Ἀκρόπολη, ῥοδοκόκκινη ἀπὸ τὸ πρῶτο γλυκοχάραμα, ἔμειναν ἐκστατικὰ βλέποντας τοὺς Τούρκους ἀνεβασμένους ἐπάνω εἰς τὸν Παρθενῶνα καὶ ἐργαζομένους μὲ μεγάλη βία νὰ χαλοῦν τὰ ὥραϊα ἐκεῖνα μνημεῖα. Τόσο παράξενη καὶ ἀκατανόητη τοὺς ἐφάνη τέτοια ἀνωφελὲς βαρβαρότης, ποὺ ἔτρεξαν ἀμέσως νὰ εἰδοποιήσουν τὸν Ὀδυσσεά. Ἀφοῦ ὁ στρατηγὸς βεβαιώθηκε μὲ τὰ μάτια του, ἀπόλυσε τρία τέσσερα ἀπὸ τὰ παλικάρια του νὰ πλησιάσουν εἰς τὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ἐρωτήσουν τοὺς Τούρκους, διατὶ ἔδειχναν τέτοια ἀγριότητα σὲ μάρμαρα, τὰ ὁποῖα δέν τοὺς προξενοῦσαν καμμία βλάβη. Ἐπέταξαν μὲ μιᾶς ἐκεῖνοι οἱ γενναῖοι καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγην ὥρα ἔφεραν εἰς τὸν στρατηγὸν τὴν ἀπόκριση ὅτι οἱ Τούρκοι μὴ ἔχοντες ἄλλο μολύβι διὰ νὰ χύσουν βόλια καὶ ξανοίξαντες ὅτι μέσα εἰς ἐκεῖνα τὰ μάρμαρα εὐρίσκετο τοῦτο τὸ μέταλλο χυμένο ἐπίτηδες διὰ νὰ δίνη δύναμη καὶ σταθερότητα εἶχαν ἀποφασίσει νὰ προστρέξουν εἰς ἐκεῖνο τὸ χαλασμὸ διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν πόλεμο.

Τέτοια ἀπόκριση ἐπροξένησε μεγάλη ἀπελπισία εἰς τοὺς Ἕλληνας καί, ἀφοῦ ἐστοχάστηκαν τί νὰ πράξουν διὰ νὰ σώσουν ἀπὸ τὸν ὄλεθρον τὰ μνημεῖα τοῦ μεγαλείου των, ὅλοι μὲ μιὰ φωνὴ ἀποφασίσαν νὰ μυνηθοῦν εἰς τοὺς ἀποκλεισμένους νὰ παύσουν τὴν καταστροφὴν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ τοὺς προμηθεύσουν ὅσο μολύβι τοὺς ἐχρειάζετο διὰ τὴν ὑπεράσπισίν τους.

Οὕτω καὶ ἐγένετο.

Ἐστερξαν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐξαγόρασαν μὲ τὸ αἷμα τους, δίνοντας εἰς τοὺς ἐχθροὺς βόλια διὰ νὰ τοὺς σκοτώνουν, τὰ πολύτιμα ἐκεῖνα μάρμαρα, τὰ ὁποῖα ἦσαν προωρισμένα νὰ ζήσουν διὰ νὰ ἴδουν καὶ πάλιν ἀναστημένο ὁλόγυρὰ τους ἐκεῖνο τὸ ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τόσους αἰῶνες ἐφαίνετο βυθισμένο σὲ λήθαργον.

2. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

MIX. ΜΗΤΣΑΚΗ

1. Η ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΜΕΓΑΛΟΜΑΤΑ

Χωμένη μέσα στα παλιά βενετσιάνικα μουράγια, χάμον εις τὴ θάλασσα, ἓνα μέτρο ἀπὸ πᾶν' ἀπ' τὸ νερό, εἰς τὸ βάθος τῆς μικρῆς κρυψώνας της, ἡ Παναγία ἡ Μεγαλομάτα, βλέπει πρὸς τ' ἀντικρινὸν νησί. Τέλεια γυναῖκα ὥς τὴ μέση μὲ τὸ θεῖο παιδί της στὴν ἀγκάλῃ, γραμμένη ἐπάνω στὸν τοῖχο, ποιοὺς ἔχει ἀπὸ ποιοὺ εὐσεβεῖς χέρι, ποιὸν μακρινὸν αἰῶνα, κάθεται ἀποκάτ' ἀπὸ τὸ μικροσκοπικὸν τῆς τὸ βολτάκι, ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὰ μικροσκοπικά της καγγελάκια, ὀλομόναχη καὶ ἡσυχῇ, ἀσυντρόφευτῇ καὶ ἔρημῃ! Ἄλλος κανένας δίπλα καὶ κανένας γύρω της; βασίλισσα, κυρά, μέσα στὸ σπιτάκι της, μέσα στὴ σπηλιτσα της. Μπροστά της μόνο τρία καντηλάκια κρεμασμέν' ἀπὸ ψηλά, τριγωνικά, ἀκίνητοὺν ἄνδρα, ρίχτουν τὸ γλυκὸ φῶς τοὺς στὸ γλυκὸν τῆς πρόσωπο τὶς νύχτες τοῦ χειμῶνα μέσ' στὴν σκοτεινιά, τῆς κρατοῦν συντροφιά, ἐνῶ ἀπὸξω βράζει τ' ἄγριο πέλαγο. Δεξιὰ στὸ πλάϊ καρφωμένο τὸ κουτάκι τῆς ξύλινο, μικροῦλι καὶ τετράγωνο καρτερεῖ κανένα «ὄβολο» ἀπὸ κανέναν ἀνέλπιστον πιστὸν σ' αὐτὸν τὸν ἄπιστο καιρὸ. Καὶ χάμω ἓνας μπότης πῆλινος νὰ δέχεται τὸ λάδι, ποὺ τῆς πᾶνε οἱ γυναῖκες τοῦ λαοῦ, γιατί ἡ Παναγίτσα εἶναι ἔρημῃ, ἡ Παναγίτσα εἶναι ἀπροστάτευτῃ, δὲν ἔχει σχέση οὔτε μὲ Δεσπότη οὔτε μ' ἐκκλησιά, μονάχα ὁ λαὸς τὴν προστατεύει κι ὁ λαὸς τὴν συντηρεῖ.

Καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς τῆς πᾶνε τὸ λαδάκι της καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ τῆς πᾶνε τὰ λουλουδάκια της καὶ οἱ γυναῖκες τοῦ τῆς φέρνουν τὸν παπὰ νὰ τοὺς διαβάσῃ κάπου κάπου μιὰ μικρὴ παράκληση καὶ οἱ ψαράδες, ποὺ περνοῦν μὲ τὰ καΐκια τοὺς, σὰν πιάσουν κάνα ψάρι, πορεύονται, ζυγώνουν στὸ μικρὸ τὸ λιμανάκι της, μπαίνουν καὶ τῆς ἀνάπτουν τὸ κεράκι τοὺς. Κι οἱ ἄρρωστοι, ποὺ πάσχουν κι ἀπελπίζονται κι ἀπὸ γιατροὺς τοῦ κόσμου δὲν προσμένουν γιατρεία, τάζονται στὴ Μεγαλομάτα Πανα-

γία καὶ ἡ Παναγία τοὺς θεραπεύει καὶ τῆς πᾶνε τὰ ματάκια
τοὺς σὲ φλούδα ἀσημένια καὶ τῆς τὰ κρεμοῦν στὸ σπλαχνικό της
χέρι, τῆς πᾶνε τὰ ποδάρια τοὺς τὰ σάπια καὶ τῆς τὰ κρεμοῦν
ἀσημωμένα καὶ χρυσά.

Καὶ ὁ Σπύρος ὁ ἐπιστάτης τοῦ γειτονικοῦ Ἁγ. Νικόλα ὡσὰν
γείτονας ἔρχεται κάθε μέρα, τὴ φροντίζει, τῆς σκουπίζει, τῆς
στρώνει εἰς τὰ πόδια της τὴ μπόλια της, πού ἀκουμποῦν τὰ
βάζα μὲ τὰ φιόρα της, περνώντας τὸ στενὸ τὸ πεζουλάκι της,
ὁπὺ ἐχτίσθη κάτω εἰς τὴ ρίζα στὸ μουράγιο τὸ παχὺ γιὰ νὰ
συγκοινωνῇ μὲ τὴ στεριά ἡ Παναγίτσα, πατώντας τὰ δυὸ τρία
τὸ πολὺ σκαλιά, πού κατεβαίνουν ἀπὸ τὴν πετρούλα της στὴ
θάλασσα μὲ κίνδυνο νὰ πέσῃ νὰ γλιστρήσῃ στὸ νερό. Κι ἐνῶ
ἀπάνωθε περνοδιαβαίν' ὁ κόσμος, ἄμαξες, πεζοί, ἐντόπιοι, τα-
ξιδιῶτες, ἡ ζωὴ τῆς πόλεως, κι ἐνῶ μπροστὰ περνοῦν καίκια

καὶ βαπόρια, βάρκες καὶ καράβια, ἡ ζωὴ τῆς θάλασσης, εἴτε ἡ μέρ' ἀπλώνει τὸ καθαρίο φῶς, εἴτε ἡ νύχτα ρίχνει τὸ βαθὺ σκοτάδι, εἴτε βροντᾷ ἡ μπόρα, εἴτε ἡ γαλήνη ἀνασαίνει, ὀλομόναχη καὶ ἡσυχῇ, ἀσυντρόφευτῇ καὶ ἔρημῃ, ἀπροστάτευτῇ καὶ ἄορατῇ, χωμένη μέσα στὰ παλιὰ βενετσάνικα μουράγια, χάμω στὴ θάλασσα ἓνα μέτρο ἀπὸ τὸ νερό, εἰς τὸ βάθος τῆς μικρῆς κρυψώνας της, ἀποκάτ' ἀπ' τὸ μικρὸ τῆς τὸ βολτάκι, ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὰ μικρὰ τῆς κάγκελλα, μὲ τὸ θεῖο παιδί της στὴν ἀγκάλη, ἡ Παναγία ἡ Μεγαλομάτα κοιτάζει ἀδιάκοπα μὲ τὰ μεγάλα τῆς γλυκὰ μάτια τὸ λευκὸ κῆμα . . .

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

2. ΤΑ ΜΑΡΜΑΡΑ

Ακοῦστε, χωριανοί! Ταχιά, ποὺ θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῇτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα.

Τέτοια διαλάλησε προσταγὴ τὸ Σαββατόβραδο στὸ μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια ὁ πρωτόγερος ἀνεβαίνοντας σὲ ξάγναντους καὶ σὲ πεζούλια ἀπάνου, ἀκουμπώντας κατὰ πίσω τὸ χοντροκαμωμένο κορμί του στὸ δεκανίκι του τὸ κρανένιο καὶ προβάλλοντας κατὰ μπρὸς τ' ἀνοιχτὰ στήθη του, ὥς νὰ θελε νὰ βγάλῃ μέσ' ἀπ' τὰ σωθικά ὅλη του τὴ βροντερὴ φωνὴ καὶ νὰ τὴν χύσῃ σ' ὅλο τὸ χωριὸ γύρα.

Καὶ τὸ ταχύ, μόλις ἐτσάκισαν τὰ ἐφτὰ μεσάνυχτα κι ἔσκασε μέσ τ' ἀνατολικά κορφοβούνια τὸ λαμπρότατο ἀστέρι, ὁ Γελαντζής, ξάφνου μαζί κι οἱ πέντε καμπάνες τῶν ἀψηλῶν μας καμpanariῶν ἀνατάρραξαν τὸ χωριό, σκόρπισαν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα τῶν χωριανῶν τὸν γλυκὺν αὐγερινὸν ὕπνο σὰν ἀνεμοζάλη ὠργισμένη, ποὺ σηκώνειτ' ἄξαφνα καὶ σκορπáει τὴν πάχνη καὶ τὴν καταχνιά, ποὺ πλακώνουν τὴν πλάση.

Οἱ καμπάνες χτυποῦνε ζωηρὰ κι ἀδιάκοπα. "Ἄλλες μὲ παιδιαστικους ἀσημένιους ἤχους, μαθημένες ἀπὸ τὰ παιδιά, ποὺ κραζοῦνε στὸ σχολεῖο σημαίνοντας αὐγὴ κι ἀπόγιομα, κι ἄλλες μὲ ἤχους θλιβεροὺς καὶ βαρυτάτους, συνηθισμένες ἀπὸ τοὺς θανάτους, ποὺ συχνότερα διαλαλοῦσαν καὶ μιά, ἡ μεγαλύτερη

τοῦ καμπαναριοῦ τ' Ἀη Νικόλα τρυπημένη κατακόρυφ' ἀπὸ του-
φρεκιὰ κλέφτικη, ξεχώριζε ἀπ' ὅλες μὲ τὸ βραχνὸ καὶ σχισμένον
ῥῆχο της.

Τ' αὐγουστιάτικο τὸ φεγγάρι κυκλωμένο κι ὀλόλαμπρο
ἔφεγγε καταμεσῆς τ' οὐρανοῦ, ἥσκιωνε τὶς φυτιεὶς καὶ τὰ λαγ-
κάδια, τὶς σπηλιεὶς καὶ τὰ ριζιμιὰ, τοὺς φράχτες καὶ τοὺς πλο-
κοὺς, τὰ κλαριά καὶ τὶς στιβανιές, κι ἐφώταε περίγυρα τὰ βουνὰ
ὅλα καὶ τοὺς γκρεμνοὺς καὶ τὸ χωριὸ μέσα. Ἦταν Θεοῦ χαρά.
Μέρα ἢ νύχτα. Τὰ καλντερίμια τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων τοῦ
χωριοῦ, οἱ πέτρινες ροῦγες, τὰ μαρμαρένια πεζούλια, οἱ ἀφρό-
πλακες καὶ τ' ἀσπρολίθια τῶν σπιτιῶν γυάλιζαν, λαμπύριζαν
στὸ σεληνόφωτο. Ἀνοιγαν ἀνάρια κι ἀραδαριὰ τὰ παράθυρα
τὰ καγκελωτὰ σὰ βάρυπνα μάτια μεγάλα κι ἔφεγγαν μέσα στὰ
σπίτια.

Ὑστερ' ἀνοιγαν πόρτες καὶ παραπόρτια κι ἐχύνονταν στοὺς
δρόμους πλήθος ἄντρες καὶ γυναικόπαιδα κι ἐπαιρναν τὸν ἀνή-
φορο. Οἱ καμπάνες ὀλοένα δὲ σταμάταγαν. Τὰ πλήθη ὅσο ψη-
λότερ' ἀνέβαιναν τόσο συμπτκνώνονταν κι ἀγάλια ἀγάλια οἱ
κορφίνοι τοῦ χωριοῦ δρόμοι ὥμοιαζαν σκοταδερεὲς ρεματιεὶς καὶ
λαγκάδια δασιά· τόσο μαυρολογοῦσαν. Κι ὁ θρός, ὅπ' ἀκούγον-
ταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλντερίμια καὶ στὰ χαλίκια ἀπὸ τὰ
πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν, σιγὰ σιγὰ γένονταν τὸν ἀνή-
φορο σάλαγος κι ἀπὸ σάλαγο πιὸ ψηλὰ χλαλοή. Κι ἀπὸ τὴ
χλαλοὴν αὐτὴ τὴ μεγάλη καὶ ἀπ' τὸ πολὺ τὸ σημανταριὸ ξαφνι-
σμένα τὰ ὀρνίθια ξύπναγαν στὴν κούρνια τους καὶ φώναζαν
κι αὐτὰ πάρωρα. Καὶ πίσω πίσω οἱ δημογέροντες τοῦ χωριοῦ
μὲ τὶς κραυγὲς καὶ μὲ τὰ βιολιὰ ἀπὸ ρούγα σὲ ρούγα κι ἀπὸ
αὐλόπορτα σὲ αὐλόπορτ' ἀνηφορώντας ξύπναγαν κι ἐπαιρναν
ὀμπροστὰ ὅσους δὲ δυνήθηκαν νὰ ξυπνήσουν οἱ καμπάνες.

*
* *

 ὁ μεγάλες βαθειὲς ποταμιές, ποὺ κατεβαίνουν ἀπ' τὰ κορ-
φοβούνια ψηλά, ζώνουν τὸν μαχαιροκομμένο κοκκινόβραχο,
ποὺ βαστάει τὸ χωριὸ μας ἀπάνω του. Ἀπὸ τὸ φρύδι τοῦ βρά-
χου, ποὺ χάσκει ἔμπρὸς κάτω γκρεμὸς φοβερὸς κι ἄβυσσος ἄπατη,
ἀρχίζουν τὰ σπίτια τοῦ χωριοῦ ἄσπρα ἄσπρα κι ἀραδιασμένα
Ν. Κοντοπούλου Νεοελληνικά Ἀναγν. Β' Γυμνασίου, ἔκδοσις Η' 5

τὸν ἀνήφορο τό ν' ἀπάν' ἀπὸ τ' ἄλλο τὰ σκαλοπάτια, ὥς τὴν κορφή. Καὶ μὲ τὸ σχῆμα του τὸ τριγωνικὸ μοιάζει τὴ νύχτα μὲ τ' ἀναμμένα τὰ φῶτα σὰ μέγα πολυκάντηλο τὸ χωριό μας.

Βγήκανε στὴν κορφὴ ἀπάνου. Ἐδῶ σώνεται ὁ ἀνήφορος κι ἀνοίγονται στρωτὰ σάδια καὶ πλαγιές. Συμπυκνωμένο ἔδῳ τὸ πλῆθος σωρὺς σωρὺς μαυρίζει τὰ σάδια καὶ τὶς πλαγιές. Ὡς πού ρθαν κι οἱ δημογέροντες μὲ τὰ βιολιά. Μὲ τὰ βιολιά τώρα, μὲ τὶς χαρὲς καὶ μὲ τὰ τραγούδια, πού κάμανε πέρα σμιγμένοι καὶ χωριστὰ οἱ ἄντρες ἀπὸ τὶς γυναῖκες, δὲν παράλλαζαν ἀπὸ συμπεθεριό. Ἕνα μονάχα. Ὅπ' οὔτε νύφη οὔτε γαμπρὸ πήγαιναν γιὰ νὰ πάρουν. Μὲ τὶς τριχὲς ριγμένες πισόπλατα εἶτε κρεμασμένες ἀπὸ τὰ χέρια πήγαιναν γιὰ μάρμαρα.

Εἶχε καὶ τὸν χειμῶνα ἡ πλιὸ μεγάλη ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μας ὁ Ἀη Νικόλας καὶ τὸ καλοκαίρι ἐκεῖνο τὴν ξανάχιζαν οἱ χωριανοί. Πλέρωναν μονάχα τὰ μεροδούλια τῶν μαστόρων καὶ κουβαλοῦσαν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀπάνω κάθε βδομάδα τὴν πλάκα καὶ τὰ μάρμαρα.

Ἐκεῖ ποῦ τελειώνουν πλέον τὰ ἱσάδια κι ἀρχίζει πάλι τὸ βουνό, ἐκεῖ ἦσαν τὰ μάρμαρα. Ἐκεῖ μὲ τοὺς κασμάδες καὶ μὲ τοὺς λοστοὺς δουλεύοντας ὅλο τὸ μεροβδόμαδο τὰ χαν ἀραδιάσει σωρὺς σωρὺς χοντροκομμένα τ' ἀφράτα μάρμαρα οἱ μαρμαράδες. Σὰν ὁ γονὸς τοῦ μελισσιοῦ, πού ρίχνει καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κρινὶ καὶ σκαλώνει ἐπανωτὸ στριμωμένο στὸ πρῶτο κλωνάρι τοῦ κλαριοῦ, πού τυχαίνει μπροστὰ του, καὶ τὸ κλωνάρι μαυρίζει ὀλόβολο, ἔτσι μαύρισαν τώρα τὰ κάτασπρα ἐκεῖνα κι ἀστραφτερὰ σὰ χιόνια μαρμαροσώρια ἀπὸ τὰ πλήθη, πού κόλλησαν ἀπάνω τους. Ἀντρες καὶ γυναῖκες δίπλωναν τὶς φλοκάτες τους σταυρωτὰ κατὰ πίσω, τὶς πίστρωναν ὕστερα σὰν προσκέφαλα κι ἐφορτώνονταν ὁ ἕνας μὲ τὸν ἄλλο τὰ θεόρατα μάρμαρα. Ὡσπου φορτώθηκαν ὅλοι κι ὥσπ' ἀναλήφτηκαν ἀπὸ μπροστὰ οἱ ἄσπροι σωροί.

Ὅταν ξεκίνησαν τὸν κατήφορο κατὰ τὸ χωριό, χάραξε. Ἀχρίζε τώρα κατὰ τὴ δύση του τὸ φεγγάρι καὶ στ' ἀνατολικά κορφοβούνια ἐκεῖ, πού πρῶτα ἔλαμπε ὁ Γελαντζής, ἔσκαε ὁ Αὐγερινὸς τώρα. Οἱ κορφὲς ὀλόγυρα ἀσπρογαλάνιζαν στὸ γλυκοχάραμα. Πλῆθος αὐλάκια ἀφρόδροσα, ὅπ' ἔρχονται ἀπὸ τὰ κεφαλόβρυσ' ἀπάνου κι ὅπ' αὐλακώνουν ἐδῶ κι ἐκεῖ ὀλοῦθε τὰ πλά-

για εκείνα, ξύπναγαν στὰ πατήματα τοῦ λιθοφορτωμένου κόσμου καὶ μὲ τὰ τρυφερά τους μουρμουρητά, ἔλεγε, ὅτι τό να ρωτάει τ' ἄλλο, νυσταμένο τὸ μαῦρο ἀκόμα γιὰ τὸ ξαφνικὸ ἐκεῖνο καὶ παρᾶωρο ποδοβολητὸ τοῦ λαοῦ. Ξύπναγε ἡ πετροπέρδικα στὰ τουφωτὰ κοντοπρίναρα, πὺν κοιμόταν, ἔλουε τὸν ὄμορφο λαιμὸ καὶ τὰ καμαρωτὰ στήθια της στὰ κρυσταλλόνερα μέσα κι ἀνέβαινε στὴν κορφή τοῦ γκρεμοῦ κι ἄρχιζε τὸν ὁλόγλυκο κελαηδισμό της. Ἡ πέρδικα ξύπναγε τὸ βοσκόπουλο στὴ μάντρα του καὶ τὸ βοσκόπουλο τὸ καλὸ μὲ τὴν γλυκεῖα του φλογέρα ξύπλαγε ὅλη τὴν πλάση.

*
* *

Οἱ χωριανοὶ ροβόλαγαν τὸν κατήφορο φορτωμένοι μὲ τὰ θεόροτα μάρμαρα. Κατέβαιναν κι ἔτρεχαν κι ὅλας ποιὸς νὰ πρωτοπεράσῃ τὸν ἄλλον, ποιά νὰ παραδιαβῇ τὴν ἄλλη. Κι ἔσκαγαν ἐκεῖ γέλια καὶ χαρούμενες φωνές. Μπροστὰ τὰ βιολιὰ πάντα κι οἱ δημογέροντες κι οἱ παπάδες φορτωμένοι κι αὐτοὶ καὶ πίσω τὸ πλῆθος. Καὶ παρὰ πίσω ἀκόμα τὰ ξακουστότερα τοῦ χωριοῦ παλικάρια, ὅπου συντρία καὶ συντέσσερα μαζί κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους ὤμους τους ἀπάνω ὁλόβολα χάλαρα, ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους. Ἐδῶ θυμόνταν κανένas τοὺς παλιούς ἀντρειωμένους τῶν τραγουδιῶν, τοὺς σαραντάπηχους τῶν παραμυθιῶν.

Κάπου κάπου σταμάταγαν γιὰ νὰ ξανασάνουν καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν.

Ὅταν χτύπησε ὁ ἥλιος στὰ βουνά, οἱ φορτωμένοι πληθυσμοὶ ἔφταναν στὴν κορφή τοῦ χωριοῦ. Κι ὕστερα ἀπὸ λίγην ὥρα, πὺν ξεφορτώνονταν αὐτοὶ στὸ περιαῦλι τῆς ἐκκλησίας, οἱ χρυσές του ἀχτιδες στεφάνωναν τὰ ἰδρωμένα καὶ περῆφανα μέτωπά τους. Τὰ λιθωσώρια, ὅπ' ἄσπριζαν ὀλονυχτῆς στὸ βουνὸ ἀπάνου, λαμποκοποῦσαν τώρα στὸ περιαῦλι τῆς ἐκκλησίας καὶ γύρω τους ὁλόρθος ὁ κόσμος τοῦ χωριοῦ ξεφορτωμένος καὶ κατακόκκινος καὶ χαριτωμένος κι ὄμορφος καὶ λαμπρὸς ἐδέχονταν μὲ χαρὲς καὶ μὲ παινετικὰ λόγια τοὺς ἀντρειωμένους, ὅπου στεργοὶ στεργοὶ κατέβαζαν στοὺς στοιχειωμένους τῶν ὤμους ἀπάνου ὁλόβολα χάλαρα, ἀκέριους βαριοκομμένους βράχους.

Εἶχαν οἱ μαστόροι τώρα γιὰ μιὰ βδομάδα μάρμαρα νὰ δουλέψουν. Ὡς τὸ σαββατόβραδο τ' ἄλλο, πὺν ὁ πρωτόγερος θὰ φώναζε πάλι στὸ μεσοχώρι καὶ στ' ἀνηφορικὰ σταυροδρόμια τὸ συνηθισμένο διαλάλημά του !

— Ἀκοῦστε, χωριανοί ! Ταχιά, πὺν θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες, νὰ σηκωθῇτε ὅλοι σας, γιὰ νὰ πᾶμε γιὰ μάρμαρα.

Γ'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΗΝ ΖΩΗΝ

Κ. ΘΕΟΤΟΚΗ

1. ΣΠΟΡΑ

Ητανε Μάρτης. Τὸ μεσημέρι εἶχε περάσει ἀπὸ δύο ὥρες κι ὁ ἥλιος ἔφεγγε λαμπρὸς καὶ καυτερὸς ἀκόμη μέσα στὸν καθαρὸ γαλάζιο οὐρανό, ὅπου κάποια σύννεφα ἄσπρα καὶ σταχτιά ἀνάλαφρα ἐταξίδευαν. Ὅλοι οἱ χωριάτες ἦσαν στὸν κάμπο, ἐδούλευαν παντοῦ τὰ χωράφια· ἔσκαφταν τὴ γῆ, ξερίζωναν τὸ πρᾶσινο χόρτο, ἔσπερναν τὴν ὀψιμιά καὶ κείνη τὴν ὥρα μάλιστα ἡ ἐργασία ἦταν σ' ὅλη τὴν ἀναψή της, σὰ νὰ βιαζόταν καθένας ἐκεῖνο τὸ ἀπομεσήμερο ἢ νὰ τελειώσῃ τὸ ἔργο του ἢ νὰ ἀφήσῃ λιγώτερη δουλειὰ γιὰ τὴν ἡμέρα, πὺν θὰ ξημέρωνε.

Κι ὁ Γιώργης ὁ Ἀράθυμος ἐπιστατοῦσε τ' ὄργωμα τοῦ χωραφιοῦ του. Εἶχε δουλέψῃ κι ὁ ἴδιος ὅλη τὴ μέρα κι ἐκαθόταν τώρα δίπλα στὴ μικρὴ πόρτα τοῦ ἀχυρένιου καλυβιοῦ του ἀπάνου σ' ἓνα χοντρὸ μακρὸ ξύλο στὸν ἥσκιο πῶριχνε τὸ ἴδιο τὸ καλύβι. Ἦτανε ἓνας ἄντρας σαραντάρης, μέτριος τὸ ἀνάστημα καὶ λιγνὸς μὲ γαλάζια μάτια, μὲ ξανθὰ μακριὰ μουστάκια, πὺν τοῦ πέφταν ὡς τὸ λαιμό, μὲ ἀξύριστα γένεια. Ἐφοροῦσε μίαν ψάθα στὸ κεφάλι, εἶχε ριχτὸ τὸ σάκκο του πάνω στὶς πλάτες, ἦταν ξυπόλυτος.

Ἐνας ἄσκημος σκύλος μαῦρος κι ἄσπρος ἦταν κουλουριασμένος στὰ πόδια του.

Μπροστά του ἀπλωνόταν τὸ μεγάλο χωράφι του, ἴσιο ὅλο, ἡμερωμένο, μὲ καρποφόρα τριγύρω καὶ μὲ μιὰ μεγάλη συκιά

σιμὰ στὸ καλύβι· κι ὁ Ἀράθυμος ἔκαμάρωνε τὴ γῆ του κι ἐλογάριαζε μὲ τὸ νοῦ του τὰ γεννήματα, πού θὰ συνέμπαζε ἀπὸ τὸ σπόρο.

— «Τουρκόγιαννε, ἐφώναξε μ' ἓνα χαμόγελο, οἱ δοῦλοι δὲ σώνονται ποτέ· ὁ ἄνθρωπος σώνεται . . . Καὶ τὰ ζά του! . . . Μὴν τὰ βιάζης».

— «Θὰ σχολιάσουμε σὲ λίγο», τοῦ ἀπάντησε μιὰ δυνατὴ φωνὴ ἀπὸ τὸ χωράφι. «Ἀάχ, Περδίκη, ἀάχ!».

Ἦταν ἡ φωνὴ τοῦ Τουρκόγιαννου, πού λάτρει καὶ πού μὲ τὸ παράξενο φωνητὸ του ἔβιαζε τὰ ζῶα ν' ἀνασύρουν τὸ βαρὺ τὸ σβῶλο. Καὶ τὰ δυὸ θεόρατα ζωντανά, κόκκινο τὸ ἓνα, μαῦρο γυαλιστερὸ τὸ ἄλλο, ἔσκυφταν κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ ζυγὸ τὸ κεφάλι τους ὡς τὴ γῆ, εἶχαν ἀκουμπήσει τὸ ἓνα ἀπάνου στ' ἄλλο, καὶ μιὰ στιγμὴ ἔμεναν τώρα σταματημένα ρίχνοντας μὲ δύναμη ὅλο τὸ βάρος τοῦ μεγάλου κορμιοῦ τους στὰ ἔμπρός, στέκοντας ὀρθὰ στὰ τρία πόδια κι ἔτοιμα μὲ τὸ τέταρτο νὰ προχωρήσουν, ὅταν ὁ σβῶλος θὰ ἔξεκολλοῦσε καὶ τὰ μούσकुλά τους, πού χαν φουσκώσει, ἔδειχναν πὼς ἐκείνη τὴ στιγμὴ ἔβαζαν ὅλα τὰ δυνατά τους· καὶ καθαυτὸ τὴ στιγμὴ, πού ὁ Τουρκόγιαννος εἶχε φωνάξει, ἔκαμαν μιὰ τελευταία προσπάθεια, ἐμούτρισαν ἔξαφνα πρὸς τὰ ἔμπρός, ἔκαμαν δύο τρία βιαστικὰ πατήματα, σὰ νὰ θέλαν νὰ πέσουν συρμένα ἀπ' τὴν ἴδια τους τὴ δύναμη, ἐνῶ τὸ γυνὶ ὀπίσω τους ἀναπέταξε μέσα ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς ἓνα χοντρό, γυαλιστερὸ μαῦρο σβῶλο, γεμάτον ἄσπρες ρίζες ἄγριου χόρτου, καὶ ἐστάθηκαν τέλος· τὸ γυνὶ ἔλαμψε καὶ σὲ μιὰ στιγμὴ τὰ ζῶα ἀναστηλωθῆκαν πάλι γιὰ μιὰ καινούρια προσπάθεια.

Πίσω τους ὁ Τουρκόγιαννος σκευρωμένος πρὸς τὴ δεξιὰ μεριά κρατοῦσε μὲ τὰ δυὸ του χέρια τὴ χερολάβα καὶ μὲ τὰ δάχτυλά του τὰ δυὸ σκοινιά, πού ἐρχόνταν ἀπὸ τὰ κέρατα τῶν βοδιῶν, ἓνα σὲ κάθε χέρι, κρατώντας μὲ τὸ ζερβὶ καὶ τὴ βουκέντρα, ἓνα μακρὸ ραβδὶ μ' ἓνα καρφὶ στὴν κορφὴ του. Καὶ πότε ἐπλάκωνε μὲ δύναμη τὴ χερολάβα, πότε τὴν ἀνεσῆκωνε μὲ τὰ δυὸ χέρια, πότε τὴν ἄφηνε γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ ἢ νὰ κεντήσῃ τὰ ζῶα καὶ μὲ τὴ φωνὴ τὰ ἐπαινοῦσε, τὰ παρακινοῦσε στὸ βαρὺ τους ἔργο, τοὺς φώναζε τὰ ὀνόματά τους: Περδίκη, ἔλεγαν τό να, γιατί ἦταν κόκκινο, Παρασκευὰ τ' ἄλλο, γιατί εἶχε γεννηθῇ μέρα Παρασκευῇ.

Ήταν κι ὁ Τουρκόγιαννος σαραντάρης. Μαυρειδερός, λιγνὸς κι ἐκεῖνος, ὄχι ψηλός, μὲ μάτια μικρὰ μαῦρα σὰν ἀποκοιμημένα λιγάκι, μὲ μικρὸ μουστάκι κι ἄρια γένεια, μὲ μακριὰ μαλλιά, ποὺ τοῦ κατέβαιναν σὰ φυτίλια στὸν τράχηλο καὶ τὸ μακρουλὸ του πρόσωπο μονολογοῦσε τῇ γαλήνῃ τῆς ψυχῆς του καὶ τῆς καρδιάς του τὴν καλωσύνη. Ἐφοροῦσε ἓνα πουκάμισο ἀνοιχτὸ τόσο, ποὺ ἄφηνε νὰ φαίνεται ὅλο τὸ τριχερό του στῆθος κι ἓνα παλιὸ πολυμπαλωμένο παντελόνι ἀνασκουμπωμένο ὥς τὰ γόνατα· εἶχε κι αὐτὸς ψάθα στὸ κεφάλι καὶ τὰ πόδια του ἦταν γυμνά.

— «Γειά σου, Παρασκευά νταή μου!», ἐφώνησε «Ἀάχ!», ἐνῶ ἐπλάκωνε τὴ χερολάβη κι ἐβυθιζόταν ἔτσι τὸ γυνὶ μέσα στὴ γῆ. Καὶ τὰ ζῶα ξαναρχίζοντας τὴν προσπάθειά τους, ἀνασάλεψαν ἓναν ἄλλο σβῶλο, ποὺ ἦταν παρέτοιμος τώρα νὰ ἀναπεταχτῇ. Ἐκοίταξε πίσω του. Ἐνα παιδὶ ὀχτῶ χρόνων τὸν ἀκολουθοῦσε γιὰ νὰ ρίχνῃ σπειρὶ σπειρὶ τὸ ἀραποσίτι στ' αὐλάκι, ποὺ ἔσκαφτε τ' ἄροτρο κι ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὸ παιδὶ εἶχε ἀφαιρεθῇ κι εἶχε σταματήσει κοιτάζοντας κάποιο πουλί, πού χε πετᾶει σιμὰ του. Κι ὁ Τουρκόγιαννος τοῦ πε: «Περπάτει, Θανασοῦλη, μὴν ξελωλαίνης!». Κι ἐφώνησε μὲ κάποια ἀνησυχία κοιτάζοντας πλιὸ πίσω τοὺς ἐργάτες, ποὺ μὲ τὶς ἀξίνες τους βιαστικά ἐχτυποῦσαν, ἔσπαγαν κι ἔτριβαν τοὺς σβῶλους καὶ σκύφτοντας ξεδιάλεξαν τὶς ρίζες:

— Μὴν ξεμένετε τόσο πίσω καὶ ἰσοβολᾶτε καλὰ τὸ χωράφι γιὰ νὰ χωματίσῃ· τὰ σβῶλάρια πνίγουν τὸ φυτό! Ἀκολουθαῖτε! στὸν ἄγερμό θὰ σᾶς πέσῃ πολλὴ δουλειά! Ἀάχ, Περδίκη, ἀάχ, Παρασκευά!

«Στὸν ἄγερμό θὰ λύσουμε!», φώνησε ἀπὸ τὴ θέσῃ του ὁ Ἀράθυμος· «τοιγάρη θὰ ξεκάμω τὰ ζά μου; Μὲ δουλεύουνε ἀπὸ πρὶν τὸν ἥλιο· αὐριο δυὸ τρεῖς ὥρες καὶ τελειώνομε!».

Ὁ σκύλος ξύπνησε μὲ τὴ φωνὴ τοῦ κυρίου του, ἐχασμουρήθηκε, ἐτανύστηκε καὶ ξανακάθισε χάμου μὲ ἀπλωτὰ τὰ μπροστινά του πόδια κι ὀρθὸ τὸ κεφάλι. Ὁ ἥλιος εἶχε πάρει τὸν κατήφορο κι εἶχε κόκκινῇσει.

Τὰ ζῶα εἶχαν φτάσει σιμὰ στὴ σούδα τοῦ χωραφιοῦ, ποὺ ἦταν λογγιασμένη ἀπὸ τὰ πυκνὰ βάτα κι ἀπὸ ἄλλα ἄγρια χαμόδενδρα κι ἔπρεπε τώρα νὰ γυρίσουν γιὰ νὰ ξαναρχίσουν ἓναν καινούριο δρόμο· μὰ ἡ ὥρα δὲν τὸ συγχωροῦσε. Κι ὁ Τουρκό-

γιαννος ἀκούγοντας τὴν προσταγὴ τοῦ νοικοκύρη ἔμπηξε τὸ γυνὶ ὅσο βαθύτερα ἤμποροῦσε μέσα στὸ χῶμα, ἐτράβηξε μὲ δύναμη τὰ σκοινιά κι ἐσταμάτησε ἔτσι τὰ δυὸ ζῶα, κι εὐθὺς ἔκαμε τὸ σταυρό του. Ἐπειτα ἐπῆρε μιὰ βαθειὰ ἀνάσα, ἐκοίταξε μὲ συμπάθεια τὰ δύο καματερά, ποὺ ἦταν ἰδρωμένα πολὺ κι ἔπαιρναν γοργὰ τὴν πνοή τους, τοὺς χαμογέλασε κι ἔφερε ὁλόγυρά του τὸ βλέμμα του θωρώντας τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας. Ἡ καλλιεργημένη γῆ ἦταν κατάμαυρη ὅλη κι ἴσια κι ἑλαμπε. Τῆς χαμογέλασε καὶ κεινῆς. Ἐπῆρε ἔπειτα ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παιδιοῦ τὴ σακκούλα μὲ τὴ σπορά, τὴν ἔδωσε σφιχτά, τοῦ τὴν ξανάδωκε, γιὰ νὰ τὴν πάρῃ στὸ καλύβι κι ἄρχισε ἀμέσως νὰ λυῇ τὸ ζευγάρι.

Καὶ τὰ ζῶα, ἀφοῦ τὰ λυσε, ξεκίνησαν μοναχὰ τους βαριὰ βαριὰ τὸ νὰ κατόπι στ' ἄλλο πρὸς τὴν καλύβα καὶ δὲ σταμάτησαν παρὰ στὸ συνηθισμένο τους δέντρο. Κι ἐκεῖ ὁ Τουρκόγιαννος, ποὺ τὰ χε ἀκολουθήσει, τὰ δεσε τὸ νὰ σιμὰ στ' ἄλλο. Εἶχαν ἡσυχάσει τώρα κι ἔπερναν τὴ βραδινὴ τροφή τους. Καὶ τὸ μαῦρο βόδι ὁ Παρασκευάς, ἔβαλε τὸ μεγάλο κεφάλι του πάνου στὸν τράχηλο τοῦ ἄλλου καὶ τὸ καθένα τους ἔβγαλε ἓνα βροντερὸ μουγγαλητό, ποὺ ἀντήχησε πέρα σ' ὅλες τὶς ράχες κι ὥς τὴ θάλασσα. Κι ὁ Τουρκόγιαννος τοὺς ἔφερε στὴν ἀγκαλιά του χόρτο, ξανάκαμε τὸ σταυρό του κι ἤρθε κι ἐκάθισε σιμὰ στὸν Ἀράθυμο εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ἔργο τῆς ἡμέρας.

Αὐτὴν τὴ στιγμή ἔφτασαν σιμὰ του κι οἱ ἐργάτες πού χαν ἀποτελειώσει ὥς τόσο τὴ δουλειά τους κι ἐκάθισαν κι ἐκεῖνοι χάμου γιὰ νὰ δειλινήσουν.

Κ. ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΥ

2. ΠΑΛΙΟΚΑΣΤΡΙΤΣΑ

Σήμερα κάναμε μιὰ ἐκδρομὴ ἀπὸ τὴν μιὰν ἄκρη ὥς τὴν ἄλλη τοῦ νησιοῦ στὸ πλάτος ἴσαμε τὴ δυτικὴ ἀκτὴ, ὅπου βρίσκεται ἓνα παμπάλαιο μοναστήρι. Εἶναι χτισμένο σχεδὸν μέσα στὴ θάλασσα ἀπάνω σ' ἓναν ὀρθόβραχο κάβο ποὺ δὲ βασταίει μὲ τὴν ξηρὰ παρ' ἀπὸ μιὰ στενὴ λουρίδα πέτρινη. «Παλιοκα-

στρίτσα» λέν τ' ὄνομά του, ἴσως ἀντὶ γὰ Παναγία Παλιοκα-
στρίτσισα, ἐπειδὴ ψηλὰ σὲ μιὰ γρανιτένια κορυφὴ πίσω ἀπ' τὸν
κάβο τοῦ μοναστηριοῦ καὶ σκιαζοντάς τὸν ὅλον μαυρολογοῦν
τὰ χαλάσματα ἑνὸς παλιοῦ κάστρου τῶν βυζαντινῶν Δεσποτῶν
τῆς Ἡπείρου, τῶν Ἀγγέλων τοῦ «Ἀγγελοκάστρου». Σὰν ἀπελ-
πισμένα κρέμονται πάνω στὴ θάλασσα αὐτὰ τὰ ἐρείπια καὶ θαρ-
ρεῖ κανεῖς πὼς στέκουνε στὸν ἀέρα καὶ πὼς ἄγγελοι τὰ χουνε
χτίσει ἐκεῖ, πὺ ἀνθρώπου πόδι δὲν πατάει.

Καὶ πάλι πὺ ξαναμπήκαμε στὸν ἐλαιῶνα. Μόλις ἀφήση
κανεῖς τὸ δημόσιο δρόμο, ἀμέσως βρίσκεται μέσα σ' αὐτὲς τὶς
ἱερὲς ἐλιές, πὺ πιάνουν ὅλο τὸ νησί· ὅλη ἡ Κέρκυρα δὲν εἶναι
παρὰ ἓνας μεγάλος ἄγριος ἐλαιῶνας, πὺ φυτρώνει μονάχος του
ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια πάντα στὰ ἴδια τ' ἀγαπημένα χώ-
ματα, πάντα στὴ γειτονιά τῆς θάλασσας τῆς γλυκειᾶς, πὺ ἀνα-
σαίνει. Καὶ βαδίζαμε ἔτσι γιὰ πολὺ: μίαν ὥρα; τέσσαρες ὥρες;
σ' αὐτοὺς τοὺς περιπάτους δὲν ἔχω ποτὲ τὴν παραμικρότερη
συναίσθηση τοῦ καιροῦ, πὺ περνᾷ. Κι ἔχει ἓνα θέλημα ἀνέκ-
φραστο νὰ πλανιέται κανεῖς ἔτσι δὰ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀπαλόθερμο
κι' ὀλότρεμο σύθαμπο, ἀνάμεσ' ἀπ' τοὺς κορμούς τῶν δέν-
τρων τῶν σιωπηλῶν σὰ νὰ σκέπτονται, τοὺς κορμούς πὺ ναι
γερμένοι καὶ στριμμένοι καὶ ταραγμένοι σὰν ἀπὸ κάποιο ψυ-
χικὸ αἶσθημα πάνω στὴ χλόη τῇ μυριόσπαρτη μὲ μαργαρίτες,
πὺ στέκουν ὅλες μαζί κάνοντας νησάκια ἀπ' ἀναγαλλιάσματα
νεανικά μέσα στὸ σκιερὸ χορτοπέλαγος τῆς ζωῆς, ὅπου κάθε
τόσο πέφτει σὲ μεγάλες κίτρινες ἄπλες ἓνα γέλιο, ξεφωνητὸ λια-
κάδας ξανθομάτας. Αὐτὸ τὸ αἶσθημα, νὰ χης πάντα κοντὰ σου
τὸν ἥλιο, γιὰ ποτὲ δὲν κρύβεσαι ἀπ' τὶς ματιές του, ὅσο καὶ
βαθιά στὴν πιὸ κρυερὴ σκιά τοῦ δάσους νὰ βρίσκεσαι, γεμίζει
τὴν ψυχὴ σου εὐτυχία!

Περνοῦσαν κάθε τόσο ἀπὸ μπρὸς μας ἴδια πνοὲς ὀρηκτικές,
ὀλόκληρα σύννεφα ἀπὸ πεταλοῦδες ἄσπρες καὶ γλαυκὲς καὶ κι-
τρινόχρυσες καὶ κόκκινες σὰ φτερωτὲς φλόγες, πὺ φτεροκοπού-
σανε σὲ στροβιλίσματα βουβὰ καὶ παράφορα στὸ μεθύσι μιᾶς
ἀβάστακτης ἀπότομης ἀπότομης ἀπὸ τὸν ἀέρα τοῦ ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς τοῦ τῆς περι-

μενε σὲ μακάριαν ἔκσταση. Καὶ παντοῦ αὐτὰ τὰ πρόβατα, ποὺ ἔβοσκαν καὶ οἱ βοσκοὶ! Οἱ γυναῖκες, ποὺ μάζωναν τὶς ἑλιές, ἀσπροφορεμένες καὶ ἀναζωστὲς σὰν τὶς ὁμηρικὲς γυναῖκες, μὲ λευκὰ ψιλοφασμένα πέπλα γύρω στὸ κεφάλι καὶ τὶς μαῦρες κόμης περὶτεχνα πλεγμένες σὲ στεφάνια καὶ διαδήματα! Σωριάζουν τὶς πεσμένες μαυροξανθεὲς ἑλιές σὲ σωροὺς μεγάλους κάτω ἀπὸ τὰ δένδρα κι ἡ καθεμιὰ ἔχει καὶ γιὰ μάτια δυὸ μαῦρες ἑλιές γυαλιστερές.

Καὶ μὲ μιᾶς ἀρχίζουν ὅλες μαζί νὰ τραγουδοῦν, ἡ καθεμιὰ ἀπ' τὸ δένδρο τῆς, ποὺ βρίσκεται ἀποκάτω, κι οἱ φωνές τους σμίγουν ἢ μιὰ τὴν ἄλλη σὰν τὸ τρεχούμενο νερὸ στὶς πηγές καὶ σὰ μιὰ λίμνη κάνουν ἀπὸ ἤχους φωνεινούς. Τόσο παλιὸ εἶν' αὐτὸ τὸ μονότονο τραγούδι καὶ τόσο βαθιὰ λυπητερὸ σὰν τὴν πρώτη γλομάδα τῆς αὐγῆς. Τὰ δένδρα φαίνονται σὰ νὰ τό χουνε συνηθίσει ἀπὸ τοὺς καιροὺς, πού ζοῦσε ὁ Μέγας Πάν, ὅταν τ' ἄκουγαν ἀπ' τὸ στόμα τῶν νυμφῶν.

.....
 "Ὅταν οἱ γυναῖκες ἔπαυαν τὸ τραγούδι τους, ἀκούγονταν τὰ κοτσύφια καὶ τὰ ψαρόνια νὰ σφυρίζουν καὶ τὰ σφυρίγματά τους γλυκόλαλα σὰν τῆς ἀρχαίας σύριγγος ἀπηχούσανε βαθιὰ στὸ δάσος. . .

ΧΡ. ΧΡΙΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

3. Η ΚΥΝΗΓΗΜΕΝΗ ΠΕΡΔΙΚΑ

Ηταν Αὐγουστος μήνας. Καθόμαστε ἐγὼ κι ὁ συνάδελφός μου τὸ ἀλόγιομα στὸν ἐξώστη τοῦ πύργου, ποὺ ἦταν στὸ βορινὸ πλευρό του καὶ κοιτάζαμε τὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς Θεσσαλίας ὡς ἐκεῖ, ποὺ ἔσμιγε μὲ τὶς κοντότερες ράχες τῶν Χασιώτικων βουνῶν, ποὺ φαίνονται ἀπὸ μακριὰ ἕνα κομμάτι πέτρα μεγάλη, γιγάντια. Ὁ Πηνειὸς κυλοῦσε τὰ ρέματά του πολὺ κοντά μας, ὡς ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας ἀπὸ μᾶς, ἀλλ' ἂν κι ὁ Πύργος ἦταν ψηλός, οὔτε τὸν βλέπαμε, οὔτε τὸ βουητό του ἀκούαμε, γιατί τὸ ἔδαφος εἶναι ἴσιο καὶ οἱ δυὸ ὄχτες σμίγουν ἢ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη καὶ ἀνέβουν τὴν κοίτη ἐνῶ τὸ νερὸ τρέχει ἤσυχο ἤσυχο.

Η φιλολογήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χωρίς βουή, χωρίς κρότο, χωρίς ἄφρο, σὰ διαβάτης κουρασμένος, πὺν περπατάει ἀργὰ ἀργὰ καὶ δὲν βλέπει τὴν ὥρα νὰ φτάσῃ στὸ κατοικιό του, νὰ ξαπλωθῇ καὶ νὰ κοιμηθῇ.

Εἶχαμε προστά μας ἓνα σωρὸ χωριά. Τὰ διακρίναμε ἀπὸ τὰ δένδρα, πὺν εἶχαν, κι ἀπὸ τὰ κεραμίδια, πὺν κοκκίνιζαν, καὶ πυρολογοῦσαν ἀπὸ τὸ ἡλιοβόρι, σὰ νὰ ἦταν ψηλὰ σ' ἄσβεσταριά ἢ σ' ἀναμμένο κεραμιδαριό. Ἀπὸ μακριὰ μας ἔρχονταν ὁ ἦχος τῶν κουδουνιῶν τῶν κοπαδιῶν, πὺν βοσκοῦσαν ὁλόγυρα. Ὁ οὐρανὸς ἦταν ξάστερος κι ἡ γῆ δίψαιε γιὰ νερὸ σὰν στρατοκόπος κουρασμένος, γιατί δὲν εἶχε βρέξει ἀπὸ τὸ Μάρτη. Σύννεφο δὲν φαίνονταν πουθενὰ κανένα καὶ ζέστη φοβερὴ ἀγκάλιαζε ὅλον τὸν κάμπο. Σὲ λίγο ἓνα συννεφάκι, ὡς μία ψάθα, ἄσπρο, κάτασπρο σὰν λαγαρὸ ἄσήμι, κάθισε στὴν κορφὴ τοῦ Ὀλύμπου σὰν ἀτίμητο διαμαντένιο στέμμα.

Μιὰ ὑπόκωφη βροντὴ ἀκούστηκε κατὰ τὸν Ὀλύμπο κι ἄστραμμα φεγγοβόλησε μέσα στὸ σύννεφο, πὺν γιγάντευε καὶ θέριευε κι ἔγινε μιὰ στιγμή κατάχρυσο. Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα κι ἐκεῖνο τὸ συννεφάκι, πὺν ξεφύτρωσε σὰ στέμμα ψηλὰ στὴν κορφὴ τοῦ δοξασμένου βουνοῦ μας, γίνηκε γίγαντας καὶ χύθηκε σ' ὅλον τὸν οὐρανὸ τῆς Θεσσαλίας σὰ φοβερὸ χταπόδι ἀπλώνοντας τοὺς μαύρους πλοκάμους του ὡς τὸν Κίσαβο, ὡς τὸ Πήλιο, ὡς τ' Ἀγραφα κι ὡς τὰ βουνὰ τ' Ἀσπροπόταμου. Ἀρχισαν νὰ πέφτουν ἀριεὲς οἱ πρῶτες σταλαματιεὲς τῆς βροχῆς, χοντρὲς σὰν καρύδια, καὶ τ' ἀστροπελέκια ν' αὐλακώνουν τὸν οὐρανὸ σὰν φλογισμένα φίδια καὶ σὲ λίγο ἀκόμη ἡ Θεσσαλία λούζονταν ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη καὶ φεγγοβολοῦσε καὶ τρανταζόνταν ἀπὸ τ' ἀστροπελέκια.

Ἀπὸ τίς πρῶτες σταλαματιεὲς ἀφήσαμε τὸν ἔξωστη καὶ μῆκαμε στὴν ἀπέραντη κρεβάτα τοῦ πύργου καὶ κοιτάξαμε μὲ χαρὰ τὴν χοντρὴ βροχή, πὺν ἔπεφτε καὶ χτυποῦσε τὰ γιαλιὰ τῶν παραθυριῶν. Ἐκεῖ πὺν καθόμασταν καὶ χαιρόμασταν γιὰ τὸ περιλαμπρο θέαμα τῆς εὐεργετικῆς βροχῆς, πὺν θὰ πότιζε τὴ διψασμένη γῆ ὡς τὰ ἔγκατά της, πὺν εἶχε γίνει σὰν κεραμίδι, ἀκοῦμε «τσάγκα!» στὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ καὶ δυὸ μεγάλα πουλιὰ κατὰβρεχτα τὸ ἓνα προστά καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ πίσω μῆχαν μέσα. Ὅλοι σηκωθήκαμε στὸ ποδάρει καὶ γλυτώσαμε τὸ θῦμα ἀπὸ τὰ νύχια τοῦ φονιά του. Τὸ προστινὸ πουλί, πὺν

για τὴν σωτηρία του πετοῦσε σὰν μολύβι καὶ ἔσπασε τὸ γυαλὶ τοῦ παραθυριοῦ, ἦταν μιὰ περιγραμμένη πετροπέρδικα, καὶ τὸ πισινό, πού τὴν κυνηγοῦσε μὲ μάτι ἄγριο, μὲ λύσσα, μ' αἰμοδιψιά, ἦταν ἓνα γεράκι. Ἐρχονταν ἐκεῖνη μπροστὰ κι αὐτὸ πίσω ἀπὸ τὰ πετροβούνια, τρεῖς ὥρες μακριὰ μὲ καλὸ ἄλογο, γιατί μόνο στα βουνὰ βρίσκονται πετροπέρδικες.

πῶχουν τὰ πλουμιστὰ φτερά
τὰ κόκκινα ποδάρια. . .

Ἐνῶ στὸν κάμπο εἶναι οἱ καμπίσιες οἱ πέρδικες, πολὺ διαφορετικὲς ἀπὸ τὶς βουνίσιες, κι οὔτε οἱ βουνίσιες πατοῦν στὸν κάμπο, οὔτε οἱ καμπίσιες στὰ βουνά. Οἱ βουνίσιες εἶναι μεγαλύτερες, ἀγριότερες κι ὁμορφότερες ἀπὸ τὶς καμπίσιες καὶ τὶς βουνίσιες προτιμοῦν ἐκεῖνοι, πού ἔχουν τὴν μαγία νὰ σκλαβώνουν τὰ καημένα τὰ πουλιὰ καὶ νὰ τὰ βάνουν στὰ κλουβιά γιὰ ν' ἀκοῦν τὸ σκλαβωμένο τους ἄλλημα καὶ νὰ εὐχαριστοῦνται μὲ τὴ δυστυχία τους.

Πιάσαμε καὶ τὴ δειλὴ πέρδικα, πού μαζεύτηκε σὲ μιὰ γωνιά τῆς κρεββάτας κι ἔτρεμε ἀπὸ τὸ φόβο της, καὶ τὸ ὀρμητικὸ γεράκι, πού εἶχε τρυπώσει κάτω ἀπὸ τὰ καθίσματα ἄγριο καὶ φοβερὸ καὶ τὰ βάλαμε σὲ ξεχωριστὰ κλουβιά. Ἡ πέρδικα ἦταν προωρισμένη ἀπὸ τὸν συνάδελφό μου γιὰ τὸ κλουβὶ καὶ τὸ γεράκι γιὰ δῶρο σὲ κανένα κυνηγό, πού μποροῦσε νὰ τὸ γυμνάσῃ νὰ κυνηγᾷ στὸν ἀέρα πουλιὰ. Ἐνας φίλος, πού εἶχε παρατύχει κοντά μας, εἶπε, ὅτι ἡ καλύτερη δουλειὰ ἦταν νὰ φᾶμε τὴν πέρδικα ψητὴ καὶ νὰ σκοτώσουμε τὸ γεράκι καί, γιὰ νὰ μᾶς πείσῃ πλιότερο, μᾶς ἀνέφερε καὶ ἓνα στίχο δημοτικοῦ τραγουδιοῦ :

Πέρδικα ψημένη καὶ γλυκὸ κρασί.

Τὴ νύχτα ὅταν τραβηχτήκαμε ὁ καθένας στὸ κρεβάτι του γιὰ νὰ κοιμηθοῦμε δὲ μὲ κολλοῦσε ὁ ὕπνος. Μὲ βασάνιζε ἡ ἰδέα τῆς σκλαβιάς τῆς πετροπέρδικας καὶ τοῦ γερακιοῦ. Ἐδῶσα, πῆρα νὰ κοιμηθῶ, μὰ δὲν κατώρθωσα. Συλλογιούμην τὰ βάσανά της, συλλογιούμην ὅτι ἦρθε στὸ κατοικιό μου ζητώντας σωτηρία καὶ βρίσκει πικρὴ σκλαβιά. Συλλογιούμην καὶ τὸ τέλος της : κανένα ψήσιμο στὴ σούβλα ἢ κανένα φάγωμα ἀπὸ καμιά γάτα. Γιὰ τὸ γεράκι δὲ μ' ἔκοφτε πολὺ. Ἡ ἰδέα ὅτι ἔτρωγε πουλιὰ κι ὅτι, ἂν δὲν τύχαινε τὸ παράθυρο τοῦ πύργου, θὰ ἔ-

σχιζε την καημένη την πέрдικα, μ' ἔκανε νὰ τὸ ἀντιπαθῶ καὶ νὰ τὸ μισῶ καὶ νὰ μὴ ἐνδιαφέρωμαι γι' αὐτό. Στὰ τελευταῖα ἐκεῖ, πού γύριζα αὖπνος στὸ κρεβάτι γιὰ νὰ δώσω τέλος στὴ νέα τύχη τῆς πέрдικας, ἄναψα κερί καὶ πῆγα στὴν κρεβάτα, ὅπου βρισκόνταν κρεμασμένα καὶ τὰ δυὸ κλουβιά, τὸ ἕνα κοντὰ στὸ ἄλλο. Ἡ πέрдικα πῆγαινε ἄνω κάτω μέσα στὸ κλουβί, ἐνῶ τὸ κακοῦργο γεράκι καθόνταν καὶ κοιμόνταν ἔχοντας τὸ λαιμό του χωμένο μέσα στὶς πλάτες καὶ μονάχα, ὅταν ζύγωσα μὲ τὸ φῶς, ἄνοιξε τὰ μάτια του καὶ γύριζε ἀνήσυχο τὸ κεφάλι του ὀλόγυρα. Ξεκρέμασα τὸ κλουβὶ τῆς πέрдικας καὶ πῆγα στὸ παρὰ-θυρὸ μὲ τὸ τσακισμένο γυαλί, ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ κι εἶπα στὸ σκλαβωμένο πουλί :

— "Αἰε στὸ καλὸ σου! Πέταξε στὰ πετροβούνια σου καὶ στὶς βουνοπλαγιές σου, ὅπου γεννήθηκες κι ὅπου εἶναι ὁ προορισμός σου κι ἡ εὐτυχία σου. Ἴσως ἔχεις ταίρι, ἴσως ἔχεις μικρά, πὺν σὲ καρτεροῦν!

Ἡ πέрдικα τὴ στιγμή, πὺν ἄνοιξα τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ στὸ παραθύρι μὲ τὸ σπασμένο γυαλί, σὰν νὰ μὴ πιστεῦε τόση εὐτυχία, δίσταξε νὰ πετάξῃ καὶ ν' ἀποχτήσῃ τὴ λευτεριά της· ἀλλὰ σ' ὀλίγο ἔμασε καλὰ τὰ φτερά της, κατέβασε τὸ κεφάλι της κι ἕνα δυνατό φτερούγισμα ἀκούστηκε στὰ σκοτάδια τῆς νύκτας. Ἡ καρδιά μου χόρευε ἀπ' τὴ χαρὰ της γιὰ τὴν καλωσύνη, πὺν εἶχα κάμει καὶ τὰ ποδάρια μου μοῦ φαίνονταν πὺς δὲν πατοῦσαν στὸ πάτωμα· κρέμασα τὸ κλουβὶ στὴ θέση του καὶ γύρισα νὰ πάγω στὸ κρεβάτι μου νὰ κοιμηθῶ εὐχαριστημένος.

Ἐκεῖνη τὴ στιγμή τὸ βλέμμα μου ἀντικρύθηκε μὲ τὸ βλέμμα τοῦ γερακιοῦ. Μοῦ φάνηκε σὰ νὰ μοῦ ζητοῦσε κι αὐτὸ τὴ λευτεριά του καὶ σὰ νὰ μοῦ ἔλεγε μὲ ἀνθρώπινη φωνή :

— Λευτέρωσέ με κι ἐμένα τὸ καημένο! Γυρεύω τὴ λευτεριά μου ὡς ἐλεημοσύνη!

"Ἐστρεξε ἡ καρδιά μου. Δυὸ δάκρυα χοντρά ἀνέβηκαν ἀπὸ τὴν καρδιά μου στὰ μάτια μου· θέλησα νὰ θυμηθῶ ὅλα τὰ φρονικά τοῦ σκλαβωμένου γερακιοῦ· πόσα πουλιὰ ἄφησε χωρὶς μάνα καὶ πόσες μάνες χωρὶς πουλιὰ καὶ πόσα πουλιὰ χωρὶς ταίρι καὶ τὸ κυνήγημα τῆς πέрдικας, πὺν γλύτωσε ἀπὸ τριχα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσα ν' ἀντισταθῶ στὴν ἄφωνη φωνή, πὺν μοῦ φώναζε :

— Δευτέρωσέ με κι ἔμένα τὸ καημένο! δός μου τὴ λευτεριά μου ὡς ἔλεημοσύνη!

Ξεκρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ καὶ τραβήξα ἴσα στὸ παράθυρο μὲ τὸ σπασμένο γυαλί . . .

Ἄλλά . . . τί πάω νὰ κάμω; εἶπα μέσα μου. Ἄπ' ἐδῶ ἔφυγε ἡ πέρδικα, ν' ἀφήσω καὶ τὸ γεράκι, μπορεῖ νὰ τὴ φτάση πουθενά . . .

Γυρίζω πρὸς τὸ παράθυρο, πού ἀντίκρουζε κατὰ τὴ νοτιὰ ὅλως διόλου ἀντίθετα πρὸς τὸ δρόμο τῆς πέρδικας. Ἀνοίγω τὸ παραθυρόφυλλο, ἀνοίγω καὶ τὴ θύρα τοῦ κλουβιοῦ καὶ τοῦ δίνω δρόμο! Πάει! ἀπόχτησε κι αὐτὸ τὴν ποθητὴ λευτεριά. Ὡρα του καλὴ κι αὐτοῦ!

Γυρίζοντας κρέμασα καὶ τοῦ γερακιοῦ τὸ κλουβὶ κοντὰ στὸ κλουβὶ τῆς πέρδικας καὶ πῆγα νὰ κοιμηθῶ. Κοιμήθηκα σὰν στὸν Παράδεισο. Ὅλος μου ὁ ὕπνος ἦταν γεμάτος χρυσὰ ὄνειρα. Τέτοιοι ὕπνοι γλυκοὶ δὲν εἶχα κάμει ποτέ!

ΑΡΓ. ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

4. ΣΤΟ ΜΕΣΟΒΟΥΝΙ

Ηταν Αὐγουστος τώρα. Εἶχαμε ἄλλον ἓνα μῆνα διακοπὲς κι ἦρθαμε νὰ τὶς περάσουμε σ' αὐτὸ τὸ καλύβι, πού κάθουμε ὁλομόναχος καὶ σοῦ γράφω.

Κάθε χρόνο τὴν εἶχαμε τὴν καλοπέραση τούτη. Σηκωθήκαμε πρωῒ πρωῒ. τοιμαστήκαμε, μανταλώσαμε τὰ παράθυρα, κλειδώσαμε τὶς πόρτες καὶ τραβήξαμε κατὰ τὸν κάμπο μὲ τὸ γαῖδουράκι τοῦ γέρου φορτωμένο δισάκια, ζεμπίλια καὶ στρωσίδια.

Ἦρθαμε καὶ τὰ βρήκαμε ὅλα σὲ τάξη. Τὸ καλύβι σκουπισμένο, ὁ σιτοβολῶνας ἀπάνω χωρισμένος σὲ δυὸ καμαράκια, οἱ τοῖχοι ἀσβεστωμένοι, τ' ἀργαλεῖα κρεμασμένα τριγύρω, τὸ τουφέκι, ὁ πεζόβολος, τὰ παραγάδια, τ' ἀγκίστρια, ὅλα στὸν τόπο τους . . . Κάθε τι ἐδῶ ἦτανε γλέντι ὥς κι ἡ δουλειά μου . . . Αὐτὸ τὸ μικρὸ χωραφάκι μὲ τὶς συκιές του. μὲ τὶς κληματαριές του καὶ μ' ἓνα περιβολάκι κοντὰ στὴ βρύση, ἦταν ἡ περιουσία μας.

Δὲν μᾶς ἔθρεφε τὸ ξενοδούλι πιά τώρα. Τὸ κατώγι μας ἦτανε γεμάτο, τὰ κουκούλια μας ἔβγαζαν τὸ μετᾶξι τους, ὥς καὶ βαμπάκι δὲν μᾶς ἔλειπε. "Ὡς καὶ σουσάμι εἴχαμε γιὰ τὶς πίττες μας.

"Ἀς πάρουμε τώρα μιὰ ἀπὸ τὶς ἀξέχαστες ἐκεῖνες μέρες τῆς ἐξοχῆς κι ἂς τὴν ἱστορήσουμε, ἂν ἔχης ὑπομονή, θαρρῶ πὼς πρέπει. "Εδῶ εἶναι, πὺν σ' ἔχω καὶ σοῦ μιλῶ . . . Δυὸ λόγια μόνάχα γιὰ τὸ Μεσοβούνι, μιὰ μέρα τῆς ἀθάνατης ἐκεῖνης τῆς ζωῆς, κι ἔχεις ὅλη τὴν ἱστορία.

Μεσοβούνι εἶναι τὸ βουνό, πὺν μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὸν κάμπο τοῦ χωριοῦ, εἶναι κι ἡ ἐξοχή μας. "Ενα μικρὸ παράμερο, ξεχασμένο κομμάτι τοῦ Παραδείσου, πὺν βρέθηκε ἐδῶ ἀνάμεσα στὰ βουνά. "Ἡ μιὰ πλευρά του ὀρθάνοιχτη καὶ βλέπει τὴ θάλασσα. Μιὰ καὶ μπῆς σ' αὐτὴ τὴ φωλιά, σὰν πουλὶ σπαρταράει ἡ ψυχὴ σου. "Αφησε πιά, πὺν σὲ μεθάει τὸ θυμάρι καὶ ἡ λυγαριά. "Αφησε, πὺν σὲ κουφαίνουν τὰ κοπάδια τριγύρω μὲ τὰ κουδούνια τους, πὺν σὲ γλυκοκοιμίζουν οἱ βρύσες μὲ τ' ἀκοίμητά τους τὰ νερά. Μὰ ἐκεῖνος πὺν σοῦ δίνει καινούργια ζωὴ, πὺν κάνει κι ἀνασαίνεις πιὸ εὐκόλα εἶναι, πὺν Τοῦρκος δὲν ἔχει χωράφι γύρω . . . "Ἐχει ρωμαίικη ψυχὴ μέσα του τὸ μικρὸ τὸ Μεσοβούνι. Ζούσανε μάλιστα τὰ χρόνια ἐκεῖνα καὶ δυὸ τρεῖς Μεσοβουνιώτες πὺν μύρισαν κι αὐτοὶ μπαρούτη στὰ νιάτα τους! "Ὁ γέρο Βασίλης ἦταν ἓνας, ὁ μακαρίτης ὁ "Αγγελάκος στὸ πλάγι μας ἄλλος ἓνας. "Ἦταν κι ὁ γερο Καπλάνης, πὺν ἦταν κι αὐτὸς κάτι τι μιὰ φορά.

Αὐτὸ ἦταν τὸ Μεσοβούνι· ὀρίστε τώρα κι ἡ ζωὴ μας ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Πρὶν νὰ φέξῃ ὁ γέρος μὲ κατέβαζε στὸ γιαλὸ καὶ τραβούσαμε τὶς ἀπετονιές. Τὰ μουγκριὰ δὲν ἀπαντέχουν ὥσπου νὰ φέξῃ. Βγαίνουν ἀπὸ τὰ θαλάμια τους τὴν αὐγὴ, τριγυρίζουν τὸν κάβο νὰ βροῦνε φαί, χάφτουν τὸ δόλωμα, πιάνονται κι ὕστερα ἀρχίζουν καὶ στριφογυρίζουν σὰν ἀδράχτια, ὥσπου ζαρώνει καὶ κουβαριάζεται τὸ σκοινὶ κι ἀνασηκώνεται τ' ἀγκίστρι καὶ ξεμπλέχεται ἀπὸ τὰ σπάραχνά τους καὶ τότε ξετινάζονται καὶ φεύγουν. Πρέπει λοιπὸν νὰ τραβηχτοῦν οἱ ἀπετονιές πρὶν νὰ ξεμπλεχτῇ τὸ μουγκρί, κι αὐτὸ κάναμε.

"Ὑστερα, σὰν ξημέρωνε, ρίχναμε τὶς ἀπετονιές τῆς ἡμέρας. Ξέραμε ποῦ κατεβαίνανε τὰ λαβράκια, ποῦ τριγύριζαν οἱ συνα-

γρίδες κι ἐκεῖ τὶς ρίχναμε. "Υστερα ἀνεβαίναμε κατὰ τὸ χτῆμα, ὅταν ἄρχιζε νὰ χρυσώνει ὁ ἥλιος τῆς Ἀνατολῆς τὰ βουνά. Κι ὥσπου νὰ χρυσώσει καὶ τὰ δικά μας τὰ βουνά, γυρίζαμε στὸ καλύβι μὲ τὸ καλάθι γεμάτο σῦκα... Κατόπιν ἄρχιζε ἡ δουλειά... "Υστερα ἔπαιρναν οἱ γυναῖκες τ' ἀργόχειρά τους καὶ κάνανε συντροφιά τοῦ τζιτζικα κάτω ἀπὸ τὴ μεγάλη συκαμινιά. "Ἦρχονταν καὶ ἡ Ἀγγελάκαινα μὲ τὴ ρόκα της, ἦρχονταν καὶ ἡ Καπλάναινα καὶ κάνανε μὲ τὶς δικές μας χωριό. "Εγὼ τότε ἔπαιρνα τ' ἀπλοκαμίδι καὶ σὰν ἔρριχτα μιὰ ματιὰ στὶς ἀπετονιὲς τραβοῦσα κατὰ τὸν κάβο, ἔμπαινα στὸ νερό, ὡς τὰ γόνατα, καὶ ψάρευα. Καὶ σὰν ἔπαινα σωστὴ τηγανιά γύριζα πίσω, ὥρα πού ἔπρεπε νὰ τηγανισθοῦν.

Τ' ἀπόγεμα ὁ ὕπνος δὲν μπορούσε νὰ λείψῃ. "Υστερα πάλι λίγη δουλειά, ὥσπου νὰ γυρίσῃς νὰ ἰδῇς βράδιαζε.

Καὶ σὰ βράδιαζε κατεβαίναμε στὸ γιאלὸ καὶ καθίζαμε στὰ χαλίκια καὶ βλέπαμε τὰ ψάρια, πού πηδοῦσαν κοπαδιαστὰ ἀπάνω στ' ἀσημένια νερά. "Εκεῖ κατέβαιναν ὅλοι. "Εβλεπες κόσμον ἐκεῖ. "Εκεῖ τραγουδοῦσαν τὰ κορίτσια, πετοῦσαν πέτρες τ' ἀγῶρια στὴ θάλασσα, οἱ ἄντρες μιλοῦσαν γιὰ τὰ εἰσοδήματά τους, οἱ γυναῖκες γιὰ κάθε τι. "Αν ἔλειπε καὶ καμιὰ τους, ἔμενε τόπος καὶ γιὰ ψεγάδιασμα.

—Γλεντοῦσα κι ἐγὼ μὲ τ' ἄλλα παιδιά. Παράβγαινα κι ἐγὼ μαζί τους στὴν πέτρα, στὸ τρέξιμο. Τούς πουλοῦσα καὶ λίγη σοφία. Τούς ἐξηγοῦσα τί λογῆς τόποι εἶναι πίσω ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς τὰ βουνά. . . .

ΣΠ. ΜΕΛΑ

5. ΦΩΤΟΤΡΟΠΙΣΜΟΣ

Η ἔξοχή—καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν εἶναι ἡμερὴ ἐντελῶς—ἔχει τὶς μικρές της ἐκπλήξεις. Μόλις ἀνάψαμε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ φῶς στὴ νεόχτιστη μικρὴ βεράντα, πρῶτος ἐπισκέπτης ἔφθασε σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς νυκτὸς ἓνα ζῶο παρᾶξενο κι ἀμφίβολο μεταξὺ ἐντόμου καὶ μαλακοστράκου. Τὸ

χρῶμα του ἦταν μπέζ, ἔμοιαζε μὲ καβουράκι κι ἔτρεχε ἀρκετὰ γρήγορα.

— Σκορπιός ! φώναξε κάποιος.

Κι αὐτὸ ἔφθασε γιὰ νὰ γίνουμε ὅλοι κωμικοί. Πανικός. Τί-
ναχτήκαμε ἀπάνω, πήραμε στάση ἀμύνης, ξύλα, μπαστούνια,
ὅ,τι βρῆκε καθένας, στὸ χέρι, σὰ νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀποκρούσωμε
θηρία τῆς ζούγκλας. Ὁ ἀπρόοπτος ἐπισκέπτης στάθηκε γιὰ μιὰ
στιγμὴ κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας, νὰ τὸ χαζέψῃ λιγάκι ἐν-
τελῶς ἀνύποπτος γιὰ τὴν ὑψηλὴ στρατηγικὴ, ποὺ ἀναπτύσσαμε
γύρω του. Τώρα μπορούσαμε νὰ τὸν περιεργασθοῦμε καλύτερα.
Κι ἔπρεπε νὰ ξέρούμε τὸν ἐχθρό, πρὶν τοῦ ἐπιτεθοῦμε.

— Δὲν εἶναι σκορπιός ! ἐβεβαίωσε ὁ φυσιοδίφης τῆς παρέας
ἀφοῦ εἶδε περὶ τίνος πρόκειται. Ὁ σκορπιός, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλ-
λα, ἔχει καὶ οὐρά.

— Μὰ τί εἶναι λοιπόν !

— Ἀράχνη.

— Τόσο μεγάλη ;

— Ἀνῆκει στὸ γένος τῶν γιγάντων. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ
μεγαλύτερες.

Ἡ ἀνησυχία δὲν ἦταν μικρότερη καὶ ὅταν ἀκόμη ὅλοι ἐπεί-
σθημεν ὅτι δὲν εἴχαμε νὰ κάμουμε μὲ σκορπιό, τὰ ὅπλα καὶ ἡ
διάταξη τῆς ἀμύνης δὲν ἐγκατελείφθησαν. Ὁ ἄνθρωπος τόσες
χιλιάδες χρόνια, ποῦ ζῇ ἀπάνω στὴ φλούδα τοῦ πλανήτη, δὲν
ἔχει κλείσει μολαταῦτα εἰρήνη μὲ τὰ ἔντομα. Ἡ παρουσία ἑνὸς
κοριοῦ τὸν ἀποθηριώνει, δυὸ ψύλλοι μποροῦν νὰ τὸν βασανί-
σουν καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὸν ὕπνο του σὰν τίς βαρύτερες
σκέψεις, ἓνα κουνούπι νὰ τὸν κάνῃ νὰ ψήνεται χρόνια στὸν πυ-
ρετό, μιὰ μυῖγα νὰ τὸν μολύνῃ, ὁ δάκος νὰ τοῦ καταστρέφῃ τὴν
ἐλιά, ἡ ἀκρίδα τὰ ἀμπέλια καὶ τὰ σπαρτά... Πεῖρα αἰώνων τοῦ
λέει ὅτι εἶναι σπουδαῖοι ἐχθροί, ποὺ πρέπει νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ
φοβᾷται. Εἶναι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καλύτερα ὠπλισμένοι συνήθως,
καὶ μερικὲς φορὲς μ' ἀληθινὲς πανοπλίες. Ἀλλὰ εἶναι μόνον οἱ
κίνδυνοι, ποὺ κάνουν ἐπίφοβα τὰ ἔντομα ;

Εἶναι νομίζω καὶ τὸ ἄγνωστο. Στὸν κόσμον τοὺς τὸν ἄπειρο,
ἀνεξεχνιάστο κατὰ βάθος, ἄφωνο καὶ γεμάτο μυστήρια, ποὺ μὲ
πάθος δικαιολογημένο τραβοῦν τὸν ἐρευνητή, ποτὲ δὲν ξέρει κα-
νεὶς ποῦ βρίσκεται. Τί εἶναι αὐτὸς ὁ ἐπισκέπτης μας ; Ἀπὸ

ποῦ ἔρχεται ; Τί γυρεύει κάτω ἀπ' τὴν λάμπα ; Γιατὶ χαζεύει μὲ τόση ἔκσταση στὸ φῶς ! Ὡσπου νὰ γίνουν στὸ μυαλό του οἱ ραγδαῖες αὐτὲς ἐρωτήσεις, ὁ φόνος εἶχε διαπραχθῇ. Φίλος μὲ κοντάρι καὶ μὲ ὕψος, ποὺ κατατροπώνει τὸν δράκοντα, τὴν ἔχει καρφώσει στὸν τόπο. Τὰ πόδια τῆς σπαράζουν λίγο κι ἔπειτα τίποτε.

— Ἐλάτε, φωνάζει, νὰ θαυμάσετε τώρα ἓνα ἀπὸ τ' ἀριστουργήματα τῆς φύσεως ! Αὐτὸ τὸ καβουράκι, ποὺ βλέπετε νεκρὸ ἐδῶ, εἶναι τὸ τελειότερο νηματοκλωστήριο, ποὺ μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε, ὁ μεγαλοφυέστερος γεφυροποιὸς καὶ ἀεροναύτης. Ποιὸς ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ συγκεντρώσῃ τόσες δεξιότητες ;

— Καλά, νηματοκλωστήριο, αὐτὸ τὸ ξέρουμε : ὁ περίφημος ἱστός τῆς ἀράχνης, εἶπε κάποιος, ἐνῶ ἐξετάζαμε τὸ θῦμα. Ἀλλὰ γεφυροποιός ;

— Ἀπίστευτο. Αὐριο θὰ σᾶς δείξω γεφύρια ἐναέρια, ποὺ ἀνεκάλυψα ὅτι ἔχουν φτιαχθεῖ ἀράχνες τεσσάρων καὶ πέντε μέτρων γιὰ νὰ περνοῦν ἀπὸ πεῦκο σὲ πεῦκο. Οἱ γεφυροποιοὶ τῶν πολυτεχνείων θὰ μεναν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα μπροστὰ σὲ τέτοια ἀριστουργήματα ὑπολογισμοῦ καὶ τεχνικῆς τελειότητος. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτα μπροστὰ σ' ἄλλα γεφύρια, ποὺ εἶδα νὰ σκαρώνουν ἀπὸ τὴν μιὰ ὄχθη πλατύτατου ποταμοῦ στὴν ἄλλη. Εἶναι τόσο λεπτὰ, σχεδὸν δὲν τὰ διακρίνετε· τόσο λαμπρὰ ὅμως φτιαγμένα καὶ τόσο διακοσμητικά ! Ὅσο γιὰ τὴν ἀεροναυτική ἐπιτηδειότητα τῆς ἀράχνης δὲν ἔχετε παρὰ νὰ τὴν ἰδῆτε ν' ἀνεβαίνει ἀπὸ τὰ χαμηλὰ κλαριά στὴν κορφή, νὰ κρέμεται στὸν ἀέρα, νὰ κάνῃ ἀπίστευτη κούνια μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, σὰν ἀεροπόρος σ' ἀλεξίπτωτο, τέλος νὰ χάνεται ψηλὰ στὸ ἄπειρο.

— Καλὰ ὅλ' αὐτά, εἶπε μιὰ κυρία. Ἀλλὰ τί γύρευε ἀπόψε, ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς σιτὴ λάμπα τῆς βεράντας γιὰ νὰ βρῇ ἄδικο θάνατο ;

— Φωτιστοροπισμός, ὑποθέτω.

— Δηλαδή ;

Δηλαδή ἔλξῃ πρὸς τὸ φῶς. Περιμένετε μιὰ στιγμή καὶ θὰ ἰδῆτε νὰ φθάσῃ ἀπὸ τὰ πιδ μακρινὰ σημεῖα τοῦ ἄλλου κόσμου ὁλόκληρος ἀπὸ νυχτοπεταλοῦδες, ὅλων τῶν εἰδῶν, γιὰ νὰ καῖ σ' αὐτὴ τὴ φλόγα. Ἀπὸ ὅλους τοὺς τροπισμοὺς τῶν ἐντό-

μων, τὸν ὑδροτροπισμό, τὸ θερμοτροπισμό, τὸν ἀεροτροπισμό τους, ὁ φωτοτροπισμὸς εἶναι δυνατώτερος. Εἶναι ἄλλωστε φαινόμενο, πὺν παρατηρεῖται σ' ὅλη τῇ δημιουργίᾳ. Φυτά, ζώοφυτα, μαλάκια, μικρόβια, ἔντομα, ζοῦν καὶ κινοῦνται μὲ τὶς ἀντιδράσεις στὸ φῶς. Τὰ περισσότερα τραβιοῦνται ἀπ' αὐτό, ἄλλα τὸ ἀποφεύγουν· κανένα ὅμως δὲν μένει ἀδιάφορο. Σὲ μερικά οἱ ἀντιδράσεις εἶναι τόσο δυνατές, ὥστε καὶ τσουρουφλισμένα ξαναρίχνονται στὴ φλόγα, ὥσπου νὰ πέσουν ἀναίσθητα.

Τὸ ἀτελείωτο γνωστὸ δῶμα εἶχεν ἀρχίσει πράγματι γύρω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς λάμπας. Πεταλοῦδες μικρές, μεγάλες, χρυσές, ἀσημένιες, διάφανες, σκοῦρες, ἀτελείωτη λαχάρα μικρῶν φτερῶν, πολιορκοῦσε τὴ γλῶσσα τῆς φλόγας, πὺν χόρευε μπροστὰ στὸ θάμπωμα τῶν μελλοθανάτων. Εἶχαν πέσει κιόλας κάτω τὰ πρῶτα θύματα.

Εἶναι μιὰ αὐτόματη μυϊκὴ ἐνέργεια τῶν ἐντόμων αὐτῶν, πὺν ὀφείλεται σὲ χημικὲς ἐπιδράσεις τοῦ φωτὸς στὸν ὁργανισμό τους. Ἀνάλογες ἐπιδράσεις κάνουν τὸ ἡλιοτρόπιο νὰ στρέφῃ πρὸς τὸν ἥλιο. Ὅτι πρόκειται γιὰ καθαρὲς χημικὲς ἀντιδράσεις ἔχει ἀποδειχθῇ μὲ πειράματα. Σκουλήκια θεόστραβα αἴφνης προσανατολίζονται πρὸς τὸ φῶς· τραβιοῦνται πρὸς αὐτὸ ἢ τὸ ἀποφεύγουν χωρὶς νὰ τὸ βλέπουν διόλου.

Σὲ πολλὰ ἔντομα ὁ φωτοτροπισμὸς συμπίπτει μὲ τὴν ἐποχὴ τῶν γάμων. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τραβάει τὴ βασίλισσα τῆς κυψέλης τὴν ἡμέραν τῶν γάμων της.

Πρὸς τὸ φῶς γίνεται τὸ γαμήλιο πέταγμά της, πὺν σέρνει πίσω τὸ λαμπρὸ σύγνεφο τῶν μνηστήρων.

ΕΜ. ΛΥΚΟΥΔΗ

6. ΜΕ ΤΗ ΣΥΡΤΗ

Επειδὴ τὸ ψάρεμα τῆς συρτῆς εἶναι πολλῶν εἰδῶν ἀναλόγως πρὸς τὰ εἶδη τῶν ψαριῶν, ὅπου ψαρεύονται μ' αὐτὴ καὶ οἱ ποιητικὲς τῆς ἐντυπώσεως εἶναι πολυειδεῖς.

Σὰς ἀρέσει ἑξαφνα ἢ ἱστιοπλοῖα μὲ δυνατό ἄνεμο, μὲ ὅλα τὰ πανιὰ ἀνοιχτά. Σὰς θέλγει νὰ σχίξῃ τὴ θάλασσα ἢ βάρκα καὶ νὰ γέρονῃ περήφανα μὲ τὴν κουπαστὴ σχεδὸν ὡς τὴ θάλασσα

πλαγιασμένη, ἐνῶ στίς μάσκες τῆς βάρκας σκάζει τὸ κῦμα καὶ σᾶς ραντίζει μὲ ἄλμυρὴ ὕγρὴ σκόνῃ καὶ κάπου κάπου σᾶς λούζει ἀκόμῃ οὐσιαστικώτερα. Σᾶς μεθ' αὐτὴ ἡ πελαγίσια ἱστιοπλοῖα, ὅπου ἔχει ἐνίστε καὶ τὸ θέλητρο κάποιου κινδύνου. Σᾶς γοητεύει νὰ βλέπετε τὴ θάλασσα, ὅσο φθάνει τὸ μάτι, νὰ σκεπάζεται, ἀπέραντο βαθυγάλανο λιβάδι μὲ ἄσπρα πρόβατα, τὰ ἀφροισμένα κύματα, ὅπου μακριά, πολὺ μακριά, σβήνουν εἰς ἓνα ὁμοιόμορφο βαθὺ μολυβένιο φόντο. Σᾶς τέρπει νὰ ἐπιστρατεύωνται ὅλα τὰ ἀναπνευστικά σας ὄργανα διὰ νὰ εἰσπνέετε, ὅσο μπορείτε πιὸ βαθιὰ τὸ ἄλμυρὸ ἄρωμά της. Σᾶς μεθ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους, ὅπου ἀναπτύσσεται ὅλη σας ἡ ἐνεργητικότης, ἀπὸ τὴ στιγμή πού θὰ χτυπήσῃ τὸ ψάρι, ὅσο νὰ κατορθώσετε νὰ τὸ σύρετε ἐπάνω καὶ νὰ τὸ ρίξετε στὴν κουραστή, τὸ νὰ σᾶς συγκλονίζουν, ἐνῶ προσπαθεῖτε νὰ τὸ φέρετε, ὁ φόβος μὴ ξαγκιστρωθῇ, μὴ κόψῃ τὴ συρτὴ, μὴ σᾶς φύγῃ, καὶ ἡ ἐλπίς ὅτι ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή θὰ δῆτε νὰ ζυγώνῃ στὸ πλευρὸ τῆς βάρκας φουσκωμένο, ἀνίκανο πλέον διὰ κάθε ἀντίσταση, ὅπου ἡ ἀπόχῃ θὰ τὸ ρίξῃ μέσα. Καὶ ὅσο πού θὰ φθάσετε εἰς αὐτὴ τὴν τελικὴ νίκη, σᾶς ἐνθουσιάζει ὁ ἀγὼν, πότε νὰ σύρετε δυνατὰ τὴ συρτὴ καὶ πότε νὰ λασκάρετε ἀρκετὲς ὀργυιές, ὅσο πού νὰ φουσκώσῃ τὸ ψάρι εἰς τὸν ἀγῶνα.

Ἄν ὅλα αὐτὰ σᾶς εὐχαριστοῦν τότε βεβαίως ἡ προτίμησή σας θὰ εἶναι τὸ ψάρεμα τῆς συναγρίδας μὲ τὴ συρτὴ.

Καὶ γίνεται κυρίως αὐτὸ τὸ ψάρεμα μὲ ἱστιοπλοῖα ἀπὸ κάβο σὲ κάβο μὲ βόλτες εἰς τὰ μεταξὺ νήσων, πού γειτνιάζουν στενὰ ἢ ἔξω ἀπὸ τὰ στόμια κόλπων.

Τὰ νησιὰ τῶν Κυκλάδων εἶναι πολὺ πρόσφορα γι' αὐτὸ τὸ ψάρεμα, ὅπου πολλάκις ἀπόλαυσα τὰς ἀπεριγράπτους συγκινήσεις του, πότε ἀνασύροντας ἀπελπισμένος κομμένη συρτὴ ἢ ἀκέραια, ἀλλὰ μὲ ξαγκιστρωμένη τὴ μεγαλοπρεπῆ συναγρίδα, ἀφοῦ πολλὴν ὥρα μὲ ἐτυράνησε σ' αὐτὴ τὴν πάλη καὶ ἄλλοτε ἀνασύροντας πανευτυχὲς χρυσοκόκκινη συναγρίδα μέχρι τεσσάρων καὶ πέντε ὀκάδων.

Ἄλλὰ δὲν εἶπα ἀκόμῃ ποῖα εἶναι ἡ συρτὴ μὲ τὴν ὁποίαν ψαρεύονται οἱ συναγρίδες, ἀλλὰ καὶ οἱ τόνοι μαζί. Εἶναι δυνατὴ μεταξωτὴ ἢ λινὴ ὀρμιὰ μὲ πλεχτὸ ψιλὸ σπάγκο, ἰσχυρὸν ἀγκίστρι, ἀρκετὰ μεγάλο, δεμένο στὴν ἄκρῃ σὲ σύρμα δυνατὸν

σχεδὸν ἑνὸς μέτρου, ὅπου καταλήγει ἡ ὁρμιὰ διὰ νὰ μὴ τὴν κόψη τὸ ψάρι.

Εἰς τὸ ἀγκίστρι δολώνεται στερεὰ ἕνας χάνος, ἀφοῦ περάσῃ τὸ ἀγκίστρι ἀπὸ τὸ κεφάλι, ξανακαρφωθῇ στὴ μέση καὶ ἔβγη ἀπὸ τὴν ἀπέναντι πλευρά. Ἐπὶ ἄλλὰ ὁ χάνος πρέπει νὰ εἶναι γδαρμένος ἕως τὴν οὐρά, ὥστε καθὼς τρέχει ἡ βάρκα, τὸ δέρμα ποὺ κρέμεται νὰ σύρεται ἀπὸ πίσω ἀπὸ τὸ ἀγκίστρι σὰν φούντα. Ἐπὶ ἄλλὰ καὶ σαφρίδια δολώνονται στὴ συρτὴ τῆς συναγρίδας καὶ ἄλλα ἀνάλογα ψάρια, ὅπου ἀσημοκοποῦν. Τὸ μῆκος τῆς συρτῆς, ὅπου ἀπολύει ὁ ψαράς πρέπει νὰ εἶναι 10—20 ὀργυιές.

Ἐπὶ ἄλλ' ἴσως δὲν σὰς ἐλκύει αὐτὸ τὸ τρικυμιῶδες ψάρευμα. Ἐπὶ ἴσως προτιμᾶτε τὴ γαλήνια θάλασσα μὲ τὰς ἐντυπώσεις τὰς γλυκείας καὶ ἡρέμους, ὅπου παρέχει τὸ γλυκοχάραγμα καὶ τὸ μελαγχολικὸ σουρούπωμα, τότε ψαρεύετε πάλι μὲ συρτὴ, ἀλλὰ πολὺ διαφορετικά. Ἡ βάρκα μὲ μπουνάτσα προχωρεῖ σιγὰ σιγὰ μὲ τὸ κουπί κοντὰ σὲ κάβους, γύρω σὲ νησάκια καὶ κοντὰ σὲ βραχώδεις ἀκτές.

Ἡ συρτὴ πλέον λεπτὴ καὶ μικρότερο σχετικῶς ἀγκίστρι, ὅπου λέγεται τότε συρταρόλι, σύρεται ἀργὰ δίχως δόλωμα, ἀλλὰ ἀντὶ αὐτοῦ μὲ δύο τρία φτερά γλάρου δεμένα ἀπάνω εἰς τὸ ἀγκίστρι, ἢ μὲ ἕνα λουρίδι ἄσπρο πετσὶ εἰς σχῆμα ψαριοῦ ἢ μὲ ὅμοιο ἀσημένιο ὀρεῖχαλκο. Ψαρεύονται μὲ τὸ αὐτὸ ψάρευμα καὶ μελανούρια μεγάλα καὶ κολιοὶ καὶ γοφάρια.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ γοφαριῶν ἀξίζει νὰ περιγραφῇ ἕνα ἄλλο εἶδος συρτῆς μὲ τὸ ὁποῖο ψαρεύονται ἀποκλειστικῶς τὰ γοφάρια στὸν πορθμὸ τοῦ Εὐρίπου στὴν Χαλκίδα. Εἶναι πολὺ παράδοξη συρτὴ. Διότι, ἐνῶ λέγεται συρτὴ, ἀκίνητε ἀπολύτως. Καὶ ἡ θάλασσα ἀπεναντίας τρέχει δίπλα τῆς καὶ δίπλα εἰς τὸ ἀγκίστρι δεμένο μὲ ἰσχυρὸ πλεχτὸ σύρμα καὶ δολωμένο μὲ τὸ ψάρι τὸ ὀνομαζόμενον βελανίδα ἢ ζαργάνα, ψάρι λευκοκύανο μὲ ἰσχυρὴ λάμψη, ποὺ φωσφορίζει τὴν νύκτα, ποὺ γίνεται αὐτὸ τὸ ψάρευμα.

Εἶπα ὅτι ἡ συρτὴ ἀκίνητε καὶ ἡ θάλασσα τρέχει δίπλα τῆς καὶ τρέχει τόσο γρήγορα, ὥστε γύρω εἰς τὸ ἀγκίστρι μὲ τὴ δολωμένη ζαργάνα ἢ βελανίδα, ὅπου ἀσημοκοπεῖ, γίνεται ἕνας ὁλκὸς ἀπὸ ἀφρό. Καὶ ἔτσι τὸ δολωμένο ψάρι κάνει τὴν ἐντύπωση καὶ εἰς τὰ ψάρια βέβαια, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

αὐτὸ φεύγει ἀντίθετα ἀπὸ τὸ ρεῦμα τῆς θαλάσσης, ἔνω, ὅπως εἶπα, ἀκίνητῃ τελείως.

Ἔτσι οἱ ψιράδες τῆς Χαλκίδος, «ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐρασιτέχναι», ἐπωφελοῦνται τὰ μυστηριώδη ρεύματα τοῦ Εὐρίπου, ποὺ φεύγουν στενοχωρημένα τὰ νερά ἀπὸ τὸ στενὸ πορθμό, πότε πρὸς τὸ βόρειο λιμένα καὶ πότε πρὸς τὸ νότιο, γιὰ νὰ ρίχνουν τὶς συρτές τους, ἄλλοι ἀπὸ πάνω ἀπ' τὴ γέφυρα καὶ ἄλλοι ἀπὸ κάτω ἢ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στερεᾶς ἢ ἀπὸ τῆς νήσου καθήμενοι μὲ κρεμαστὰ τὰ πόδια εἰς τὰ προτειχίσματα,

Εἶναι ὥραϊο, πολὺ ὥραϊο, αὐτὸ τὸ ψάρευμα, τὸ ὁποῖο γίνεται πάντοτε τὴ νύκτα.

Ροχθοῦν μὲ τόση γλυκεῖα μελωδία τὰ νερά, καθὼς στριφογυρίζουν στενοχωρημένα, γοργοκίνητα, ὅταν τὸ ρεῦμα εἶναι στὴν ἔντασή του τὴ μεγάλη τόσο, ὅπου μὲ δυσκολία κρατεῖ κανεὶς τὴν ἄκρῃ τῆς ὀρμιάς του.

Καὶ ὅταν κτυπήσῃ τὸ ψάρι μὲ τὸ σφοδρὸ του κτύπημα, πόση χρειάζεται προσοχὴ καὶ πόση ταχύτης ἐνεργείας! Καὶ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων βέβαιον ὅτι δὲν θὰ γνωρίσῃ τὴν εὐτυχίαν νὰ ξαγκιστρώσῃ γοφάρι μὲ τὰ χέρια του ἐκεῖνος, ὅπου συγκινεῖται, σαστίζει, τὰ χάνει. Διότι ὅλα τὰ ἄλλα ψάρια ἀνθίστανται, ζητοῦν νὰ φύγουν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ψαράς πότε πρέπει νὰ τραβᾷ καὶ πότε νὰ ἀπολύνη τὴν ὀρμιὰ γιὰ νὰ μὴ κοπῇ, ὅσο ποὺ νὰ κουράσῃ τὸ ψάρι.

Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ τὸ γοφάρι. Διότι αὐτοῦ ἡ προσπάθεια εἶναι πῶς νὰ κόψῃ τὴν ὀρμιὰ μὲ τὰ μυτερά του δόντια. Καὶ ὅσο ἀποτυγχάνει εἰς τὸ σύρμα τῆς ἄκρης τὸ γοφάρι, τόσο τρέχει ἐμπρὸς διὰ νὰ κόψῃ τὴν πετονιά, ὅπου ἡμπορέσῃ.

Πρέπει λοιπὸν ὁ ψαράς νὰ μαζεύῃ τὴν ὀρμιὰ μὲ μεγάλην ταχύτητα.

Διότι ἄλλως θὰ τὴν αἰσθανθῇ ἑλαφρὴ στὰ χέρια του, ἔνω τὸ γοφάρι θὰ ταξιθεύῃ ἐλεύθερο μὲ τὸ ἀγκίστρι στὸ στόμα καὶ μὲ ἓνα κομμάτι σύρμα, ποὺ ἔκοψε, χωρὶς ἀπ' αὐτὸ νὰ κοπῇ καὶ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του, διότι γνωρίζει νὰ ἀπαλλαχθῇ ἀπὸ αὐτό. Ἄλλως συχνότατα ψαρεύονται ψάρια μὲ παλαιὰ ἀγκίστρια στὸ στόμα, διότι φαίνεται ὅτι εἰς τὰ ψάρια τὰ παθήματα δὲν γίνονται μαθήματα, ἴσως διότι δὲν ἔμαθαν ἀπὸ κανένα ὅτι τὸ «δὲς ἔξαμαρτεῖν οὐκ ἀνδρὸς σοφοῦ».

*
* *

Τὸ ἀπολαυστικώτερο οὐσιαστικὰ ψάρευμα μὲ συρτὴ εἶναι τὸ ψάρευμα, πὺν καὶ κυρίαί καὶ κορίτσια ἀκόμη τέρπονται σὲ μερικὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος, παράλια προνομιοῦχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τοὺς θερινοὺς μῆνες περνοῦν σὲ πυκνότερα στίφη ἕνα εἶδος ἀποδημητικῶν ψαριῶν, τὰ σαφρίδια.

Τὸ ψάρευμα αὐτὸ γίνεται μὲ μικρὴ συρτή, πὺν ὀνομάζεται συρταρόλι, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ λίγες ὀργυιὲς λεπτῆς ὀρμιᾶς, στὴν ἄκρῃ τῆς ὁποίας εἶναι δεμένο τὸ ἀγκίστρι καὶ λευκὸ περὶ γλάρου. Γίνεται δὲ τὴν ἡμέρα, ὁποιαδήποτε ὥρα καὶ ἂν εἶναι, ἀρκεῖ νὰ πιτύχῃ κανεὶς τὶς ἡμέρες, καὶ τὶς ὥρες, πὺν περνοῦν τὰ στίφη τῶν ἀποδημητικῶν τούτων ψαριῶν τοὺς θερινοὺς μῆνες. Μὲ αὐτὰ τὰ συρταρόλια ἡμποροῦν νὰ ψαρεύουν συγχρόνως δύο στὴν ἴδια βάρκα ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα τῆς πρύμης.

Τὸ ἀπόλαυσα πολλὰς ἡμέρας στὸ λιμένα τῆς Ἰτιᾶς, τοῦ ὠραίου τούτου ἐπινείου τῆς Ἀμφίσσης, τὸ ἐλκυστικὸ τοῦτο ψάρευμα, ὅπου κοντὰ στὰ ἄλλα του χαρίσματα ἔχει καὶ τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν. Ὅτι στὰ ἄλλα ψαρεύματα τῆς συρτῆς μπορεῖ νὰ κτυπήσῃ ψαρι, ἡμπορεῖ καὶ ὄχι καὶ πολλὰς φορὲς ὁ ψαράς τῆς συρτῆς γιὰ χονδρὰ ψάρια ἐπιστρέφει χωρὶς κανέναν ψάρι, ἀφοῦ ἔχασε τὶς ἐλπίδες καὶ τοὺς κόπους του «ἐνθυμούμενος» ἕνα δίστιχο ὄχι καὶ τόσον ἐνθαρρυντικόν :

Τοῦ κυνηγοῦ καὶ τοῦ ψαρᾶ τὸ πιᾶτο,

δέκα φορὲς εἶναι ἀδειανὸ καὶ μιὰ φορὰ γεμᾶτο».

Ἀλλὰ ψαρεύοντας κανεὶς μὲ τὸ συρταρόλι τὰ σαφρίδια δὲν τρέχει ποτὲ αὐτὸν τὸν κίνδυνον, ἀρκεῖ νὰ εἶναι πέραςμα ἀπὸ στίφη αὐτοῦ τοῦ ψαριοῦ. Διότι τότε δὲν προφθάνει νὰ παίρῃ ἀπάνω τὴ συρτή, νὰ ξαγκιστρῶνῃ τὰ σαφρίδια καὶ νὰ τὴν ῥίχνῃ πάλι γιὰ νὰ τὴν ἀνασύρῃ ἀμέσως ἐκ νέου. Γίνεται τότε ἕνας διαγωνισμὸς ποῖο νὰ ἔχῃ τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀρπάξῃ τὸ φτερό τοῦ γλάρου καὶ συνωθοῦνται καὶ ὀχλαγωοῦν σὰν διαδηλωταί, πὺν ἔρχονται στὰ χέρια, καὶ παλαίουν καὶ πηδοῦν, καὶ ἡ θάλασσα ἀφρίζει, σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἔκτασιν, ὅπου γίνεται ἡ πάλιν τῶν σαφριδιῶν «περὶ προβαδίσσεως διὰ τὴν μετᾶστασιν εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν». Σὲ λίγη ὥρα τὸ πανέρι εἶναι γεμᾶτο σαφρίδια, πὺν ἀσημοκοποῦν, ἀλλὰ καὶ τὰ χέρια τοῦ ψαρᾶ μουδιασμένα. Ἐξαφνα κανένα σαφρίδι δὲν κτυπᾷ. Ἐφοβήθησαν, ἔγιναν δύσπι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στα; Τίποτα ἀπ' αὐτά. Ἐπέρασε μόνο τὸ στίφος, μεραρχία ἢ σῶμα στρατοῦ ἢ στρατιά. Πολλοὶ ψαράδες τότε σταματοῦν ἐπὶ τόπου τὰ κουπιὰ καὶ ἀφήνουν τὴν βάρκα νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ρεῦμα, ἂν βλέπουν ὅτι ὑπάρχει ρεῦμα, διότι τὸ νὰ ἀκολουθοῦν τὸ ρεῦμα τὰ ἀποδημητικὰ ψάρια εἶναι ὅ,τι οἱ οὕριοι ἄνθρωποι διὰ τὰ ἀποδημητικὰ πουλιά. Ἐνίοτε βραβεύεται αὐτὴ ἡ προσδοκία των, διότι παρουσιάζεται ἄλλο στίφος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἐπίσης περνᾷ....

AN. KARKABITSA

7. ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΩΝ ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΔΩΝ

[Ὁ Ραφαήλ, ξακουστὸς σφουγγαράς, μὲ Αἰγινήτικο καράβι στὴν Μπαρμπαριά, ἀνεβοκατεβαίνει στὴ θάλασσα γιὰ σφουγγάρια, μὰ ἦταν ἄτυχος. Ὁ καπετάνιος ἀπελπισμένος τὸν ρίχνει γιὰ σφουγγάρια ἄλλη μιὰ φορά...].

Α'. Ο ΔΥΤΗΣ

Ελα, Ραφαλιά, ἔτοιμάσου· λέει ὁ καπετάνιος.
 Ἄν δὲν βγάλῃς καὶ τώρα τὸ δίχτυ γεμᾶτο, καλὰ θὰ κάμῃς νὰ ταχθῇς καλόγερος. Μὴ ντροπιᾶζῃς ἄδικα τ' ὄνομά σου.
 Ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε. Δὲν ἤθελε συμβουλές. Τὸ πῆρε ἀπόφαση: δὲ θὰ καταντήσῃ ἀνάμπαιγμα στοὺς σφουγγαράδες!
 Ὡς τόσο τὸν ἔντυναν οἱ ἄλλοι σὰν γαμπρό. Σὰν γαμπρὸ καὶ μαζί σὰν λείψανο. Ζωντανὸς ἔμπαινε μὰ ποιὸς ξέρει ἂν θὰ βγαίνει ζωντανός; Ὁ βουτηχτὴς παίζει τὴ ζωὴ του. Τὸ γνωρίζουν ὅλοι· τὸ καλογνωρίζει πρῶτος αὐτός. Γιὰ τοῦτο μεταλαβαίνουν πρὶν φύγουν ἀπὸ τὸ νησί· γιὰ τοῦτο οἱ καπετάνιοι παίρνουν σάβανα, κεριὰ καὶ λιβάνια μαζί μὲ τὴ γαλέτα καὶ τ' ἄλλα χρειαζόμενα. Τέλος τὸν ἔντυσαν τὸ λάστιχο, τοῦ φόρεσαν τὴν ἀτσαλένια περικεφαλαία, τοῦ ἔξωσαν τὴ ζώνη μὲ τὰ γαντζούδια, κρέμασαν τὰ μολύβια στὴν τραχηλιά. Λαστιχένια βραχιόλια στὰ χέρια, παπούτσια μολυβοπάτωτα στὰ πόδια. Μόλις κατώρθωνε νὰ κινηθῇ ἀπὸ τὸ βάρος. Πάτησε τέλος στὴ σκάλα,

κλείσανε καλὰ τὸ φεγγίτη καὶ ὁ Πέτρος Ραφαλῖας ἀγνώριστος ἄπλωσε ἅπάνω στὰ νερὰ σὰν ν' ἄπλωσε στὰ βαμπάκια. Ἀμέσως φοῦσκες πρασινόγλαυκες πήδησαν μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης, λές, καὶ νεραΐδα κάτω ἔπαιζε κρυσταλλένια πεντόβολα. Τέλος δεν-τρὶ ψήλωσε σὰν κυπαρίσσι λυγερό, συμμαζωχτό, μὲ συντεφέ-νιες χάνδρες κινούμενες ἀπὸ τὴν ρίζα ὡς τὴν κορφή. Ὁ Ραφα-λῖας στάθηκε στὸ βυθὸ σὰν νὰ μπῆκε στὸ σπίτι του. Γύρισε τὰ μάτια ζερβόδεξα κι ἀναγάλλισε. Ὁ γεωργὸς ἔτσι δὲ χαίρε-ται, ποὺ βλέπει πολύκαρπο τὸ χωράφι του. Τώρα συλλογιέται θὰ ψαρέψω γιὰ καλὰ. Ὅχι τὸ δίχτυ μου, μὰ κι ἀκόμη θὰ γεμίσω! Καὶ ἀρχίζει τὸ θέρισμα.

Β'. ΘΑΛΑΣΣΙΝΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

Απάνω μαῦρο σύγνεφο τοῦ καϊκιοῦ ἢ καρίνα. Ὁλόγυρα τὸ νερὸ πηχτό, σταχτοπράσινο σὰν θαμπὸ κρύσταλλο, τὸν ψηλαφοῦσε ἀπὸ παντοῦ, τὸν ἔδενε στὰ μεταξένια βρόχια καὶ σύγκαιρα τοῦ ἔδειχνε χιλιόμορφο κόσμο. Ἀγέλες τὰ ψάρια, χρυσόφτερα, ἄσημωμένα, διάβαιναν ὀλόγυρά του μὲ φουσκω-μένα τὰ λαιμά, τὰ σπάραχνα κατακόκκινα, ψιλὸ μαργαριτάρι τὰ δόντια στὶς δυνατὲς σαγωνίτσες τους, τιμόνι τὴν ψαλιδωτὴ οὐρὰ τους. Πολλὰ ἔπεφταν ἑπάνω του, ἄλλα διάβαιναν σαγίτες ἀργυρὲς ἀπὸ τὰ σκέλια του.

Κάτω φυκοστρωμένος ὁ βυθός, ἀνοίγε πλατὺς καὶ μαλακὸς σὰ βελουῖδο. Ἐδῶ ἀκαλῆφες βαθυγάλαζες ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἄμμουδιά, ἄλλες ἀνοιχτὲς σὰν κοῦπες καὶ σὰν ἀρχαῖα κύπελλα, μερικὲς σὰν κρίνα μεγάλα. Παρέκει τερηδόνες ντυμένες στὸ κα-στανὸ χνούδι τους ἀνάδευαν ἀνυπόμονες νὰ κολλήσουν στὸ πλεούμενο. Ἀλλοῦ τῆς Ἀφροδίτης ὁ κεστὸς μακρὺς, κλωθογύ-ριστος, ὀλομέταξος ἄπλωνε τὶς κορδέλες του. Καὶ παντοῦ περὶ-γυρα ξανθοπράσινα μαρούλια, τρανὰ χρυσόμηλα, χαμόκλαδα τριχοφορτωμένα, μούσκληια σγουρά, φυτὰ χιλιόπλουμα κι αἰ-σθαντικὰ ἔκαναν ἓνα κῆπο ὄνειροφάνταστο. Καὶ κόσμος μυστι-κός, ὀστρακοφόρος καὶ λεπιδοντυμένος καὶ ἀγκαθόφρακτος γύ-ριζε ἀπὸ νῶ, κάτω, μέγας καὶ ἀρειμάνιος σὰν Γολιάθ καὶ ἄλλος, ταπεινός, φοβιτσάρης, τροφὴ ὁ ἓνας τ' ἄλλον. Κάπου ἀνοίγε τὰ πό-δια του κι ἔτρεχε νὰ συλλάβῃ τὴ σουπιὰ ὁ ἄστακός πνιγμένος στὸ μελάνι της. Κάπου μιὰ καβουρομάννα ἔπαιζε λόγγες τὰ πόδια

της, ἀνασκελωμένη, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τ' αὐτά της. Καὶ πέρα δῶθε βράχοι καὶ ἄβυσσοι, λαγκαδιές καὶ ὄρη, μὲ κάλλη μύρια, μὲ θησαυροὺς ἀμάλαγους, μὲ κατοίκους, μὲ πετρώματα ἄγνωστα. Ἀλλὰ γιὰ κεῖνα δὲ φρόντιζε ὁ Πέτρος Ραφαλιάς. Ὁ σπόγγος ἦταν ἔμπρὸς του κι ἔρριχνε ἀδιάκοπα στὸ δίχτυ του.

Ἀξαφνα σηκώνει γύρω τὰ μάτια του καὶ βλέπει μακριά του ἓνα βράχο ψηλὸ μὲ δυὸ δειντράκια μονόκλαδα στὴν κορυφή· φάνταξε μέσα στὸ νερὸ σὰν δράκος μὲ ἀνοιχτὰ χέρια. Καὶ κοντὰ στὴ ρίζα του ἀπάνω στὴν ξανθὴ ἀμμουδιὰ εἶδε μιὰ τούφα σφουγγάρι διαλεχτό. Δὲν χάνει καιρὸ καὶ τρέχει νὰ τὸ ἀδράξῃ. Δὲν ἤθελε παρὰ δύο δρασκελιές ἀκόμη.

Γ'. ΚΑΡΧΑΡΙΑΣ

Εσκυψε σύνταχα κι ἄρχισε νὰ ξεριζώνῃ τὸ σφουγγάρι. Δὲν ἦταν καὶ μικρὸ πρᾶγμα. Ὅλο τὸ γάλα του νὰ ἔστιβες, νὰ ἔβγαζες ὅλη του τὴν πέτσα, πάλι θὰ ζύγιζε τὶς δυὸ ὀκάδες. Δὲν πρόφτασε ὅμως νὰ τὸ ξεριζώσῃ καὶ σηκώθηκε ὀρθὸς σὰν νὰ τὸν κέντησε δράκαινα. Ἀπόμακτρα ἐρχόταν ὄγκος θεότρομος, μαῦρος καὶ γυαλιστερός. Τὸ σκυλόψαρο! Σὰν πλώρη καραβιοῦ ἀναποδογυρισμένη σφήνωνε ἡ σαγὸνα του κι ἀπὸ κάτω ἔχασκε κατακόκκινος ὁ λάρυγγάς του καὶ τὰ τριγωνικὰ δόντια του ἄσπριζαν φοβερά. Στὰ πλάγια τοῦ λαιμοῦ πέντε γραμμὲς μεγάλες κατάμαυρες, κόχλαζαν τὸ νερὸ σὰν σιφοῦνοι ἀδιάκοπα. Καὶ πίσω τὸ κορμὶ μελαψό, μὲ τὰ φτερούγια του ἀνοιχτὰ πέρα δῶθε, μὲ τὴν οὐρὰ γοργογύριστη σὰν ἑλικας βαποριοῦ, ἔφευγε μπρὸς κι ἀφροκοποῦσαν τὰ νερὰ δαρτὰ καὶ σκοτωμένα στὸ διάβα του. Τὰ ψάρια ἔτρεχαν κοπάδι μὲ τρελλὰ πηδήματα, γιὰτὶ ἔνοιωθαν τὸν κίνδυνο. Ὅσα ὅμως τύχαιναν κοντὰ του, πήγαιναν ἴσα στὸ ἀχόρταγο στομάχι του.

Ὅταν τὸ κῆτος εἶδε τὸ Ραφαλιά, ἡ παράξενη φορεσιά του φαίνεται πὼς τὸ τρόμαξε· στάθηκε δίβουλο. Ποιὸς ξέρει γιὰ τί τὸν πῆρε. Τὰ μάτια στηλώθηκαν ἀπάνω του ἀκίνητα. Ἐπειτ' ἄρχισε νὰ φέρνῃ βόλτες γύρω του, νὰ θέλῃ γιὰ νὰ πλησιάσῃ καὶ πάλι νὰ πεισοδρομῇ. Ὁ δικὸς μας σκυφτὸς στὰ νύχια ἀκλουθοῦσε τὰ κλωθογυρίσματά του, γύριζε σὰν ξόανο στὴ θέσῃ του ἀπάνω στὸ σφουγγάρι καὶ τὸ κοίταζε κατάματα.

Ἀποπάνω τσιμποῦσαν τὸ σχοινὶ κάθε λίγο.

—Ἔλα ! τί κάνεις τόση ὥρα, καιρὸς νὰ βγῆς ἑτοιμος ;

—Περιμένετε ! τοὺς τσιμποῦσε κεῖνος.

Ποῦ νὰ βγῇ ; Μόλις ἔκανε νὰ τραβήξῃ ἀπάνω, θὰ τὸν ἔκοβε στὰ δυό.

Τέλος, σὰν νὰ κουράσθηκε τὸ θηρίο, ἀργὰ πῆγε, πλησίασε στὸ βράχο καὶ ἄρχισε νὰ ξυέται. Ἔξυνε τὴν κοιλιά του γιὰ νὰ κοιμήσῃ τὴν πείνα του. Ὁ βράχος μὲ τὰ δεντράκια ἔτρεμε συθέμελα, σὰν νὰ τὸν ἔπιανε σύγκρουο.

Τώρα κακὰ τὰ μπλέξαμε ! σκέφτηκε. Ἐδῶ θὰ μᾶ ; πάρῃ ἡ νύχτα

Ἀλλὰ μὲ τὸ σκοτάδι θὰ κινδύνευε περισσότερο. Πῆρε θάρρος κι ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο νὰ τὸ διώξῃ ἀπὸ κοντά του.

—Τὸ ψάρι κοντά μου τσιμπάει ἀπάνω. Ἐτοιμοι ;

Ἐτοιμοι.

Τραβᾷ τότε κατεπάνω του μὲ τὸ καμάκι ψηλά, μὲ τὴν ξανθοκόκκινη περικεφαλαία του θυσσανοσκέπαστη ἀπὸ τὸ κοχλαστὸ νερὸ τῆς βαλβίδας. Τὸ μολυβοφορτωμένο στῆθος του ἀστράφτει τὰ γατζούδια τῆς πλατειᾶς ζώνης τρεμολάμπουν ἀπάνω στὸ σκοτεινὸ του λάστιχο. Τὸ θηρίο σάστισε μωρὲ τ' εἶναι τοῦτο ! κουτοσυλλογίσθηκε. Ἐκαμε δυὸ τρεῖς φορὲς νὰ σταθῇ καὶ ν' ἀντικρύσῃ τὸν ἐχθρό του, μὰ δὲν τὰ κατάφερε.

Μιὰ ἔδωσε μὲ τὴν οὐρά του ἀφροκοπώντας τὰ νερὰ καὶ χάθηκε πίσω τους. Ὁ δικὸς μας ἔμεινε στὴ θέση του, ὥσπου καθάρισαν τὰ νερά. Τότε ψαχούλεψε τὸ βράχο· εἶδε πέρα δῶθε νὰ μὴ λούφαζε πουθενὰ τὸ ψάρι. Τίποτε. Τ' ἀπονέρια τὼ ἔδειχναν ἀκόμη τὸ διάβα του.

—Πάει στὸν ἄνεμο τὸ κουτόπλημα· συλλογίσθηκε γελώντας μὲ τὸ φόβο του.

Ἀδραξε εὐθὺς τὸ σφουγγάρι, μιὰ τὸ σχοινὶ κι ἔφτασε ἀπάνω. Βρόντοι, φωνές, σφυρίγματα, πέτρες καὶ ξύλα πλαταγιστὰ στὴ θάλασσα δέχθηκαν τὸ βουτηχτὴ, σὰν νὰ τὸν χαιρετοῦσαν γιὰ τὸ σφουγγάρι, ποὺ ἔφερε. Δὲν ἦταν γιὰ τὸ σφουγγάρι. Ἦθελαν νὰ τρομάξουν τὸν καρχαρία, γιὰ νὰ φθάσῃ στὸ καίκι ἄβλαβος ὁ Ραφαλιάς. Τέλος τὸν ἄρπαξαν τὰ παιδιὰ, τοῦ βγάλαν τὴν περικεφαλαία, τὸν ξάπλωσαν στὸ κατὰστρομα κι ἄρχισαν νὰ τοῦ γδύνουν τὸ λάστιχο...

2. ΕΙΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Α'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΛ. ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗ

1. Η ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩ,

[*Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον «Ἡ Βασίλισσα καὶ αἱ Βυζαντιναὶ Ἀρχόντισσαι»*].

○ Βυζαντινὸς κόσμος παρ' ὅλην τὴν σκληρότητα, ἣτις ἐν πολλοῖς τὸν διακρίνει, παρουσιάζει τὸ μοναδικὸν φαινόμενον τῆς ὀργανωμένης φιλανθρωπίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὑπερηφανεύεται ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς.

Οὕτως εἰς ὅλας τὰς μικρασιατικὰς πόλεις κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Βυζαντίου ὑπῆρχον καὶ διετεροῦντο ὑπὸ φιλανθρωπῶν κυριῶν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς πρωτεύουσας γηροτροφεῖα, πτωχοκομεῖα, ὀρφανοτροφεῖα, ξενοδοχεῖα διὰ τοὺς ξένους, ἀστέγους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα εὐαγῆ ἰδρύματα παρόμοια τῶν ὁποίων, μέχρι τῶν νεωτέρων τουλάχιστον χρόνων, κανὲν ἐκ τῶν Κρατῶν τῆς Δύσεως δὲν εἶχε νὰ ἐπιδείξῃ. Τὰ ἰδρύματα ταῦτα συνεκέντρουν ὅλας τὰς δυστυχίας τῆς τότε κοινωνίας εἰς τὸν αὐτὸν περίβολον μέσα εἰς ἀπειρίαν μικρῶν οἰκίσκων, ὅπου ὁ πάσχων εἶχε καὶ κάποιον ἀπεσπασμένον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν γερόντων εὐρίσκετο ἓνας νέος ἢ μία νεᾶνις διὰ νὰ τοὺς δώσουν τὸ γάλα των, τοὺς τυφλοὺς τοὺς ἐχειραγώγουν, ὅπως τοὺς καθίσουν εἰς τὸν ἥλιον καὶ οἱ ἄποδες, κατὰ τὴν ὥραίαν ἔκφρασιν Ἀννης

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τῆς Κομνηνῆς εἶχον ἐκεῖ μέσα εἰς τὴν διάθεσίν των τὰ πόδια τῶν ἄλλων, καὶ τὰ ἐγκαταλειπόμενα ὑπὸ τῶν μητέρων των βρέφη ἀντίθεντο εἰς τὰς ἀγκάλας τροφῶν ἐπὶ τούτῳ μισθοδοτούμενων. Μεταξὺ τῶν δυστυχῶν αὐτῶν κατελέγοντο καὶ ὅσοι ξένοι ἔνεκα ἀσθενειῶν ἠναγκάζοντο νὰ διακόψουν τὸ ταξίδι των καὶ νὰ ζητήσουν βοήθειαν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν τῶν ἐν λόγῳ ἰδρυμάτων. Δι' ὅλον τὸ πλῆθος τῶν στεγαζομένων εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ἰδρύματα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχε μία διεύθυνσις ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν προσώπου σημαίνοντος εἰς τὴν κοινωνίαν. Εἶχε δὲ ἡ διεύθυνσις αὕτη τὰ γραφεῖά της, τὰ λογιστικά της βιβλία, τοὺς προμηθευτάς της καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐχρειάζετο διὰ τὴν κανονικὴν λειτουργίαν μιᾶς μυριάδου πόλεως. Μέσα εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ταῦτα ἰδρύματα τοῦ Βυζαντίου, τὰ ὀρφανὰ, ὅταν ἐμεγάλωναν ἐδιδάσκοντο μαζὶ μὲ τὰ ἄπορα τῆς συνοικίας, καὶ χωρὶς ἄλλο, ὅταν ἐτελείωναν τὰς σπουδὰς των, θὰ εὑρισκον ἀρκετὴν προστασίαν διὰ νὰ τοποθετηθῶσι κάπου καὶ νὰ ζήσουν ἀνεξάρτητοι πλέον πολῖται.

Ἡ αὐτοκράτειρα, αἱ πριγκήπισσαι καὶ αἱ ἀρχόντισσαι συγχρότητα ἐπεσκέπτοντο τὰ ξενοδοχεῖα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ τοὺς ξενῶνας διὰ νὰ παρηγορήσουν τοὺς ἀποκλήρους τῆς ἡλικίας, τῆς ὑγείας καὶ τῆς μοίρας καὶ νὰ ἀνακουφίσουν αὐτοὺς προσφέρουσαι χρήματα, ἐνδύματα καὶ φαγώσιμα. Τὴν ἱατρικὴν ὑπηρεσίαν ἐξετέλουν ἐκεῖ μέσα ρασοφοροῦντες ξενόδοχοι, οἱ ὁποῖοι ἐθεράπευον, ἔδιδον συνταγὰς καὶ παρῆχον δωρεὰν φάρμακα ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοὺς ζητοῦντας τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης των. Τὸ ἐπιφανέστερον ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων τῆς πρωτεύουσας ἦτο ὁ Ξενὼν τοῦ Σαμψών κείμενος παραπλεύρως τῆς Ἀγίας Σοφίας, προικισμένος δὲ μὲ πολλὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἤδη τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ.

2. ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΝΥΜΦΗΣ ΕΝ ΒΥΖΑΝΤΙΩ,

[*Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον Ἡ Βασίλισσα
καὶ αἱ Βυζαντιναὶ ἀρχόντισσαι*].

Οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος πολλάκις ἐλάμβανον συζύγους ἀπὸ ξένους βασιλικούς οἰκούς εἴτε τῆς Ἀνατολῆς εἴτε τῆς Δύσεως ἢ τοῦ Βορρᾶ, καίτοι συνήθως ἦσαν ἀμόρφωτοι ἢ καὶ ἄσχημοι κάποτε. Ἐπρυτάνευε μόνον τὸ πολιτικὸν συμφέρον.

Ἡ βασιλικὴ νύμφη, ἡ Δέσποινα, αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος τῆς συζύγου τοῦ διαδόχου τοῦ θρόνου, φθάνει εἰς τὴν θεοφύλακτον πόλιν ἢ διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης. Κατὰ τὰς δύο περιπτώσεις ἡ γενομένη εἰς τὰς ξένας ἡγεμονίδας ὑποδοχὴ εἶναι κανονισμένη κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἐκ τῆς θέας τῆς πρωτευούσης τῆς μυθικῆς αὐτῆς πόλεως, τῆς ὁποίας τὴν λαμπρότητα διηγοῦντο ἀκόμη καὶ οἱ θρύλοι τοῶν χωρῶν τῆς ὁμίχλης, νὰ εἶναι κυριαρχικὴ. Ἐν πρώτοις ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐπρόκειτο νὰ καταφθάσῃ ἡ Δέσποινα εἰς τὴν πόλιν, γίνεται γνωστὴ εἰς τὴν αὐτὴν ὁλόκληρον. Αὐτὸ προϋποθέτει τὴν ἀφίξιν ἤδη τῆς νύμφης εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε, ἢ δι' ἐπίπλων διαγγελέων ἢ διὰ δρόμωνος ταχύπλου προηγουμένου τῆς ὅλης συνοδείας, εἰδοποιεῖται τὸ Παλάτιον καὶ κανονίζεται ἡ ἡμέρα καὶ ἡ ὥρα συναντήσεως τῆς ὑψηλῆς ταξιδιωτῆδος μετὰ τῶν βασιλέων καὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐλῆς.

Ἄν μὲν ἡ Δέσποινα ἔρχεται διὰ ξηρᾶς, τότε τὸ μέρος, ὅπου θὰ σταματήσῃ διὰ νὰ χαιρετισθῇ ὑπὸ τοῦ μέλλοντος συζύγου, εἶναι μία ἀπὸ τὰς τερπνοτέρας τοποθεσίας τῆς περιχώρου. Ἡ συνάντησις θὰ γίνῃ εἰς ἀπόστασιν ἑνὸς περίπου σταδίου ἀπὸ τῆς πύλης τῆς Σηλυβρίας καὶ ἔξω τῶν χερσαίων τειχῶν. Ἐκεῖ, ἐν μέσῳ δάσους αἰωνοβίων κυπαρίσσω, ὑπάρχει λειμὼν, «παράδεισος εὐφορῶν τὰ ὠραῖα», ὅπου εὐρίσκεται ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἀνακαινισθεὶς ναὸς τῆς Θεοτόκου τῆς Πηγῆς, ἡ σημε-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρινή Ζωοδόχος Πηγὴ, τὸ περιφημότερον τῶν ἐν τῇ Χριστιανικῇ ἀνατολῇ ἁγιασμάτων. Ἐκεῖ πλησίον ἀνέπτυσε τὰ διαμερίσματά του καὶ τὸ Παλάτιον τῆς Πηγῆς, εἰς τὸ ὁποῖον συχνάκις οἱ Αὐτοκράτορες διήρχοντο τὸ ἔαρ.

Ἔχουν ἤδη καταφθάσει καὶ ἀναμένουν ἐπὶ τόπου διὰ νὰ καλωσορίσουν τὴν ἐκλεκτὴν τῆς πορφύρας αἱ ὠραιότεραι καὶ εὐγενέστεραι γυναῖκες τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, αἱ ὁποῖαι «Ὑποδέχονται τὴν Δέσποιναν καὶ νεόνυμφον ἐρχομένην, φιλοφρονοῦμεναι βασιλικῶς αὐτὴν καὶ θεραπεύουσαι». Ὁ μελλόνυμφος ἔφιππος, μόνος ἢ συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως πατρός του, ἐφίππου ἐπίσης, μεθ' ὅλων τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν συγκλητικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, προσέρχεται καὶ αὐτός, διὰ νὰ προῦπαντήσῃ τὴν μοιραίαν σύντροφον τοῦ βίου του. Ἐκεῖ γίνονται αἱ πρῶται συστάσεις. Μέσα εἰς τὸ σύσκιον δάσος. Ἐκεῖνος καὶ Ἐκείνη, θ' ἀντικρουσθῶσι διὰ πρώτην φορὰν καὶ παρὰ τὸ περίπυστον ἱερὸν τῆς Παναγίας, προστάτιδος τῆς Πόλεως, ἡ ξένη περιγκήπισσα θὰ δεχθῇ τὰς πρῶτας εἰς τὸ ἱερὸν ἀξίωμα τῆς ἀποδιδομένης ὑψίστας θείας τιμᾶς. Διότι ἤδη τὴν περιεστοίχισεν ὁ περίλαμπρος κόσμος τῶν τιτλούχων αὐλικῶν τοῦ Παλατίου. Σεβαστοκρατόρισσαι μὲ τὸ ἀλύγιστον βλέμμα. Καισάρισσαι μὲ τὴν περιφρόνησιν τῶν πάντων εἰς τὰ χεῖλη. Πατρίκιαι Ζωσταί, Πρωτοσπαθάραι καὶ ὅλον τὸ ἄλλο ἀτελεύτητον εἰς λαμπρότητα κομβολόγιον τῶν τιτλούχων τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου. Καὶ φαντάζεται κανεὶς τὴν ἐκπληξιν καὶ τὸ θάμβος μιᾶς ξένης περιγκήπισσης, ἡ ὁποία, ὅσα καὶ ἂν ἤκουεν εἰς τὴν πατρίδα τῆς ἀπὸ τοὺς πρέσβεις τοῦ πατρὸς τῆς, καὶ ἀπὸ ἄλλους περιηγητὰς περὶ τῶν θαυμασίων τῆς ἑλληνικῆς αὐλῆς, ποτὲ ὅμως δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μαντεύσῃ τὴν ἑορτὴν αὐτὴν, ποὺ ἐξεδίπλωναν ἐνώπιον τῶν ἐκπλήκτων ὀφθαλμῶν τῆς αἱ πόλύχρωμοι ἀμφίσεις τῶν αὐλικῶν, τὰ κοσμήματα καὶ ὁ χρυσὸς καὶ ἄλλα χαριτωμένα μικροπράγματα ὑπερπολιτισμένης ἀριστοκρατίας συνδυαζούσης εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν παράστασιν καὶ ὕφος καὶ τρόπους λεπτότητος ἀγνώστου εἰς τὰς αὐλὰς τῶν βασιλέων, ὅθεν ἐξεπέμποντο.

Διότι αἱ προωρισμέναι νὰ γίνουν Αὐγοῦσται, ὅσαι θὰ καθιερωθοῦν ὡς ἅγαι ὑπάρξεις μέσα εἰς τὰς χρυσοτεύκτους στολὰς καὶ τὰ βαρέα διάλιθα κοσμήματα, δὲν ἤρχοντο ἀπὸ μεγάλα

παλάτια. Πολλὰ ὠδηγοῦντο τυχαίως εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου ἔνεκα πολιτικῶν ὑπολογισμῶν ἢ καὶ πολεμικῶν ἀναγκῶν καὶ ὁ λαὸς τῆς πρωτευούσης, ὁ ὄχλος ἰδίως τοῦ Βυζαντίου, ὁ τόσον τολμηρὸς καὶ τόσον ρέπων πρὸς τὴν εἰρωνείαν, θὰ εὗρισκε θέμα διὰ νὰ ἐμπνευσθῇ καὶ νὰ τραγουδῇ ἔπειτα εἰς τοὺς δρόμους πειρακτικὰ διὰ τὴν Δέσποιναν δίστιχα, ὅταν αὕτη εἰσῆρχετο εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπιδεικνύουσα τὴν μογγολικὴν μύτην τῆς Χαζαρικῆς τῆς καταγωγῆς καὶ τὰ σχιστὰ τῆς μάτια ἢ τὰ ἀπὸ σκληρὸν δέρμα φορέματα βουλγαρικῆς ὑψηλότητος, ἢ ὅποια ἔφθανεν εἰς τὸ Ἁγίασμα τῆς Πηγῆς συρομένη ἐπὶ βαρείας καὶ τριζούσης σκυθικῆς βοδαμάξης, τῆς ὁποίας καὶ οἱ τροχοὶ ἦσαν ἀπὸ ξύλα μονοκόμματα.

Καὶ φαντάζεται κανεὶς τὴν ταραχὴν καὶ τὴν συστολὴν τῶν ἰδίων, ὅταν ἐγονυπέτουν πρὸ αὐτῶν αἱ Βασίλισσαι ἢ αἱ στενώτεραι συγγενεῖς τοῦ Αὐτοκράτορος, αἱ Πρωτοβεστιάραι καὶ αἱ εὐγενέστεραι τῶν λοιπῶν αὐλικῶν διὰ νὰ τοὺς φορέσουν τὰ κοκκοβαφῇ πέδιλα, νὰ τοὺς ἀφαιρέσουν τὴν ἐθνικὴν τῶν ἑνδυμασίαν καὶ νὰ τὰς περιβάλουν μὲ τὰ βασιλικά φορέματα, τὰ ὅποια ἦσαν ἐκτεθειμένα καὶ τὰς ἀνέμενον εἰς ἰδιαίτερον κουβούκλιον.

Ἀναπαρίσταται ὅθεν εὐκόλως ἡ συγκίνησις τῆς ξένης ἡγεμονίδος, ὅταν ἔφιππος καὶ περιστοιχιζομένη ὑφ' ὀλοκλήρου τῆς αὐλῆς εἰσῆρχετο εἰς τὸ Βυζάντιον, ἀνάστατον καὶ περικόσμητον καὶ τὸ διέσχίζεν ὀλόκληρον, ὅπως φθάσῃ εἰς τὸ Ἱερὸν Παλάτιον ἢ βραδύτερον εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, ὅπου τὴν ἀναμένει σύζυγος προπορευθεῖς, ὅπως τὴν ὑποδεχθῇ καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ προηγουμένως τὴν προϋπήνησεν εἰς τὸν κυπαρισσῶνα τῆς Πηγῆς.

Ἡ αὕτη ἐθνιοτυπία τηρεῖται καὶ ὅταν ἡ ξένη ἡγεμονὶς προσέρχεται διὰ θαλάσσης. Τὰ πλοῖα, τὰ ὅποια τὴν φέρουν, εἶναι καταστόλιστα ἀπὸ ἐρυθρὰ σηρικὰ ὑφάσματα. Ὅταν εἰσέτι κατ' ὤψεσιν τὸ Ἱερὸν Παλάτιον, ἡ ναυτικὴ συνοδία ξιστάθμει παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν, τὸ ἱσύνδενδρον εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος ἀκρωτήριον, καὶ ἡ Δέσποινα ἀπεβιβάζεται πρὸ τοῦ μοναδικοῦ πανοράματος τοῦ Βυζαντίου, τοῦ Γαλατᾶ καὶ τῆς Χαλκηδόνος. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τῶν Κομνηνῶν, ὅτε ἡ αὐλὴ μετεφέρθη εἰς τὸ Παλάτιον τῶν Βλαχερνῶν, ἡ ἀποβίβασις τῆς

Δεσποίνης γίνεται εἰς τὸν μυχὸν τοῦ Κερατίου παρὰ τὸν ναὸν τῶν Βλαχερνῶν, ἐν τῶν περιφημοτέρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἱερῶν.

Ἡ πρώτη ὁπωσοῦν ἐπίσημος τελετή, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἡ ἀδεξιότης τῆς ξένης νύμφης, θὰ εἶναι τὰ «Σπόνζα», ὅπως ἐλέγετο ὁ ἀρραβὼν διεξαγόμενος μέσα εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πολλὰς παλατινὰς ἐκκλησίας παρουσία τῆς αὐλῆς, τοῦ Πατριάρχου εὐλογοῦντος τὰ χρυσὰ δακτυλίδια.

Ἄλλ' ἡ νύμφη πολλάκις ἔνεκα τῶν κακουχιῶν τοῦ ταξιδίου καὶ τοῦ κόπου τῶν ἐορτῶν τῆς ὑποδοχῆς ἡσθάνει, ὅτε καὶ ἀνεβάλλετο ἡ τέλεσις τοῦ γάμου, τοῦ ὁποίου ἡ μὴ ἐπίσπευσις ἐξυπονοεῖται καὶ ὅταν ἡ Δέσποινα ἦτο μικρᾶς ἡλικίας. Ἄν ἐπίσης, κατὰ τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἔφθανεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἡ ἐπίδοξος, ὁ ὑψηλὸς νυμφίος εὐρίσκετο ἠναγκασμένος νὰ φορέσῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὴν βαρεῖαν πανοπλίαν καὶ νὰ τρέξῃ εἰς κάποιαν μακρινὴν πόλιν τοῦ κράτους πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν ἀπίστων, ἐκεῖνη ἠναγκάζετο νὰ διασκεδάζῃ ἐπὶ μῆνας πολλάκις τὴν μελαγχολίαν τῆς ἀναμονῆς ἀφήνουσα νὰ φυλλορροοῦν αἱ τελευταῖαι τῆς παρθενικαῖς ἡμέραι εἰς τὰ ἁγιάσματα, τὰς ἐκκλησίας, τὰ λουτρά, τὰς τελετὰς καὶ εἰς ἄλλας διασκεδάσεις καὶ ἐορτὰς τοῦ αὐτοκρατορικοῦ γυναικωνίτου. Πολιορκουμένη ἀπὸ ὀρχηστρίδας, μίμους, κυβιστάς, αἰδιδούς, μαντίσας, πωλητὰς περιέργων καὶ σπανίων ἀντικειμένων, πτηνῶν καὶ ζῶων ἀγνώστων χωρῶν, κοσμημάτων καὶ μύρων σπανίων, μιᾶς βαβέλ, ἡ ὁποία μαζὶ μὲ τοὺς καλογήρους, ποὺ μόνον εἶχον ἔλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν γυναικωνίτην, συνωθεῖτο θορυβῶδης καὶ ἀρπακτικῇ εἰς τὰς πύλας του, ἀνέμενε μὲ ἀγωνίαν τὴν ἐπάνοδον τοῦ ὑψηλοῦ νυμφίου.

3. ΕΘΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΑΥΤΗΣ

[*Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον «αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου»*]

Η ἱστορία τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας, ἐν συγκρίσει μάλιστα πρὸς τὸν γύρω πολιτισμόν, καὶ ἰδιαιτέρως τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως, εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς θέσεως τοῦ Κράτους ἐκείνου.

Ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπῆρξε καθ' ὅλους τοὺς σκοτεινοὺς χρόνους τοῦ μεσαίωνος ἡ μεγάλη ἀγορὰ τοῦ κόσμου. Ἐμποροὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, Ρῶσοι, Πετσενέγοι, Βούλγαροι, Καυκάσιοι, Οὐγγροι, Αἰγύπτιοι, Βαβυλώνιοι, Μῆδοι, Σκανδιναβοί, Γερμανοί, Βενετοί, Γενουήνσιοι, Ἀμαλφῖται, Πισᾶται, Ἑβραῖοι, Ἀγγλοὶ, Ἰσπανοί, Ἰνδοί, Ἀραβες, Πέρσαι, ἔφεραν ἐκεῖ τὰ ἐμπορεύματά των, εἰς τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀγορὰν καταναλώσεως, εἰς τὸ σημεῖον τῆς συγκεντρώσεως, διὰ τὴν μετακόμισιν ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἀπὸ τὴν Δύσιν πρὸς τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ ἔμποροι ἀναλόγως τοῦ ἐμπορεύματός των ἦσαν διεσπαρμένοι εἰς τὴν πόλιν ἢ ἀπετέλουν συνοικίας, εἰς τὰς ὁποίας τοὺς συνεκέντρωνεν ἡ Διοίκησις διὰ νὰ τοὺς ἐπιτηρῇ καὶ διὰ νὰ ἐφαρμόξῃ τὰς ἀστυνομικὰς διατάξεις. Μερικοὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι διαρκῶς ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῆς Ἀστυνομίας καὶ νὰ μὴ ἐργάζωνται εἰς τὸ σπίτι των τὸν χρυσὸν ἢ τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ συγκεντρώνωνται εἰς τὰ ἐργαστήρια τῆς Μέσης, τοῦ μεγάλου ἐμπορικοῦ δρόμου τῆς πρωτευούσης.

Οἱ Ρῶσοι εἶχαν μίαν συνοικίαν ἰδικήν των εἰς τὸ προάστειον τοῦ Ἀγίου Μάμαντος, ἀπὸ τὰ μέτρα δέ, τὰ ὁποῖα ἐλαμβάνοντο δι' αὐτοὺς, φαίνεται ὅτι ἦσαν ἐπικίνδυνοι. Οἱ συμπατριῶταί των ἔκαμνον συχνὰ ἐπιδρομὰς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἶναι φυσικὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ τοὺς ἐθεώρει ὅτι εἰς πᾶσαν περίστασιν ἦσαν ἐτοιμοὶ νὰ χρησιμεύσουν καὶ ὡς κα-

τάσκοποι· τοὺς ἐπετήρει λοιπὸν αὐστηρότατα. Ἐπρεπε νὰ ἔχουν τακτικὰ διαβατήρια, νὰ εἰσέρχωνται δι' ὠρισμένης πόρτας, νὰ ὑφίστανται ἔρευναν μήπως φέρουν ὄπλα καὶ νὰ ἀκολουθῶνται ἀπὸ ὑπαλλήλους τῆς Ἀστυνομίας. Αὐτοὶ κατεγίνοντο πρὸ πάντων εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν γουναρικῶν, ἔφεραν ὅμως καὶ χαβιάρι τοῦ Τανάϊδος καὶ αὐγοιτάραχον καὶ ξύλα. Συχνότατα, ἡμιάγριοι ὅπως ἦσαν, ἐπροκαλοῦσαν ρήξεις μὲ τὴν Ἀστυνομίαν ἢ τοὺς ἐγχωρίους. Ὁ φόνος ἑνὸς Ρώσου ἐμπόρου ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ τοῦ Ἑλληνορωσικοῦ πολέμου τοῦ 1043.

Οἱ Βενετοὶ ἔμποροι ἦσαν συγκεντρωμένοι εἰς τὴν συνοικίαν τοῦ Πέραν, οἱ Πισᾶται εἰς τὴν πόρταν τῶν νεωρίων, οἱ Ἑβραῖοι εἰς τὸ Στενόν, οἱ Γενουήνσιοι εἰς τὸν Ὅρκον. Ὀλιγότεροι ἀπὸ ὅλους ἦσαν οἱ Ἄγγλοι ἔμποροι, διότι οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἄγγλοι ἦσαν μᾶλλον στρατιωτικοί. Αὐτοὶ κατεγίνοντο εἰς ἑξαγωγὴν εἰς Ἀγγλίαν τῆς Μαλβουαζίας, τοῦ περιφήμου κρασιοῦ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κορινθιακῆς σταφίδος. Ἀπὸ τὸν IB' αἰῶνα ἐμφανίζονται καὶ ἀποικίαι Γερμανῶν ἐμπόρων. Οἱ Βενετοὶ ἐν τούτοις δὲν περιορίσθησαν εἰς τὴν συνοικίαν των ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐβγῆκαν ἀπ' αὐτὴν· ἐνυμφεύθησαν Ἑλληνίδας, ἐξελληνίσθησαν οἱ ἴδιοι, ἀπερροφήθησαν καὶ ἔχασαν τὴν ἐθνικὴν των συνείδησιν.

Κάθε συνοικία ἀπὸ αὐτὰς ἐπεκοινώνει ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν θάλασσαν καὶ εἶχεν ἰδικὴν τῆς σκάλαν ἀποβάσεως ἐμπορευμάτων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ τελωνειακὴ ὑπηρεσία εἰργάζετο ἀκοίμητος. Ἀπὸ τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελλίων καὶ τὴν ἔξοδον τοῦ Βοσπόρου πρὸς τὴν Μαύρην Θάλασσαν οἱ Αὐτοκρατορικοὶ τελωνειακοὶ παρεκολούθουν τὴν κίνησιν εἰσαγωγῆς καὶ ἑξαγωγῆς καὶ εἰσέπρατον τὰ νόμιμα τέλη. Τὰ μέσα τῆς μεταφορᾶς ἦσαν τὰ πλοῖα. Τὸ Ἑλληνικὸν μεσαιωνικὸν Κράτος ἐκτεινόμενον εἰς τρεῖς Ἡπείρους ἦτο κυρίως θαλασσινὸν κράτος ἕνεκα τῶν μεγάλων θαλασσῶν, αἱ ὁποῖαι τὸ διέσχίζον. Ἡ θάλασσα λοιπὸν παρεῖχε τοὺς μεγάλους ἐμπορικοὺς δρόμους. Μόνον ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου τοῦ Γ' ἀρχίζει ζωηρὰ ἐμπορικὴ κίνησις μὲ ἀμάξια καὶ ζῶα καὶ σχηματίζονται μεγάλαι ἐμπορικαὶ συνοδίαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἀντισταθοῦν τότε εἰς τοὺς πυκνοὺς κινδύνους τῶν ληστικῶν τῆς ξηρᾶς.

Ἐκτὸς τῶν καθ'αυτὸ ἐμπορικῶν συνοικιῶν εἰς ὅλην τὴν πό-

λιν ὑπῆρχαν λεωφόροι καὶ στενωποὶ μὲ ἀψίδας κάτω ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔμποροι ἐξέθετον τὰ ἐμπορεύματά των διὰ νὰ τὰ προστατεύουν κατὰ τῆς βροχῆς. Αἱ συνεχεῖς αὗται στοαὶ ἐλέγοντο «Ἐμβολα», σιγὰ σιγὰ δὲ κατήντησε ἡ λέξις Ἐμβολον νὰ σημαίῃ ὁλόκληρον τὴν συνοικίαν.

Ἐν βιβλίον τοῦ 8ου αἰῶνος, τὸ «Ἐπαρχιακὸν βιβλίον» τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, περιλαμβάνει μίαν σειρὰν διατάξεων ἀστυνομικῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας μᾶς παρέχεται ἡ ζωντανωτέρα ἐμπορικὴ εἰκὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ κανονίζεται ἡ θέσις τῶν ἐμπόρων ἀπέναντι τῆς Ἀστυνομίας, ὁρίζονται τὰ μέρη τῆς πόλεως εἰς τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπεται νὰ πωλῇται κάθε εἶδος, ἀπαγορεύεται ἡ ὑψωσις τοῦ ἐνοικίου, ρυθμίζεται τὸ ζήτημα τῆς ἀγνότητος μερικῶν ἐμπορευσίμων εἰδῶν, προλαμβάνεται ἡ αἰσχροκέρδεια, ἐπιβάλλονται αὐστηρότατοι ποιναὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὅπωςδήποτε προσεπάθουν νὰ δολιευθοῦν τὸν πολίτην, κανονίζεται τὸ ἀνώτατον κέρδος τοῦ ἐμπόρου.

Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ φαίνεται ὅλη ἡ πρόνοια τῆς διοικήσεως διὰ τὸν κανονισμόν τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως, ἡ μέριμνα τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως ὑπὲρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν καλὴν ἐμπορικὴν φήμην τῆς ὁποίας ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ. Εἰς τὴν μεγάλην ἀγορὰν τοῦ Πέραν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἀγορὰς τῆς πόλεως καὶ τὰς μεγάλας ἐμπορικὰς λεωφόρους μὲ τὰς στοὰς οἱ ἔμποροι ἔφερναν νὰ ἐκθέσουν τὰ ποικιλώτερα προϊόντα τοῦ κόσμου, εἶδη πρώτης ἀνάγκης καὶ εἶδη πολυτίμα, εἶδη κοινῆς χρήσεως καὶ εἶδη προωρισμένα διὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν εὐμάρειαν, πράγματα γνωστὰ καὶ ἐμπορεύματα, ποὺ πρώτην φορὰν εἰσήγοντο εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Ἀφρικῆς, ἀπὸ τὰς μεγάλας νήσους τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ, προϊόντα τῆς Εὐρώπης διερχόμενα ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ διευθυνθοῦν εἰς τοὺς Ἑμίρας καὶ τοὺς Σουλτάνους καὶ προϊόντα τῶν βαρβάρων συγκεντρούμενα εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ διευθυνθοῦν εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Σκανδιναυικὰς χώρας.

Ἄλλ' ἐκεῖνο πρὸ πάντων, τὸ ὁποῖον δείχνει τὴν ἀκμὴν καὶ τὴν εὐρωστίαν τῆς πόλεως, εἶναι αἱ ἀγοραὶ τῶν εἰδῶν πολυτε-

λείας. Καμία ἄλλη πόλις ἀπὸ τοῦ ὀγδόου μέχρι τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος δὲν εἶχε τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν εἰδῶν αὐτῶν. Βεβαίως πλουσιώταται ἦσαν αἱ ἀγοραὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Δαμασκοῦ, τῆς Βαγδάτης. Ἀλλὰ καθεμία ἀπ' αὐτὰς εἶχε ὠρισμένα εἶδη, ὅλα δὲ τὰ εἶδη μαζί τὰ εἶχεν ἡ Κωνσταντινούπολις, πόλις τῆς κομψότητος, τῆς χλιδῆς καὶ τοῦ πλοῦτου. ἔκμεταλλευσμένη τὴν παραγωγὴν ὅλου τοῦ κόσμου, καθιερώουσα τὸν συρμόν, δίδουσα αὐτὴ τὸ σύνθημα.

*
* *

 ἀπαράμιλλος πλοῦτος τῶν ἀγορῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἀέναος ναυτικὴ κίνησις, οἱ πολυάριθμοι στόλοι, ποὺ διέσχίζον τὴν θάλασσαν τῆς Αὐτοκρατορίας διὰ νὰ φέρουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τοὺς θησαυροὺς τῶν μακρινῶν χωρῶν, ἡ ἀκμὴ τῶν μεγάλων Ἑλληνικῶν λιμένων, ἐδημιούργησαν σιγὰ σιγὰ καὶ κινδύνους. Ἡ φήμῃ τῆς ζωηρᾶς ἐκείνης συναλλαγῆς ἐξηπλώνετο εἰς τὰ ἑράτα τοῦ κόσμου καὶ ἐξυπνοῦσε τοὺς πόθους λαῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς καὶ λαῶν ἡμιπολιτισμένων τῆς Δύσεως. Καὶ ἡῤῥησεν ἡ μεγάλη πληγὴ τῶν μεσαιωνικῶν θαλασσῶν, ἡ πειρατεία.

Εἶναι δύσκολον σήμερον νὰ συλλάβωμεν ἀπλῶς μὲ τὴν φαντασίαν μας τὴν τρομακτικὴν αὐτὴν δυστυχίαν τῶν περασμένων χρόνων. Ἀπὸ δύο σχεδὸν αἰῶνων ἡ θάλασσα δὲν παρουσιάζει πλέον παρὰ τοὺς κινδύνους τῶν στοιχείων. Ἐπὶ δέκα αἰῶνας πρὶν, οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ἦσαν σχεδὸν τίποτε ἀπέναντι τῶν κινδύνων ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Ἀπὸ τὴν δυστυχισμένην ἐκείνην ἐποχὴν δὲν μένουν παρὰ ὥχραι περιγραφαὶ μέσα εἰς τὰ βιβλία. Κανεὶς δὲν ἔχει ἄμεσον τὴν ἀντίληψιν τῆς μεγάλης αὐτῆς συμφορᾶς.

Ἦτο ἡ ἐποχὴ, ποὺ ὄχι πλέον ἡ θάλασσα, ἀλλὰ καὶ αἱ παραλίαι ἦσαν ἐπικίνδυνοι. Εἰς ὅλας τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου βλέπομεν ἀκόμη θέσεις φυσικῶς θαυμασίας διὰ συνοικισμοὺς καὶ ὅμως ἐγκαταλελειμμένας. Αἱ πόλεις ἔχουν κτισθῇ μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν καί, ἐνῶ κάτω φαίνονται φυσικοὶ λιμένες καὶ τοποθεσίαι προνομιοῦχοι, πόλεις καὶ χωριά ἔχουν σκαρφαλῶσει εἰς ἀπόστασιν ἐπάνω εἰς βουνὰ καὶ βράχους. Τὴν ἐξήγησιν τὴν

δίδει ἡ ἱστορία τῆς πειρατείας. Οἱ κάτοικοι τῶν παραλίων ἦσαν εἰς κάθε στιγμήν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κουρσάρων, οἱ ὅποιοι μὲ μίαν ἑξαφνικὴν ἐπιδρομὴν δὲν ἤρχοντο μόνον νὰ ἀρπάσουν ἀλλὰ καὶ ἐπυρπολοῦσαν καὶ ἔσφαζον καὶ ἀπῆγον γυναικόπαιδα. Οἱ κάτοικοι λοιπὸν ἀπεσύροντο μακρὰν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ὥστε νὰ προφθάσουν νὰ ἀντιληφθῶν τοὺς τρομεροὺς ἐπιδρομεῖς καὶ νὰ ἐτοιμασθῶν εἰς κάποιαν ἀντίστασιν. Θαλασσινοὶ ἀπαράμιλλοι, δαμασταὶ τῶν στοιχείων ἀκατάβλητοι, τολμηροί, ἄφοβοι, ἄγριοι, ἀνηλεεῖς, ἀσυγκίνητοι, ἦσαν πολεμικὸν ὕλικὸν ἀσυγκρίτως ἀνώτερον τοῦ ὕλικου τῆς ξηρᾶς. Ἀραβες, Ἀλγερινοί, Καταλανοί, ὠρμοῦσαν ἀπὸ τὰ μακρινὰ των ὁρμητήρια καὶ ἔπεφταν ὡς σύννεφα ἀκρίδων ἐπὶ τῶν δυστυχισμένων εἰρηνικῶν πληθυσμῶν καὶ ἔφερναν τὴν καταστροφὴν. Ὁ Ἑλληνικὸς Αὐτοκρατορικὸς στόλος ἔξετέλει διαρκῶς περιπολίας εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ κατῴρθωνε νὰ προστατεύῃ τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν, αὐτὸ δὲ δὲν εἶναι μικρὰ ὑπηρεσία πρὸς τὸν πολιτισμόν. Συχνότατα οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στόλου ἐλαμβάνοντο μεταξὺ τῶν πλέον φημισμένων πειρατῶν, ὅχι μόνον διότι ἦσαν οἱ τελειότατοι θαλασσινοί, ἀλλὰ καὶ διότι ἦσαν οἱ μόνοι γνωρίζοντες τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἀποτελεσματικώτερα θὰ ἐπολεμοῦντο οἱ συνάδελφοί των. Χάρις εἰς τὰς συνεχεῖς αὐτὰς περιπολίας, τὴν ἀένανον ἐπαγρύπνησιν τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στόλου, ὅχι μόνον τὸ ἐμπόριον πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐμπόριον μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως κατῴρθωσε νὰ ἐργασθῇ ἀδιακόπως, νὰ τεθῶν δὲ αἱ βάσεις τῆς μεγάλης ἐμπορικῆς ἐπικοινωνίας, ἡ ὁποία τόσον ἀνεπτύχθη σήμερον.

Ἦλθαν ὅμως καὶ ἐποχαὶ σχετικῆς ἀδυναμίας τοῦ Κράτους· ὁ στόλος εὗρέθη ἀπησχολημένος ἄλλου ἢ διετέλει ὑπὸ ἀρχηγούς ἀνικάνους. Τότε πειρατικοὶ στόλοι, ἀφοῦ ἐληλάτησαν, ἠρῆμωσαν, ἐπυρπόλησαν καὶ ἔσφαξαν, ἐπροχώρησαν σχεδὸν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἐτόλμησαν νὰ προκαλέσουν τὸν στόλον τοῦ Κράτους. Εὐτυχῶς αὐταὶ αἱ περίοδοι ἦσαν σπάνιαι. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος κατῴρθωνε νὰ ἐπιβληθῇ. Νὰ ἐπιβληθῇ τουλάχιστον, ὅσάκις ἐλάμβανεν, ἐγκαίρως γνῶσιν τῆς ἐπιδρομῆς. Διότι δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι τηλεγράφος δὲν ὑπῆρχε καὶ ὅτι, ἐκεῖνο πού ἐχαρakterίριζε τοὺς κουρσάρους, ἦτο ἡ ταχύτης. Μίαν νύκτα σκοτεινὴν καὶ ἀγρίαν

ἔπεφταν ἐπάνω εἰς ἓνα παράλιον συνοικισμόν, διήρπαζαν, ἔσφαζαν, μετέφεραν εἰς τὰ πλοῖα των μὲ τὰ μαῦρα πανιά τὰς γυναῖκας, τὰς παρθένους καὶ τὰ παιδιά, ἔβαζαν φωτιὰν εἰς ὅ,τι ἀπέμενε καὶ τὸ πρῶτ' ἀπὸ τὸν ἀνθηρὸν καὶ εὖτυχισμένον συνοικισμόν δὲν ἔμεναν παρὰ ὀλίγα ἑρείπια καπνίζοντα. Οἱ κουρσάροι ἔπαιρναν τοὺς μεγάλους ἀνοικτοὺς δρόμους, ποὺ θὰ τοὺς ἔφερναν εἰς τὰ μακρινὰ των κρυσφύγετα καί, μὲ τὰ μικρά των πλοῖα, ἔλαφρά καὶ ταχύτατα ἐξέφευγαν τὴν καταδίωξιν.

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Δ. ΒΙΚΕΛΑ

1. ΔΕΙΝΟΠΑΘΗΜΑΤΑ ΧΙΩΝ

[Ὁ Δ. Βικέλας ἐν τῷ διηγήματί του «Λουκῆς Λάρας» διὰ τοῦ Λουκῆ Λάρα, Χίου νέου, προσώπου πλαστοῦ, ἥρωος τοῦ Διηγήματος, εἰς δραματικωτάτας εἰκόνας μετὰ σαφηνείας καὶ χάριτος καὶ ἀπλότητος μᾶς ἐξιστορεῖ τὰς συμφορὰς τῶν Χίων κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, κοινὰς συμφορὰς ὅλου τοῦ Γένους. Ἀπόσπασμα τοῦτου εἶναι καὶ τὸ παρατιθέμενον τεμάχιον. ἐν ᾧ ὁ Λουκῆς Λάρας διηγεῖται τὰ κατὰ τὴν φυγὴν των ἐκ Χίου κ.λ.π.].

Α'. Η ΦΥΓΗ

Εξημέρωνε μόλις ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα τὰ περικλείοντα τὸν λιμενισμόν, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδροῦ φωτὸς χαράττουσα τὸν ὁρίζοντα προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐστάθημεν, ἐβλέπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἠκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ μακρὰν μᾶς ἔδειξε ὁ χωρικὸς τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπα ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὁδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἴστους καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινοῦνται προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἴστια.

Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας εἴμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθεν ὅμως διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν.

Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπείρῃ τῆς ἀφίξεώς του τὴν εἶδησιν καὶ συνέφεραν οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν.

Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἔπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμήν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινε μακρόθεν τοὺς ἱστούς του.

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγᾶδων εἶδαμεν ὅλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος! Ἐπλησίαζεν! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σχίζουσai τὴν θάλασσαν, ἠκούετο καὶ τῶν σκαρμῶν ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ ἐτείναμεν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπῆδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις, διότι ὅλοι συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιθασθοῦν, Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρά. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωναν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.

—Ἦσυχάσατε, ἐφώναξε, θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὃ δὲ ναυκλῆρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμενον εἰς τὸ παράλιον ὥπλισμένοι. Ἐπῆγαιεν ἡ λέμβος καὶ ἦρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠῤῥξανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανεν ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμίσεις περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐβλέπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἴφνης κρότος τυφεκίου καὶ ἠκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλαι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλὰ

ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου πρὸς τὰ δεξιὰ μας τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς· Ἀλίμονον ! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν !

Θεέ μου ! Ὅποιον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας ! Δύο τρεῖς τυφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ὄμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρεξάμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρείας διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς. Οἱ τέσσαρες ναῦται μόνοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄραγε ; μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχον ; ἢ μὴ ἦσαν πολυαρίθμου σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμενον ἐπικουρίαν διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν ; Καὶ τότε τί θὰ γίνωμεν ; Πῶς θὰ ἀντισταθῶμεν ;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρουνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἔτρεξαν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ὅλοι νὰ σωθῶμεν ; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι ;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῇ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὅπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν.

— Δουκὴ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μὲ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατέ μας ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ !

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθεσεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῇ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλουν τὸν λαιμόν της καὶ ἔλεγα : Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν . . .

Ἐκεῖ μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου.

— Πήγαινε μὲ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαί μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μὲ ὥθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος καί, πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ εὐρέθην ἐντὸς τῆς λέμβου καὶ ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου καὶ ἐνῶ ἐστρεφόμην, εἶδα καπνὸν ἐπὶ

τοῦ λόφου καὶ νέος τυφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πλῆθος συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὥθουν τοὺς πρώτους, ἔπιπταν δέ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἰφνης τὴν μητέρα μου !

Δὲν ἤξεύρω πῶς ἠδυνήθην ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γραῖα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου· ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔκλαιαν αἱ δύο γραῖαι συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὗρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

Οἱ τυφεκισμοὶ ἐκ διαλειμμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπῆγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν ἂν ἦσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριάνα, ἡ ὑπηρέτριά μας.

Εἰς τὸ τελευταῖον τῆς μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλους ἐρχομένους.

Ἡμεῖθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου—καὶ ἡμεῖθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! —Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τούρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακή, ἀλλὰ θεία χάριτι ἐβράδυναν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν καὶ ἡμεῖς ἡμεῖθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὅπλα των.

Β'. ΕΙΣ ΤΑ ΞΕΝΑ

Εν ὅσῳ ἐμένομεν ἐν Χίῳ, ἐν μέσῳ τῶν περισπασμῶν ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκυλιόμεθα, δὲν ἐγνωρίζομεν τὰ καθέκαστα τοῦ γενικοῦ μαρτυρολογίου. Ἐκαστος τότε ἐφρόντιζε περὶ τῆς ἰδίας σωτηρίας καὶ δὲν εἶχε τὸν καιρὸν οὔτε περὶ ἄλλων νὰ ἐρωτᾷ, οὔτε περὶ ἑαυτοῦ νὰ λαλῇ. Ἀλλ' ὅτε ἐστηρίξαμεν εἰς τὴν χεῖρα τὴν κεφαλὴν ἄνευ φόβου ρομφαίας σειομένης ἀνωθέν της, ὅτε ἐκαθίσσαμεν ὑπὸ τὴν σκέπην ξένης θύρας, τὴν ὁποίαν δὲν

ἦτο φόβος νὰ μαυρίσῃ Τούρκου σκιά καὶ εἶδεν ἕκαστος ἡμῶν τὴν λύπην τοῦ ζωγραφισμένην εἰς τοῦ γείτονός του τὴν παρουσίαν, τότε ἤρχισε νὰ ἐρωτᾷ καὶ νὰ μανθάνῃ ὁ εἰς τοῦ ἄλλου τὰ πάθη καὶ νὰ ἐρευνᾷ περὶ συγγενῶν καὶ φίλων ἀπόντων. Ποσάκις ἀπηύθυνον ἐρωτήσεις καὶ ἐγὼ ματαίως, ποσάκις ἀναπολῶν τὴν τελευταίαν εἰς τὸ παρεκκλήσιον συνάθροισίν μας ἐπροσπάθησα ν' ἀνιχνεύσω τὴν τύχην τῶν ἀποτελούντων τὸν κύκλον ἐκεῖνον προσώπων!... Ἄλλ' οὐδὲν ἐμάνθανον ἐρωτῶν.

Πόσα ὅμως ἄλλα ἤκουσα τότε σπαραξικάρδια ἐπεισόδια τῶν αἵματηρῶν ἐν Χίῳ σελίδων τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας, πόσας ἄλλας φοβερὰς σκηνὰς τῆς ἀπεράντου ἐκείνης τραγωδίας! Ἐκάστη οἰκογένεια εἶχεν Ἰλιάδα συμφορῶν. Πολλοὶ εἶδον σφαζομένους πρὸ αὐτῶν τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν καὶ τὴν σύζυγον. Πολλὰ τέκνα ὄρφανὰ περισυναχθέντα ὑπὸ ἀγνώστων ἔκλειον τὰς αἰχμαλωτισθείσας μητέρας των. Πολλαὶ μητέρες ἀνεζήτουν εἰς μάτην τὰ τέκνα των. Αἱ δὲ σκληραὶ τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεις καὶ οἱ θρῆνοι ἐπὶ τῇ σφαγῇ ἢ τῇ αἰχμαλωσίᾳ ὄντων προσφιλῶν καὶ ὁ ἐκπατρισμὸς καὶ ἡ ἀβεβαιότης καὶ σπάνις τοῦ ἐπιουσίου καθίστων φορικτὴν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς συμφορᾶς. Καὶ ὅμως τὴν διήλθομεν καρτερικῶς οἱ πλεῖστοι καὶ ἐπαλαίσαμεν κατὰ τῆς κακῆς τύχης καὶ ἐξήλθομεν νικηταὶ τῆς πάλης.

Ὅταν οἱ νεώτεροι, γεννηθέντες καὶ ἀνατραφέντες ἐν ἡμέραις ἀγαθαῖς, βλέπωσι τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἀκμαίους εἰσέτι καὶ εὐθύμους, θὰ διστάζωσιν ἴσως νὰ πιστεύσωσιν ἀκούοντες τῆς νεότητός μας τὰ παθήματα.

Μετ' ὀλίγα δὲ ἔτη ὁπότεν ἐκλείψῃ ἡ γενεὰ τοῦ Ἀγῶνος καὶ διακοπῇ τῶν προφορικῶν παραδόσεων ἢ μνημόνευσις, δυσκόλως οἱ ἔγγονοι ἡμῶν θὰ φαντάζονται διὰ πόσων θυσιῶν καὶ βασάνων ἐπληρώθη ἡ ἰδική των εὐημερία καὶ τοῦ Ἑθνους ἢ ἀναγέννησις. Διὰ τοῦτο εὐχομαι, ὥστε πολλοὶ τῶν ἐτιζόντων γερόντων νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμά μου γράφοντες τὰ ἀπομνημονεύματά των. Ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἀτόμων ἀποτελεῖται ἡ τοῦ Ἑθνους, τὴν δὲ ἱστορίαν τῆς παλιγγενεσίας δὲν συγκροτοῦσι τὰ κατορθώματα μόνων τῶν ἐπὶ γῆς καὶ θαλάσσης προμάχων τῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ σφαγαὶ καὶ αἱ ἀτιμώσεις τῶν ἀόπλων καὶ ἀσθενῶν καὶ ἡ ἐγκαρτέρησις αὐτῶν ἐν τῇ δυστυχίᾳ καὶ ἡ εἰς τὸν Θεὸν πεποιθήσις, ἥτις ἐνίσχυε καὶ

ἐν τέλει ἐπραγματοποίησε, ἔστω καὶ ἐν μέρει τὰς περὶ καλυτέρου
μέλλοντος ἐλπίδας των. . .

ΣΤΙ. ΜΕΛΑ

2. Ο ΠΝΙΓΜΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΝΑΙΟΥ

[Ἡ 5ῃ Μεραρχία ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ματθαιοῦπου-
λον κατὰ τὸν Βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον, τὸν Ὀκτώβριον
1912, ἀφοῦ ἔδωκε νικηφόρον μάχην πρὸς τοὺς Τούρκους εἰς
Λαζαράδες, κατήρχετο πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα, ἵνα ζεύξῃ τοῦ-
τον καὶ βαδίσῃ πρὸς τὴν Κοζάνην διὰ ν' ἀνακόψῃ τοῦ ἐχ-
θροῦ τὴν ὑποχώρησιν ἢ παρεμποδίσῃ ἐπίθεσιν ἐχθρικῶν ἐκ
Σόροβιτς κατερχομένων δυνάμεων].

○ λίγον μετὰ τὸ μεσημέρι διετάχθησαν τὰ σώματα νὰ προ-
χωρήσουν πρὸς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ, ἀφοῦ
εἶχεν, ἐννοεῖται, προηγηθῇ τὸ μηχανικὸν τῆς Μεραρχίας καὶ ἀπε-

πειρᾶτο τὴν ζεύξιν. Ἡ γέφυρα ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἀκριβῶς εἰς
κάποιον πόρον εὐρισκόμενον ἐκεῖθεν τοῦ χωρίου Λαζαράδες.

Πρὸ τοῦ πόρου ὑπάρχει μία γραφικωτάτη κοιλάς μὲ δάσος
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀπὸ ὑπερύψηλα δένδρα, τοὺς κορμούς τῶν ὁποίων, ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ, ἐθέρριζαν οἱ πελέκεις τῶν γεφυροποιῶν καὶ τὰ κτυπήματα τῶν ἀντηχοῦσαν ρυθμικὰ καὶ μονότονα.

Οἱ ὀλίγοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλῖται, οἱ ὅποιοι εὗρισκοντο εἰς τὴν ὄχθην, ἦσαν ἐκτάκτως συγκεκνημένοι. Πρὸ δύο λεπτῶν εἶχε πνιγῇ ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν μαζὶ μὲ τρεῖς ἱππεῖς ὁ ἀνθυπίλαρχος Κορδῆς, ἓνας πρόθυμος καὶ θαρραλέος ἀξιωματικός, χωρὶς νὰ ἠμπορέσουν νὰ τοῦ δώσουν τὴν παραμικροτέραν βοήθειαν. Ὁ Κορδῆς τὴν προηγουμένην νύκτα ἐπιχειρῶν τολμηρὰν ἀναγνώρισιν εἶχε διαβῇ ἔφιππος τὸν πόρον ἐκεῖ ἀκριβῶς, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ κάμουν τὴν γέφυραν. Ἦθελε νὰ ἐπαναλάβῃ λοιπὸν τὴν ἀναγνώρισιν καὶ τὴν ἐπομένην. Δὲν εἶχεν ἀντιληφθῇ τὸ γεγονός, ὅτι ἀπὸ τὴν ραγδαίαν βροχὴν ἑνὸς ὀλοκλήρου ἡμερονυχτίου εἶχε πλημμυρίσει ὁ ποταμός, εἶχε φουσκώσει καὶ ὁ πόρος δὲν ἦτο πλέον βατός.

Πραγματικῶς ἡ περίφημος Βίστριτσα, τὴν ὁποίαν εἶχαμεν ἐμπρὸς μας, ἦτο πολὺ ὠργισμένη. Τὰ νερά της, δικαιολογοῦντα τελείως τ' ὄνομα Καρὰ σου, μαῦρα νερά, τὸ ὅποιον τῆς ἔδωσαν οἱ Τοῦρκοι, ἐκόχλαζαν καὶ ἐβούϊζαν μέσα εἰς τὴν πλατεῖαν τεναγώδη κοίτην, ὥσάν μυριάδες τεράστια φίδια, ποὺ φεύγουν ἀκράτητα, κυνηγημένα δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποῖον μυθολογικὸν ἥρωα. Ματαίως οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ συνάδελφοί του συνέστησαν ἐπανειλημμένως εἰς τὸν Κορδὴν νὰ προσέξῃ. Ἐσπερῶνυσε τὸ ἄλογόν του καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν ποταμόν. Ἐκεῖ εἰς τὸν πόρον, ὅπου ἡ κοίτη γίνεται ὀλιγώτερον βαθεῖα καὶ εἶναι στρωμένη μὲ χαλίκια μεγάλα καὶ βράχους, τὰ φίδια ὑψώνονται, συστρέφονται. Γίνεται δίνη. Μόλις ὁ ἀνθυπίλαρχος ἐπλησίασεν ἐκεῖ, αὐτὰ τὰ φίδια τὸν ἔξωσαν, τὸν περιεκύκλωσαν, τὸν ἤρπασαν ἀπὸ τὴν σέλαν τοῦ ἀλόγου του καὶ τὸν ἐρρούφησαν. Ἀπὸ τὴν ὄχθην δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἰδοῦν παρὰ μόνον τὰ χέρια του, ποὺ ἐπάλαισαν δι' ὀλίγα λεπτά.

Τὸ ἄλογον μὲ τὸν τράχηλον καμαρωτόν, τὰ ρουθούνια κατακόκκινα, τὴν χαίτην ἀνέμιστήν, προσπαθοῦσε νὰ δαμάσῃ τὴν ὁρμὴν τοῦ νεροῦ. Ἐβγαξε διὰ μίαν στιγμὴν τὰ ποδάρια του ἀπὸ τὸν ποταμόν, ἐχρεμέτιζε, ἐρρουθούνιζε καὶ προχωροῦσε μὲ αἰφνίδια κυλίματα ὥσάν τὸ δελφίνι, μέχρις οὔ ἐφθασεν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην. Οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται ἔμειναν δι'

δλίγα λεπτά σὰν ἀπολιθωμένοι. Δὲν ἤθελαν νὰ πιστεύσουν ὅτι ἐχάθη ἓνα παλικάρι ἔτσι γρήγορα εἰς μίαν στιγμήν !

ΔΗΜ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ

3. ΤΟ ΝΕΡΟΝ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ

Εφύγαμεν ἀπὸ τὴν Καισαριανὴν¹⁾ χωρὶς νὰ πῖωμεν ἀπὸ τὸ θρυλικὸν νερόν της. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπον νὰ γυρίσωμεν ὀπίσω.

Εἶναι δὲ τέσσαρες αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων της. Τὴν μίαν ἐξ αὐτῶν διεκδικεῖ ἡ θρησκεία μας, τὴν ἄλλην ἡ ἱστορία καὶ τὴν τρίτην ἡ Μυθολογία.

Ὀλίγον ἄμα ἀνηφορήσῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ κράσπεδα τοῦ Ὑμηττοῦ, θὰ εὔρῃ τὸ περίφημον ἀνὰ τοὺς αἰῶνας Ἀγίασμα—καὶ τὰ Ἀγιάσματα ἀσφαλῶς θὰ ἦσαν ἄλλοτε ἀρχαῖα ἱερά.—Αὐτὸ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν διετήρει τὴν παλαιὰν εὐμορφίαν του μαζὶ μὲ τὸ μυστήριον, ποὺ τὸ περιβάλλει ἀκόμη. Καὶ ἡ θολία τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων καὶ ἡ ὀπὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατήρχετο κανεὶς διὰ νὰ πῖῃ ὀλίγον ἀγίασμα, διετηροῦντο εἰς τὴν παλαιάν των μορφήν. Τώρα ἔχει μεταβληθῇ ἀπὸ τινων ἐτῶν εἰς ἀσπρισμένην ἐκκλησιούλαν τὸ δυστυχημένον.

Τὸ ἀγίασμα δὲν τὸ ἐσέβοντο μόνον οἱ Χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι. Ἀναφέρουν δὲ αἱ παραδόσεις καὶ μὲ τὸ ὄνομά των ἀκόμη Ὀθωμανίδας, ἐπισήμων τοῦ τόπου οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ἔταζον νὰ μεταβοῦν ἀνυπόδητοι ἕως τὸ Ἀγίασμα διὰ νὰ πῖουν τὸ νερόν, ποὺ θὰ τοὺς θεραπεύσῃ τὸν σωματικὸν ἢ ψυχικὸν πόνον.

Ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ Ἀγιάσματος τὴν ἐορτὴν τῆς Ἀναλήψεως καὶ τότε ἐτελεῖτο—ὅπως καὶ τελεῖται ἡ ἐπισημοτέρα πανήγυρις τῆς Μονῆς, ἔβγαινε κατὰ τοὺς παλαιούς χρόνους ἓνα κάτα-

¹⁾ Ἀρχαία βυζ. Μονὴ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ, διαλελυμένη ἤδη.

σπρον περιστεράκι. Ἀπὸ μίαν χρονιὰν ὅμως, ποὺ ἔφαγεν ἓνα ὁ γάτος, δὲν ξαναβγῆκε πλέον ἄλλο.

*
* *

Τὸ κυρίως νερὸν τῆς Μονῆς, τὸ ὁποῖον ἐξέρρεεν ἀπὸ μαρμαρίνην κεφαλὴν κριοῦ πρὶν παραδώσῃ αὐτὸ τὸ κράτος εἰς τὸ ἐμπόριον, εἶχε χαρακτηρίσει εἰς τοὺς Τούρκους καὶ ὅλην τὴν Μονὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζαν Κότζμπασι—Κριοῦ κεφαλὴ—. Τὸ νερὸν καὶ ἡ σκιὰ ἐνδιέφερε μόνον τοὺς εὐτυχεῖς αὐτοὺς ἀνθρώπους· πλησίον εἰς τὴν πηγὴν ἀνεπαύοντο. Ἀλλὰ καὶ πότε δὲν ἀνεπαύοντο !

Τὸ νερὸν αὐτὸ ἀφθονώτατον πρὸς χοῆσιν τῆς Μονῆς, καὶ ἕως πρότερον καὶ Σχολῆς, μὲ δεξαμενὰς καὶ ἐσωτερικὴν κρήνην δὲν ἐθεωρεῖτο ἱαματικόν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὑγιεινόν. Ἐπίσης ὡς κοινὸν νερὸν ἐθεωρεῖτο καὶ τὸ τῆς πηγῆς τῆς Πλαγιᾶς ὑψηλότερα τοῦ Ἀγιάσματος.

Τελευταῖον ἀφήσαμεν τὸ νερὸν τῆς Καλοπούλας—θαυματουργὸν διὰ τὴν εὐτεκνίαν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι συνδέεται ὄχι μόνον μὲ τὴν Ἀφροδίτην—ὑπῆρχε δὲ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Καισαριανὴν ἱερὸν αὐτῆς—ἀλλ' ὡς διῆχυρίζεται φιλαθῆναιος ἀρχαιολόγος, καὶ μὲ τὸν Ἡφαιστον αὐτὸν ἀκόμη.

*
* *

Καὶ ἡ φύσις τοῦ ἐδάφους καὶ ἡ γλύκα τῆς κόγχης αὐτῆς τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ ἡ γύρω τῆς Πηγῆς βλάβησις καὶ ἡ προτίμησις, τὴν ὁποίαν ἔδιδον ἀνὰ τοὺς αἰῶνας καὶ αὐτοὶ οἱ Καλόγηροι, ὥστε ἀφθονον, ὅπως ἦτο ἄλλοτε, νὰ τὸ φέρουν δι' εἰδικοῦ ὕδραγωγείου μέχρι τῆς εἰσόδου τῆς Μονῆς καὶ διότι τέλος εἶναι ἀπομεμονωμένον, ἐνῶ εἰς τὸ Μοναστήρι ὑπάρχει ὡς εἴπομεν, καὶ τὸ τῆς Κεφαλῆς τοῦ Κριοῦ καὶ τὸ τῆς Χριστιανικῆς ἱερότητος νερὸν τοῦ Ἀγιάσματος ὀλίγον παραπάνω, καὶ τὸ ποτιστικὸν πλησίον τοῦ τῆς Πλαγιᾶς, ἔπεισαν ἡμᾶς ὅτι τὴν πηγὴν αὐτὴν τῆς Καλοπούλας ἐξύμνησεν ὁ Ὀβίδιος εἰς τοὺς ὠραίους στίχους του, τοὺς ὁποίους παρέχομεν καὶ ἐν μεταφράσει ἡμῶν :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Οἱ λόφοι τοῦ ἀνθόσπαρτου Ὑμηττοῦ οἱ ροδισμένοι
κρύβουν μία ἱερὰ πηγὴ·
κι ὀλόγυρα ἡ γῆ
μὲ χλόη καταπράσινη εἶναι ἀπαλὰ στρωμένη.

Δένδρα μεγάλα καὶ πυκνά τ' ἄλσος δὲν σχηματίζουν·
κι ἂν μοναχὰ τῇ χλόῃ του σκεπάζουν κουμαριές,
τὸ δενδρολίβανο, ἡ μυρτιά κι οἱ δάφνες του σκορπίζουν
τὴν μυρωδιά των στὶς πλαγιές.

Δὲν λείπουν τὰ εὐκολόσπαρτα ρεῖκια καὶ τὸ σχινάρι
μὲ τὰ πυκνόφυλλα κλαριά,
οὔτε τῶν σπάρτων ὁ ἀνθὸς μὲ τὸ λεπτὸ κλωνάρι
καὶ ἡ κουκουναριά.

Καὶ τῶν Ζεφύρων ἡ ἐλαφρὰ πνοὴ ἀναταράζει
τόσων εἰδῶν φυλλώματα· κι αὖρα δροσοστάζει
καὶ τὴν ζωὴ τοῦς δίνει.
Καὶ ἡ χλόη τὴν κορφοῦλα της σαλεύει ὥς καὶ ἐκείνη!

*
* *

Καὶ τώρα φεύγοντες ὀριστικῶς πλεόν ἀπὸ τὴν Καισαριανὴν
ὀφείλομεν νὰ λοξοδρομήσωμεν καὶ νὰ ἀνηφορίσωμεν
ὀλίγον διὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸ παλαιὸν νεκροταφεῖον τῆς, τοὺς
Ταξιάρχας.

Ἡ παράδοσις θέλει ὅτι κάποτε ἐτέλεσαν ἐντὸς αὐτῶν οἱ
Βενετσιάνοι λειτουργίαν καὶ ὅτι τοὺς ἐγκατέλιπον οἱ Ὁρθόδο-
ξοι· κατόπιν δὲ ἔκτισαν τὴν παρ' αὐτοὺς—ἐρειπωμένους σήμε-
ρον—σωζομένην ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου.

Ὅποιος ἀπὸ τὸ ὕψωμα τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Καισαρια-
νῆς μέσα εἰς τὴν μυρωμένην ἐκείνην μοναξιὰν τὸ ἀπόβραδον
δὲν ἐκαμάρωσε τὴν κλιμακωτὴν πορείαν τῶν λόφων μέχρι τοῦ
κύματος τοῦ Σαρωνικοῦ, ἅς μὴ ὁμιλῇ περὶ Ἀθηναϊκῆς ὀπτασίας.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ΠΡΟΣ ΤΟ ΑΣΤΕΡΙ

Αφοῦ ἄδικα ζητήσης εἰς τὴν κρυφὴν πλαγιὰν τοῦ Ὑμηττοῦ ἀνεύρης κανέν ἀπομεινάριον ὠραιότητος ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης τὸν ἱερὸν χῶρον, —κάτι μουρμουρίζει τὸ παράπονον τοῦ θαυματουργοῦ της ἐκεῖ νεροῦ—ἐξακολούθησε τὸ μονοπάτι, ποὺ παίρνει τὸν ἀνήφορον.

Αὐτὸ δὲν ἀργεῖ μὲ ὀλίγον σχετικὸν λαχάνιασμα νὰ σὲ ἀνεβάσῃ εἰς τὴν μεγάλην Βίγλαν διὰ νὰ καμαρώσῃς ἀπὸ ἐκεῖ τὴν πόλιν.

Δὲν κατέστρεψεν ἐντελῶς ἡ πυρκαϊὰ τὸ μυρωμένον αὐτὸ μονοπάτι, ποὺ θὰ σὲ φέρῃ τώρα εἰς τὸ Ἀστέρι. Ἄμα ἔφθασε κοντὰ εἰς αὐτό, τὸ ἐλυπήθη καὶ ἐστάθη.

*
* *

Στάσου λοιπὸν καὶ σὺ ὀλίγον. Ρίψε τελευταῖον βλέμμα κάτω πρὸς τὴν Καισαριανήν, ποὺ δὲν ἔμεινε καμία γραμμὴ γλύκας ἀπὸ τὴν αἰωνίαν φύσιν καὶ ἀπὸ τὴν παλαιὰν τέχνην χωρὶς νὰ σοῦ τὴν ἐπιδείξῃ καὶ ἀποχαιρέτισε τὴν Καλοπούλαν.

Προχώρησε τώρα.

Ἀριστερά σου θὰ ἴδῃς τὴν Κούλαν. Εἶναι τετράγωνος πυργίσκος τῆς Τουρκοκρατίας, ἀρχικῶς φυλακεῖον τῶν στενῶν, καὶ σκηνοθετικὸν πρότυπον διὰ ληστρικὸν δρᾶμα. Εἶναι ὀλίγα χρόνια, ποὺ τὴν ἔκαναν σπιτάκι. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ παραστρατήσῃς χάριν της· ἐξακολούθησε τὸ μονοπάτι παραμερίζων μὲ τὰ χέρια σου τὰ πυκνὰ πεῦκα.

Μετ' ὀλίγον θὰ ἴδῃς ἐν λευκὸν οἰκοδόμημα, τὸ παμπάλαιον Μοναστήρι τοῦ Ἀστερίου, τὸ ὁποῖον ἡσβεστώθη κάποτε φιλοτίμως. Μέχρι τῆς ἐγκαταστάσεως τοῦ Βασιλείου μὲ ὅλας τὰς δηώσεις, ποὺ ὑπέστη κατὰ τὸν Ἀγῶνα, εἶχεν ἄρτιον τουλάχιστον τὸν ὠραῖόν του ναὸν μὲ τὰς παλαιὰς φαιάς του εἰκόνας. Τώρα ὅμως ὁ τροῦλος ἀπογυμνωθεὶς διδάσκει μόνον τὴν κεραμοκτιστικὴν τέχνην τοῦ ΙΑ' αἰῶνος.

Σῶζεται τουλάχιστον ἡ περίφημος Βυζαντινὴ ἀρχόντισσα, ἡ Παναγία τοῦ Ἑστιατορίου.

Εἶναι ἡ πρώτη φορά, ποὺ ἐπισκέπτομαι τὸ Ἀστέρι. Πλησιάζω μὲ πόθον, μὲ λαχτάραν.

Τὸ μυστηριῶδες ζῶον μὲ τὴν τραγικὴν φωνὴν καὶ μὲ τὸ κωμικὸν πρόσωπον μοῦ κόβει τὸν δρόμον. Φορεῖ ἐν τεράστιον κουδούνι. Τὸ κουνεῖ ἐπιδεικτικῶς καὶ μὲ ἀδιαφορίαν ἑξακολουθεῖ νὰ κορφολογᾷ τὴν βλάστησιν.

Θὰ προτιμοῦσε βεβαίως τοὺς βλαστοὺς τῶν κλημάτων· ἀλλὰ ποὺ νὰ τοὺς εὕρῃ ἐδῶ ἐπάνω. Γνωρίζεις, δυστυχημένε τράγε, τὸ ἐπίγραμμα, ποὺ σοῦ ἔκαμεν ἡ Ἄμπελος; Εἰς τοὺς δύο του σίχους περικλείεται ὅλη ἡ θλιβερά τῶν προγόνων σου τύχη. Ἡ αὐτὴ τύχη ὅπωςδὴποτε περιμένει καὶ σένα.

«Κ' ἦν μὲ φάγῃς ἐπὶ ρίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω, ὅσον ἐπισπεῖσαι σοι, τράγε, θυομένω». (¹)

Ὁ τράγος ἔμεινε ἀπαθής, θὰ ἐλησμόνησε τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων του, τὴν γλῶσσαν τῶν χρόνων κατὰ τοὺς ὁποίους καὶ Θεοὶ καὶ Δαίμονες ἐδανείζοντο τὰ σκέλη του καὶ τὰ σύμβολά του καὶ πρὸ παντὸς τὰς ιδιότητάς του.

Ὁ τράγος ἑξαγριώνεται τώρα. Σηκώνεται εἰς τὰ δύο ἔτοιμος νὰ κουτουλήσῃ. Τὸ ραβδί μου ὅμως τὸν πείθει νὰ μεταβάλλῃ καὶ πρόθεσιν καὶ θέσιν. Προχωρῶ καὶ εἰσέρχομαι εἰς τὸ Μοναστήρι, ἐνῶ αὐτὸς πιάνει τὸν ἀνήφορον καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν πηγὴν τοῦ καλοῦ νεροῦ.

Ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν ἔπιναν ἄλλοτε καὶ οἱ ἄνθρωποι—ἀπὸ κάποιο ξέσπασμα τοῦ παναρχαίου ὑδραγωγείου τῶν βράχων.— Τώρα τὸ νερὸν τὸ ἔφεραν εἰς τὴν παλαιάν του βρύσιν, μέσα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου. Καλὴ σκέψις. Ἀτυχῶς ὅμως εἶναι καιρὸς, ποὺ δὲν συγκινεῖ πλέον κανένα τῆς παλαιότητος ἡ εὐμορφιά· διὰ τοῦτο τὴν ὥραίαν αὐτὴν καὶ ποιητικὴν βρυσούλαν τὴν ἐκόσμησαν τώρα μὲ ἓνα ἀηδὴ σωλῆνα καὶ μὲ μίαν ἀντιπαθητικὴν κάνουλαν.

(¹) Κι ἔως τὴν ρίζαν νὰ μὲ φάγῃς, τράγε, ὅμως θὰ καρποφορήσω ὥστε νὰ κάμουν σπονδὰς, ὅταν θὰ σὲ θυσιάζουν.

Β'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΛ. ΜΩΡΑΪΤΙΔΗ

1. "ΑΡΑΤΕ ΠΥΛΑΣ,"

Ποτέ δὲν θὰ τὸ λησμονήσω! καὶ μόνον ἡ ἀνάμνησίς του μὲ γοητεύει καὶ τώρα ἀκόμη. Τί εὖμορφον Πάσχα. Νομίζω ὅτι ἔκτοτε δὲν εἶδα πλέον τοιοῦτο φαιδρὸν, τοιοῦτο μελωδικὸν κι εὐῶδες Πάσχα. Ὅλα ἐγελοῦσαν ὡς μικρὰ ἁθῶα παιδιά, ὅλα ἐμοσχοβολοῦσαν εἰς τὴν μικρὰν ἐκείνην νῆσον, ὅλα ἦσαν λαμπροφρεμένα· τὰ περισσότερα παιδιά εἶχαν φορέσει καινουργῇ τριζοκοποῦντα ὑποδήματα κι ἔκαμνον κρότον καὶ κρότον ἐπάνω εἰς τὰς πλάκας τῆς ἐκκλησίας. Τί εὖμορφον Πάσχα! Τὴν ψαλμωδίαν του, μοὶ φαίνεται, δὲν τὴν ἤκουσα πλέον. Ἴσως συνετέλεσε καὶ ἡ ἔκτακτος δροσερὰ ἄνοιξις τοῦ ἔτους ἐκείνου τοῦ ἀλησμονήτου. Τὰ ἀηδόνια εἶχαν ἔλθει τόσο ἐγγὺς εἰς τὴν κωμόπολιν, ὥστε μερικά ἀφόβως εἰσέδυσαν καὶ εἰς τὸ πυκνὸν τοῦ ναΐσκου κηπάριον καὶ συνώδευον καὶ ἐκείνα μὲ τὴν μαγευτικὴν μελωδίαν των τὸ γλυκύλαλον «Χριστὸς Ἀνέστη». Τὸ καὲν θυμίαμα, ὑπάρχουν στιγμαί, ποὺ νομίζω πὼς τὸ αἰσθάνομαι ἀκόμη κατὰ τινα μυστικὴν ὁλως ἀπάτην. Ἐλεγαν πὼς ἦτο θυμίαμα ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Ἀνναν, Σκήτην τοῦ Ἀθωνος, γνωστὴν δὲ διὰ τὴν ἀρετὴν τῶν ἐρημιτῶν αὐτῆς. Ἀλλ' ἴσως καὶ τὰ ἀάμπολλα τριαντάφυλλα τοῦ κηπαρίου τῆς ἐκκλησίας προσέφερον καὶ αὐτὰ ἐν ἀναλογίᾳ τὸ ἄρωμά των τὸ μεθυστικόν. Καὶ ἦσαν τόσα πολλὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο! Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ μπαρμπα Κώστας, ὁ Ὀλλανδέζος, ἔκοπτε καὶ ἐμοίραζε καθ' ἑκάστην εἰς τὰ παιδιά τῆς γειτονίας νὰ μὴ φωνάζουν εἰς τὰ τρελλὰ παιγνίδια των ἐν τῇ μικρᾷ τοῦ ναοῦ πλατείᾳ καὶ διακόπτουν τὸν ἐσπερινὸν τοῦ γέροντος παπα Οἰκονόμου. Ὁ λαμπρὸς στολισμὸς τῶν νυμφῶν τοῦ Πάσχα ἐκείνου παραμένει ἀκόμη ἀνεξίτηλος εἰς τὴν μνήμην μου μὲ τὰ ζωηρὰ χρώματά του καὶ τὴν χρυσαυγάζουσιν στιλβηδὸνά του, ὡς νὰ ἔξωγραφίσθῃ ἔκτοτε ἐν τῇ φαντασίᾳ μου μὲ ὅλην τὴν λάμψην.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ψιν καλλιτεχνικῆς εἰκόνας ἀγιογράφου. Ἐτυχε δὲ τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ τελεσθῶσι καὶ πολλοὶ γάμοι καὶ τὸ σημαντικώτερον ἔτυχε τὸ ἔτος ἐκεῖνο νὰ ἐργασθῇ τὸ ναυτικόν, ὅσον σπανίως συμβαίνει, καὶ εἶχε συναχθῇ εἰς τὴν μικρὰν νῆσον ἀρκετὸν χοῖμα καὶ τὸ ἀναθεματισμένον, ὅπου ὑπάρχει, παρακολουθεῖται μὲ χαρὰν καὶ μὲ λάμψιν. ὦ, τί Πάσχα ἐκεῖνο ! Συνεφώνει μαζί μου καὶ ὁ γέρον Οἰκονόμος καὶ μοῦ ἔλεγε μετὰ ταῦτα κι ἐκεῖνος : Τί Πάσχα ἐκεῖνο, παιδί μου ! Ἐχεις δίκαιον. Κι ἔλαμπαν ἀπὸ χαρὰν γεμάτοι οἱ ὀφθαλμοὶ του, ὡς λάμπει τὸ καθαρὸν ποτήριον ἀπέναντι τοῦ φωτός. Νὰ ἦτο τάχα ἡ ἡλικία ! στοχάζομαι νῦν. Νὰ ἦτο ἡ μάγος, ἡ ἄφροντις, ἡ γόησσα ἡλικία ἡ παιδική, ἥτις μοῦ ἐξωγράφισεν αὐτὴν τὴν ἄληστον, αὐτὴν τὴν ἀνεξάλειπτον εἰκόνα τοῦ μεγάλου ἐκείνου Πάσχα ;

*
* *

Γλυκοχαράζει πλέον. Ροδίζει εὐμορφα ἡ αὐγὴ προσπαθοῦσα νὰ διασπᾷ τῆς νυκτὸς τὴν μαύρην καλύπτραν, ἥτις ἀπλοῦται ἀκόμη εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μου, καὶ εἰς τὸν εὐμορφον λιμένα του, τοῦ ὁποίου τὰ νερὰ ἀκίνητα ἡσυχάζουν ἐν τῇ σιωπηλῇ τῆς νυκτὸς γαλήνῃ. Οὔτε ὁ φλοῖσβος ὁ μελωδικὸς ἀκούεται εἰς τὴν ἄμμον κάτω. Τὰ ἄστρα τρέμουν παιγνιώδη ἐν τῷ στερεώματι ὡς νὰ τὰ ἐξήγειραν τώρα δὲ τοῦ βαθέος ὕπνου αἱ πρῶται τῆς ἡοῦς ἀκτῖνες. Δύο ἡδύλαλοι ἀηδόνες κελαδοῦν περιπαθῶς τὸ ἐθρινὸν ἐν τῷ κηπαρίῳ, ἀφ' οὗ ἀναδίδεται εὐωδία μεθυστικῇ ἀρωμάτων. Ὁ ἀναστάσιμος ὕμνος ἐντὸς τοῦ ναοῦ ἀναμέλπεται τόσον περιπαθῶς καὶ τόσος γοητευτικῶς, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ παρατεταγμένοι ἔξω εἰς τὴν πλατεῖαν ναῦται, ἵνα πυροβολῶσιν, λησμονοῦν τὸ χαρμόσυνον ἔθιμον παρασυρόμενοι ἀπὸ τὸν ἡδὺν τῆς ψαλμωδίας ἀντίλαλον. Μέσα εἰς τοὺς χοροὺς εἶχαν καταλάβει τὰ στασίδια των ὅλοι οἱ προύχοντες ἔνθεν καὶ ἔνθεν, φοροῦντες τὰ καλά των, κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των, σεμνὴ ἐν τῇ ὅλῃ ἀπλότητι αὐτῆς παράταξις. Ὅπισθεν δὲ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ οἱ νησιῶται ὅλοι, ναυτικοὶ καὶ γεωργοί, ἀνάμικτοι. Καὶ πρὸς τούτοις τὰ παιδιά, καθὲν μὲ τὸ κόκκινον αὐγὸν εἰς χεῖρας, γεμάτα χαρὰν. Μετ' ὀλίγον ρεῦμα φωτὸς ἐξεχύθη ἐν τῇ πλατεῖᾳ λαβὼν παντοίας ἀνὰ τὰς σκολιάς ὁδοὺς διευθύνσεις. Ἐληξεν ἡ λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως καὶ

οἱ πιστοὶ νησιῶται κρατοῦντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τοῦ Πάσχα μετέβαινον ἐν ἀγαλλιάσει εἰς τοὺς οἴκους των νὰ φέρωσιν εἰς αὐτοὺς τὸ φῶς, τὴν χαρὰν, τὴν Ἀνάστασιν. Καὶ ἠκούοντο ζωηρῶς καὶ χαρμωδῶς διασταυρούμενα ὡς τρελλὰ πτηνὰ τοῦ λειμῶνος κυνηγούμενα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ.

—Χριστὸς Ἀνέστη !

Καὶ αἱ ἀπαντήσεις ἐπανελάμβανον τὴν γλυκεῖαν προσφώνησιν ἀντιφωνοῦσαι : —Ἀληθῶς Ἀνέστη ! συνοδευόμεναι ὑπὸ γενναίων πυροβολισμῶν τῶν ναυτικῶν ἰσχυρῶν ὅπλων, ὧν ὁ ἀντίλαλος βροντερὸς ἐφέρετο διὰ τοῦ ἠρεμοῦντος αἰγιαλοῦ πρὸς τὰ κατασκότεινα βουνὰ τῆς μακρονήσου Εὐβοίας. Κατόπιν ὅλον ἐκεῖνο τὸ Ἀναστάσιμον φῶς, ὅλη ἐκεῖνη ἡ χαρὰ διεσπάρη μέσα εἰς τοὺς οἰκίσκους τῆς μικρᾶς πολίχνης, ἕκαστος τῶν ὁποίων μετεβλήθη εἰς ναὸν ἐορτάζοντα μὲ τὸ ἀχόρταγον Πασχάλιον ἄσμα ψαλλόμενον ὑπὸ τὸ περίτεχνον τσούγκρισμα τῶν αὐγῶν, τὸ ἀνέκφραστον χάσμα τῶν παιδίων, ἅτινα ἠγρύπνησαν πρῶτην φορὰν διὰ τὴν ἡδίστην αὐτὴν ἀπόλαυσιν, τὴν στιλπνὴν χαρὰν ὡς τὸ στιλπνὸν κέλυφος τοῦ Πασχαλινοῦ αὐγοῦ.

*
* *

Καὶ μόνον ἐνὸς οἰκίσκου τὴν σκοτίαν δὲν ἐφώτισε τοῦ Πάσχα ἡ λαμπάς. Οὔτε ἠκούσθη ἐν αὐτῷ τὸ ἡδύμολπον Χριστὸς Ἀνέστη, ἂν καὶ διαβάται τινὲς διερχόμενοι καὶ βλέποντες τὴν μαύρην ἐκεῖ σκοτίαν, ἐσταματοῦσαν ἀκροώμενοι ἤχόν τινα ἀμυδρὸν ὡς ἄσματος τινος ἀμόρφου, ὡς ἤχου τινὸς ἐκκλησιαστικοῦ δυσδιακρίτου, καὶ παρήρχοντο διερωτῶντες ἀλλήλους :

— Πῶς νὰ ναι τάχα ὁ μπαρμπα Κώστας ! Πῶς τὸν λυπηθήκαμε τὸν καημένο τὸν Ὀλλαντέζο· καλὸς ἐκκλησιαάρχης ! Ἔβαλε τὰ παιδιὰ σὲ τάξι.

— Χτυπιὰ πού τὴν ἔφαγε, παρετήρησεν ἕτερος· σὰ δὲν σκοτώθηκε !

Μέσα εἰς τὸν οἰκίσκον ἐκεῖνον, μίαν καλυβίτσαν μᾶλλον πρὸς τὰ πηγάδια, χωρὶς φῶς, χωρὶς ζωὴν καμίαν, ἦτο ἐξηπλωμένος ἐπὶ ψαθίου ἀπλοῦ ὁ μπαρμπα Κώστας φέραν δεμένας βαρέως τὰς σιαγόνas του καὶ αἰσθανόμενος ἰσχυρὸν πόνον, ὡς νὰ ἔπαθον οἱ ὀδόντες του. Τίποτε ἄλλο δὲν εἶχε. Καὶ ἐπεχείρησε πολλὰκις νὰ ἐξέλθῃ τὴν νύκτα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀνάστασιν. Πλὴν

πάλιν ἔμετανοοῦσε. Πῶς νὰ ἐξέλθῃ μὲ δεμέναις οὕτω τὰς σιαγόν-
 νας! Καὶ ἐπεχείρησε πολλάκις ἐν τῇ θλιβερᾷ ἐκείνῃ μονώσει του
 νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη», πλὴν δὲν ἠδύνατο νὰ προφέρῃ
 καθαρῶς τὰς συλλαβάς. Ἦκουε μακρόθεν, τοῦ ἐφαίνετο, τὴν
 χαρὰν, τὴν ψαλμωδίαν, ἠσθάνετο ἐκ τῶν ραγάδων φῶς, ὡς τῆς
 Ἀναστάσεως φῶς, καὶ τότε καταπνίγων τὸν πόνον προσεπάθει
 νὰ ψάλλῃ, πλὴν εἰς μάτην, ὅτε τέλος ἀνοίγει ἡ θύρα καὶ ἕξαλλος
 βλέπει ὁ μπαρμπα Κώστας τὸ ἅγιον φῶς, τὴν λαμπάδα τοῦ Πά-
 σχα. Ὁ γέρον Οἰκονόμος μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας,
 πρὶν μεταβῆ εἰς τὸν οἶκόν του, ἐνεθυμήθη τὸν μπαρμπα Κώ-
 σταν καὶ ἦλθε φέρων πρὸς αὐτὸν τοῦ Πάσχα τὸ φῶς. «Δεῦτε
 λάβετε φῶς» κραυγάζει μὲ χαρὰν ὁ γέρον ἱερεὺς ἅμα εἰσελθόν.
 Ὁ ἀσθενὴς δὲν ἤξευρε πῶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν χαρὰν του καὶ
 πῶς νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν συγκατάβασιν ταύτην τοῦ ἁγίου Οἰ-
 κονόμου. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἐξέφρασε ποιήσας τὸν σταυρὸν του βα-
 θέως ὑποκλιθεὶς. Χριστὸς Ἀνέστη! ἀνέκραξεν ὁ ἱερεὺς ὑψῶν
 τὴν λαμπάδα του πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ μπαρμπα Κώστα, οὕτι-
 νος τὸ φασκιωμένον πρόσωπον ἀνέλαμψεν ἀπὸ χαρὰν μαγικὴν.

— Ἀληθῶς ἀνέστη! Ἐτραύλισεν ὁ μπαρμπα Κώστας.

— Πῶς εἶσαι;

— Καά. Δόκθα θοι ὁ Θεός!

— Πονεῖς;

— Δόκθα θοι ὁ Θεός! Ἐπανέλαβεν ὁ ἀσθενής.

Ὁ γέρον Οἰκονόμος ἔλυσεν τὸν ἐπίδεσμον καὶ παρετήρησεν
 ὅτι ἔλειπον ὅλοι οἱ πρόσθιοι ὀδόντες τοῦ μπαρμπα Κώστα καὶ
 ἐκ τῶν δύο σιαγόνων. Καὶ καταπνίγων θλιψὶν τινα ἐνδόμυχον:

— Δὲν ἔχεις τίποτε, εἶπε. Μόνον ποὺ θὰ σ' ἔχουμε πλέον
 χωρὶς δόντια.

— Δόκθα θοι ὁ Θεός!

— Πλὴν μὴν λυπῆσαι, τὴν θέσιν σου θὰ ἔχῃς πάντοτε εἰς
 τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου.

Ὁ γέρον Οἰκονόμος ἤναψε τὸ κανδήλίόν του, προανήγγει-
 λεν εἰς αὐτὸν ὅτι θὰ τοῦ στείλῃ ζωμὸν κι ἔστράφη ν' ἀπέλθῃ!

— Παπά! Παπά! ἐφώναξεν ὁ μπαρμπα Κώστας.

— Θέλεις τίποτε; ἐβόησεν ἰσχυρῶς ὁ ἱερεὺς, ὡς πρῶττον,
 ὅταν ἀπευθυνώμεθα πρὸς ἀσθενοῦντα ἢ πρὸς κωφόν.

— Παπά! τὴν λαμπάδα μου!

Καὶ ἔτεινε ὁ ἀσθενὴς μικρὰν λαμπάδα τοῦ Πάσχα, ἣν εἶχε φυλαγμένην παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του, παρακαλῶν τὸν ἱερέα ν' ἀνάψῃ αὐτήν, ὅστις καὶ τὸ ἔπραξε μετ' εὐχαριστήσεως.

Κι ἔλαμψε τότε ὁ οἰκίσκος περισσότερον ἀπὸ τὰ διπλὰ φῶτα. Ὁ μπαρμα Κώστας μάλιστα τότε φαιδρυνθεὶς σφόδρα ἀνεπήδησεν αἴφνης ζωηρὸς ζωηρὸς καί, ὥς ἦτο μὲ δεμέναις διὰ γερανίου μανδηλίου τὰς σιαγόνας, ἤρχισε νὰ ψάλλῃ τὸ «Χριστὸς Ἀνέστη» βροντῶν ἡρέμα αὐτὰς ἄνευ πλέον ὁδόντων καὶ ἀντὶ συλλαβῶν μελωδικῶν ἐκβάλλων ἀσθενεῖς τινὰς ἤχους ὡς ἔλαφρους μυκηθμοὺς βωβοῦ ἀνθρώπου διακρινομένων ἐν τούτοις καὶ τινων λέξεων ἐδῶ κι ἐκεῖ ἐκείνων, αἵτινες προφέρονται ὁποσodήποτε καὶ ὑπὸ τῶν νωδῶν ἀνθρώπων.

— Δὲν παταίεις ἐσύ, ἄγιε Οἰκονόμε, εἶπε τέλος ὁ μπαρμα Κώστας μὲ τὴν ἐλαττωματικὴν πλέον προφορὰν του.

— Πταίω δὲν πταίω, τώρα τὸ κακὸν ἔγινε, ἀπήντησε τεθλιμμένος ὁ ἱερεὺς. Πλὴν μὴ λυπῆσαι, τέκνον μου. Ὡς σὲ εἶπα, θὰ ἔχῃς πάντοτε τὴν θέσιν σου εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου.

* *

 μπαρμα Κώστας, ἕως 65 ἐτῶν γέρων, ἄγαμος ἐν τῷ παρελθόντι κι ἐν τῷ μέλλοντι πλέον εἶχε προσληφθῇ ἀπὸ 15 ἐτῶν ὡς ὑπηρέτης ἐν τῷ ναύσκῳ τῆς κωμοπόλεως, ὡς ἐκκλησιάρχης κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν πόλεων, ὡς κανδηλανάπτης κατὰ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἦξευρε καὶ ὀλίγα γραμματάκια. Ἦτο μέτριος τὸ ἀνάστημα. Κατ' ἀρχὰς εἶχεν ἐπιδοθῇ εἰς τὸ ναυτικὸν στάδιον ἀκολουθῶν τὸ γενικὸν ρεῦμα τῶν κατοίκων τῆς θαλασσινῆς πόλεως. Διὰ δὲ τῆς φιλοπονίας του κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ καὶ μικρὰν λέμβον ἀγοράσας αὐτὴν ἀντὶ εὐτελοῦς ποσοῦ, ἡμισύντριμμα ἀπὸ τινος ναυαγῆσαντος ὀλλανδικοῦ ἱστιοφόρου, εἰς τὴν διάσωσιν τῶν ναυαγίων τοῦ ὁποῖου εἰργάσθη ἀνακαλύψας ἐκεῖ εἰς τὸ Ξάνεμο, εἰς τὰς ὁπὰς καὶ ραγάδας τῆς τρικυμιώδους ἀκτῆς, καὶ ἐν κασκέτον ὀλλανδικὸν καὶ μίαν πίπαν' ἀντὶ δὲ τῶν ὀλίγων μισθῶν του ἔλαβε τὴν χαλασμένην ἐκείνην λέμβον, τὴν σκαμπαβίαν, ὡς τὴν ὠνόμαζεν. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο κατεσκευασμένος κατὰ τὴν παροιμίαν «πολυτεχνίτης καὶ ρημο-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σπίτης», μόνος του—ἤξευρε καὶ ὀλίγην μαραγκοσύνην—ἐπιδιώρθωσε τὴν λέμβον χαρίσας τὴν πίπαν εἰς τὸν δασοφύλακα, ὅστις τὸν ἄφησε νὰ κόψη κρυφὰ ἐκ τοῦ δάσους δύο πεῦκα καὶ ἐκράτησεν αὐτὸς μόνον τὸ κασκέτον, τὸ ὁποῖον ἐφόρει πάντοτε ἐπονομασθεὶς διὰ τοῦτο «Ὀλλαντέζος». Πλὴν δὲν ἦτο διόλου τυχηρὸς ὡς κυβερνήτης. Περισσότερον τυχηρὸς ἦτο, ὅταν δὲν εἶχε τίποτε. Πρέπει νὰ ἐναυάγησε πεντάκις μὲ τὴν σκαμπαβίαν του ἐκείνην, πότε εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς νήσου μεταφέρων τὸν Ἰούνιον θημωνίας σίτου ἀπὸ ἐνὸς ὄρου εἰς ἕτερον, πότε εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Εὐβοίας τὸν Αὐγουστον, ὅτε συνήθιζε νὰ μεταφέρει εἰς Λοκρίδα τοὺς Μελισσάδες τῆς νήσου.

—“Ὅλο μὲς τὸ καλοκαίρι πέφτεις ἔξω, καημένε Ὀλλαντέζο, τῷ παρετήρουν οἱ κάτοικοι, φιλοσκόμμονες πάντοτε.

—“Ελα ντέ; ἀπὴντα ὁ θαλασσοπνιγμένος ναύτης, ὅστις μετὰ τὸ ναυάγιον ἀνῆρχετο τὸν ἀνήφορον τῆς ἀγορᾶς, ὑψηλὰ κρατῶν τὴν κεφαλὴν, ὥς νὰ ὑπερηφανεύετο, διότι κατῴρθωνε νὰ ναυαγῇ καὶ νὰ διασώζεται.

Τέλος νύκτα τινὰ τοῦ χειμῶνος μεταφέρων ξύλα ἀπὸ τῆς Κεχεῶς καὶ συναντήσας τρικυμίαν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του μόλις ἔσωσε τὴν ζωὴν του καὶ τὸ κασκέτον του τὸ ὀλλανδικόν, ριφθεὶς ἔξω εἰς τοὺς βράχους τοῦ Μικροῦ Ἀσελήνου, ἀποτόμου καὶ ἀλιμένου ἀκτῆς, ὅπου ἡ σκαμπαβία διελύθη εἰς τὰ ἔξω συντετέθη. Καὶ τὰ μὲν καρφία ἐβυθίσθησαν εἰς τὸν βαθὺν πυθμένα, αἱ δὲ σανίδες διεσπάρησαν εἰς τὸ πέλαγος μεταβληθεῖσαι εἰς γυαλόξυλα.

Καὶ τότε πλέον ἀνέβη τὸν ἀνήφορον τῆς ἀγορᾶς χωρὶς νὰ ἔχη ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν ὁ ἀφελὴς ναυαγός. Εἶχε σύρει τὸ κασκέτον του μέχρι τῶν ὠτων καὶ ἀνέβαινε χωρὶς νὰ βλέπῃ σχεδὸν προσκρούων εἰς τὰ λιθάρια καὶ τὰ καλδερίμια. Τοῦ ἤλθεν ὥς ἐντροπὴ καὶ ἔκτοτε δὲν ἐπάτησεν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ’ ἀφιερῶθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκτῆσας τὴν ἀγάπην τῶν ἐφημερίων, τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἐνοριτῶν. Ἰδίως ὁμως τὸν ἠγάπησαν τὰ μικρὰ παιδιά, διότι τόσον καλὰ καὶ μὲ τόσην τάξιν ἐμοίραζε πρὸς αὐτὰ τὰ κόλλυβα ὁ «Ὀλλαντέζος», ὥστε ἔπαιρναν ὅλα μὲ ἡσυχίαν. Καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐσέβοντο τηροῦντα σιωπὴν ἀπόλυτον ἐν τῷ ναῷ. Καὶ τὸν ἔβλεπες ἐκεῖ τὸν μπαρμπα Κώσταν μὲ τὸ ὀλλανδικόν κασκέτον του ἐν μέσῳ

τῶν παιδίων ὥς ἀπόμαχον πλοίαρχον διατάσσοντα ἐν τάξει τὰ πάντα. Καὶ μήπως δὲν ἦτο ἀπόμαχος πλοίαρχος; Καὶ μήπως δὲν ἔπιδε τὴν θάλασσαν μὲ τὴν κουτάλαν, ὥς λέγουν; Τί τάχα νὰ ταξιθεύῃ τις εἰς τοὺς φοβεροὺς ὠκεανοὺς ἢ τὰ κοιμώμενα παράλια τοῦ Μαλιακοῦ; Τί τάχα νὰ ναυαγήσῃ τις εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον ἢ εἰς τὴν εἰρηνικὴν ἀκτὴν τοῦ Παγασητικοῦ; Τὸ ναυάγιον εἶναι πάντοτε ναυάγιον καὶ ὁ ἄνθρωπος πνίγεται ὁμοίως εἴτε εἰς τὸ πέλαγος εἴτε εἰς τὸν λιμένα. Καὶ εἰς «μία φούχτα νερὸ» ἀκόμη. Ὁ μπαρμπα Κώστας κατέστη εἰδικὸς ὅμως εἰς μίαν ὑπηρεσίαν σπουδαίαν τῆς Ἐκκλησίας, διὰ τὸ ὅποιον ἠγαπᾶτο ἀπὸ ὁλόκληρον τὴν πολίχνην. Ὑπεκρίνετο περίφημα τὸν Ἄδην τὸ μέγα Σάββατον κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἐπιταφίου.

Εἶναι συνήθεια ἀρχαιοτάτη εἰς τὴν νῆσον, ἀφοῦ ὁ Ἐπιτάφιος ἐν λιτανεῖᾳ περιέλθῃ ἐν ὥραίᾳ πανοράματι τὴν ἐνορίαν ὅλην, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν νὰ κλείωνται αἱ πύλαι τοῦ ναοῦ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπεται ἢ εἰς αὐτὸν εἴσοδος τοῦ Ἐπιταφίου. Παρίσταται κατὰ τρόπον παράδοξον ἢ σκηνὴ τῆς εἰς Ἄδου καταβάσεως τοῦ Σωτῆρος, ὥς φέρεται τοῦτο ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ παραδόσει. Τότε ὁ πρῶτος τῶν ἐφημερίων προσεγγίζων εἰς τὰς πύλας κελεύει ἐπιτακτικῶς κρούων αὐτὰς καὶ κρᾶζων:

— «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;»

Ὁ δὲ ἔσωθεν τῶν κεκλεισμένων θυρῶν παρὰ τὰ κλειῖθρα ὑποκρινόμενος τὸν Ἄδην ἐρωτᾷ αὐθαδῶς: «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;»

Ἡ ἐπιτακτικὴ κέλευσις καὶ ἡ αὐθάδης ἐρώτησις ἐπαναλαμβάνονται ἐκ τρίτου. Καὶ τότε τὴν τρίτην φορὰν ὁ ἱερεὺς ὠθῶν ἰσχυρῶς διὰ τοῦ ποδὸς καὶ τῶν χειρῶν τὰς πύλας ἀναφωνεῖ ἐν κυριαρχικῇ δυνάμει: — Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Καὶ ἀνοίγει βασιλικῶς καὶ αὐταρχικῶς τὰς πύλας καὶ οὕτως εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν ὁ Ἐπιτάφιος.

Εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν παράστασιν κατέστη εἰδικώτατος ὁ μπαρμπα Κώστας. Ὑπεκρίνετο τόσον ἐπιτυχῶς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντάρτου Ἄδου, τοῦ μὴ θέλοντος νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Δεσπότην καὶ κύριον ἀνώτερόν του, ὥστε τρόμος κατελάμβανε τὸ πλῆθος, ὅτε ἤκουε τὰς τρομερὰς ἐκείνας ἐρωτήσεις του: Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης;

Ἐτόνιζε τὰς λέξεις κατὰ ἴδιόν τινα τρόπον πολὺ τρομακτικόν. Ἐκίνει τὴν κεφαλὴν του ἔσωθεν, ἠγρίεψε τοὺς ὀφθαλμούς του, αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς του ἀνεσούσουρῶνοντο καθὼς τὸν περιέγραφον, ὅσοι ἔμενον ἔνδον νὰ τὸν θαυμάσουν κατὰ τὴν θαυμασίαν ὑπόκρισιν, ὅλον τὸ σῶμά του ἔτρεμε καὶ ἐν γένει ἐπαθαίνετο, ὥς νὰ ἦτο αὐτὸς ὁ Ἄδης ἀληθῶς μὲ τὴν σατανικὴν ἐπὶ τοῦ κόσμου δύναμιν προαισθανόμενος προσεγγίζον τὸ τέλος του.

*
* *

Καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ μέγα Σάββατον τὴν αὐγὴν ὁ μαρμα Κώστας ἦτο εἰς τὴν θέσιν του ὑπερήφανος διὰ τὸ πρόσωπον τὸ φοβερόν, ὅπου ἤθελε ὑποκριθῇ. Καθήμενος πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ κενοῦ, πλὴν καταφωτίστου, ναοῦ ἀνέμενε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἐπιταφίου, ἔχων ὕψος ἐπισήμου κυριάρχου. Δὲν ἦτο πλέον ὁ πτωχὸς κανδηλανάπτης μὲ τὴν κεφαλὴν του κάτω. Ἰστατο ἀσκεπὴς ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου κατωφλίου, ὥς εἰ ἔλεγεν :

— Ἐγὼ εἶμαι! Δὲν δέχομαι κανένα μέσα οὔτε τὸν Βασιλέα.

Ἰδού! ἀκούονται μακρόθεν ψαλμωδίαί γλυκύταται καὶ τρυφεραὶ ὥς κλαυθμοὶ καὶ θρήνοι : Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον!... ψάλλουσι τὸ πομπικὸν ᾄσμα : «τὸν ἥλιον κρύψαντα», τὸ ἐξόδιον μέλος, τὸ τρυφερόν ἐκεῖνο τροπάριον, τὸ ὁποῖον συγχινεῖ καὶ τὰ ἄψυχα : Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον!...

Ὁ Ἰωσήφ παρακαλεῖ τὸν Πιλάτον, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ θάψῃ «τὸν ξένον Ἰησοῦν καὶ ὠνειδισμένον...» Ψάλλουσιν οἱ μελίφθογγοι ψάλται ἀκολουθοῦντες τὴν λιτανείαν τοῦ Ἐπιταφίου καὶ ὑπηρεῖ ὁ λαὸς δι' ἐνὸς στόματος :

— Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον!... Ὡ πατρίς μου μικρά, πόσον μεγάλη εἶσαι ἐν τῇ θρησκείᾳ σου!

Ἡ μελωδία γλυκυτάτη ὅλον ἐν προσεγγίζει. Ὁπισθεν τῶν οἰκιῶν νεφέλαι φωτειναὶ ἀπὸ τῶν καιομένων λαμπάδων ἀναβαίνουνσι πρὸς τὸ στερέωμα. Ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων, τὰ ὁποῖα καίονται κατὰ τὴν δίοδον τοῦ Ἐπιταφίου ἀπὸ τὰς οἰκίας ὅλας φθάνει ἀπὸ μακρὰν ὥς ἄρωμα αὐτῆς τῆς νυκτὸς ἀνέκφραστον.

— Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον!... Πρέπει νὰ ἰδῇτε τὴν λιτανείαν τοῦ Ἐπιταφίου κατὰ τὴν αὐγὴν, ὅτε δὲν εἶναι οὔτε ἡμέρα οὔτε νύξ ἢ μᾶλλον μὲ ὀλίγην ἡμέραν καὶ πολλὴν νύκτα, μὲ ὀλίγον φῶς καὶ μὲ πολλὰ ἄστρα, καμίαν φορὰν μὲ σελήνην

λειψίφωτον, ὅτε τὸ θέαμα γίνεται ὑπερκατανυκτικόν, μὲ ὀλίγας ἀηδόνας καὶ πολλὰ πρωϊνῶν πουλιῶν χαιρετίσματα, μὲ ὀλίγον εὐωδιάζοντα ἄρωμα πρωϊνὸν ἄερα καὶ μὲ πολὺ θυμίαμα καὶ κάτω τὸ κύμα μελανόφαιον, ἔφ' οὗ ἀντανακλῶνται τῶν ἱερῶν λαμπάδων αἱ χρυσαῖ λάμπεις!

Ἰδού! Ἡ λιτανεῖα προσεγγίζει ἤδη εἰς τὸν ναόν. Προηγούνται τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ὁ μέγας ξύλινος ἅγιος Σταυρός. Εἶτα ὁ κληρὸς μὲ χρυσᾶ βυζαντινὰ ἄμφια, θαῦμα ὑφαντικῆς καὶ ποικιλικῆς ἑξαίσιον. Καὶ εἶτα τὸ ἱερὸν Κουβούκλιον. Τί εὖμορφον λεπτούργημα! Ὡς νὰ ἦτο ἐξωγραφισμένον.

Βαστάζεται ὑπὸ τεσσάρων ναυτῶν μετὰ σεβασμοῦ καὶ κατανύξεως καὶ περιστοιχίζεται παρ' ἄλλων ναυτῶν ἐτοιμῶν ἐκεῖ πλησίον ν' ἀρπάσωσιν εἶτα τὰς λαμπάδας του, φυλακτήρια ἐν ταῖς τριχυμαῖς. Καί, ἐνῶ βαδίζουν οἱ βαστάζοντες, σείεται ἑλαφρῶς τὸ Κουβούκλιον, σείεται καὶ τὸ κρεμάμενον ἔσωθεν χρυσοῦν ἐκ ψευδανθέων ποικιλοχρῶμων στέμμα καὶ τὰ λοιπὰ χρυσᾶ καὶ ἄνθινα στολίσματα καὶ ἀποτελεῖται οὕτω μία εὐάρεστος ἀλληλουχία λικνιζομένων χρυσῶν λάμπων, καθηδύνουσα τὴν ὄρασιν καὶ πρᾶττονουσα ὥς δρόσος ἐν καύσωνι τὴν καρδίαν, ἐνῶ ἡ ἑλαφρόπνοος πρωϊνὴ αὔρα κινοῦσα μαλακῶς τὸ φῶς τῶν λαμπάδων μετασηματίζει αὐτὸ ἐπιτηδείως εἰς ἓνα μονοκόμματον φωτεινὸν στέφανον γύρω γύρω τοῦ Κουβουκλίου καταυγάζοντα ἡδέως τὰ ὄμματα. Ὅπισθεν ἀκολουθεῖ ἐν μακροῇ γραμμῇ τὸ πλῆθος λαμπαδηφόρον ἀποτελοῦν ἐν εὐλαβείᾳ καὶ κατανύξει ἐν φωτεινὸν ὥραϊον ρεῦμα μ' ἑλαφρῶς παίζοντα τὰ κύματά του.

Ποσάκις δακρύων ἐξ ἀγνώστου χαρᾶς ἔμεινα κρυφὰ εἰς τὴν γωνίαν ἐκεῖ κάτω ἀκίνητος ὥς ὁ φιλόργυρος ὁ φοβούμενος μὴ κλέψωσι τὸν θησαυρόν του, ἔμεινα νὰ βλέπω κρυφὰ κρυφὰ τὴν τρυφερὰν αὐτὴν τοῦ Ἐπιταφίου πομπὴν κατερχομένην ἀπὸ τὸν ἀνήφορον, εἰσπνέων βαθέως ἐν ἄσθματι ὥς ἐντὸς κήπου ἀνθέων, ὥς νὰ ἤθελον νὰ ρουφήσω διὰ μιᾶς ὅλην ἐκείνην τὴν μαρμαρυγὴν, ὥς νὰ ἤθελον νὰ χορτάσω ὅλην ἐκείνην τὴν ἀχόρταγον μαγεῖαν.

*
* *

Ηδη ὁ μπαρμπα Κώστας ἔκλεισε τὰς πύλας τοῦ ναοῦ. Ἡ λιτανεῖα ἔστι πρὸ αὐτοῦ ἐν τῇ μικροῇ πλατείᾳ. Καὶ ὁ Ἐπιτάφιος ἔστι ὡσαύτως, πλὴν κρατεῖται ὑψηλὰ πολὺ ἀπὸ τοῦ ἐδά-

φους ἐπιτηδείως μὴ γίνῃ προπετῆς διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων ἀκαίρως. Ὅπισω δὲ εἰς δύο γραμμὰς ἔνθεν καὶ ἔνθεν μὲ τὰς λαμπάδας ἀναμμένους ἴστανται ἐν σιγῇ οἱ ἄνδρες χωριστὰ καὶ χωριστὰ αἱ γυναῖκες. Τὸ ἕσμα ἔπαυσεν. Ὁ γέρων Οἰκονόμος τότε ἀργὰ ἀργὰ, πλὴν μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς—τοὺς εἶχε ζωηρεύσει ὅλους τόσα χρόνια ὃ ζωηρὸς τρόπος τοῦ μπαρπα Κώστα—κελεύει :

—Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης!

Καὶ πάραυτα ἀκούεται ἔσωθεν φωνὴ τραχεῖα καὶ ἡχηρά, ὥς ὅταν φωνάζουν διὰ τῆς κογχύλης οἱ ἄλιεῖς, φωνὴ ὑπέροφρος, αὐθάδης φωνή :

—Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τόσον δὲ ζωηρά, ὥστε ποτὲ δὲν τὸ ἐνθυμοῦνται οἱ ἄνθρωποι. Τινὲς μάλιστα ἐπιθύρυσαν δειλά: —Ἐχει ὄρεξι ἐφέτος ὁ Ὀλλανδέζος.

Τότε τινὲς, ἰδίως ἐκ τῶν ναυτῶν, ἐκπλαγέντες ἀπὸ τὴν προπετῇ πρόκλησιν, ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν τὰς χονδρὰς ἐξ ἐλαίας ράβδους τῶν νομίσαντες ὅτι θὰ ἀρχίσῃ ἀληθὴς πάλη πρὸς ἐκβίασιν τῆς εἰσόδου, Καὶ ὁ ἱερεὺς τὴν τρίτην φορὰν ἐμπνευσθεὶς καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ ἁγαθοῦ κανδηλανάπτου ἐκραύγασεν ἐπιτακτικώτερον τὸ «Ἄρατε», ὥς νὰ ἤθελε νὰ κατανικήσῃ καὶ τὴν τελευταίαν ἀντίστασιν τοῦ ζωηροῦ Ἀδάρχου καὶ συγχρόνως ὥθησε μετὰ δυνάμεως ἀσυνήθους τὰς πύλας διὰ χειρῶν καὶ ποδῶν ἐπιδοκιμάζοντος τοῦ πλήθους. Καὶ πάραυτα ἀνέωχθησαν πέρα πέρα μετὰ πατάγου φοβεροῦ αἱ πύλαι, τοῦ κρότου μὴ ἀκουσθέντος ἄλλοτε. Καὶ ἔλαμψαν ἰδοὺ οἱ ἀναμμένοι τοῦ ναοῦ πολυέλαιοι. Ὁ δὲ ἱερεὺς ψάλλων τὸ «Ὁ Μονογενὴς Υἱὸς» ἠτοιμάζετο νὰ εἰσέλθῃ, ὅτε ἐξαίφνης καὶ συγχρόνως κραυγαὶ ἠκούσθησαν, κραυγαὶ ὥς ἀπὸ δυστυχήματος ἀνελπίστου.

Ὁ μπαρμπα Κώστας ἀφιερωθεὶς ἐν τῇ προσφιλεῖ του ἀπομιμήσει ἐλησμόνησε μετὰ τὴν τρίτην ἐρώτησιν νὰ παραμερίσῃ εἰς τὰ πλάγια καὶ τὰ φύλλα τῆς βαρείας πύλης βιαίως ἀνοιγέντα τὸν ἐκτύπησαν εἰς τὰς σιαγόνας, διότι ὑπεκρίνετο ἐγγὺς τῆς ὀπῆς τῆς κλειδὸς καὶ τὸν ἔρριψαν κάτω εἰς τὰς πλάκας βροντήσαντα ὥς κορμὸν δρυὸς καταπεσούσης ὑπὸ καταιγίδος. Εὐτυχῶς τὸ πάθημα δὲν ἦτο σοβαρώτερον. Ὁ μπαρμπα Κώστας ἦτο «γερὸ κόκκαλο», πέντε φορὰς θαλασσοπνιγμένος. Ἡ ἱερὰ τελετὴ

ἐξηκολούθησεν ἐν τάξει καὶ ἔληξεν ὡσαύτως ἐν τάξει. Καὶ αὐτὴ ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων ἐγένετο ὑπὸ τῶν ναυτῶν ἐν τακτικῇ ἀταξίᾳ. Πλὴν τοὺς νησιώτας κατελύπησε τὸ ἀπρόοπτον πάθημα τοῦ μπαρμπα Κώστα, ὅστις, ἀφοῦ ἔτυχε ἐκεῖ τῶν πρώτων περιποιήσεων καὶ κατόπιν ἐν τῷ οἰκίσκῳ του ὑπομείνας ἀφορήτους τῷ ὄντι πόνους καὶ τυχῶν συντονωτάτης ἱατρικῆς περιθάλψεως ἐκ μέρους τῶν ἐπιτρόπων, ὅμως ἔκειτο τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως πονῶν ἀκόμῃ, ὡς εἶδομεν, καὶ ἄνευ ὁδόντων πλέον. Ἐν τῇ καταπτώσει ἔχασε καὶ τὰς δύο σειρὰς τῶν ὁδόντων του. Καὶ ἐλυπεῖτο πλέον ὁ πτωχὸς καὶ ἐπόνει ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ὁδόντων, ὅσον διότι δὲν θὰ ὑπεκρίνετο πλέον τὸν Ἀδὴν, διότι ἡ ἔλλειψις τῶν ὁδόντων θὰ ἠλάττωνε κωμικῶς τὰς πρώτης δυνάμεως τραγικὰς ἐρωτήσεις του.

— Κι ἐδῶ ἐναυάγηθα! ἔλεγε νωδῶς μετὰ ταῦτα παραπονούμενος διὰ τὴν τύχην του ὁ ἀγαθὸς μπαρμπα Κώστας, ὁ Ὁλλανδέζος, ἀπλοῦς κανδηλανάπτης τοῦ ναοῦ φέρων καταφανῆ τὰ διπλᾶ σημεῖα τῶν διπλῶν ναυαγίων, τὸ ὀλλανδικόν του κασκέτον καὶ τὰς ἄνευ ὁδόντων σιαγόνας· ἀλλ' ἀντὶ τῆς καλύβης του πλέον ἐκατοικοῦσε εἰς ἓν πολὺ εὖμορφον κελίον, ὅπου τοῦ ἔκτισαν οἱ Ἐπίτροποι ἐντὸς τοῦ κηπαρίου τοῦ ναοῦ καὶ ὅπου διήλθε τὰ γηρατεῖά του ἀγαπώμενος ἀπὸ ὅλους.

2. ΥΠΗΡΕΤΡΑ

ΑΛΕΞ. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Τὴν ἐσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους . . . ἡ δεκαπενταέτις κόρη τὸ Οὐρανιῶ ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν της ἐνωρίς, διότι ἦτο μόνη.

Ὁ πατὴρ της, ὁ αὐτῆς μπαρμπα Διόμας, ἀρχαῖος ἐμποροπλοίαρχος πτωχεύσας, ὅστις κατήντησε νὰ γίνῃ πορθημεὺς εἰς τὸ γῆράς του, εἶχεν ἐπιβῇ τῆς λέμβου του περὶ τὴν μεσημβρίαν, ὅπως πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον Τσουγκριὰν τρία μίλλια ἀπέχουσιν καὶ διαπορθημένῃ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πολίχνην ἐορτασίμους τινὰς προμηθείας. Ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἐπανήρχετο πρὸς ἐσπέραν ἀλλ' ἐνύκτωσε καὶ ἀκόμῃ δὲν ἐφάνη.

Ἡ νέα ἦτο ὀρφανὴ ἐκ μητρὸς. Ἡ μόνη πρὸς μητρὸς θεία της, ἣτις τῆς ἐκράτει ἄλλοτε συντροφίαν, διότι αἱ οἰκίαι των ἐχωρίζοντο δι' ἐνὸς τοίχου, ἐμάλλωσε καὶ αὕτῃ μαζὶ της διὰ δύο στρέμματα ἀγροῦ καὶ δὲν ὠμιλοῦντο πλέον. Ἡ νεᾶνις ἐκάθισε πλησίον τοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνάψει εἰς τὴν ἐστίαν, περιμένουσα τὸν πατέρα της καὶ ἐκράτει τὸ οὖς τεταμένον εἰς πάντα θόρυβον, εἰς τὰ φαιδρὰ ἄσματα τῶν παίδων τῆς ὁδοῦ, ἀνυπόμονος καὶ ἀνησυχοῦσα πότε ὁ πατὴρ της θὰ ἔλθῃ.

Αἱ ὥραι παρήρχοντο καὶ ὁ πτωχὸς γέρον δὲν ἐφαίνετο. Τὸ Οὐρανιὸν εἶχεν ἀπόφασιν νὰ μὴ κατακλιθῇ, ἀλλ' ἔμεινε οὕτως ἡμικλιντος πλησίον τῆς ἐστίας.

Παρήλθε τὸ μεσονύκτιον καὶ ἤρχισαν ν' ἀντηχῶσιν οἱ κώδωνες τῶν ναῶν καλοῦντες τοὺς χριστιανοὺς εἰς τὴν εὐφρόσυνον τῆς ἑορτῆς ἀκολουθίαν.

Ἡ καρδιά τῆς νέας ἐκόπη μέσα της. Πέρασαν καὶ τὰ μεσάνυχτα, εἶπε, κι ὁ πατέρας μου!

Συγχρόνως τότε ἤκουσε θόρυβον καὶ φωνὰς ἔξωθεν. Ἡ γειτονεὶα εἶχεν ξυπνήσει καὶ ὅλοι ἠτοιμάζοντο διὰ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ δύστηνος Οὐρανιὸν δὲν ἀντέσχεν, ἀλλ' ἔλαβε τὴν τόλμην νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸν σκεπαστὸν καὶ περιφρακτὸν ὑπὸ σανίδων ἐξώστην τῆς οἰκίας, ὅπου κρυπτομένη εἰς τὸ σκότος προέβαλε διὰ τῆς θυρίδος τὴν κεφαλὴν.

Μία γειτόνισσα λάλος καὶ φωνασκὸς εἶχεν ἐγερθῇ πρώτη καὶ ἀφύπνιζε διὰ τῶν κραυγῶν της τοὺς γείτονας ὅλους, ὅσων ὁ ὕπνος ἀνθίστατο εἰς τῶν κωδόνων τὸν κρότον προσπαθοῦσα νὰ ἐξυπνήσῃ τὸν ἄνδρα της καὶ τὰ παιδιὰ της. Ὁ σύζυγός της Νταραδῆμος, εἶχεν ἀνάγκην μοχλοῦ διὰ νὰ σταθῇ εἰς τοὺς πόδας του,

Ἡ θύρα τῆς οἰκίας των ἦτο ἀντικρὺ τοῦ μπαρμπα Διόμα. Τὸ Οὐρανιὸν ἔβλεπε καθαρῶς ἀπέναντί του τὴ γυναῖκα ἐκείνην κρατοῦσαν φανόν, καὶ φωτίζουσαν οἰκτιρμόνως τὰ σκότη τῆς ὁδοῦ διὰ τοὺς διαβάτας καὶ τοὺς γείτονας. Διότι τὸ σκότος ἦτο βαθὺ καὶ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἔπνεεν, ὅσος ἤρκει διὰ νὰ μεταφέρῃ ἐκ τῶν χιονοσκεπῶν βουνῶν τὸ ψῦχος καὶ τὸν παγετὸν εἰς τὰς φλέβας τῶν ἀνθρώπων.

Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν διῆλθεν ὁ Ἀργυράκης τῆς Γαρο-

φαλιᾶς, ὅστις εἶχε τὸ προνόμιον νὰ προσωνομηται ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς συζύγου του.

Ταυτοχρόνως εἶχεν ἐξέλθει καὶ ὁ Νταραδήμος, ὅστις ἔπιασεν ὁμιλίαν μὲ τὸν Ἀργυράκη τῆς Γαροφαλιᾶς.

Καὶ ὁ Νταραδήμος κατέβη εἰς τὴν ὁδὸν προηγουμένης τῆς συζύγου του κρατούσης πάντοτε τὸν φανόν.

— Δὲν ξέρουμε, νὰ ἦλθε τάχα ὁ γείτονας; εἶπε, τὴν στιγμήν ἐκείνην ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου ρίπτουσα ἐκφραστικὸν βλέμμα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ μπαρμπα Διόμα.

— Σωπᾶτε, εἶπε, φέρων τὸν δάκτυλόν του εἰς τὸ στόμα του ὁ Ἀργυράκης, εἶπαν πὼς βούλιαξε...

Τί; εἶπεν ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου.

Ὁ Ἀργυράκης ἠτοιμάζετο νὰ διηγηθῇ πῶς καὶ ποῦ τὰ ἤκουσεν, ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν γοερὰ καὶ σπαρακτικὴ κραυγὴ ἠκούσθη ἀπὸ τῆς σιγαλῆς οἰκίας, πρὸς ἣν ἐβλεπον οἱ τρεῖς ὁμιληταί.

Ἀπὸ τοῦ σκεπαστοῦ καὶ περιφράκτου ἐξώστου ἡ δυστυχὴς Οὐρανιώ εἶχεν ἀκούσει τὴν λέξιν τοῦ Ἀργυράκη καὶ ἀφῆκε τὴν κραυγὴν ἐκείνην.

Ἡ ἄστοργος θεία, ἥτις ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον δὲν εἶχε καλῆμερῆσει τὴν ἀνεψιάν της, ἤκουσε τὴν γοερὰν κραυγὴν καὶ λησμονήσασα τότε τὰ δύο στρέμματα τοῦ ἀγροῦ ἔτρεξε πρὸς βοήθειαν τῆς περιαλγοῦς κόρης.

*
* *

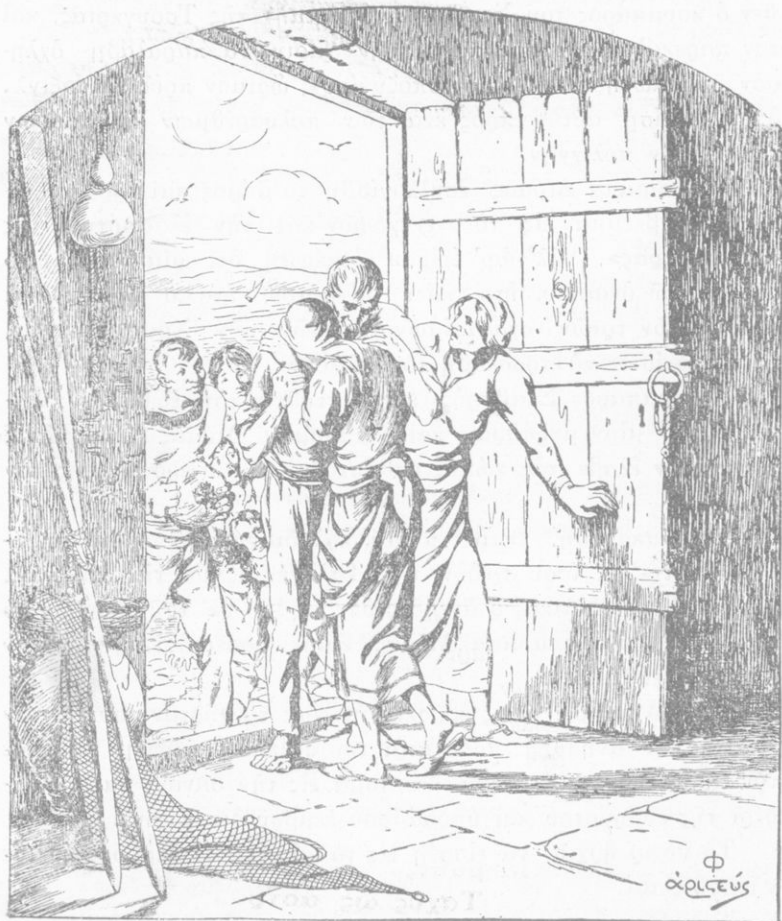
Περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ὁ αὐτυχὴς μπαρμπα Διόμας καταβάς εἰς τὸν αἰγιαλὸν ἔλυσε τὴν μικράν, ἐλαφροτάτην καὶ ὑπόσαθρον λέμβον καὶ λαβὼν τὰς κώπας ἤλυνε πρὸς τὴν μεσημβρινώτερον κειμένην νῆσον Τσουγκριάν.

Μόνῃ ἔμεινε ἡ Οὐρανιώ εἰς τὴν οἰκίαν καὶ μόνος ὁ μπαρμπα Διόμας ἐπέβαινε τῆς λέμβου του ναύτης ὁ αὐτὸς καὶ κυβερνήτης καὶ πρῶρεύς.

Ναυτίλος ἀπὸ τῆς δωδεκαετοῦς ἡλικίας του ὁ μπαρμπα Διόμας ἀπέκτησεν ἀμοιβαδὸν σκούνας, γολέτας καὶ βρίκια, ὥστερον ὑπεβιβάσθη εἰς βρατσέραν καὶ τέλος ἔμεινε κύριος τῆς μικρᾶς ταύτης λέμβου, δι' ἧς ἐξετέλει βραχείας ἀλιευτικὰς ἢ πορ-

θμευτικάς ἐκδρομάς. *Πηρέτρα ἢ ὑπηρέτρα* ἦτο τὸ ὄνομα τῆς λέμβου, ὅπερ αὐτὸς τῇ ἔδιδε.

Τὰ περισσεύματα τῶν κόπων του τὰ ἔφαγαν ἄλλοι πάλιν φίλοι ἀτυχήσαντες καὶ αὐτοὶ εἰς τὰς θαλασσίας ἐπιχειρήσεις των.

Ὁ μπαρμπα Διόμας ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του.

Εἰς τὸ γῆράς του δὲν τῷ ἔμεινε ἄλλο τι εἰμὴ σιδηρὰ υἡγεία, δι' ἧς ἠδύνατο ἀκόμῃ ν' ἀντέχη εἰς τοὺς θαλασσίους κόπους, χάριν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ἐργαζόμενος.

Καταπλεύσας εἰς τὴν τερπνὴν νῆσον Τσουγκριὰν ὁ μπαρμπα Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Διόμας ἐφόρτωσεν ἐπὶ τῆς «Υπηρέτρας» πέντε ἕξ ζεύγη ὀρνίθων, κοφίνους τινὰς ὤων καὶ τυροῦ, δύο ἢ τρεῖς ἰνδιάνους καὶ ἄλλα τινὰ πράγματα καὶ ἡτοιμάζετο νὰ λύσῃ τὰ ἀπόγεια τῆς λέμβου καὶ ν' ἀποπλεύσῃ, Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην προσῆλθεν ὁ κουμπάρος τοῦ Σταθαρός, ὁ ποιμὴν τῆς Τσουγκριᾶς, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμῃ τὴν χάριν νὰ παραλάβῃ ὀχληρὸν συμπλωτῆρα . . . «κυῖὸν ὑποζυγίου», ὥριμον πρὸς ἐπίσαξιν... ὅπως κομίσῃ αὐτὸν πρὸς ἓνα τῶν πολυαριθμῶν κουμπάρων τοῦ εἰς τὴν πολίχνην.

Ὁ μπαρμπα Διόμας ἐσυλλογίσθη τὸ βάρος καὶ ἔρριπεν ἀμήχανον βλέμμα εἰς τὸ στενόχωρον καὶ τὴν ἐλαφρότητα τῆς «Υπηρέτρας», ἀλλ' ἄφ' ἐτέρου ἐσκέφθη ὅτι μία δραχμὴ, ὁ ναῦλος τοῦ ὄναριου, ἦτο κάτι δι' αὐτόν, ἦτο ὁ καπνὸς καὶ ὁ οἶνος τῶν τριῶν σχολασίμων ἡμερῶν τῶν Χριστουγέννων, καὶ ἀπεφάσισε νὰ προσλάβῃ τὸν πῶλον.

Ὁ κουμπάρος Σταθαρός εὐχαριστηθεὶς τὸν ἐφίλευσεν ὀλίγα αὐγά, μίαν μυζήθραν, καὶ ὁ μπαρμπα Διόμας ἐπιβιβάσας τοῦ πῶλον ἔλαβε τὰς κώπας καὶ ἔστρεψε τὴν πρῶραν πρὸς τὸν λιμένα.

Ἀπεμακρύνθη, ἔκαμε πανιά, καὶ διανύσας ὑπὲρ τὸ ἐν μίλιον ἀπέιχε ἕξ ἴσου σχεδὸν τῆς Τσουγκριᾶς καὶ τῆς πολίχνης. Καίτοι βορειοδυτικὸς ὁ ἄνεμος ὑπεβοήθει ἐκ τοῦ πλαγίου τὸ ἱστίον, διότι ὁ μπαρμπα Διόμας ἔδιδε βορειοδυτικὴν εἰς τὴν λέμβον διεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ πῶλος, ὅστις ἔβοσκεν ἡσυχῶς τὸ χόρτον τοῦ καὶ δὲν ἐφαίνετο ν' ἀνησυχῇ πολὺ περὶ τοῦ διάπλου, αἴφνης ἐσήκωσε τὸν πόδα, ἔδωκεν ἄτακτον λάκτισμα εἰς τὴν σανίδα καὶ τὸ μαδέρι τῆς εὐθιράστου καὶ ὑποσάθρου λέμβου διερράγη...

Τὸ ὕδωρ ἤρχισε νὰ εἰσρέῃ εἰς τὸ κύτος. Ἡ λέμβος ἤρχισε νὰ βυθίζεται.

Ταχὺς ὥς ἀστραπὴ ὁ μπαρμπα Διόμας ἀπέβαλε τὸ βαρύτερον φόρμα, τὸ ὁποῖον εἶχε φορέσει μόνον ἐνὸςω ἐκάθητο εἰς τὸ πηδάλιον, ἔγριε πρὸς τὸ μέρος τοῦ πανίου ἀριστερά, ἐκρεμάσθη ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ σκάφους καὶ κατώρθωσε νὰ μπατάρῃ τὴν λέμβον.

Μέγας ἔγινε θρῆνος ὑπὸ τὴν ἀνατραπεῖσαν τρόπιδα. "Ορ-

νιθες Ἰνδιάνοι, κόφινοι, ὁ αἴτιος τῆς συμφορᾶς, ὁ πῶλος, ὅλα κατῆλθον εἰς τὸν πυθμένα.

Ὁ μπαρμπα Διόμας, ὅστις ἐκολύμβα ὡς ἔγγελυς, εἶχε καὶ στήριγμα τὴν ἀνατραπεῖσαν «Υπηρέτραν», τὴν ὁποίαν ἡμόδοισε τοῦ νὰ βυθισθῇ.

*
* *

ἐρὶ τὰς δύο ὥρας ἔμεινεν οὕτως ὁ μπαρμπα Διόμας ἐπίστομα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ σκάφους κρατούμενος διὰ τῶν χειρῶν ἀπὸ τῆς τρύπιδος, μὴ τολμῶν νὰ στηριχθῇ ὅλος ἐπὶ τῶν σανίδων, διότι ἡ λέμβος θὰ ἐβυθίζετο.

Τέλος περὶ τὴν ἀμφιλύκην, ἐνόσφ ὑπῆρχεν ἀκόμη ἀρκετὸν φῶς, ὅσον ἔρριπτεν ἡ ἀνταύγεια τῶν χιονοσκεπῶν πέριξ ὁρέων, ἐφάνη μακρόθεν ἐν ἰστίον.

Ὁ μπαρμπα Διόμας ἤρχισε νὰ φωνάζῃ μὲ ὅσην δύναμιν τῷ ἔμεινεν ἀκόμη.

Ὁ ἄνεμος ἦτο βοθητικὸς διὰ τὸ ἐρχόμενον πλοῖον, ὅπερ ἔπλεεν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς.

Ἦτο μέγα τρεχαντήριον φορτωμένον.

Αἱ φωναὶ τοῦ μπαρμπα Διόμα δὲν ἠκούοντο, ὁ ἄνεμος τὰς ὤθει μακρὰν πρὸς τὸν λίβα.

Ἀλλὰ τὸ τρεχαντήριον ἐπλησίασε καὶ ὁ μικρὸς ὄγκος τῆς ἀνατραπεύσης λέμβου διεκρίνετο ὡς φωλεὰ ἀλκυόνος ἐπὶ τῶν κυμάτων.

Καθόσον ὁμως ἐπλησίαζεν ἡδύναντο νὰ ἀκουσθῶσι καὶ αἱ φωναί. Διότι τὸ ἀνατραπὲν σκαφίδιον ὠθούμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων εἶχε μετατοπισθῇ πολλὰς δεκάδας ὀργυιῶν πρὸς τὰ νοτιοδυτικά· ὁ γέρον ναναγὸς συνέβαλε καὶ αὐτὸς εἰς τοῦτο διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν.

Τέλος τὸ τρεχαντήριον προσήγγισε καὶ ἀπέλυσε τὴν λέμβον. Ὁ μπαρμπα Διόμας ἤκουσε κώπας πλαταγούσας πλησίον του, ἀλλὰ τόσον μόνον ἤκουσεν. Εὐθὺς κατόπιν ἐλιποθύμησεν.

Οἱ δύο κωπηλάται ἀνέσυραν τὸν μπαρμπα Διόμαν παγωμένον καὶ ἡμιθανῆ καὶ τὸν ἀνεβίβασαν εἰς τὸ τρεχαντήριον.

Ἀφοῦ τοῦ ἥλλαξαν τὰ ἐνδύματα, δι' ἐμπνοῶν καὶ προστριψέων προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀνακαλέσωσιν εἰς τὴν ζωὴν.

Ὁ κυβερνήτης διέταξε νὰ στρέψωσι προῶραν πρὸς τὸν λιμένα, ὅπως τὸν ἀποδώσωσι νεκρὸν ἢ ζῶντα εἰς τοὺς οἰκείους του.

Τέλος ὁ πτωχὸς ναυαγὸς ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς.

Οἱ καλοὶ ναῦται ἠθέλυσαν νὰ τῷ προσφέρωσι ποὺντες καὶ ἄλλα θερμαντικὰ ποτά.

Ἄλλ' ἅμα ἀνοίξας τοὺς ὀφθαλμούς του ὁ μπαρμπα Διόμας διὰ τοῦ πρώτου βλέμματος εἶδε τὰ βαρέλια. Τὸ πλοῖον ἦτο φορτωμένον οἶνους.

— Ὅχι ποὺντες, ὄχι, εἶπε διὰ πεπνιγμένης φωνῆς· κρασὶ δώστέ μου! Οἱ ναῦται τῷ προσήνεγκον φιάλην πλήρη ἡδυγεύστου μαύρου οἶνου καὶ ὁ μπαρμπα Διόμας τὴν ἐρρόφησεν ἀπνευστί.

*
* *

Υπέφωσκεν ἤδη ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ θεία εἰς μάτην προσεπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν σφαδάζουσαν ὑπὸ ἄλγους Οὐρανιώ.

Ἄλλ' ἡ σύζυγος τοῦ Νταραδήμου ἐλθοῦσα τότε ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ μπαρμπα Διόμας ἐναυάγησε μέν, ἀλλ' ἐσώθη καὶ ὅτι ἔφθασεν ὑγιής.

Ὁ Ἀργυράκης καὶ ἄλλοι τινὲς ἀγρόται εἶχον ἴδει, φαίνεται, μακρόθεν τὴν ἀνατροπὴν τῆς λέμβου καὶ ἐντεῦθεν διεδόθη ὅτι ὁ γέρον ἐπνίγη. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐνύκτωσε δὲν εἶδον καὶ τὸ σωστικὸν καὶ οἶνοφόρον τρεχαντήριον.

Ὁ μπαρμπα Διόμας ἐλθὼν μετ' ὀλίγον καὶ ὁ ἴδιος ἐνηγκαλίσθη τὴν κόρην του. ὦ, πενιχρά, ἀλλ' ὑπερτάτη εὐτυχία τοῦ πτωχοῦ!

Τὸ Οὐρανιώ ἔχυνεν ἀκόμη δάκρυα, ἀλλὰ δάκρυα χαρᾶς.

Ὁ πατὴρ τῆς δὲν τῆς εἶχε φέρει οὔτε αὐγά, οὔτε μυζήθρας, οὔτε ὄρνιθας, ἀλλὰ τῆς ἔφερε τὸ σκληραγωγημένον καὶ θαλασσόδαρτον ἄτομόν του καὶ τὰς δύο στιβαράς καὶ χελωνοδέρους χειράς του, δι' ὧν ἠδύνατο ἀκόμη ἐπὶ τινὰ ἔτη νὰ ἐργάζεται δι' ἑαυτὸν καὶ δι' αὐτήν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α΄. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΗΣ ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑΣ

[Μεταξύ τῶν πολυαρίθμων θρήνων διὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἵτινες συνετάχθησαν εὐθὺς μετὰ τὴν καταστροφὴν διακρίνονται τὰ δημοτικά ᾠσματα, διότι μόνον ταῦτα ἐκφράζουν μὲ βαθεῖαν ἀπλότητα συναίσθημα ἐγκαρτερήσεως πρὸς τὰ μέγαλα ἔθνικα δεινὰ καὶ βεβαίαν τὴν ἐλπίδα τοῦ δουλωθέντος γένους περὶ ἐλευθερίας καὶ ἀνορθώσεως].

Σημαίνει ὁ Θεός, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια, σημαίνει κι ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι, μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι ἐξήντα δυὸ καμπάνες. Κάθε καμπάνα καὶ παπάς, κάθε παπάς καὶ διάκος. Ψάλλει ζερβὰ ὁ βασιλιάς, δεξιὰ ὁ πατριάρχης, κι ἀπ' τὴν πολλή τὴ ψαλμουδιὰ ἐσειόντανε οἱ κολόνες. Νὰ μποῦνε στὸ χερουβικὸ καὶ νὰ βγῇ ὁ βασιλέας, φωνὴ τοὺς ἤρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα : — Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι ἅς χαμηλώσουν τ' ἅγια, παπάδες, πάρτε τὰ γιερά, καὶ σεῖς κεριά, σβηστήτε, γιατί εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψῃ. Μὲν στεῖλτε λόγῳ στὴ Φραγκιά, νὰ ρθουνε τρία καράβια :

τό να νά πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο, τὴν ἅγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τὴν μαγαρίσουν.
Ἡ Δέσποινα ταραχτήκε κι ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες.
— «Σώπασε, κυρά Δέσποινα καὶ μὴ πολυδακρύζης,
πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά σας εἶναι».

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΗΣ ΠΑΡΓΑΣ

[Ἡ Πάργα, μία ὡραία πόλις τῆς Ἡπείρου, ἐπωλήθη ἀπὸ τοὺς Ἕγγλους, ποὺ τὴν κατεῖχον τελευταῖοι, εἰς τὸν τύραννον τῆς Ἡπείρου Ἀλὴ Πασάν τὸ 1817. Οἱ Πάργιοι ὅμως ἄνθρωποι φιλελεύθεροι, ὅταν τὸ 1819 ἔγινε ἡ παράδοσις τῆς πόλεως τῶν εἰς τοὺς Τούρκους, ἐξέθαψαν ἀπὸ τοὺς τάφους τὰ κόκκαλα τῶν συγγενῶν τῶν, τὰ ἔκαψαν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς, ἐπῆραν τὰς εἰκόνας τῶν ἐκκλησιῶν, ἔκαψαν τὰ σπίτια τῶν καὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ ἄλλα ἐλεύθερα μέρη].

Τρία πουλιὰ ἀπ' τὴν Πρέβεζα διαβήκανε στὴν Πάργα.
Τό να κοιτάει τὴν ξενιτειά, τ' ἄλλο τὸν Ἀῆ Γιαννάκη,
τὸ τρίτο τὸ κατάμαυρο μοιρολογάει καὶ λέει:
— Πάργα, Τουρκιὰ σὲ πλάκωσε, Τουρκιὰ σὲ τριγυρίζει.
Δὲν ἔρχεται γιὰ πόλεμο, μὲ προδοσιὰ σὲ παίρνει.
Βεζύρης δὲ σ' ἐνίκησε μὲ τὰ πολλὰ τ' ἀσκέρια.
Ἔφευγαν Τούρκοι σὰ λαγοὶ τὸ Παργινὸ τουφέκι,
κι οἱ Λιάπηδες δὲν ἤθελαν νὰ ρθοῦν νὰ πολεμήσουν.
Εἶχες λεβέντες σὰ θεριά, γυναῖκες ἀντρειωμένες,
πῶτρωγαν βόλια γιὰ ψωμί, μπαρούτη γιὰ προσφάγι.
Τ' ἄσπρα πουλῆσαν τὸ Χριστό, τ' ἄσπρα πουλοῦν καὶ σένα.
Πάρτε μαννάδες τὰ παιδιὰ, παπάδες τοὺς ἀγίους.
Ἄστε λεβέντες τ' ἄρματα, κι ἀφήστε τὸ τουφέκι,
σκάψτε πλατιά, σκάψτε βαθιά, ὅλα σας τὰ κιβούρια,
καὶ τ' ἀντρειωμένα κόκκαλα ξεθάψτε τοῦ γονιοῦ σας.
Τούρκους δὲν ἐπροσκύνησαν, Τούρκοι μὴν τὰ πατήσουν.

2. ΚΛΕΦΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΙΣΣΑΒΟΥ

[Ἡ μεγαλοπρεπὴς εἰκὼν τῆς ἔριδος τῶν βουνῶν εἷς τινα ἄσματα σκοπὸν ἔχει νὰ παραστήσῃ τὴν ὑπεροχὴν ἑνὸς βουνοῦ τόπου τινὸς ἀπὸ ἄλλο. Εἰς τὸ ἄσμα τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης μὲ πολλὴν πρωτοτυπίαν τὸ πλάσμα τῆς ἔριδος χρησιμεύει πρὸς ποιητικὴν ἐξύμνησιν τῆς κλεφτουριάς.

Ο Ὀλυμπος κι ὁ Κίσσαβος τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν,
τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ρίξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσσαβος ρίχνει τὴ βροχὴ κι ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέει τοῦ Κισσάβου :
—Μὴ μὲ μαλώνῃς, Κίσσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
ποὺ σέ πατάει ἡ Κονιαριά κι οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες.
Ἐγὼ εἰμ' ὁ γέρος Ὀλυμπος στὸν κόσμον ξακουσμένος,
ἔχω σαράντα δυὸ κορφές κι ἐξήντα δυὸ βρυσσοῦλες,
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδὶ καὶ κλέφτης.
Κι ὅταν τὸ παίρν' ἡ ἀνοιξὴ κι ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιὰ καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αἵτό, τὸν χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθετα καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει :
—Ἦλιε μ', δὲν κροῦς τ' ἀποταχύ, μὲν κροῦς τὸ μεσημέρι
νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου τὰ νυχποδάρά μου ;

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗ

[Τὶς ὁ Βασίλης τοῦ ἄσματος τούτου δὲν εἶναι ἐξηκριβωμένον. Ἀλλ' οἷοσδὴποτε καὶ ἂν ἦτο, τὸ τραγούδι τοῦ μᾶς παρέχει φυσικὴν καὶ ἀπέριττον διατύπωσιν τῶν συναισθημάτων, τὰ ὁποῖα παρῶρων ἐπὶ τουρκοκρατίας τοὺς γενναίους ἄνδρας νὰ προτιμῶσι τὸν ἐλεύθερον βίον τοῦ κλέφτη στὰ βουνὰ.]

Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νὰ γίνῃς νοικοκύρης,
γιὰ ν' ἀποχτήσῃς πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες,

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

χωριά κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νά δουλεύουν.
 — Μάννα μου, ἐγὼ δὲν κάθομαι νά γίνω νοικοκύρης,
 νά κάμω ἀμπελοχώραφα κοπέλια νά δουλεύουν,
 καὶ νά μαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
 Φέρε μου τ' ἀλαφρὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ ντουφέκι,
 νά πεταχτῶ σάν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
 νά πάρω δίπλα τὰ βουνά, νά περπατήσω λόγγους,
 νά βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατίακια καπετάνων,
 καὶ νά σουρίζω κλέφτικα, νά σμίξω τοὺς συντρόφους,
 ποὺ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.
 Πουρνὸ φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται.
 — Γεῖά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμνοὺς, λαγκάδια μὲ τίς
 [πάχνες !
 — Καλῶς το τ' ἄξιο τὸ παιδί καὶ τ' ἄξιο παλικάρι.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

3. ΣΤΗΣ ΤΡΙΧΑΣ ΤΟ ΓΕΦΥΡΙ

Τῆς νύχτας οἱ ἄρματωλοι καὶ τῆς αὐγῆς οἱ κλέφτες,
 ὄλονυχτῆς κουρσεύανε καὶ τίς αὐγῆς κοιμῶνται.
 Κοιμῶνται στὰ δασιὰ κλαριά καὶ στοὺς παχιοὺς τοὺς
 [ῥισκίους.

Εἶχαν ἄρνια καὶ ψήνανε, κριάρια σουβλισμένα,
 μά εἶχαν κι ἓνα γλυκὸ κρασί, ποὺ πίν' τὰ παλικάρια.
 Κι ἓνας τὸν ἄλλον ἔλεγαν κι ἓνας τὸν ἄλλο λέει
 — Καλὰ τρῶμε καὶ πίνουμε καὶ λιανοτραγουδαμε,
 δὲν κάνουμε κι ἓνα καλὸ, καλὸ γιὰ τὴν ψυχὴ μας ;
 ὁ κόσμος φκειάνουν ἐκκλησιές, φκειάνουν καὶ μοναστήρια·
 νά πᾶμε νά φυλάξουμε στῆς Τρίχας τὸ γεφύρι,
 ποὺ θὰ περάσῃ ὁ βόϊβοντας μὲ τοὺς ἄλυσωμένους·
 νά βγῇ τῆς χήρας τὸ παιδί, π' ἄλλο παιδί δὲν ἔχει,
 ἢ ' αὐτὴ τό χει μονάκριβο στὸν κόσμο ξακουσμένο.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

4. ΤΟΥ ΕΤΟΙΜΟΘΑΝΑΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ

Ἰὸ κλέφτης ἀποβλέπει μὲν μετ' ἀδιαφορίας πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλ' ἐξ ἴσου μετὰ πόνου ἀναλογίζεται ὅποσον βαρὺ θά εἶναι τὸ πλῆγμα εἰς τοὺς οἰκείους του καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν μητέρα του. Τὸ συναίσθημα δὲ τοῦτο ἐκφράζει τὸ ἐπόμενον ἄσμα. Οἱ σύντροφοι, οἵτινες θὰ κομίσουν τὸ θλιβερόν ἄγγελμα, πρέπει μετὰ πολλῆς προλυφάξεως νὰ τὸ ἀνακρινώσουν προπαρασκευάζοντες τοὺς οἰκείους εἰς τὸ ἄκουσμα, ὅπως μὴ δεινότερα φανῇ εἰς αὐτοὺς ἢ συμφορά, ἂν αἰφνιδίως τὴν μάθουν].

Παιδιά Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ρουμελιωτάκια, μὰ τὸ ψωμί, ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη, περάσετε ἀπ' τὸν τόπο μου κι ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου. Καὶ νὰ μὴν μπήτε στὸ χωριὸ μὲ νήλιο, μὲ φεγγάρι, ντουφέκια νὰ μὴ ρίξετε, ιραγούδια νὰ μὴν πῆτε, καὶ σὰς ἀκούση ἡ μάνα μου κι ἡ δόλια γῆ ἀδερφή μου. Κι ἂ ρθοῦν καὶ σὰς ρωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε, κι ἂ σὰς διπλωρωτήσουνε καὶ δεύτερη καὶ τρίτη, μὴν πῆτε πὼς σκοτώθηκα νὰ μὴν κακοκαρδίσουν· μὸν πῆτε πὼς παντρέφτηκα νεδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη, πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα, κι αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

5. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

Ἵως διηγεῖται τὸ ἀκριτικὸν ἔπος, ὁ Διγενὴς Ἀκρίτας αἰσθανόμενος προσεγγίζοντα τὸν θάνατον ἔκτισεν ὁ ἴδιος παρὰ τὸν Εὐφράτην πανώραιον τάφον καὶ κιβούρι τοῦ θανάτου ἐκ λευκοῦ μαρμάρου διὰ ν' ἀποτεθῇ τὸ σῶμά του. Καὶ οἱ συνεχίζοντες τὰς ἀκριτικάς παραδόσεις κλέφτες, θνήσκοντες μὲν ἐν τῇ μάχῃ παραγγέλλουν εἰς τοὺς συντρόφους των νὰ πάρουν τὸ κεφάλι τους διὰ νὰ μὴ πέσῃ εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐκτός δὲ τῆς μάχης φροντίζουν περὶ τῆς κατασκευῆς τάφου καταλλήλου διὰ νὰ διατηροῦν καὶ νεκροὶ τὰς

ἀναμνήσεις τοῦ πολεμικοῦ βίου καὶ μὴ διακόψουν
τὴν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τὴν περι-
βάλλουσιν αὐτοὺς φύσιν, διότι φαντάζονται τὸν θά-
νατον ὡς οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιώδη ἀνάκλασιν τῆς ζωῆς.]

Ο ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει.

Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε,
καὶ σὺ Λαμπράκη μ' ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νὰ σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα νὰ γίνης καπετάνιος.

Παιδιὰ μου μὴ μ' ἀφήσετε στὸν ἔρημο τὸν τόπο,
γιὰ πάρτε με καὶ σύρτε με ψηλὰ στὴν κρύα βρύση,
πού ναι τὰ δέντρα τὰ δασιά, τὰ πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιὰ καὶ στρώστε μου καὶ βάλτε με νὰ κάτσω,
καὶ φέρτε τὸν πνευματικὸ νὰ μὲ ξομολογήσῃ,
γιὰ νὰ τοῦ πῶ τὰ κρίματα, ὅσα χω καμωμένα,
δώδεκα χρόνια ἄρματωλός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
Καὶ βγάλτε τὰ χαντζάρια σας, φκειάστε μ' ὠριὸ κιβούρι,
νὰ ναι πλατὺ γιὰ τ' ἄρματα, μακρὺ γιὰ τὸ κοντάρι.
Καὶ στὴ δεξιὰ μου τὴ μεριὰ ν' ἀφήστε παραθύρι,
νὰ μπαίνη ὁ ἥλιος τὸ πρωὶ καὶ τὸ δροσιὸ τὸ βράδυ,
νὰ μπαινοβγαίνουν τὰ πουλιά, τῆς ἀνοιξῆς τ' ἀηδόνια,
καὶ νὰ περνοῦν οἱ γέμορφες νὰ μὲ καλημερᾶνε.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

6. ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

[Ὁ Ζαχαράκης, πρωτοπαλίκαραν τοῦ Κοντογιάννη,
καὶ ὕστερον ὀπλαρχηγὸς τῆς Ὑπάτης, ἀντίστη ἐπιτυ-
χῶς κατὰ τοῦ Γιουσούφ Ἀράπη, ὅστις τὸ 1806 διέτρε-
χε μετ' ἰσχυρᾶς δυνάμεως κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἀλῆ
Πασᾶ τὴν Αἰτωλίαν καὶ τὴν Φθιώτιδα πρὸς κατα-
πολέμῃσιν τῶν ἄρματωλῶν καὶ τῶν κλεφτῶν.
Πολλὰ δημοτικὰ ἔξοματα ἀφηγοῦνται νικηφόρους
συμπλοκάς τοῦ Ζαχαράκη πρὸς τὸν φοβερόν δερ-
βέναγα τοῦ Ἀλῆ, ὅστις διὰ τῆς ἀπηνόους κατα-
διώξεως τῶν ἀνθιστομένων καὶ διὰ τῶν βασάνων,
εἰς ἃς ὑπέβαλλεν αὐτούς, ἐνέσπειρε πανταχοῦ
τὸν τρόμον].

Θέλετε δέντρα ἀνθίσετε, θέλετε μαραθῆτε,
στὸν ἥσκιο σας δὲν κάθομαι, μήτε καὶ στὴ δροσιὰ σας·
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μόν καρτερῶ τὴν ἄνοιξη, τ' ὁμορφο καλοκαίρι,
 νὰ μπουμπουκιάσῃ τὸ κλαρί, ν' ἀνοίξῃ τὸ ροδάμι,
 νὰ βγῶ ψηλὰ στὸν Ἀλμυρό, ψηλὰ στὴν Παλιοβούνα,
 γιὰ νὰ σιουρίξω κλέφτικα, νὰ μάσω τὰ μπουλούκια.
 Μπουλούκια, ποῦθε βρίσκεστε, ὅλα νὰ μαζωχτῆτε,
 τί ἐβγήκε ὁ Σούφης τὸ σκυλί καὶ κυνηγáει τοὺς κλέφτες.
 Σέρνει τσεκούρια στ' ἄλογα, τσεκούρια στὰ μουλάρια,
 γιὰ νὰ τσακίξῃ γόνατα, γιὰ νὰ τσακίξῃ χέρια.

Κι ὅσοι κλέφτες τ' ἀκούσανε πᾶνε νὰ προσκυνήσουν.
 Ὁ Ζαχαράκης μοναχὰ δὲν πάει νὰ προσκυνήσῃ.
 Ράχη σὲ ράχη περπατεῖ, λημέρι σὲ λημέρι.
 —'Εγὼ ραγιάς δὲ γίνουμαι, Τούρκους νὰ προσκυνάω.
 Ἐλᾶτε, παλικάρια μου, ὅλοι νὰ συναχτῆτε,
 τί ἔχω νὰ κάμω πόλεμο μ' αὐτὸν τὸν Σούφ Ἀράπη,
 νὰ δείξουμε τὴ λεβεντιά καὶ τὴν παλικάριά μας,
 νὰ μὴν περνᾷ νὰ τυραγνᾷ ἀδύνατους ραγιάδες.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

7. ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

[Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1806 ἔφθασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον σουλτανικὸν φερμάνι διατάσσον τοὺς μουσουλμάνους καὶ τοὺς χριστιανοὺς νὰ καταδιώξουν συντόνως καὶ ἐξολοθρεύσουν τοὺς Κολοκοτρωναίους καὶ τοὺς λοιποὺς κλέφτες τῆς Χερσονήσου. Μαθὼν ταῦτα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης συνήθροισε τοὺς κλέφτες τῆς Πελοποννήσου, περὶ τοὺς 150 ἐν ὄλῳ, καὶ συνεβούλευσε νὰ καταφύγουν εἰς Ζάκυνθον καὶ νὰ καταταχθοῦν εἰς τὸν στρατὸν τῶν κατεχόντων τότε τὴν Ἐπτανήσον Ρώσων. Ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐδέχθησαν προτιμῶντες ν' ἀποθάνουν εἰς τὴν πατρίδα των].

Λάμπουν τὰ χιόνια στὰ βουνά κι ὁ ἥλιος στὰ λαγκάδια,
 λάμπουν καὶ τ' ἀλαφριά σπαθιά τῶν Κολοκοτρωναίων,
 πῶχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλά, τίς ἀσημένιες πάλες,
 τίς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά, τίς ἔξι τὰ τσαπράζια,
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ὁπού δὲν καταδέχονται τῇ γῆς νὰ τὴν πατήσουν.
 Καβάλα τρῶνε τὸ ψωμί, καβάλα πολεμᾶνε,
 καβάλα πᾶν στὴν ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
 καβάλα παίρν' ἀντίδερο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι.
 Φλωριά ρίχνουν στὴν Παναγιά, φλωριά ρίχνουν στοὺς
 ἄγιους

καὶ στὸν ἀφέντη τὸ Χριστὸ τὶς ἀσημένιες πάλες.
 —Χριστέ μας, βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια.
 Κι ὁ Θεωδωράκης μίλησε κι ὁ Θεωδωράκης λέει:
 —Τοῦτ' οἱ χαρές, ποὺ κάνουμε, σὲ λύπη θὰ μᾶς βγάλουν.
 ἀπόψ' εἶδα στὸν ὕπνο μου, στὴν ὕπνοφантаσία μου,
 θολὸ ποτάμι πέρναγα καὶ πέρα δὲν ἐβγῆκα.
 Ἐλᾶτε νὰ σκορπίσουμε, μπουλούκια νὰ γενοῦμε.
 Σῦρε, Γιῶργο μ', στὸν τόπου σου, Νικήτα, στὸ Λιοντάρι,
 ἐγὼ πάω στὴν Καρύταινα πάω στοὺς ἐδικούς μου,
 ν' ἀφήκω τὴ διαθήκη μου καὶ τὶς παραγγολές μου,
 τί θὰ περάσω θάλασσα, στὴ Ζάκυνθο θὰ πάω.

3. ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

Σ ἀφήνω γειά, μαννούλα μου, σ' ἀφήνω γειά, πατέρα.
 ἔχετε γειά, ἀδερφάκια μου καὶ σεῖς ξαδερφοποῦλες.
 Θὰ φύγω, θὰ ξενιτευθῶ, θὰ πάω μακριὰ στὰ ξένα.
 Θὰ φύγω, μάννα, καὶ θὰ ρθῶ καὶ μὴν πολυλυπιέσαι.
 Ἀπὸ τὰ ξένα, ποὺ βρεθῶ, μηνύματα σοῦ στέλνω
 μὲ τὴ δροσιά τῆς ἀνοιξης, τὴν πάχνη τοῦ χειμῶνα
 καὶ μὲ τ' ἀστέρια τ' οὐρανοῦ, τὰ ρόδα τοῦ Μαΐου.
 Θὰ νὰ σοῦ στέλνω μάλαμα, θὰ νὰ σοῦ στέλνω ἀσήμι.
 Θὰ νὰ σοῦ στέλνω πράματα π' οὐδὲ τὰ συλλογιέσαι.
 —Παίδι μου, πάαινε στὸ καλὸ κι ὅλοι οἱ ἅγιοι κοντά σου,
 καὶ τῆς μαννούλας σου ἡ εὐχὴ νὰ εἶναι γιὰ φυλαχτό σου,
 νὰ μὴ σὲ πιάνη βάσκαμα καὶ τὸ κακὸ τὸ μάτι.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Θυμήσου με, παιδάκι μου, κι ἐμέ καί τὰ παιδιά μου.
 μὴ σέ πλανέσῃ ἡ ξενιτεὶά καὶ μᾶς ἀλησμονήσῃς.
 —Κάλλιο, μαννούλα μου γλυκειά, κάλλιο νὰ σκάσω πρῶτα,
 παρὰ νὰ μὴ σᾶς θυμηθῶ στὰ ἔρημα τὰ ξένα.

4. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

1. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Νὰ μοῦ τὸ πάρῃς. Ὑπνε μου, τρεῖς βίγλες θὰ τοῦ βάλῃ
 τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι.
 Βάλλῃ τὸν Ἥλιο στὰ βουνά, τὸν ἀετὸ στοὺς κάμπους,
 τὸν κύρ Βοριά τὸ δροσερὸ ἀνάμεσα πελάγου.

Ὁ ἥλιος ἐβασίλεψεν, ὁ αἵτὸς ἀποκοιμήθη,
 κι ὁ κυρ Βοριάς ὁ δροσερὸς στῆς μάννας του πηγαίνει.
 —Γιέ μ', ποῦ σου χτές, πούσουν προχτές, πού σου
 [τὴν ἄλλῃ νύχτα ;

Μῆνα μὲ τ' ἄστρι μάλωνες, μῆνα μὲ τὸ φεγγάρι,
 μῆνα μὲ τὸν αὐγερινό, πού μαστ' ἀγαπημένοι ;

—Μῆτε μὲ τ' ἄστρι μάλωνα, μῆτε μὲ τὸ φεγγάρι,
 μῆτε μὲ τὸν αὐγερινό, ὅπου στ' ἀγαπημένοι,
 χρυσὸν ὕγιον ἐβίγλιζα στὴν ἀργυρὴ του κούνια.

ΔΗΜΟΤΙΚΟΝ

2. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Υπνε, ποῦ παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε καὶ τοῦτο,
 μικρὸ μικρὸ σοῦ τό δωκα μεγάλο φέρε μού το,
 μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σὰν κυπαρίσσι
 κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνωνται σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

5. ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

1. Ο ΧΑΡΟΣ ΚΑΙ Τ' ΑΔΕΡΦΙΑ

Ανάθεμά τον πού τὸ εἶπῃ : «τ' ἀδέρφια δὲν πονιοῦνται.
 Τ' ἀδέρφια σκίζουν τὰ βουνά καὶ δέντρα ξεριζώνουν·
 τ' ἀδέρφια κυνηγήσανε καὶ νίκησαν τὸ Χάρω.
 Δυὸ ἀδέρφια εἶχαν ἀδερφή στὸν κόσμον ξακουσμένη·
 τὴ φθόναγεν ἡ γειτονιά, τὴ ζήλευεν ἡ χώρα.
 Τὴ ζήλεψε κι ὁ Χάροντας καὶ θέλει νὰ τὴν πάρῃ.
 Στὸ σπίτι τρέχει καὶ βροντάει σὰ νὰ ἦταν νοικοκύρης.
 —"Ανοίξε κόρη, γιὰ νὰ μπῶ, τοιμάσου νὰ σὲ πάρω.
 Τί ἐγὼ εἶμαι ὁ γυιὸς τῆς μαύρης γῆς τς' ἀριαχνιασμένης
 [πέτρας.

—"Αφσε με, Χάροντα, ἄφσε με, σήμερα μὴ μὲ παίρνεις !
 Ταχιά Σαββάτο νὰ λουστῶ, τὴν Κυριακὴ ν' ἀλλάξω
 καὶ τὴ Δευτέρα τὸ ταχὺ ἔρχουμαι μοναχὴ μου.
 Ἄπ' τὰ μαλλιά τὴν ἄρπαξε καὶ ἡ κόρη κλαίει καὶ σκούζει.
 Νά, καὶ τ' ἀδέρφια, πού φτασαν ψηλὰ ἀπ' τὸ κορφοβούνι.
 Τὸν Χάροντα κυνήγησαν καὶ γλύτωσαν τὴν κόρη.

Β'. ΕΝΤΕΧΝΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ

Γ. ΑΘΑΝΑ

1. ΑΗ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Στὸ χωριό μας, ποὺ δὲν εἶναι κι ὁμορφότερο στὴν πλάση,
Μᾶς ἀφήσαν οἱ γονοὶ μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φκειασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
Τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσά.

Φτωχικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες.
Ταπεινοὶ κι οἱ δυό τῆς ψάλτες εἶναι πάντα ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλες δὲν ἀνάβουνε λαμπάδες,
τὸν ἀφέντη "Αἱ Δημήτρη τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!

Κι ὅμως στὸ μικρὸ τῆς χώρο ποὺ ὅλους κι ὅλους δὲ μᾶς
[πιάνει,

Τοῦ Θεοῦ τὸ μεγαλεῖο αἰσθανόμαστε τρανό.
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένο δὲ καπνίζει τὸ λιβάνι.
Πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθάει πιὸ φωτεινό.

Τὴν καλή μας ἐκκλησιόουλα !... "Ολοι μας ἐκεῖ στὴ μέση,
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση,
Θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά.

Καὶ στὸν "Αἰδη, ποὺ ἡ ψυχὴ μας φτερωτὴ θὰ περιτρέχει,
Θὰ γυρεύουμε νὰ ἰδοῦμε τοὺς Ἁγίους σεβαστοὺς,
'Απαράλλαχτους, ἀλήθεια ἔτσι, ὅπως αὐτὴ τοὺς ἔχει
Στὶς ξυλένιες τῆς εἰκόνες φτωχικὰ ζωγραφιστοὺς !

2. ΤΟ ΤΑΜΑ

Γλυστερό τὸ μονοπάτι ἀπὸ πευκόφυλλα
 Στοῦ χώριοῦ τὴν ἐκκλησοῦλα θὰ μᾶς φέρη.
 Θὰ ζητᾷ σὲ σκοίνων κλώνους μὲ τρεμόγελο
 Νὰ συγκρατηθῇ τ' ἀδύνατό σου χέρι.

Κάτω ἀπὸ φτελιές ψηλόκορμες, κισσόζωστες,
 "Αγριο κλῆμα τὴ σκέπη της θ' ἀποκρύβη,
 Κι ἂν δὲν ἦταν κρεμασμένο ἐκεῖ τὸ σήμαντρο
 Δέ. ξεχώριζε ἀπὸ χωριανὸ καλύβι.

Ταπεινὴ, φτωχοῦλα, ἡ πίστη τὴ θεμέλιωσε,
 Κι ἔχει γύρω εἰκόνες πιὸ κοντύτερα στὸν ἄνθρωπο,
 Παρὰ σὲ ἄλλες ἐκκλησιὰς λαμπροχτισμένες.

Στ' ἅγιο βῆμα ἐμπρὸς λυγίζοντας τὰ γόνατα
 Προσευχὴ ἢ ψυχὴ σου ἀμίλητη θὰ λήη.
 Καὶ τὰ χέρια σου θ' ἀνάψουν, καθὼς τό ταξες,
 Τὸ καντήλι, πὺ μερόνυχτα νὰ καίη.

Λ. ΠΟΡΦΥΡΑ

3. Ο ΕΣΠΕΡΙΝΟΣ

Βουβές ψυχές, θλιμμένες, καὶ τ' ἀπόβραδο
 Προσμένουν τὸ Χριστό μας ἀπὸ πέρα,
 Ποιὸς ξέρει : ἀπὸ μακριά. Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
 Μὲς τὸ θολὸ τοῦ φθινοπώρου ἀγέρα.

Μὲ τ' ἅγιο φῶς ἀχνόφεγγο στεφάνι του,
 Μὲ τὰ θεϊκά, χαμηλωμένα μάτια
 Μόνος. Καὶ τὰ ξερόφυλλα τοῦ στρώνουνε
Χρυσὰ χαλιὰ στὰ ἔρμα μονοπάτια.

Τοῦ κάμπου τὰ στρουθιά καὶ τὰ πετούμενα,
 Πὺ στίς φωλιές κοπαδιαστὰ γυρίζουν,
 "Αμα τὸν δοῦνε χαμηλώνουν πρόσχαρα,
 Χαμοπετοῦν καὶ τὸν καλωσορίζουν.

Ἄνάριο τὸ σκοτάδι, μισοδιάφανο
 Μόλις πού τὸν σκεπάζει στὴν καπνιά του.
Καὶ τὰ γυμνὰ κλαριά σὰν χέρια ὑψώνονται
καὶ δέονται στὸ ἄυλο πέρασμά του.

Δέονται σιωπηλά . . . Κι ἐκεῖνος ἔρχεται
 Καὶ σκύβει στὶς ψυχές, πού τὸν προσμένουν
 Σιγά . . . πονετικά. Κι ἀργὰ τὰ σήμαντρα
 Πονετικά κι αὐτὰ σιγοσημαίνουν.

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

4. Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρώτατον ἥλιο ἐπρομηνούσε
 τῆς αὐγῆς τὸ δροσᾶτο ὕστερο ἀστέρι.
 Σύγνεφο, καταχνιά, δὲν ἐπερνούσε
 Τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη.
 Καὶ ἀπὸ κεῖ κινημένο ἀργοφυσούσε
 Τόσο γλυκὺ στὸ πρόσωπο τ' ἀέρι,
 Που λές καὶ λέει μὲς στῆς καρδιᾶς τὰ φύλλα :
 Γλυκειὰ ἡ ζωὴ κι ὁ θάνατος μαυρίλα.

Χριστὸς ἀνέστη ! Νέοι, γέροι καὶ κόρες,
 "Οἱ μικροὶ μεγάλοι, ἐτοιμασθῆτε"
 Μέσα στὶς ἐκκλησιὰς τίς δαφνοφόρες
 Μὲ τὸ φῶς τῆς χαρᾶς συμμαζωχτήτε,
 Ἀνοιξατε ἀγκαλιὰς εἰρηνοφόρες
 Ὅμπροστά στοὺς Ἁγίους καὶ φιληθῆτε.
 Φιληθῆτε γλυκὰ χεῖλη μέ χεῖλη,
 Πέστε, Χριστὸς ἀνέστη ! ἔχθροὶ καὶ φίλοι.

Δάφνες εἰς κάθε πλάκα ἔχουν οἱ τάφοι
 Καὶ βρέφη ὥρατᾶ στὴν ἀγκαλιὰ οἱ μαννάδες.
 Γλυκόφωνα, κοιτώντας τίς ζωγραφι-
 σμένες εἰκόνες, ψάλλουνε οἱ ψαλτάδες.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Λάμπει τὸ ἀσήμι, λάμπει τὸ χρυσάφι
 Ἀπὸ τὸ φῶς, ποὺ χύνουνε οἱ λαμπάδες·
 Κάθε πρόσωπο λάμπει ἀπ' τ' ἁγιοκέρι,
 Ὅπου κρατοῦνε οἱ χριστιανοὶ στὸ χέρι.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

Ι. ΠΟΛΕΜΗ

1. ΤΟ ΚΡΥΦΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Ἀπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά,
 πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι
 καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιά,
 στὴν ἐκκλησιά, ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
 τὴν ὄψη τοῦ σχολειοῦ,
 τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
 τρεμάμενο τὰ ὄνειρατα ἀναδεύει
 καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ
 τοῦ σκλάβου ἀλυσόδετη ἡ πατρίδα·
 βραχνὰ ὁ παπάς, ὁ δάσκαλος, ἐκεῖ
 θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
 μὲ λόγια μαγικά.
 Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγροικᾷ
 τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς τῆς· ἐκεῖ βλέπει
 τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέπει.

Κι ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
 ποὺ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων
 καὶ ρίχνει καὶ συντρίβει καὶ κυλᾷ
 στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων
 κι ἀπὸ τὴ σιγαλιά,
 ποὺ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κι άπ' τών προγόνων τὰ ἄφθαρτα βιβλία,
 πού δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,
 "Ενας ψαλμός ἀκούεται βαθύς
 σέ μελωδίες ἑνός κόσμου ἄλλου
 κι ἀνατριχιάζει ἀκούγοντας καθείς
 προφητικά τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
 μέ μιὰ φωνή βαρειά :
 —Μή σκιαζεσθε στὰ σκότη ! 'Η 'Ελευθεριά
 σάν τῆς αὐγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
 τῆς νύχτας τὸ ξημέρωμα θά φέρη.

Α. ΜΑΒΙΛΗ

2. ΠΑΤΡΙΔΑ

Πάλι ξυπνάει τῆς ἄνοιξης τ' ἀγέρι
 Στὴν πλάση μυστικῆς ἀγάπης γλύκα·
 Σὰ νύφ' ἡ γῆ, πῶχει ἄμετρα ἄνθη προῖκα,
 Λάμπει, ἐνῶ σβιέται τῆς αὐγῆς τ' ἀστέρι.
 Πεταλοῦδες πετοῦν ταίρι μέ ταίρι.
 'Εδῶ βοῖζει μέλισσα, ἐκεῖ σφήκα.
 Τῇ φύση στὴν καλὴ της ὥρα εὐρήκα·
 Λαχταρίζει ἡ ζωὴ σ' ὅλα τὰ μέρη.
 Κάθε μοσχοβολιὰ καὶ κάθε χρῶμα,
 Πόθο στὰ φιλοκάρδια μου κι ἐλπίδα
 Νὰ σοῦ ξαναφιλήσω τ' ἅγιο χῶμα,
 Νὰ ξαναῖδῶ καὶ τὸ δικό σου Μάη,
 "Ομορφὴ μου, καλὴ, γλυκειὰ πατρίδα.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

3. Η ΝΙΚΗ

1

2

Εδῶ στὸ ἑλληνικὸ τὸ χῶμα Στὸ χῶμα τοῦτο πάντα ἀνθοῦνε
 τὸ στοιχειωμένο καὶ ἱερό, κι ἔχουν ἀθάνατη ζωὴ
 πού τὸ ἴδιο μένει ἀκόμα καὶ μᾶς θαμπώνουν, μᾶς μεθοῦνε
 κι ἀπ' τὸν ἀρχαῖο τὸν καιρό, νεράϊδες, ἥρωες, θεοί !

Ν. Κοντοπούλου Νεοελληνικά 'Αναγν. Β' Γυμνασίου ἔκδοσις Η'

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

3

Εἶδα τὴ νίκη τὴ μεγάλη,
τὴ Νίκη τὴν παντοτινὴ!
Τὴν εἶδα ἐμπρὸς μου νὰ προβάλῃ
μὲ φορεσιά ὀλοφωτεινὴ.

5

Τὴν εἶδα νὰ περνᾷ μπροστά μου
μὲ φορεσιά ὀλοφωτεινὴ
καὶ λύγισα στὴ γῆ ἐκεῖ χάμου
κι ἔκραξα μὲ τρανὴ φωνή,

4

Ἀσύγκριτη σὰν τὴν ιδέα,
σὰν ὄνειρο λαχταριστὴ,
εἶδα τὴν Νίκη τὴν ἀρχαία,
τὴ Νίκη τὴν κυματιστὴ!...

6

γονατιστός, μὲ θαμπωμένα
μάτια, μὲ λαύρα περισσὴ:
—Χαῖρε, θεά, χαῖρε, παρθένα,
ᾧ Νίκη, ᾧ Νίκη, ᾧ Νίκη, Ἐσού.

7

Ἐσού, ποὺ δείχνεις πὼς ἀνθοῦνε
Ἐδῶ μ' ἀθάνατη ζωή,
πὼς μᾶς ἐμπνέουν καὶ μᾶς μεθοῦνε
Νεράϊδες, ἥρωες, Θεοί!

ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗ

4. ΚΑΝΑΡΗΣ

Ολη ἡ Βουλὴ τῶν προεστώτων στὸ μῶλο συναγμένη
εἶπε πὼς ἔξω στὴ στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένῃ.

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση.

—Τίποτε, ἀρχόντοι, δὲ φελάει, μονάχα τὸ καράβι.

Σά μ' ἄκουσε ἓνα ἀπ' τὰ τρανὰ καλπᾶκια μας ἀνάβει
καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

—Ποιὸς εἶν' αὐτός, καὶ πὼς τὸν λέν, ποὺ συμβουλὲς μᾶς δίνει;

Νὰ τὰ Ψαρά πὼς χάθηκαν. Κι ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι

πῆρα καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,

κι εἶπα ἀπὸ κεῖ—δὲ βάσταξα—μὲ χεῖλια πικραμένα:

—Νὰ πὼς μὲ λέν ἐμένα!

5. Ο ΔΗΜΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΚΑΡΙΟΦΙΛΙ ΤΟΥ

Εγέρασα, μωρές παιδιά, πενήντα χρόνους κλέφτης.
Τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα καὶ τὼρ' ἀποσταμένος
θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστέρεψ' ἡ καρδιά μου.
Βρύση τὸ αἷμα τό χυσα σταλαματιά δὲ μένει.

Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Κόψτε κλαρί ἀπ' τὸ λόγγο.
Νά ναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νά ναι ἀνθοὺς γεμάτο
καὶ στρώστε τὸ κρεβάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.

Ποιὸς ξέρει ἀπὸ τὸ μνημα μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ!
Κι ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἥσκιο του ἀποκάτω
θά ρχωνταὶ τὰ κλεφτόπουλα τ' ἄρματα νὰ κρεμᾶνε,
νὰ τραγουδοῦν τὰ νιάτα μου καὶ τὴν παλικάριά μου.
Κι ἂν κυπαρίσσι ὁμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
θά ρχωνταὶ τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλα του νὰ παίρνουν,
νὰ πλαίνουν τὶς λαβωματιῆς τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.

Ἐφαγ' ἡ φλόγα τ' ἄρματα, οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀνδρειωμένου ὁ θάνατος δίδει ζωὴ στὴ νιότη.
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου,
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχὴ μου.

Κι ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεβῇ στὴ ράχη,
ἄς πάρῃ τὸ τουφέκι μου, τ' ἄξιο μου καριοφίλι
κι ἄς μοῦ τὸ ρίξῃ τρεῖς φορές καὶ τρεῖς φορές ἄς σκούξῃ:
«Ὁ Γερο Δῆμος πέθανε, ὁ Γερο Δῆμος πάει».
Θ' ἀναστενάξῃ ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος·
θὰ βαργωμήσουν τὰ στοιχεῖα, οἱ βρύσες θὰ θολώσουν
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνᾷ δροσᾶτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῇ, θὰ ρίξῃ τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρῃ τὴ βοῇ ἄθελα καὶ τὴ φέρῃ
καὶ τήνε μάθῃ ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος
καὶ λυώσουνε τὰ χιόνια τοὺς καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγγοι.

Τρέχα, παιδί μου, γρήγορα, τρέχα ψηλά στη ράχη
καί ρίξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορά ν' ἀκούσω τὴ βοή του.

Ἔτρεξε τὸ κλεφτόπουλο σὰ νά τανε ζαρκάδι,
ψηλά στη ράχη τοῦ βουνοῦ καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει ::
«Ὁ Γερο Δήμος πέθανε, ὁ Γερο Δήμος πάει».
Κι ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκάδια,
ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά κι ἔπειτα δευτερώνει.
Στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη τ' ἄξιο τὸ καριοφίλι
βροντᾷ, μουγκρίζει σὰν θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει...

Ἄκουσ' ὁ Δήμος τὴ βοή μὲς στὸ βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια . . .
Ὁ Γερο Δήμος πέθανε, ὁ Γερο Δήμος πάει.

Τ' ἀνδρειωμένου ἡ ψυχὴ, τοῦ φοβεροῦ τοῦ Κλέφτη
μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφ' ἀπαντιέται.
ἀδερφικά ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβιώνται, πᾶνε.

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

6. ΑΘΑΝΑΣΗΣ ΔΙΑΚΟΣ

Ἡ Παραμονή.

Ανέβα, Μῆτρε, στοῦ βουνοῦ κατάκορφα τὴ ράχη.
Πάρε τὸ μάτι τ' αἵτοῦ καὶ τ' ἀλαφιοῦ τὸ πόδι
καὶ τὴν ἀγρύπνια τοῦ λαγοῦ καὶ στήσε καρπούλι.
Κι ἂν δῆς χιλιάδες τὸν ἐχθρό, ἄλογο καὶ πεζούρι,
μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασά, τὸν ὕπνο μὴ μοῦ κόψης
στάσου, πολέμα μοναχός. Κι ἂν δῆς μὲς στὸ φουσατο,,
νά πηλαλᾷ τ' ἄλογο τοῦ Ὁμέρπασα Βριώνη,
πέτα, ροβόλα, κράξε με . . . Σῦρε μὲ τὴν εὐχὴ μου.

Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη.
ἐβρόντησαν τὰ χαῖμαλιά, ἀνέμισε ἡ φλοκάτη,

ἔλαμψε ὁ Μῆτρος μιὰ στιγμή κι ἐσβήστηκε σάν ἄστρο.
 Ὁ Διάκος τὸν συντρόφεισε γιὰ λίγο μὲ τὸ μάτι
 κι ὕστερα πέφτει κατὰ γῆς γονατιστὸς στὴν πέτρα.

— Ἀδέρφια παλικάρια μου! Ἐλάτε ὁλόγυρά μου
 καὶ γονατίσετε μ' ἐμέ. Ὁ κόσμος στὴ χαρά του
 εἶν' ἀνθοστόλιστη ἐκκλησιὰ κι ἐδῶ μᾶς παραστέκει
 Ἐκεῖνος, ποὺ τὴν ἔχτισε, γιὰ νὰ Τὸν προσκυνούμε.

*
 * *

— Ἦτανε νύχτα. Τὰ βουνά, οἱ λαγκαδιές, τὰ δένδρα,
 οἱ βρύσες, τ' ἀγριολούλουδα, ὁ οὐρανός, τ' ἀγέρι,
 στέκουν βουβὰ ν' ἀκούσουνε τὴν προσευχὴ τοῦ Διάκου.

*
 * *

Προευχὴ τοῦ Διάκου

Ὅταν ἡ μαύρ' ἡ μάννα μου, ἐμπρὸς σὲ μιὰν εἰκόνα,
 Πλάστη μου, μ' ἐγονάτιζε μὲ σταυρωτὰ τὰ χέρια
 καὶ μῶλεγε νὰ δεηθῶ γιὰ κειούς, ποὺ τὸν χειμῶνα
 σὰ λύκοι ἐτρέχαν στὰ βουνά μὲ χιόνια μ' ἀγριοκαίρια
 γιὰ νὰ μὴ ζοῦνε στὸν ζυγὸ, ἔνοιωθα τὴ φωνή μου
 νὰ ξεψυχᾷ στὰ χεῖλη μου, ἐσπάραζε ἡ καρδιά μου,
 μοῦ ἐτρέμανε τὰ γόνατα, σὰ νὰ θελε ἡ ψυχὴ μου
 νὰ φύγῃ με τὴ δέηση ἀπὸ τὰ σωθικά μου.

Ὅστερα μῶλεγε κρυφὰ νὰ σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
 νὰ μ' ἀξιώσης μιὰ φορὰ ἓνα σπαθί νὰ ζῶσω
 καὶ νὰ μὴν ἔρθῃ ὁ θάνατος νὰ μ' εὔρῃ νὰ μὲ πάρῃ
 πρὶν πολεμήσω ἐλεῦθερος γιὰ Σὲ πρὶν τὸ ματώσω.
 Πατέρα παντοδύναμε! ἄκουσε τὴν εὐχή μου·
 μοῦ φύτεψες μὲς στὴν καρδιά ἀγάπη, πίστη, ἐλπίδα,
 ἔδωκες μιὰ ἀχτίδα Σου, ἀθέρα στὸ σπαθί μου
 καὶ μοῦ πες: Τώρα πέθανε γιὰ Μὲ, γιὰ τὴν πατρίδα.

“Ετοιμος εἶμαι Πλάστη μου! (Λίγες στιγμές ακόμα
καὶ σβιῶνται τ’ ἀστρά Σοῦ γιὰ μέ. Γιὰ μέ θά σκοτειδιάσῃ
τ’ ὁμορφο γλυκοχάραμα. Θά μοῦ κλειστῇ τὸ στόμα,
πού ἐκελαηδοῦσε στὰ βουνά, στῇ ρεματιά, στῇ βρύση.
θά μαραθοῦν τὰ πεῦκα μου. Ἀραχνιασμέν’ ἡ λύρα,
πού μοῦ ἦταν ἀδερφοποιτὴ κι ὅπου μ’ ἐμέ στη φτέρη
ἀγκαλιασμένη ἐπλάγιαζε, τώρα θά μείνῃ στείρα
καὶ στ’ ἄψυχο κουφάρι τῆς θά νά βογγάῃ τ’ ἀγέρι.

“Ὅλα τ’ ἀφήνω μέ χαρά, χωρὶς ν’ ἀναστενάξω.
Καὶ τό χω περηφάνεια μου, πού ἐδιάλεξες ἐμένα
αὐτὴν τὴν ἔρμη τὴν ποριὰ μέ τὸ κορμὶ νά φράξω.
Εὐχαριστῶ σε, Πλάστη μου! (Δὲν θά χαθοῦν σπαρμένα
καὶ δὲν θά μείνουν ἄκαρπα τ’ ἄχαρά κόκκαλά μου.
Εὐλόγησέ τινε τὴ γῆ, ὅπου θ’ μ’ ἀγκαλιάσῃ
καὶ στοίχειωσε κάθε σπειρὶ ἀπὸ τὰ χῶματά μου,
νά γένῃ ἀδιάβατο βουνὸ τὸ μνημα τοῦ Θανάσῃ.

Θέ μου! ξημέρωσέ τινε τὴν αὐριανὴ τὴ μέρα!
Θά μᾶς θυμᾶτ’ ἡ Ἀρβανιτιά καὶ θά τὴν τρῶ ἡ ζήλεια.
Θά χλιμιντρᾶνε τ’ ἄλογα, θά καίνε τὸν ἀγέρα
μέ τ’ ἄγρια τὰ χνῶτα τοὺς γκέκικα καριοφίλια,
θά γίνουν πάλι τὰ Θερμιὰ λαίμαργη καταβόθρα...
Χιλιάδες ἦρθαν θερισταὶ καὶ Χάρος ὀργοτόμος,
μουγκρίζουν, φοβερίζουνε πῶς δὲν θά μείνῃ λῶθρα
σ’ αὐτὴν τὴ δύστυχη τὴ γῆ, φωπὰ, δρεπᾶνι, τρόμος.

Κι ἐμεῖς θά πᾶμε μέ χαρά σ’ αὐτὸν τὸν κατάρραχτη.
Ἐπᾶνωθέ μας θά σαι Σὺ καὶ τὰ πατήματά μας
θά νά χουνε γιὰ στήριγμα τὴ φοβερὴ τὴ στάχτη,
πῶμεινε σπιθ’ ἀκοίμητη βαθιὰ στὰ σωθικά μας.
Δυνάμωσέ μας, Πλάστη μου! Γιὰ ν’ ἀκουστῇ στὴ Δύση
πῶς δὲν ἀπονεκρώθηκε καὶ πῶς θ’ ἀνθοβολήσῃ
τώρα μέ τὰ Μαγιάπριλα ἡ δουλωμένη χώρα,
Εὐλόγημέν’ ἡ ὥρα!»

"Εσκυψ' ὁ Διάκος ὥς τῇ γῇ, ἔσφιξε μὲ τὰ χεῖλη
 κι ἐφίλησε γλυκὰ γλυκὰ τὸ πατρικὸ τοῦ χῶμα.
 "Εβράζε μέσα τοῦ ἡ καρδιά καὶ στὰ ματόκλαδά τοῦ
 καθάριο, φωτοστόλιστο, ξεφύτρωσ' ἓνα δάκρυ . . .
 Χαρὰ στὸ χόρτο πῶλαχε νὰ πιῇ σὲ τέτοια βρῦση !

Πλαγιάζει ὁ λιονταρόψυχος ! Τὰ νιάτα, ἡ θωριά τοῦ,
 τ' ἀστέρια βλέπουν μὲ χάρὰ καὶ κάπου κάπου ἀφήνουν
 κρυφὰ τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ γιὰ νὰ διαβοῦν σιμά τοῦ.
 Μοσχοβολάει τριγύρω τοῦ καὶ τὸν σφιχταγκάλιαζει
 στὸν κόρφο τῆς ἡ ἀνοιξη, σὰ νὰ τανε παιδί τῆς.
 Χαρούμενα τὰ λούλουδα φιλοῦν τὸ μέτωπό τοῦ . . .

Γ' ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ

1. ΨΥΧΟΥΛΑ

1

3

Ὡσὰν γλυκόπνοο
 Δροσᾶτ' ἀεράκι
 Μέσα σὲ ἀνθότοπο
 Κεῖο τὸ παιδάκι
 Τὴν ὕστερη ἔβγαλε
 Ἀναπνοή.

"Ὅλα τὴν ἔκραζαν,
 "Ὅλα τ' ἀστέρια,
 Κι ἐκείνη ἐξάπλωνε
 Δειλὴ τὰ χέρια,
 Γιατὶ δὲν ἤξευρε
 Σὲ ποιοῦ νὰ μπῇ.

2

4

Καὶ ἡ ψυχούλα τοῦ Ἀλλὰ νά, τοῦ δώσε
 Εἰς τὸν ἀέρα, "Ενα Ἀγγελάκι
 Γλήγορα ἀνέβαινε Τὸ φιλὶ ἀθάνατο
 Πρὸς τὸν αἰθέρα, Στὸ μαγουλάκι,
 Σὰν λιανοτρέμουλη Ποῦ ἔξαφνα ἔλαμψε
 Σπίθα μικρή. Σὰν τὴν αὐγή.

2. Ο ΧΩΡΙΣΜΟΣ

Στην πόρτα ή μάννα μου και τ' άσπρο της τ' άχείλη
 σαν φύλλο τρεμοσείνεται, σαν ψάρι, που σπαράζει·
 ή αδελφούλα μου έχε γειά μου λέει με τó μαντήλι,
 μιά τó σαλεύει κι έπειτα στά μάτια της τó βάζει.

Κι ό αδερφός μου ως τή γωνιά του δρόμου με πηγαίνει
 με πρόσωπο σά χαρωπό, μ' άθόλωτα τά μάτια,
 μ' νοιώθω όταν μ' άγκάλιασε πώς βράζει κι ανάσπινει,
 πώς μέσα σπούν τά σπλάχνα του και γίνονται κομμάτια.

Δ'. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΦΥΣΙΝ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΘΑΛΑΣΣΙΝΗΝ ΖΩΗΝ

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

1. ΤΟ ΧΩΡΙΟ

1

2

Μικρούλι κατακαίνουργο,
 γιρμένο στ' άκρογιάλι,
 θά πίστευες τά κύματα
 πώς μόλις τό χαν βγάλει,
 σά νά τά σάρωνε άπαλά
 θαλασσινή φρεσκάδα,
 φτωχά σπιτάκια χαμηλά,
 γεμάτ' άσπράδα

Καλοκαιριοθ τó χρύσωνε
 μέρα ήλιοκαμένη,
 αλλά ψυχή δέ θά βλέπες
 μές τó χωριό νά μένη,
 ούτε τραγούδι, ούτε μιλιιά
 νά τρέχη στόν άέρα.
 Έλείπαν όλοι στή δουλειά
 στόν τρύγο πέρα.

3

Ποτάμι δὲν τὸ πότιζε,
βαλανιδιές, πλατάνια,
δὲν ἔρριχναν τοῦ ἥσκιου των
σ' αὐτὸ τὴν περηφάνεια
Μονάχ' ἀπὸ καμιὰ μεριά
ξεμύτιζε μυρτούλα,
ἄλλου ροδιὰ καὶ λυγαριά
καὶ μιὰ βρυσούλα.

4

Ἄπ' τὸ βουνό, ποὺ ὑψώνονταν
στά βάθη ἀντικρινά του,
θ' ἀγνάντευς στῆς θάλασσας
τὴν ἄκρη τῆ θωριά του,
σὰ ροῦχα στὴ σειρὰ λευκά
πῶτυχ' ἐκεῖ ν' ἀπλώσουν
κάποια χεράκια ἐργατικά,
γιὰ νὰ στεγνώσουν.

5

Μικρούλι κατακαίνουργο,
γυρμένο στ' ἀκρογιάλι,
βρέφος θὰ τὸ στοχάζουσαν
μ' ὀλόξανθο κεφάλι,
ὅπου γυρτὸ σὰν τὸ θωρῇ
μὲ τὸ φιλὶ στὸ στόμα,
πηγαίνει ὁ ὕπνος νὰ τὸ βρῇ
καὶ μέρ' ἀκόμα.

6

Καὶ μόνο στὴ βασίλισσα
τῆς ἐρημιᾶς γαλήνη
ἢ θάλασσα ἠχολόγαε
γλυκὰ γλυκὰ κι ἐκείνη:
—Τὸ βρέφος σου τὸ χαρωπὸ
κοιμίζεις, ὦ μητέρα,
μὲ νανουρίσματος σκοπὸ
νύχτα καὶ μέρα.

ΑΙΜ. ΔΑΦΝΗ

2. Ο ΚΑΛΟΣ ΣΠΟΡΕΥΣ

Ο παπὰς τοῦ χωριοῦ μὲ τὸ τριμμένο
ράσο, τ' ἄσπρα γένεια, τὴ γαλήνη,
περνάει μὲς τὸ χωράφι τ' ὠργωμένο
κι ἀπλόχερα τὸ σπóρο γύρω ἀφήνει.

Μὲ κινήματα ἀργά, σάμπως νὰ δίνη
στὴ μάννα γῆ εὐλογίες, τὸ διαβασμένο
σιτάρι τοῦ σκορπάει μ' ἐμπιστόσύνη
στὸ πατρικὸ του χῶμα τὸ βρεγμένο.

«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ...» κι ἄργοσαλεύουν
σέ ψαλμό, ἀλληλούϊα λέν τὰ χεῖλη...
Χινόπωρο, στιβές τὰ φύλλα ρεύουν

Στὰ χαντάκια πεσμένα. Μὰ τοῦ Ἀπρίλη
τὸ φῶς μὲς στὴν ψυχὴ του ὁ γέρος φέρνει
καθώς, σὰ βιβλικὸς λευῖτης, σπέρνει.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

3. Ο ΓΑΜΟΣ

Τοῦ ποιοῦ ν' τὸ συμπεθεριακό, τοῦ ποιοῦ ν' αὐτὸ τὸ ψίκι,
ποὺ κατεβαίνει ἀπ' τὰ βουνὰ πεζούρα καὶ καβάλα
μὲ τὰ ψηλά τὰ φλάμπουρα, μὲ τὰ διπλὰ παιχνίδια,
μὲ τὰ τραγούδια τὰ πολλά, μὲ τὰ βαριά τουφέκια,
σὰν νὰ ἐσηκώθ' ὁ βασιλιάς κι ἐσύναξε τ' ἄσκερια
κι ὅλο τὸν κόσμο ἐκάλεσε νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ.

Ὁ Φλῶρος κάνει τὴ χαρὰ, παντρεύει τὸν υἱό του,
τὸν γυιὸ του τὸν μονάκριβο, τὸν μοσκαναθρεμμένο,
κι ὅλο τὸν κόσμο ἐκάλεσε κι ὅλο τὸ ἀρχοντολόγι.

Τρεῖς χρόνους γράφαν τὰ προικιά καὶ τρεῖς τ' ἀπανωπροίκια
καὶ τρεῖς ὅπου συντάζονταν κι ἐκάλναγαν τὸν κόσμο.

Πᾶν τὰ παιχνίδια ἀπὸ μπροστά, τὰ φλάμπουρ' ἀπὸ πίσω,
κι ἀράδ' ἀράδ' ἀπὸ κοντὰ πᾶνε οἱ συμπεθέροι.

Καὶ μὲς τὸ ψίκι ἀνάμεσα πᾶν ὁ γαμπρὸς κι ἡ νύφη
καβάλα σ' ἄλογα ψαριά καὶ χρυσοσελωμένα.

Λάμπουν τ' ἀσήμια τοῦ γαμπροῦ καὶ τὰ χρυσὰ τῆς νύφης,
δεξιὰ ζερβιά παίζουν νουνὸς καὶ βλάμης τ' ἄλογά τους,
κι ὅλο κοιτᾶν τὰ νιόγαμπρα κι ὅλο χαμογελοῦνε.

Πάει ὁ γαμπρὸς σὰν αἵτός, ὀρθὸς καμαρωμένος,
κι ἡ νύφη πάει σὰν πέρδικα, γλυκειά, χαμηλομάτα.

Βγαίνει στὴν πόρτα νὰ δεχθῇ τὴ νύφη ὁ γέρο Φλῶρος,
καὶ χύνει σίκλους τὸ κρασί, τὸ ρίζι χοῦφτες χύνει.

Ιήνε φιλεῖ στὰ μάγουλα, τήνε φιλεῖ στὰ μάτια,
κι εὐχέται καλορίζικα, κι' εὐχέται γεννητούρια.

Στὶς μαρμαρόστρωτες αὐλὲς πεζεύει ὅλο τὸ ψίκι.
"Ὁξω τὸ στρώνουν στὸ χορὸ καὶ μέσα στεφανώνουν.
Καὶ στὰ τραγούδια τὰ πολλὰ καὶ στὰ πολλὰ τουφέκια,
ἄλλοι χρυσὲς δίνουν εὐχὲς κι ἄλλοι καλοτυχίζουν :
Χαρὰ στὰ δυὸ τὰ νιόπαντρα, χαρὰ καὶ στοὺς γονιούς τους.

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

4. ΤΟ ΠΑΡΑΘΥΡΙ ΜΑΣ

Ψηλὰ στὸ παραθύρι μας τὸ σιδεροδεμένο
Φυσᾷ τῆς ἀνθομύριστης καλοκαιριᾶς τ' ἀγέρι
Κι ἔρχεται τοὺς ἀντίλαλους τοῦ κόσμου νὰ μᾶς φέρη :
Τῶν δένδρων τ' ἀναφύλλισμα, τῆς ρεματιᾶς τὸ ρόχτο,
Τὸ ἀνάβρυσμα τοῦ κρύου νεροῦ ποὺ τρέχει ἀπὸ τὸν ὄχτο,
Τοῦ κύματος τὸ ἀφρόχυμα στῶν βράχων τ' ἀκρολίθια,
Καὶ τὴν κοχύλα, ποὺ βογγάει ἀπὸ ψαράδων στήθια,
Τοῦ γκιώνη ἀναστενάγματα, τῶν γρύλλων μοιρολόγια,
Καὶ τὰ γλυκὰ παιδιάτικα τοῦ καλογιάννου λόγια.

Ψηλὰ στὸ παραθύρι μας τὸ σιδεροδεμένο
Μιᾶς σπλαχνικῆς κληματαριᾶς ἀπλώθηκε κλωνάρι
Κι ἔσμιξε μὲ τὰ σίδερα τὰ φύλλα του ζευγάρι.
Κι ἔτσι ἀργοσεῖνονται ἀνέρα κληματαριᾶς στεφάνια
καὶ κρέμονται ὥς τὸ πέλαγος δεμένα ἀπ' τὰ οὐράνια.
Τοῦ φεγγαριοῦ τ' ἀχνόφωτο φράχτη ἀπὸ φύλλα βρίσκει
Καὶ ζωγραφιῶνται ἀντικρινὰ περισσῆς τέχνης ἥσκιοι.
Ἡ Πούλια τῆς λαμπρονοχτιᾶς ἐφτάπετρο στολίδι,
Κι ἀπὸ μιᾶς ροδοσύννεφης Αὐγῆς ἀνατριχίλα
Γεννιέται ὁ Ἥλιος στὸ γιᾶλο στεφανωτὸς μὲ φύλλα.

5. ΖΩΓΡΑΦΙΑ

Σκοῖνοι καὶ πεῦκα, θάμνοι καὶ χαμόκλαδα,
 πυκνά στολίζουν τοῦ βουνοῦ τὴ ράχη·
 κάτω νερὰ καθάρια καὶ τρεχούμενα,
 ἀπάνω ἡλιοκαμένοι κι ἄγριοι βράχοι.

Στὰ πόδια του σαρακωμένες, γέρικες,
 ἐλιές μεστώνουν τοῦ καρποῦ τὰ πλήθη
 καὶ γύρω του ἀμπέλια καταπράσινα
 ἐγκυμονοῦν τῶν πόνων μας τὴ λήθη.

Ὁ ἥλιος τοῦ μεσημεριοῦ χρυσόφωτος
 κόσμους ἐντόμων, νέους κόσμους, πλάθει
 καὶ συντροφεύει ὁ βόμβος ὁ μονότονος
 τῆς μέλισσας, ποῦ τριγυρνᾷ στ' ἀγκάθι.

Ἄργα τὸ δεῖλι, στοῦ ἡλίου τὸ βασίλεμα,
 σκορπίζουν γύρω τὰ φτερά τοῦ ἀγέρα
 γαυγίσματα σκυλιῶν, ἀρνιῶν βελάσματα
 καὶ στεναγμοὺς ἀπὸ βοσκοῦ φλογέρα.

Κι ὅλα μαζί, καὶ θάμνοι καὶ χαμόκλαδα
 καὶ μέλισσες κι ἀρνιά κι ἐλιές κι ἀμπέλια,
 κοιμοῦνται μὲ τοῦ γκιώνη τὸ παράπονο,
 ξυπνοῦν μὲ τοῦ κορυδαλλοῦ τὰ γέλια.

Σ. ΜΑΡΤΖΟΚΗ

6. Η ΕΞΟΧΗ

Προβαίνει ὁ ἥλιος σ' ὅλη του τὴ χάρη
 Κι ἀπὸ λάμψη τὸν κόσμο πλημμυρίζει.
 Μὲς στὸ χωράφι ἀτίμητο ζευγάρι
 Ἄπὸ βόδια θωρεῖς νὰ τριγυρίζη.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐδῶ κοιτᾷς περήφανο μοσχάρι
 Στὸ πράσινο σιτάρι νὰ βαδίζῃ·
 Ἐν' ἄλλο ἐκεῖ γιρμένο στὸ χορτάρι
 Καὶ τὸ πλατὺ ρουθούνι νὰ καπνίζῃ.

Μύριες ἀξίνες σκάφτουνε τὴ γῆ
 Κι ὑψωμένες στὸν ἥλιο λαμπυρίζουν.
 Στοὺς κάμπους βασιλεύει θεῖα σιγὴ.
 Κι ἐνῶ θωρεῖς τὰ σπίτια νὰ καπνίζουν,
 Ἄλλο πλιά δὲ γροικᾷς τὴ χαραυγὴ
 Παρὰ τὰ βόδια ἀγάλι νὰ μουγκρίζουν.

Κ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

7. Ο ΤΡΥΓΟΣ

Όταν ἀνθίζ' ἡ ἀγράμπελη κι ἀπλώνῃ τὰ κλαδιὰ της
 Στὸ σχοῖνο, στὸ χαμόδενδρο, στοῦ πεύκου τὰ κλωνάρια
 Στὰ ρέματα τοῦ ποταμοῦ, στὸν ἐγκρεμὸ τοῦ βράχου,
 Κι ἀγέρα, κάμπους καὶ βουνά, τὴν πλάση πέρα ὡς πέρα
 Γιομίζῃ ἀπὸ μοσχοβολιά μὲ τὸν ἀνασασμὸ της,
 Πυκνὸ πυκνὸ κι ὁλόμαυρο μελισσολῶδι πετιέται,
 Μὲς ἀπὸ βράχους καὶ κρινιά, μὲς ἀπὸ ἔρμιες καὶ κήπους,
 Καὶ τ' ἄνθη της βοσκολογᾷ καὶ παίρνει τὸν ἀχνό τους.
 καὶ διαλαλάει μ' ἓνα βοητὸ τὸν ἀναγαλλιασμὸ του.
 Ἔτσι οἱ κοπέλες τοῦ χωριοῦ πετιοῦνται ἀπὸ τὰ σπίτια
 Κι εἰς κάμπους κι εἰς βουνὰ σκορποῦν, κι ὅπ' εἶναι ἀμπέ-
 [λια τρέχουν

Μὲ τὰ καλάθια τὰ πλεχτὰ καὶ μὲ τὰ βατοκόπια,
 Καὶ μὲ τραγούδια, μὲ χαρές, ὅταν ἀρχίζῃ ὁ τρύγος.

Ἀναταράζονται οἱ ἔρμιες, ἀχολογοῦν τ' ἀμπέλια,
 Λές, κι ἀπὸ κάθε πέτρα ὀρθή, λές, κι ἀπὸ κάθε βάτο,
 Ὅπου στὸ χόρτο σέρνεται, κόρης κορμὶ φυτρώνει.
 Πράσινη ἀπλώνεται ἡ φυτιά κι οἱ ρᾶγες μεστωμένες,
 Μαῦρες καὶ κίτρινες ξανθιές, μαυρολογοῦν, γυαλίζουν,
 Στὴν πρώτη ἀχτίδα τοῦ ζεστοῦ τοῦ ἡλίου, ὅπ' ἀνατέλλει,

Σάν μαύρα μάτια, σάν χοντρά κλωνιά μαργαριτάρια.
 Οί βέργες οί καμαρωτές λαμποκοποῦν κι ἐκεῖνες
 Κι οί περογλιές ξαπλώνονται στὰ δίπλατα κρεββάτια
 Καί στὴν πυκνή τους χλωρασιά καί στὸν βαθύ τους ἥσκιο
 Τὴν ἰδρωμένη ἀργατιά δροσίζουν, ἀνασαίνουν,
 Τὴν ἀργατιά, πού ὀλημερῆς ὅλο τρυγáει καί ἀπλώνει,
 Τὴν ἀργατιά, πού λαχταρᾷ πότε νὰ πέση ὁ ἥλιος,
 Πότε νὰ ἡσκιώσουν τὰ ριζά, νὰ δροσερέψη ὁ κάμπος.

Νάτος ὁ ἥλιος, πού ἔπese καί πάει νὰ βασιλέψη,
 Νάτα, πού ἡσκιῶσαν τὰ ριζά καί δροσερεύει ὁ κάμπος.

Ὁ ἥλιος χάθη ὁλότελα καί τὰ βουνά σουρπῶσαν,
 Θόλωσαν τ' ἀνοιχτὰ νερά κι ἀπάνω βγῆκαν τ' ἄστρα.
 Διπλὰ ἀνασαίν' ἡ ἐργατιά κι ἀπαρτάει τὸ ἔργο.
 Κι ἐκεῖ πού κληματόβεργες κι ἀπὸ παλιούρια φράχτες,
 Καλύβι ὁλόρθο πλέκουνε, δεῖπνο ἀπλὸ κυκλώνουν
 Καί τὸν ἀπλὸ τὸ δεῖπνο τους φωτáει θαμπὸ λυχνάρι.
 "Υστερα εἰς κάθε μιὰ φυτιά, κάθε ὄχτο, κάθε ἀμπέλι,
 Τρανὲς ἀνάβονται φωτιές μὲς τ' ἀπλωτὸ σκοτάδι.
 "Ολόύρα ἀπ' τίς φωτιές σταίνουν χορὸ οἱ κοπέλες,
 Στρώνονται χάμου οἱ γέροντες κι οἱ νιοὶ κι ἀπ' ὅλους ἕνας
 Τοὺς συνοδεύει τὸ χορὸ μ' ἓνα ἀπαλὸ τραγοῦδι
 Καί μ' ἓνα λάλημα γλυκό, γλυκὸ τοῦ ταμπουρᾶ του,
 "Ὡς πού τ' ἀστέρια τοῦ οὐρανοῦ τὸ μεσονύχτι δείχνουν,
 Καί τότες οἱ χοροὶ χαλοῦν, σκορπᾶν οἱ δουλευτάδες.
 Στρώνουν γιὰ στρώματα κλαδιὰ κι ἀποσταμένοι γέρνουν
 Κι ἐκεῖ πού σβήνονται οἱ φωτιές, ἔρμες ἀνάρια ἀνάρια,
 Τὸ νυχτοπούλι τ' ἄγρυπνο γλυκὰ τοὺς νανουρίζει,
 "Ὡς πού νὰ σκάση ὁ αὐγερινός, πού θὰ ξυπνήσουν πάλι,
 Πάλι στὸ ἔργο τους νὰμποῦν, στὸ ζηλεμένο τρύγο.

8. ΚΛΗΜΑΤΑΡΙΑ

Τῆς πατρικῆς μου αὐλῆς, κληματαριά,
 ἡ θύμησή σου φῶς κι ἀνατριχίλα!
 στοῦ Ἀπρίλη τῇ γλυκεῖᾳ καλοκαιριά
 πρασίνιζαν τὰ πρῶτα σου τὰ φύλλα.

Στὶς κόκκινες κολόνες τὶς παλιές
 ἐστήριζες τ' ἀπλόχυτο κορμί σου,
 Γιὰ τ' ἄγουρα τσαμπιά ἦτανε φωλιές
 στὸ ἄψυ τὸ καλοκαίρι οἱ πλόκαμοί σου.

Ἦμαστε τότε ἀξέννοιαστα παιδιά,
 στὸν ἥσκιο σου παιχνίδιζε ἡ χαρά μας
 κι ἦταν ἡ κάθε ρόγα ἐπιθυμιά μας
 καὶ ὑπόσχεση κρυφὴ μὲς στὴν καρδιά.

Κι ὅσο πού νά ρθῇ ἡ ὥρα ἡ ποθητὴ
 καὶ νά γυαλίσῃ ἡ ρόγα νά μαυρίσῃ
 καὶ νά ἀνεβῇ ὁ παππούς στὴν κρεβατιὰ
 τ' ὀλόγλυκο σταφύλι νά τρυγήσῃ.

Στοῦ πηγαδιοῦ τὰ κρύσταλλα νερά
 νὰ μᾶς τὸ πλύνῃ ἡ ἀξέχαστη μητέρα,
 Ὅσο πού νά ρθῇ ἡ εὐλογημένη μέρα,
 παιδί εἶναι τὸ παιδί καὶ λαχταρᾷ.

Ἀπλώναμε τ' ἀδύνατα χεράκια
 καὶ κόβοντας βλαστάρια, πλοκαμούς,
 τοὺς πιὸ ξυνοὺς ρουφούσαμε χυμούς
 μὲ τὰ μικρὰ κοράλλινα χειλάκια...

9. Η ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΥΚΟΥ

Χτὲς βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάψαν οἱ βοριάδες,
 κι ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καὶ σωπασιὰ θανάτου,
 πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
 κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι δλάσπρο
 βαριόγυρε καὶ ξαφνικὰ φριχτὰ τριζοβολώντας
 σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ φυγε ἡ ψυχὴ του...

Ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μικρὰ παιδιὰ μὰς εἶδε,
 λειψὰ τὰ πρῶτα βήματα σὰν ψάχναμε νὰ βροῦμε
 καὶ τὰ ἄγουρα παιχνίδια μας ἀμίλητος θωροῦσε
 τὰ καλοκαίρια ἡλιόφωτα καὶ τοὺς θολοὺς χειμῶνες.
 Μὰ ὅταν μὲ δίψα σκύβαμε κατόπι στ' ἀλφαβῆτα
 ἔγερνε πάνωθε ἀγαθὸς γλυκὰ χαμογελώντας.
 Καὶ σὰν ξεπεταχτήκαμε καὶ τ' ὄνειρο τοῦ πόθου
 μὰς ἔσυρε, μὰς σκόρπισε στὸ κύκλωμα τοῦ κόσμου,
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς συλλογισμένος πάντα
 παραπονιότανε μουγγὰ τ' ἄψιὰ τὰ μεσημέρια
 στοῦ μελτεμιοῦ τὸ φύσημα τριγύρω ἀναζητώντας
 φωνὴ ν' ἀκούσῃ γνώριμη, λοξὴ ματιὰ νὰ ρίξῃ,
 τ' ἄνθη τῆς ὄψης μας νὰ ἰδῇ νὰ τὰ καλωσορίσῃ...
 Τὸν ἥσκιο του μὰς ἔδινε μαζί μὲ τὴν ἀγάπη,
 μὰς χάριζε τ' ἀνάσασμ' ἀλαφρὸ τῆς ἀναπνιᾶς μας
 καὶ δὲ ζητοῦσε ἀντίχαρη κι ἄλλη καμιὰ ἀναγάλλια
 ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς στὸ φτωχικὸ μας σπίτι
 παρὰ σὰν ἀποσταίναμε στὸ πάλαιμα, στὴν πίκρα,
 γιὰ τὴ δουλειά, τὴν προκοπή, τὸν πόλεμο τῆς ζήσης
 νὰ γέρνουμε στὴ ρίζα του κι ἐκεῖ νὰ καρτεροῦμε
 τὴν ἀγαθὴ παρηγοριά καὶ τὸ χαμένο θάρρος.

Τὰ χρόνια, ποὺ περνούσανε, πιστὰ μὰς τὰ κρατοῦσε
 καὶ τίποτα δὲν ἔφευγε τῆς θύμησης δικό μας,
 ποὺ νὰ μὴ ξέρῃ νὰ τὸ πῇ στὴ ζωντανὴ λαλιά του.
 Μὰς μολογοῦσε τὴν παλιά ζωὴ κι' εὐτυχισμένη

τότε, πού ὁ γέρος μας παππούς μὲ τὴν καλὴ κυρούλα
καθόντανε στὴ ρίζα του νὰ ψιλοτραγουδήσουν
τραγούδια τῆς παλικάριᾶς μαζί καὶ τῆς ἀγάπης.
Μᾶς ἔλεγε τὴν ὁμορφιὰ τῆς νιότης τοῦ πατέρα,
τὴν ἀνοικτὴ του τὴν καρδιά καὶ τὴν λεβέντικη ὄψη,
καὶ μᾶς δηγόταν τὴν κρυφὴ του θλίψη κάποιες νύχτες
καὶ τὴν ἀγνή, χαρούμενη φωνή του, σὰ μιλοῦσε
γλυκὲς βραδυὲς ἀργότερα στὴν κόρη τῆς ψυχῆς του,
πού πλάϊ του βεργολύγιζε μικραρραβωνιασμένη.
Μᾶς θύμιζε τὶς ἀνοιξες καὶ τοὺς βαριοὺς χειμῶνες,
μέρες καλές, πού διάβηκαν καὶ νύχτες ἀγριεμένες,
τὶς μπόρες, τ' ἀστροπέλεκτα, τὶς μάνητες τοῦ ἀγέρα,
τὰ κλάματα γιὰ τοὺς χαμούς, γιὰ τὶς χαρὲς τὰ δάκρυα,
τὰ βήματα τῆς φαμελιᾶς καὶ τὰ σκουντήματά της,
τ' ἀνέβασμα, τὸ πνίξιμο στὰ κύματα τοῦ χρόνου,
τὸ κύλισμα, τὸ γύρισμα μὲς στὸν τροχὸ τῆς τύχης,
τὴ γνώση τῆς ὑπομονῆς, τὴν πίστη τῆς ἀγάπης,
τὴν ἔχθρα τῆς κακῆς στιγμῆς, τὸν πόθο τοῦ Ἰσου δρόμου,
τοῦ ριζικοῦ τὸ μπόλιασμα στὴ φύτρα τῆς ζωῆς μας.

*
* *

Γέροντας πιά, παράγερὸς ἀπ' τ' ἄμετρα τὰ χρόνια,
παππούς μαζί καὶ πρόπαππος, βίγλα τοῦ σπιτικοῦ μας
ἔγερνε τώρα ὁλόριζος, καμπουριαστὸς στὸ χῶμα
παρακαλοῦσε κι ἤθελε νὰ τοῦ σταθοῦμε βοήθεια
γιὰ ν' ἀνασάνῃ μιὰ σταλιά νὰ ξαναβρῇ τὴ ζήση.

*
* *

Χτὲς βράδυ τὰ μεσάνυχτα, σὰν πάψαν οἱ βοριάδες
κι ἔπεσε γύρω σκοτεινιά καὶ σωπασιὰ θανάτου,
πυκνὸ τὸ χιόνι ἀπλώθηκε στὴ στράτα μας, στὴ στέγη,
κι ὁ γεροπεῦκος τῆς αὐλῆς μὲ τὸ κεφάλι ὁλάσπρο
βαργιόγιρε καὶ ξαφνικὰ σφιχτὰ τριζοβολώντας
σωριάστηκε στὰ πόδια του καὶ τοῦ φυγε ἡ ψυχὴ του.

10. Η ΛΕΥΚΑ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

Στῆς ἀγορᾶς τὰ χώματα τὰ ρυπαρὰ
βαθιά τίς ρίζες τῆς ἡ λεύκα ἀπλώνει.
Μὲ σάπια, μολυσμένα, τρέφεται νερά,
μὰ ὁμορφὴ φουντώνει καὶ ψηλώνει.

Ἀπάνω στὸν παχύ τῆς δυνατὸ κορμὸ
ἐκάρφωσαν καρφιὰ γιὰ κρεμαστάρια
καὶ σαπίζουν καὶ σπαράζουν δίχως οἰκτιρμὸ
τὰ χαμηλά τῆς τρυφερὰ βλαστάρια.

Καὶ μ' ὄλες τίς πληγές τῆς στέκεται χλωρή,
ἀμάραντη στῆς ἀγορᾶς τὸν τόπον
καὶ τῇ σκιά τῆς ἐξαπλώνει δροσερὴ
στὶς ταπεινὲς φροντίδες τῶν ἀνθρώπων.

Σηκώνει τὴν περήφανή τῆς κεφαλὴ
ἀπάνω ἀπὸ τίς στέγες, ποὺ τὴν πνίγουν,
καὶ μουρμουρίζει στὰ οὐράνια ὕψηλῃ,
ἐκεῖ ποὺ φῶς κι ἀγνὸ ἀγέρι σμίγουν.

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

11. Ο ΚΑΛΟΓΙΑΝΝΟΣ

Μὴ μὲ ρωτᾷς ποῦθ' ἔρχομαι, μὴ μὲ ρωτᾷς ποῦ τρέχω
πατρίδα ἐγὼ δὲν ἔχω
παρὰ τοῦ βάτου τ' ἄγριο τ' ἀγκαθερὸ κλαρί.
Μὲ δέρνει τ' ἀνεμόβροχο, εἶμαι φτωχὸ πουλί.
Ὁ λόγγος τὸ παλάτι μου καὶ βιό μου εἶν' ἡ χαρά,
πετῶ, κουρνιαῶ, ξέγνοιαστος ὅσο χω τὰ φτερά.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Λίγη δροσούλα τ' οὐρανοῦ τ' ἀκούραστο λαρύγγι
 μοῦ τὸ ξεφρύγει, ὅταν διψῶ, καὶ ζῶ μ' ἓνα μυρμήγκι.
 Ξυπνῶ τὸ γλυκοχάραμα, τοῦ ἡλίου τὴν ἀχτίδα
 φορῶ μαλαμοκέντητη βασιλικὴ χλαμύδα
 κι ἀρχίζω τὸ τραγούδι μου. Στὰ σύγνεφα ἀνεμίζει
 περήφανος σταυραῖτός, τὸν κόσμο φοβερίζει
 κι ἐγὼ τὸν βλέπω καὶ γελῶ... Δὲν τοῦ φθονῶ τὴν τύχη,
 οὔτε μὲ σκιάζει τ' ἄσπλαχνο, τὸ φοβερό του νύχι,
 γιατί δὲν καταδέχεται μ' ἐμένα νὰ χορτάση
 θεριό, ποὺ μπρὸς στὴ δόξα του βρίσκει στενὴ τὴν πλάση.
 Τὸν κρᾶζουν αὐτοκράτορα... τοῦ φόρεσαν κορώννα,
 μᾶς τό πλασαν δικέφαλο... τοῦ γράφουν τὴν εἰκόνα.
 Στὴ μιὰ τὴ φούχτα νὰ κρατῇ χρυσῇ τοῦ δίνουν σφαῖρα,
 στὴν ἄλλη του γυμνὸ σπαθί!... κι ἐπῆρε ὁ νοῦς του ἀγέρα.
 Δὲν σὲ ζηλεύω, σταυραῖτέ! Τοῦ πριναριοῦ ἡ μᾶζα
 ἀξίζει τὴν κορώννα σου καὶ τὰ χρυσὰ τσαπράζα.
 Δὲν ἀνεβαίνω σὰν ἐσὲ καὶ σὰν ἐσὲ δὲν πέφτω
 στὴν ἀρπαγὴ, στὸ σκοτωμό, κι ἄλλον ποτὲ δὲν κλέφτω.
 Ζῶ μὲ τὰ φύλλα τὰ χλωρά, μὲ τ' ἄνθη θὰ πεθάνω
 κι ἀφήνω χωρὶς κλάματα τὸν κόσμον αὐτὸν τὸν πλάνο.

Γ. BIZYKNOY

12. ΟΙ ΓΑΜΟΙ

1

Απ' ἄκρη σ' ἄκρη διαλαλεῖ
 ὁ γέρο Κοῦκος πάλι
 κι εἰς ἓνα γάμο προσκαλεῖ
 κάθε πουλί, ποὺ ψάλλει.

3

Φοροῦν τὰ δένδρα γιορτερά,
 μοσχᾶτα τὰ λουλούδια
 καὶ τὰ φυτὰ τὰ δροσερά
 διαμάντινα πρεπούδια,

2

Κι οἱ καλεσμένοι φτερωτοὶ
 στὴν ἐξοχὴ τραβοῦνε
 γιὰ νὰ χαροῦνε τὴ γιορτὴ,
 τοὺς γάμους νὰ χαροῦνε.

4

Κι ἀνοίγ' ἡ φύση τὸ ναό,
 τὰ εὐρύχωρά της δάση,
 κι ἐκκλησιάζει τὸ λαό,
 ποὺ βγῆκε νὰ γιορτάση.

5

Ὁ ἥλιος μβαίν' ἐλαφριά
κι ανάφτει τὰ λαμπάδια
Δροσιές ἀστράφτουν στὰ κλαριά
σὰν φλόγες στὰ σμαράγδια.

6

Λιβάν' ἡ τριανταφυλλιά
στὸ θυμιατήρι βάλλει
τ' ἀηδόνι μ' εὐθυμη λαλιά
τὸ «Ἡσαΐα» ψάλλει.

7

Θεὸς τὰ στέφανα βλογεῖ
μὲ τ' ἅγιο του τὸ χέρι,
πανδρεύεται ἡ χήρα Γῆ,
παίρνει τὸ καλοκαίρι!

Δ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΥ

13. ΠΑΕΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Πάει τὸ καλοκαίρι· κι ἡ καλοκαιριά.
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν ἥσκιο των
στὰ πελάγη ρίχνουν, ρίχνουν στὴ στεριά.

Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὸ περνᾷ,
μυστικὸ στὰ δένδρα πνέει ψιθύρισμα,
καὶ τὰ φύλλα ἀνάρια πέφτουν τὰ στερνά.

Στεναγμός, νομίζεις χύνεται σιγὰ
μὲς ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαίρι, πού φυγε γοργά.

Μύρεται τὸ κύμα στὴν ἀκρογιαλιά,
καὶ πρὸς ἄλλο κλίμα, γῆ θερμότερη,
βιαστικά μισεύουν τώρα τὰ πουλιά.

Μοναχὰ στὰ βράχη, στὸ γιαλὸ κοντά,
κελαηδεῖ τὸ λάλο πετροκότσυφο,
κι εὐθυμὸ ἀπὸ πέτρα σὲ γκρεμνὸ πετᾷ.

Ἐρημο τὸ κύμα κι ἔρμη ἢ λαγκαδιά
Καὶ ψηλά συρμένες τώρα κείτονται
οἱ γοργές βαρκοῦλες μὲς στὴν ἀμμουδιά.

Πάει τὸ καλοκαίρι κι ἡ καλοκαιριά.
Μαῦρα νέφη τώρα σηκωθήκανε
καὶ ψυχρὸ τὰ διώχνει φύσημα βοριά.

K. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ

14. Η ΑΥΓΗ

Μαῦρα βαραίνουν ὄνειρα βαριά τὸ νοῦ μου ἀκόμη,
ἐνῶ σιγὰ τὸ βῆμα μου φέρνω σὲ σένα, Αὐγή,
μόλις τοῦ δάσους τὴ σγουρὴ χρυσώνει ὁ ἥλιος κόμη
κι ἡ καταχνιά κακὸ ὄνειρο κι αὐτὴ γλυστρᾷ ἀπ' τὴ γῆ.

Αὔρα γλυκειά στοὺς πράσινους βυθοὺς ἀργοσαλεύει,
στὰ ρεῖκη ἀρχίζει τὸ σκοπὸ σιγὰ ὁ κορυδαλλός,
μὰ ὅσο στὸ φῶς ὑψώνεται κι ὅσο ψηλά ἀλαργεύει,
τὸ λάλημά του, χύνεται ὁλόηχος κάτω αὐλός.

Καὶ δές : μὲ τίς παλιές χαρὲς ἡ νέα μέρα ἀρχίζει,
στὴ χλόη νέα ἄνθη, νέοι βλαστοὶ στὸ γέρικο κορμὸ
καὶ γύρω τους μυριόφτερος κόσμος ξυπνᾷ, σκορπίζει,
καὶ τὸ τραγούδι τῆς ζωῆς βουίζει τὸ θερμό.

Καὶ τὸ πουλί, λές, σήμαντρο στὸν ὄρθρο κρᾶζει,
μέσα στοῦ δάσους τὸ ναὸ γονατιστὴ ἡ ψυχὴ
σὰν παλιὸ κρῖμα μιὰ στιγμή τὴ θλίψη τῆς τινάζει
σὲ μιὰ ἄφωνα πρὸς τὸ γλαυκὸ τοῦ ἀπείρου προσευχή.

15. ΓΑΛΗΝΗ

Σήμερα πάλι λιόχαρος ό γιαλός κι ό δρόμος
 'Ό έρημικός, που σέρνεται κοντά στ' άκροθαλάσσι.
 Τό καλοκαίρι τό διωξαν τ' πρωτοβρόχια κι όμως
 τό σκοτεινό φθινόπωρο δέν έχει άκόμη φτάσει.

Είμαι μι'ά τόση άπανεμι'ά και μι'ά γαλήνη τόση,
 Που τ'α καράβια απόμακρα με τ'α πανιά άνοιγμένα
 Σταμάτησαν—μ'ά κοίταξε—σ'α ν'α χουν μετανοιώσει
 Πώς τέτοιο φώς άφήσανε και π'αν σ'α μαύρα ξένα.

Τώρα ως κι οί πένθιμοι καπνοί τ'ων βαπορι'ων άράζουν
 'Ασάλευτοι σ'α σύννεφα κι α'υτοί μες τ'ων άγέρα'
 "Ολα άπ'τ'όν κόπο τ'ης ζω'ης τριγύρω μου ήσυχάζουν"
 "Ολα, και μόνο στο'υ γιαλού τ'ην άμμουδιά εκεί πέρα,

Μονάχα εκεί, Γαλήνη μου, σαλεύοντας τό κύμα,
 Ζητάει κάποιο τραγούδι του ν'α π'η μες σ'τη γιορτή σου
 Μ'α δέν ξεσπάει ν'α σο'υ π'η, λές και π'ώς τό χει κ'ρίμα
 Ν'α σο'υ ταράξη τ'η χαρά, που β'ρηκες σ'τη σιωπή σου...

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

16. Τ' ΑΚΡΟΓΙΑΛΙ ΜΑΣ

1
 Η μαγιάτικη λαμπράδα
 Καθρεφτίζει με χαρά
 Τ'ης στερι'ας τ'ην πρασινάδα
 Σ' όλογάλανα νερά.

2
 'Ό γιαλός μοσκομυρίζει
 'Απ' άνθους πορτοκαλλι'ας
 Και τό κύμα μурμουρίζει
 Κελαηδήματα φωλι'ας.

3
 'Η ροή του καταρράχτι
 Κλωθοτρέχει άρμονικά,
 Γοργοκίνητον άδράχτι
 Μ'ες σ'ε χέρια ξωτικά.

4
 Οί άγράμπελες στο'υς βάτους
 Τ' άνθη πλέκουν τ' άργυρά
 Και ξαπλώνουν τ'α κλαριά τους,
 Κύκνου όλόλευκου φτερά.

5

Πονηρῆς Νεράϊδας στόμα
Βρίσκει ὁ νοῦς, ὅπου θωρεῖ
Χαμοκέρασσο στὸ χῶμα
Ἦ κεράσι σὲ κλαρί.

6

Ἀστροφέγγουν τὰ λιθάρια
Στὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ
Σὰ συντρίμμια ἀνάρια ἀνάρια
Μαρμαρόπλαστου κορμιοῦ.

7

Τοῦ βουνοῦ ἡ πλαγιὰ πανώρια
Σμαραγδόχτιστη, ψηλῇ,
Ἀπ' τὸν ἄλλον κόσμον χῶρια
Τῇ ζωῇ κεῖ κάτω κλεῖ.

8

Καὶ μιὰ στράτα, χαραγμένη
Ἀπ' τὸν κάμπο ὡς τὸ βουνό,
Μοιάζει δρόμο, ποῦ ἀνεβαίνει
Ἀπ' τὴ γῇ στὸν οὐρανό.

5. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΥΣ

Α. ΠΡΟΒΕΛ ΓΓΙΟΥ

1. ΤΟ ΜΑΓΕΜΕΝΟ ΝΗΣΙ

Φαίνεται πάντα πρὸς τὸ δεῖλι
ἐκεῖνο τὸ νησί τὸ μακρινό,
ὡσὰν τριαντάφυλλο τ' Ἀπρίλη,
κάτω ἀπ' τὸν ὀλοπόρφυρο οὐρανό.

Ἀπ' τίς κορφές του κάτω τρέχει
χρυσάφι λαγαρό
καὶ τοὺς γιαλοὺς του περιβρέχει
ζαφεῖρι καθαρό.

Καὶ βασιλεύει στὸ νησί κεῖ πέρα,
στὴν ἄπλαστη ἐκείνη ζωγραφιά,
τῆς μάγισσας ἢ θυγατέρα,
μ' ἀφάνταστη ὁμορφιά.

Παλάτια λάμπουνε πελεκητὰ
μέσα σὲ βράχη διαμαντένια
καὶ τρέχουν μὲ γλυκὰ μουρμουρητὰ
νεράκια κρυσταλλένια.

Ἐκεῖ περιβόλια ἀμάραντα κι ἀηδόνια
 μέσ στα βαθύσκια κλαδιά,
 ἐκεῖ ἄνοιξις αἰώνια,
 φῶς παραδείσου κι εὐωδιά.

Κι ἡ μάγισσα, ποὺ δὲν τὴν ἔχ' ἰδεῖ
 ἀνθρώπου μάτι, τραγουδεῖ
 μέσα στὰ λούλουδα γερμένη
 κι ἡ πλάσις γύρω ἀκούει μαγεμένη.

Καὶ ἀνεβαίνουν τὰ πουλιὰ
 στὴ ρόδινὴ τους ἀγκαλιὰ
 καὶ κάποιου κύτους τὸ βαρὺ κεφάλι
 δλόβροχο ἀπ' τὰ κύματα προβάλλει

Τὸ φύλλωμα τῶν δένδρων τρέμει,
 μαζί της κελαηδοῦνε τὰ νερά
 καὶ συμμαζεῦει τὰ φτερά
 τὸ παιχνιδιάρικο μετέμι.

Ἄλλ' ὅταν τύχη ἓνα καράβι νὰ σιμώνη,
 ἡ μάγισσα θυμώνει,
 ἀναπηδᾷ γοργή
 καὶ μὲ τὸ μαγικὸ ραβδί της κρούει τὴ γῆ.

Κι εὐθύς ἡ εἰκόνα ἡ θαυμαστὴ
 σὰν ὄνειρο ἔχει σβηστή,
 σὰν ἀστραπή, ποὺ σβήνει
 καὶ σκότῃ ὀπίσω της ἀφήνει

Ἐνα ξερόνησον οἱ ναῦτες ἀντικρύζουν
 δὲν τὸ στολίζουνε παλάτια λαμπερά,
 κρυστάλλινα νερά
 στὴ χλόη δὲν κελαρύζουν.

Ἡ μάγισσα δὲν τραγουδεῖ,
 ἀλλ' οὔτε ἀηδόνια κελαηδοῦνε
 οὔτε χλωρὸ κλαρί
 οὔτε ἄνθη, ποὺ μυροβολοῦνε.

Νέκρα, ἔρημιά καὶ ξέρη.

Σηκώνονται καὶ τριγυρνοῦνε ξαφνιασμένα
καὶ κραυγάζουν μὲς τὸ βραδυνὸ τ' ἀγέρι
θαλασσοπούλια πεινασμένα.

Τῶν ὄρνιων ἡ κραυγὴ,

ποῦ μὲς στὸν ἔρημον αἰθέρα πάλλει,
καὶ τῶν κυμάτων τὸ πλατάγισμα στὸ περιγιάλι,
σὰν περιγέλασμα, θαρρεῖς, ἡχολογεῖ.

Ἀνάθεμά σε, μάγισσα, κι ἀνάθεμά σε, σκύλα,

πού, μόλις τὸ καράβι μου σιμώνει,
μαραίνεις τ' ἄνθη σου τὰ ἐξωτικά,
ἀπλώνεις στὸ νησί σου ξεραῖλα
καὶ κάνεις βράχους τὰ παλάτια σου τὰ μαγικά
κι ὄρνιο βραχνόφωνο τ' ἀηδόني.

6. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

1. ΑΔΑΜΑΣΤΗ Η ΨΥΧΗ

Ἀρρωστη σκλάβα ἡ σὰρκα ἂν δέρνεται,
Στὸν πόνο καὶ στὸ χρόνο δουλεμένη,
Ψηλ' ἀπ' τὸν κορνιαχτὸ τῆς γῆς ἐλεύτερη
Κι ἀδάμαστη ἡ ψυχὴ σου πάντα ἄς μένη.

Τὴν ἀναμμένη τὴν λαμπάδα κοίταξε
Καὶ μοιάσε τῆς καὶ σὺ στὴν περηφάνεια.
Λυγάει καὶ γέρνει τὸ κορμί, μὰ ἡ φλόγα τῆς
Ὀλόρθη πάντα δείχνει τὰ οὐράνια.

2. ΕΡΓΑΣΙΑ

1

Ξημερώνει αύγη δροσάτη
μὲ τὸ πρῶτο της πουλί,
λές, καὶ κράζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωῇ.

2

Πρὶν νὰ σβήσῃ κάθε ἀστέρι
μὲ χαρούμενη καρδιά,
νέοι μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετ' ὅλη στὴ δουλειά.

3

Πέρα ἐκείθεν οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε, καθὼς
ξαφνιασμένες νυχτερίδες
ὁποῦ ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

4

Μὴ σὰς εἶναι ὁ ξένος πλοῦτος
ἐν' ἀγκάθι στὴν καρδιά
πέστε ἀζήλευτα εἶναι τοῦτος
ἐργασίας κληρονομιά.

5

Σηκωθῆτε ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἄφθονο καρπὸ,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζει
μ' ἓναν ἴδρωτα συχνό.

6

Σὰν ἐσᾶς, ἀδέλφια, ἰδρώνει
κι ὁ σοφός, ποῦ μὲ τὸ νοῦ
κάμπους ἄμετρους ὀργώνει
γιὰ θροφή τοῦ λογισμοῦ.

7

Δίχως ἄνεση καὶ σχόλη
πάντα ὁ ἄξιος δουλευτής,
τὸ ἀνθηρότατο περιβόλι
σκάφτει, σπέρνει, ὁ ποιητής.

8

Πάντα ναι, τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτατοι καρποί,
νά ναι μόνοι, ποῦ τ' ἀνθρώπου
σῶμα θρέφουν καὶ ψυχή.

3. ΣΤΟΛΙΔΑΡΗΣ

Σὲ γάμον ἄρχοντος προσκαλεσμένος
Ὁ Νούλας βρίσκονταν ἀπελπισμένος.

Τὶ δὲν ἐγένονταν νὰ καταφθάσουν,
Σκουτιὰ ὀλοκαίνουργα νὰ τοῦ τοιμάσουν.

Νὰ πάῃ δὲν ἔστεργε, καθὼς φοροῦσε.
Κι ἀπαρηγόρητος ἐβλαστημοῦσε.

Τοῦ λέγει ὁ φίλος του : καὶ τίς ἡ χρεία
 Νὰ καταθλίβῃσαι χωρὶς αἰτία ;

Μὴ γὰρ εἶν' ἄφευκτο νὰ ντραλωθοῦμε,
 Ἐκεῖ γιορτιάτικοι γιὰ νὰ φανοῦμε ;

Πορόμοιες πρόληψες γιὰ τὰ στολίδια
 Μικρῶν καὶ ἀνήλικων ἀνθρώπων ἴδια.

Κι ἐγὼ ἐκίνησα μὲ τὰ παλιά μου,
 Μηδὲ κἂν διάλεξα τὰ πιὸ καλὰ μου.

Ὁ φίλος πάσκαγε μὲ λόγου κρίση
 Τὸν ἰσχυρόγνωμο νὰ καταπείσῃ.

Χαμένα ἀπόστεινε τὸ λάρυγγά του.
 Ἐκεῖνος ἤθελε τὴ φορεσιά του.

Κριτὴ μ' ἐζήτησαν ν' ἀποφασίσω,
 Τὴ γνώμη ἔδωκα χωρὶς ν' ἀργήσω.

Καὶ πρὸς τὸ σύμβουλο εὐθύς τηρώντας
 Παρόμοια ἐμίλησα χαμογελώντας :

Κραίνεις ἐξαίρετα ἢ ἀφεντιά σου,
 Μόν' ἓνα δίκιο του καλοστοχάσου,

Ἄν πάῃ ἀστόλιγος καὶ δὲν φαντάξῃ
 Ποιὸς τὸν στοχάζεται νὰ τὸν κοιτάξῃ ;

Γ' ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

1. ΙΔΙΑΣ Ζ'. στ. 404...

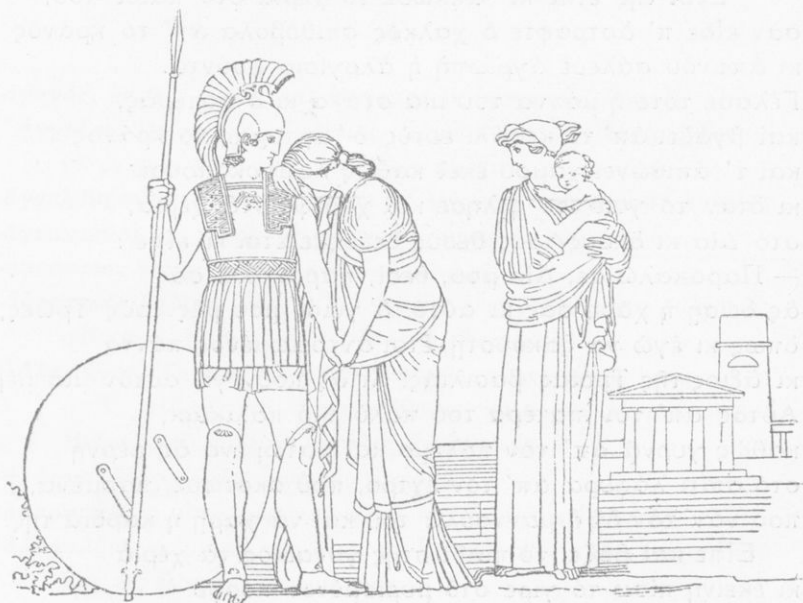
[“Εκτωρ—Ἀνδρομάχη—μετάφρασις Α. Πάλλη].

[“Ο Ἐκτωρ φεύγοντας ἀπὸ τῆ μάχης ἦρθε στὴν πόλιν νὰ δώσῃ ὁδηγίαις. Ξαναγυρίζοντας στίς Σκαιῆς πύλεις ἀπάντησε τῇ γυναίκα του μὲ τὸ παιδί του, ποῦ ἀπὸ τὰ τεῖχη ἔβλεπαν τὴ μάχη. Τότε ἔγινε τὸ ἀκόλουθο περιστατικόν].

Τότε ἔτσι ἐκεῖνος κοίταξε σωπώντας τὸ παιδί του
 μὲ θλιβερὸ χαμόγελο κι ἡ ὁμορφὴ Ἀνδρομάχης
 ἦρθε κλαμένη, τοῦ πιασε σφιχτὰ τὸ χέρι κι εἶπε :
 —Καημένε, ἄχ ! τὸ φιλότιμο θὰ σ’ ἀφανίσῃ. Πές μου,
 τ’ ἀθῶο αὐτὸ δὲν τὸ πονεῖς, δὲν μὲ λυπᾶσαι μένα,
 ποῦ μαύρῃ χήρα κι ἔρημῃ σὲ λίγο θὰ μ’ ἀφήκῃς ;
 Τὶ γλῆγορα ὅλοι οἱ Δαναοὶ θὰ τρέξουν νὰ σὲ σφάξουν.
 Μὰ ἂν εἶναι νὰ σὲ στερηθῶ, καλύτερα γιὰ μένα,
 νὰ μὲ σκεπάσῃ ἡ μαύρῃ γῆς ! Γιατὶ ἄλλο πιά ἀντιστύλι
 δὲ θὰ μοῦ μείνῃ, μὸν καημοί, τὰ μάτια σὰ σφαλίσῃς.
 Μηγὰρ πατέρα ἐγὼ χω πιά ἢ τῇ γλυκεῖά μου μάννα ;
 Ἐχτορα, τώρα ἐσὺ γονιὸς κι ἐσὺ γλυκεῖά μου μάννα,
 ἐσὺ εἶσαι μένα ἀδερφὸς καὶ τρυφερό μου ταίρι,
 μὸν πιά λυπήσου με, κι αὐτοῦ στοῦ κάστρο μεῖνε ἀπάνου,
 μήπως μὲ ρίξῃς σὲ χηριά καὶ τὸ παιδί σ’ ὀρφάνια.
 Καὶ στῆσ’ τους στὸν Ἄρνο κοντὰ τοὺς λόχους, ποῦ πατιέται
 ἐκεῖ πιὸ ὁ τοῖχος εὐκόλα κι ἀνεβατὴ εἶναι ἡ χώρα.

Τότε ὁ μεγάλος Ἐχτορας τῆς ἀπαντᾷ δυὸ λόγια,

— Γυναῖκα, ναι κι ἐγὼ ὅλα αὐτὰ στὸ νοῦ μου τ' ἀναδεύω,
 ὅμως ντροπὴ ἀπ' τὶς Τρώϊσες, ντροπὴ ναι ὀμπρὸς στοὺς Τρῶες
 νὰ σέρνουμει ἔτσι σὰν κιότης ἀλάργα ἀπ' τοὺς πολέμους..
 Μῆτε τὸ θέλει μου ἡ καρδιά! τί πάντα παλικάρι
 ἔμαθα νὰ μαι καὶ μπροστὰ σὲς κονταριὲς νὰ τρέχω,
 τὸ γονικό μας θέλοντας νὰ διαφεντέψω θρόνο.
 Ναί, ξέρω, μοῦ τὸ λέει αὐτὸ ἀλάθευτα ἡ ψυχὴ μου,
 θὰ φέξῃ ἡ μέρα, δὲν ἀργεῖ, ποῦ θὰ χαθῇ ἡ πατρίδα

κι ὁ βασιλιάς ὁ Πρίαμος κι ὁ ξακουστός λαὸς του·
 μὰ δὲ μοῦ σφάζει τὴν καρδιά, τῶν Τρῶων σὰ λογιάζω
 τὰ πάθια ἢ καὶ τῶν δύστυχων γονιῶν μου οὔτε τόσο
 τῶν ἀδερφιῶν μου, ποῦ πολλοὶ μὲς στὰ χρυσὰ τοὺς νιάτα
 θὰ κυλιστοῦν στὸ αἶμα τοὺς σφαγμένοι ἀπ' τοὺς Ἀργίτες,
 ὅσο για σένα, ὅταν κανεῖς ἀπ' τῶν ὀχτρῶν τ' ἀσκέρι
 σὲ σέρνῃ σὲ πικρὴ σκλαβιά στὰ δάκρυα βουτηγμένη.

Κι ἄλλη ἴσως, στ' Ἄργος, ὅταν πᾶς, νὰ φαίνης θὰ σέ βάζη
καί μὲ τὴ στάμνα ἀπ' τὴν πηγὴ νερὸ θὰ πᾶς νὰ φέρνης
ἄθελα, δόλια, μὰ σκληρὴ θὰ σέ στενεύῃ ἀνάγκη.

Καί θὰ σέ βλέπουν, ποὺ περνᾷς ἀχνὴ καὶ δακρυσμένη,
νὰ το, θὰ λέν, τοῦ Ἐχτορα τὸ ταίρι, ποὺ τῶν Τρώων
ἦταν τὸ πρῶτο αὐτὸς σπαθὶ στῆς Τροίας τοὺς πολέμους.

Ἔτσι ἴσως ποῦν κι ὁ πόνος σου θὰ ξανανοίγῃ πάντα,
σὰ βλέπῃς πῶς ἀπ' τὴ σκλαβιὰ νὰ βγῇς δὲν ἔχει ἐλπίδα.
Μὰ θέλω νὰ μὲ φάῃ ἡ γῆς, ἡ μαύρη πλάκα θέλω,
προτοῦ σέ δῶ νὰ δέρνεσαι καὶ σκλάβα νὰ σέ σέρνουν!

Ἔτσι τῆς εἶπε κι ἄπλωσε τὰ χέρια στὸ παιδί του,
σὰν εἶδε π' ἄστραφτε ὁ χαλκὸς σπιθόβολα ἀπ' τὸ κράνος
κι ἀπάνου σάλευε ἀγριωπὴ ἡ ἀλογίσια φούντα.

Γέλασε τότε ἡ μάννα του μιὰ στάλα κι ὁ πατέρας,
καὶ βγάζει ἀπ' τὸ κεφάλι εὐτὺς ὁ Ἐχτορας τὸ κράνος
καὶ τ' ἀπιθώνει χάμου ἐκεῖ καθὼς λαμποκοποῦσε·

κι ὅταν τὸ γυιό του φίλησε καὶ χόρεψε στὰ χέρια,
στὸ Δία κι ὄλους τοὺς θεοὺς δεήθηκε ἔτσι κι εἶπε :

— Παρακαλῶ σε, Δία μου, θεοί, παρακαλῶ σας,
ἄς δώσῃ ἡ χάρη σας κι αὐτό, ὁ γυιός μου μὲς τοὺς Τρῶες,
ὅπως κι ἐγὼ νὰ ξακουστῇ, ἔτσι ἀντρειωμένος πάντα
κι ἄξιος τῆς Τροίας βασιλιάς. Κι ἄς ποῦν γι' αὐτὸν μιὰ μέρα :
Αὐτὸς ἀπ' τὸν πατέρα του πολὺ πιὸ παλικάρι,
καθὼς γυρνᾷ ἀπ' τὸν πόλεμο καὶ ματωμένα ἄς φέρνῃ
στὸ σπίτι λάφυρα ἀπ' τὸν ἐχτρό, ποὺ σκότωσε, παρμένα, ,
ποὺ νὰν τὸν δῇ ἡ μαννούλα του καὶ νὰ χαρῇ ἡ καρδιά της.

Εἶπε καὶ βάζει τὸ παιδί στῆς γυναικὸς τὰ χέρια
κι ἐκεῖνη πίσω τό γιρε στὸ μυρισμένον κόρφο
καὶ πικροχαμογέλασε μὲ μάτια δακρυσμένα...

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.

ΠΙΝΑΞ

ΚΑΤ' ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ ΤΩΝ ΑΓΝΩΣΤΩΝ
ΛΕΞΕΩΝ, ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ ΚΛΠ. ΤΩΝ ΤΕΜΑΧΙΩΝ
ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Α

ἀγανός, ἐπίθ. ἥσυχος, ἐπὶ ὑφασμάτων διαφανής, ἀραιός.

Ἄγγελοι, Βυζαντινοὶ ἄρχοντες, ιδρύσαντες ἐν Ἡλείῳ δεσπο-
τᾶτον τὸν 12ον πρὸς τὸν 13ον αἰῶνα.

ἀγγελοκρούει, ρ. μεταβ. κρούει ὁ Ἄγγελος, εἰδοποιεῖ ὁ Ἄγγελος.

ἀγναντεύω, ρ. μεταβ. θεῶμαι ἄθ' ὑψηλοῦ, παρατηρῶ.

ἀγνάντια, ἐπίρρ. ἔναντι καὶ ἄφ' ὑψηλοῦ.

ἀδερφοποι(η)τός, ἄρσ. ὁ διὰ θρησκ. εὐχῆς γενόμενος ἀδερφός,
φίλιτος, βαθμὸς ἐν τῇ Φιλικῇ Ἑταιρείᾳ.

Ἀλαμάνοι, Γερμανικὰ φύλα, ἀποτελέσαντα ἔθνος κατὰ τὸν Β'
μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἐπιχειρήσαντα κατὰ τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ
Βυζαντινοῦ κράτους πολλὰς ἐπιδρομὰς.

ἀλάργα, ἐπίρρ. λέξις ἰταλική, μακράν.

ἀλαργεύω, ρ. ἀπομακρύνω, ἀλλὰ καὶ ἀπομακρύνομαι.

ἀλαφιάζω, ρ. μεταβ. φοβίζω, ρ. ἀμεταβ. καὶ παθ. τρέχω ἔμφο-
ρος ὡς ἔλαφος, ἔξαφνίζομαι.

Ἀλγερίνοι, ἄρσ. οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως Ἀλγερίου τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀλέξιος ὁ Γ', ὁ Ἄγγελος, βυζαντ. αὐτοκράτωρ (1195—1203).

Ἀλιάκμων, ποταμὸς τῆς Ν.Δ. Μακεδονίας, κοινῶς Βίστριτσα,
ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Ἀλλάχ, τὸ ὄνομα ἐνὸς καὶ μόνου Θεοῦ παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

Ἀμαλφῖται, οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς δημοκρατίας Ἀμάλφι,
πόλεως ἰταλικῆς.

Ἀμειράς ἢ Ἐμίρης, ἄρσ. λ. ἀραβικὴ καὶ τουρκοπερσικὴ, ἡγεμὼν,
βασιλεὺς παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἀναδρομικοῦ καθήκοντος, ὑπαινίσσεται ὁ Καμ. τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου του Ἀναδρομάρης, ἐν ᾧ πραγματεύεται τὰ τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐξ οὗ τὸ ἀπόσπασμά μας.

Ἄννα ἡ Κομνηνή, θυγάτηρ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, συγγραφεὺς τῆς Ἀλεξιάδος (1083).

ἀντάρα, θηλ. καταχνιά, δμίχλη, μεταφ. ὄγλοβόη, θόρυβος.

ἀναχαράζω, ρ. μεταβ. κάνω χαράγματα, ἀνοίγματα, μεταφ. ἀναμένω, ἀμεταβ. μηρυκῶμαι, ἀναμασῶ.

ἀνοχή, θηλ. ὑπομονή, μακροθυμία, στέρησις.

Ἀντελικιωτικά βουνά, τὰ βουνὰ τοῦ Αἰτωλικοῦ τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἀξιά, θηλ. ἡ νῆσος Νάξος, μία τῶν Κυκλάδων.

ἀπανωθιό, ἐπίρρ. ἐπάνω.

ἀπελατίκι, οὐδ. κατ' ἐξοχὴν ὄπλον τῶν ἀπελατῶν, ρόπαλον συνήθως σιδηροῦν ἀκανθωτόν.

ἀπετονιά, θηλ. ἀλιευτικὴ ὄρμια μὲ ἄγκιστρον.

ἄπλερος, ἐπιθ. ὁ μὴ πλήρης, ἀμέστωτος.

ἀπλοκαμίδι, οὐδ. εἶδος ἀλιευτικῆς.

ἀραγός, ἄρσ. δερμάτινος ποιμενικὸς σάκκος, ταγάρι.

ἀργαστήρια, οὐδ. ἐργαστάσια, καταστήματα παντὸς εἵδους.

ἄρμενα, οὐδ. οἱ ἐξαρτισμοὶ τοῦ πλοίου.

ἀρμενίζω, ρ. μεταβ. πλέω.

ἀρμούτι, οὐδ. ἐμπροσθογεμὲς ὄπλον, εἶδος τρομπονιοῦ.

ἀσκέρι, οὐδ. λ. τουρκ. στρατός, μεταφρ. πλήθος.

Ἄσπρο, ἡ κατωτάτη μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομισμ. συστήματος, τὸ 1/2 τοῦ παρᾶ, ἴσως ἐκ τοῦ λατιν. asper, τραχύ, νεόκοπον.

ἀσπρογαλανίζω, ρ. ἀμεταβ. γίνομαι ἄσπρος καὶ γαλανός.

ἀχούρι, οὐδ. σταῦλος, ἀποθήκη, καλύβη.

B

Βαγδάτη, πόλις τῆς Ἀσίας, πρωτεύουσα τοῦ ἀνεξαρτήτου κράτους τῆς Μεσοποταμίας.

Βάλτος, ἄρσ. τόπος τελματώδης, ἔλος.

Βαράσοβα, θηλ. ὄρος τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

βαργωμάω ἰζω, ρ. ἀμετάβ. (βαρυγγωμῶ) βαρυθυμῶ, δυσανα-
σχετῶ, ἐκφέρω ἄρας.

Βενετσιάνικα μουράγια, κρηπιδώματα ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν
Ἑνετῶν.

βεζύρης, λέξις τουρκ. ὁ ἀνώτατος ἄρχων παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς
ὁμοιος πρὸς τὸν παρ' ἡμῖν ὑπουργόν.

βετούλι, οὐδ. ἐκ τοῦ λατιν. *vitulus*, ἐρίφιον ἐνὸς ἔτους.

βίγλα, θηλ. ἐκ τοῦ λατιν. *vigilia*, φύλαξις, φυλακή, σκοπιά,
σκοπός.

Βίοτρισα, βλέπε Ἀλιάκμων.

βιτσιά, θηλ. μαστίγωσις, ἐκ τοῦ βίτσι (λατιν. *vitis*) ραβδίου,
μαστίγιον.

βλατί, οὐδ. πορφύρα, πολυτελὲς ὕφασμα.

βοῖβοντας, ἄρσ. λέξις σλαβική, στρατιωτικὸς διοικητής, παρὰ
Τούρκοις δὲ διοικητικὸς ἄρχων, ἑπαρχος.

βολτάκι, οὐδ. φωτοστέφανος.

βρατσέρα, θηλ. ἱστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς, καθαρῶς Ἑλληνι-
κὸν ναυπήγημα.

βρίκι, οὐδ. λέξ. ἀγγλική, ἱστιοφόρον δίστηλον, ἄρχ. πάρων.

βύσσαλο, οὐδ. (βύω) βότσαλο, λίθος μικρὸς διὰ παραγέμισμα.

Γ

Γελαντζής, ἄρσ. ὁ πλανήτης Ζεὺς.

Γενουήνσιοι, οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλικῆς Γένουας.

Γεῶργος, πρῶτος ἐξάδελφος τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη (δημοτικὰ
Τραγοῦδια, Κολοκοτρωναίων).

γιαταγάνι, οὐδ. λέξ. τουρκ. μακρὰ μάχαιρα ἢ σπάθη βραχεῖα
καμπύλη τὴν λεπίδα.

γιατάκι, οὐδ. λέξις τουρκ. στρῶμα, κοίτη, μφ. κατάλυμα, διαμονή.

γιουρούσι, οὐδ. λέξις τουρκική, ἐφόρμησις, ἔφοδος

Γκέκηδες, ἄρσ. ἀλβανικὸν φῦλον τῆς ἄνω Ἀλβανίας.

γιούρντα, θηλ. ἐγχώριον μάλλινον ἐπανωφόρι ἄνευ χειρίδων
λευκὸν ἢ μέλαν φερόμενον ὑπὸ ἀρρένων καὶ θηλέων.

γολέτα, θηλ. λέξ. γαλ. ἱστιοφόρον μὲ δύο ἰστούς ταχύ, ἡμιολία.

γονός, γόνος, τὸ λεγόμενον πουλὶ τοῦ μελισσιοῦ.

γοργόνα, θηλ. ἀκρόπρωρον, τὰ ἱστιοφόρα συνήθως φέρουν
ὡς στολισμὸν ἐπὶ τῆς πρῶρας εἰκόνα Γοργόνος.

γούμενα, θηλ. τὸ χονδρότερον σχοινίον τῶν πλοίων, κάλως.
γραμματαλλαγή, ἀνταλλαγή γραμμάτων, ἐπιστολῶν.

(δ) γροικῶ, ρ. μεταβ. ἀκούω.

γρόσι, μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομισματικοῦ συστήματος, ἴση
 πρὸς 22 λεπτά τῆς μεταλλικῆς δραχμῆς.

Γυφτοχώρι, χωρίον πλαστόν.

Δ

Δαμασκός, μεγάλη καὶ ὀνομαστὴ πόλις τῆς Συρίας.

δεκανίκι κρηνένιο, ράβδος ἐκ ξύλου κρανείας.

δερβίσης, ἄρσ. λέξις περσική, ὃ παραιτηθεὶς τῶν ἐγκοσμίων παρὰ
 τοῖς Μωαμεθανοῖς ὁμοιος πρὸς τὸν μοναχόν.

διάζω, ρ. μεταβ. χωρίζω τὸ νῆμα καὶ τὸ τυλίσσω εἰς τὸ ἀντί
 τοῦ ἀργαλειοῦ.

δός μοι τοῦτον τὸν ξένον, δοξαστικόν.

δράκοντας καὶ δράκος, ἄρσ. κατὰ τὴν ἑλλην. δημοτικὴν πα-
 ράδοσιν θηρίον ὀφιοειδὲς τεράστιον, φύλαξ θησαυρῶν μὲ
 βλέμμα δεινὸν καὶ πνοὴν θανατηφόρον συνήθως πολυκέ-
 φαλον· ὁ δράκοντας ἀντικατέστησε τοὺς Κενταύρους, Γίγαν-
 τας κλπ. τῆς ἀρχαίας μυθολογίας.

δρασσελῶ, ρ. μεταβ. διασκελίζω, περνῶ.

δρολάπι καὶ δρόλαπας, (ὕδωρ λαῖλαψ) καταιγίς, νεροποντή.

Ε

Ἐγκατάστασις τοῦ Βασιλείου, ἐγκατάστασις τοῦ Βασ. ὡς
 ἡγουμένου τῆς μονῆς Ἀστερίου.

ἐννιά μοδιῶν χωράφι, χωράφι ἐκτάσεως ἐννέα μοδιῶν (τὸ
 μόδιον ἰσοῦται πρὸς 200 ὀργυιάς).

ἔρριξαν τὰ πουλάρια, ἀπέβαλαν αἱ ἔγγυοι φορβάδες.

ἐτσάνικισαν πρὸς τὰ ἐφτὰ μεσάνυχτα, φράσις δηλοῦσα τὸν βα-
 θὺν ὄρθρον.

Ζ

ζαλίκι, οὐδ. φορτίον ὅσον δύναται τις νὰ ἑφέρῃ ἐπὶ τῆς ρά-
 χεως, ἰδία ξύλων καὶ φρυγάνων.

ζάλογγο, οὐδ. παρθένον δάσος.

ζούγκλα, θηλ. τὰ παρθένα δάση εἰς τὰ ὁποῖα ζοῦν τὰ ἄγρια
 θηρία.

Ζυγός, ὄρος ἐν Αἰτωλίᾳ, ἄρχ. Ἀράκυνθος.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ζωσται Πατρίκιαι, τίτλος τοῦ Βυζ. παλατίου, αἱ πρῶται κυρίαι τῆς Βυζ. Αὐλῆς.

Θ

Θρός, ἄρσ. **θροῦς**, μικρὸς συνεχῆς θόρουβος.

Ι

Ἰσλάμ, λέξ. ἄραβ. ὄνομα τῆς θρησκείας τῶν Μωαμεθανῶν.

Ἰρις, θυγάτηρ τοῦ Κενταύρου Θαύμαντος καὶ τῆς Ἥλέκτρας· εἶναι ἡ προσωποποίησις τοῦ οὐρανίου τόξου—τῆς καλόγριας τὸ ζουνάρι—τὸ ὁποῖον φαίνεται μετὰ τὰς καταιγίδας.

Κ

Καισαριανή, ἀρχαία μονὴ ἐν Ἀττικῇ εἰς τοὺς Ν. πρόποδας τοῦ Ὑμηττοῦ μὲ τὴν πηγὴν τοῦ Κριοῦ καὶ ΒΑ τὴν ὁμοίαν Καλοπούλαν.

καισάρισσαι, τίτλος τῆς βυζαντινῆς αὐλῆς.

κακοτράχαλος, ἐπίθ. ἀπότομος, πετρώδης, κακοφτειασμένος, μεταφορ. δύσνους.

καλαφάτης, ἄρσ. στυπωτής.

καλαφατίζω, ρ. μεταβ. στυπώνω.

καλντ(δ)ερίμι, οὐδ. λέξις τουρκ. λιθόστρωτος δρόμος.

Καλογιάννος, ἄρσ. πτηνὸν κοκκινολαίμης, ἀρχ. ἐρυθαλῖς.

καλπάνι, οὐδ. κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν Σλαύων, πιλίκιον, ἐδῶ συνεκδοχικῶς ἄρχων.

καματερό, οὐδ. ἀροτριῶν βοῦς, ἀλλὰ καὶ μεταξοσκώληξ.

κανάλι, οὐδ. λέξ. ἰταλ. αὐλάξ, ἡδιώρux, θαλασσία δίοδος, στόμιον.

καραούλι, οὐδ. λέξ. τουρκ. φρουρά, σκοπός, τὸ ἔργον τοῦ σκοποῦ.

καρδάρα, δοχεῖον ξύλινον, ὅπου ἀρμέγουν τὸ γάλα.

Καστρίτσα, χωρίον καὶ λόφος πρὸ τῶν Ἰωαννίνων δεξιὰ διὰ τὸν ἀνερχόμενον.

Καταλανοί, οἱ κάτοικοι τῆς Καταλανίας χώρας τῆς Β. Α. Ἰσπανίας, ἐπιδραμόντες τῶν ΙΔ' αἰῶνα πολλὰς βιαιοπραγίας ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει διέπραξαν.

κατέχω, ρ. μεταβ. γινώριζω.

καυλί, οὐδ. κυάθιον, ξύλινον ποτήρι.

καψαλισμένος, μετοχ. ρ. καψαλίζω, περικαίω, καίω ἐπάνω.
ἐπάνω, ἐδῶ μεταφ. μαῦρος

κιβούρι, οὐδ. φέρετρον, τάφος.

κολ(λ)ίγος, ἄρσ. ἐπίμορτος καλλιεργητής (ἐκ τοῦ λατ. (collega).

Κονιαριά, οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ νοτίῳ Μακεδονίᾳ ἐποικισθέντες.

ΙΔ' αἰῶνα ἐξ Ἰκονίου Τοῦρκοι.

κοπή, θηλ. κοπάδι, ποίμνιον.

κορνιαχτός, ἄρσ. κονιορτός.

κορφινός, ἐπίθ. ὁ τῆς κορυφῆς.

κουπαστή, θηλ. τὸ ἄνω χεῖλος ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν τοῦ πλοίου.

κουρσάρος, ἄρσ. πειρατής.

κουρσεύω, ρ. μεταβ. ληστεύω, λεηλατῶ.

κουρτεσιά, θηλ. λέξις ἰταλ. ἀνοησία.

κρινί, οὐδ. κυψέλη.

κύρης ἢ **κυρός**, ἄρσ. πατήρ ἢ καὶ πάππος.

κωνσταντινᾶτα, χρυσᾶ βυζαντινὰ νομίσματα με εἰκόνα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

Λ

Laboremus, ἄς ἐργαζώμεθα.

λάμνω, ρ. μεταβ. ἐλαύνω κόπην, κωπηλατῶ.

λαμπάζω, ρημ. μεταβ. πτωῶ.

(γ)λαρώνω, ρ. μεταβ. καὶ ἀμετάβ. νυστάζω, χαλαρώνω, ἀφήνω,

(γλαρός· ἱλαρός, γαλήνιος).

Δέων ὁ σοφός, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδό-
νος, ἀναθεωρητῆς τῶν Βασιλικῶν καὶ συγγραφεὺς τῆς Τα-
κτικῆς (865—912 μ. Χ.).

Διάπηδες, ἀλβανικὸν φύλον, κάτοικοι τῆς Λιαπουριᾶς.

λιθιά, θηλ. τειχίον λίθινον ἄνευ ἀσβέστου.

λιοβόρι, οὐδ. λίψ.

λόθρα, θηλ. τὰ ἀποκοπτόμενα μέρη τῶν ἡλῶν, ὅταν πεταλώ-
νουν τὰ ἄλογα, ἐδῶ μεταφ. ὥς κατάρα: μὴδὲ τίποτε.

Μ

μαγνάδι, οὐδ. ὕφασμα λευκὸν καὶ ἄραιόν, μαντήλι, πέπλος.

Μανές, οὐδ. χωρίον τῶν Σερρῶν.

μανός, ἐπιθ. μανιώδης.

μαργώνω, ρ. ἀμεταβ. παγώνω.

μάσκα, θηλ. λέξ. νεολατινική, ἡ ὑπὲρ τὴν ἴσαλον γραμμὴν τοῦ πλοίου, παρεῖα τῆς πρῶρας, προσωπεῖον.

μελέμι, οὐδ. Β. Α. καλοκαιρινὸς περιοδικὸς ἄνεμος, ἐτησίαι.

μερεμετιάω, ρ. μεταβ. λέξ. τουρκ. ἐπιδιορθώνω, ἐπισκευάζω.

μὴ γίνῃ προπετιῆς διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων, εἶναι συνήθεια παρὰ τοῖς ναυτικοῖς νὰ διαρπάζουν τὰς λαμπάδας τοῦ ἐπιταφίου ὡς φυλαχτὰ εἰς τὰς τρικυμίας καὶ τοὺς κινδύνους.

μισοκόπησα, ρ. μεταβ. μισοκοπᾶω, μισοτελειώνω.

μονέδα, θηλ. λέξις ἰταλ. νόμισμα.

μονιά, θηλ. φωλεά, κρύπτη ἀγρίου ζώου.

μουγγρί, οὐδ. ὁ ἰχθὺς γόγγρος.

μουράγιο, οὐδ. λέξ. ἰταλικὴ κρηπίδωμα, τεῖχος, προκυμαία.

Μουσθαίνη, θηλ. χωρίον τοῦ Παγγαίου.

μουτρίζω, ρ. μεταβ. λέγεται ἐπὶ ζώων συνήθως, προχωρῶ με κατεβασμένην τὴν κεφαλὴν (μουτρα).

Μπάστα λαγκάδι, ρύαξ παρὰ τὰ Λεχαινὰ τῆς Ἡλείας.

μπόλια, θηλ. πετσέτα, περίβλημα τῆς κεφαλῆς.

μπράτιμος, ἄρσ. ἀδελφοποι(η)τός, ὅπερ ἴδε.

(ἐ)μπροστέλλα, θηλ. ποδιά, ποδιά τοῦ βουνοῦ, πρόποδες.

N

(α)νάμμα, οὐδ. ὁ διὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν οἶνος.

Νερὸν Ἀφροδίτης, τὸ ἐν τῇ μονῇ Καισαριανῇ τῆς Ἀττικῆς νερὸν τῆς πηγῆς Καλοπούλας πρὸς τὰ Β. Α. τῆς μονῆς.

Νικήτας, ὁ Νικηταράς, ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, (δημοτικὰ Τραγοῦδια Κολοκοτρωναίων).

ντουγράφς, ἄρσ. λέξις τουρκικὴ, τουρκικὸν ἐθνόσημον.

ντραλίζομαι, ρ. ἀμεταβ. ζαλίζομαι.

Νύμφαι, παρθενικαὶ μυθολ. θεότητες τῆς φύσεως, διαιτώμεναι ἐντὸς ἢ παρὰ τὰς πηγάς, ρύακας, κρήνας (Ναΐαδες) κοιλάδας καὶ λειμῶνας (Ναπαῖαι) ἐπὶ ὄρεων (Ὁρειάδες), εἰς δένδρα καὶ δάση (Δρυάδες καὶ Ἀμαδρυάδες). Πρὸς αὐτὰς ὅμοιαι περιῖπου εἶναι καὶ οἱ Νεράιδες τῆς δημ. μυθολογίας.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ξ

Ξαγγανταίνω, ρ. μεταβ. καὶ ἀμεταβ. ἀναφαίνομαι, ἐξέρχομαι εἰς περίοπτον μέρος, φανερώνω.

ξάγγαντο, καὶ ος οὖς. καὶ ἐπίθ. τόπος δρώμενος ἐκ τοῦ μακρόθεν, περίοπτος.

ξεπροβοδῶ, ρ. μεταβ. κατευοδώνω.

ξεσκλησμένος, μετοχ. ρ. ξεσκλίζω, ξεσχισμένος.

ξεφρύγω, ρ. μεταβ. δροσίζω τὸ καημένον, ξεδιψῶ.

ξυλόκοτα, σκολόπαξ, ἄλλως μπεκάτσα.

Ξωθιές, θηλ. ἑξωτικές, παρθενικαὶ θεότητες τῆς φύσεως, ὅμοιαι μὲ τὶς Νεράιδες.

Ο

Ὀβολος, (ν) μονόλεπτον, δίλεπτον, πεντάλεπτον

ὀβορός, ἄρσ. αὐλὴ μανδρωμένη δι' ὄρνιθας. αἶγας κλπ. κατοικίδια ζῶα, αὐλὴ γενικῶς.

ὀλόβολος, ἐπίθ. ὀλόκληρος, ὅλος.

Ὁμὲρ Βριώνης, πασὰς ὑπὸ τὸν Κιοσέ ἐπελθὼν κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Π

Παλαμάρι, οὐδ. λέξ. τουρκ. σχοινίον, χονδρόν, καραβόσχοινον, Παλιοκαστρίτσα, γραφικὸν μοναστήριον ἐν τῇ δυτ. ἀκτῇ Κερκύρας.

Πάν, θεὸς τῶν ἀρχ. Ἑλλήνων τῶν δρυμῶν καὶ δασῶν προστάτης τῶν ποιμένων καὶ ποιμνίων, ἐφευρέτης τῆς ποιμενικῆς σύριγγος.

παντιέρα, θηλ. λέξις ἰταλ. σημαία.

παργάδι, οὐδ. ἄλιευτικὸν πολυάγκιστρον ἐργαλεῖον.

παρδαλώνω. ρ. μεταβ. ποικίλλω, (παρδαλός, ποικίλος).

πάρωρα, ἐπίρ. ἀργά (πάρωρος).

παρεκκλήσιον, τὸ παρεκκλ. τῆς οἰκογενείας τοῦ Λουκῆ Λάρα ἐν Χίῳ.

παφτάδες, ἄρσ. ζῶναι καὶ πόρπαι ἀργυραῖ.

πάχνη, θηλ. πρωϊνὴ δρόσος, δροσόπαγος.

πεζόβολος, ἄρσ. μικρὸν ἄλιευτικὸν δίκτυον εἰς σχῆμα κώνου.

Περογλιές, θηλ. κληματαριά.

Πετσενέγοι, λαὸς τουρκ. καταγωγῆς γενόμενος κύριος τῆς Ν. Ρωσίας καὶ ἔξαφανισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Β' τοῦ Κομνηνοῦ.

Πισᾶται, οἱ κάτοικοι τῆς Ἰταλικῆς πόλεως Πίσσης, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος παρεχώρησεν ἐν Κων)πόλει ἔμπορικὰ προνόμια.

πλατόνι, οὐδ. ἔλαφος.

πλοκός, ἄρσ. φράκτης ἐκ βάτων καὶ λοιπῶν παρασίτων φυτῶν τοῦ κήπου.

πλόσκα, θηλ. λέξις βλαχική, δοχεῖον ξύλινον οἴνου.

πολυπαθιασμένος, ὁ πολυπαθής, ὁ πολλὰ παθών.

πόρτο, οὐδ. λέξις ἰταλ. λιμὴν.

πούνις, οὐδ. θερμαντικὸν ποτὸν δι' ἀναμίξεως κονιάκ, ρουμίου μετ' ἀφεψίματος τείου καὶ ὁμοίων.

Πράβι, οὐδ. πόλις τοῦ Παγγαίου τῆς Μακεδονίας.

πρ(ο)ιάρι, οὐδ. πλοιάριον ἀβαθὲς δι' ἁλιεῖαν εἰς τὰ ἀβαθῆ νερά.

προάλλες, ἐπίρρ. πρό τινος.

πρυόβολο καὶ πυριόβολο (ς), οὐδ. καὶ ἄρσ. πυρίτης λίθος μετὰ τὸ τσακμάκι μαζί.

πρωτᾶτα, οὐδ. πρωτεῖα, συνεκδοχικῶς οἱ πρῶτοι, οἱ ἄρχοντες.

πρωτοβεστιάριος, ἐπίθ. τίτλος τοῦ βυζ. παλατίου, ὁ ἀνώτερος ὑπάλληλος τῆς αὐτοκρατορικῆς ἱματιοθήκης.

πρωτόγερος, ἄρσ. προεστός, κῆρυξ.

πρωτοσπαθᾶριος, ἄρσ. τίτλος τῆς βυζ. αὐλῆς, α' ὑπασπιστής.

P

ράϊ, λέξις τουρκ. ὑποταγή.

ραπίζω, ρ. ἀμετάβ. ρεύω, λυώνω.

ρεκάζω, ρ. ἀμετάβ. ὠρύομαι.

ρεπιθέμελα, οὐδ. θεμέλια ἐρειπίων, ἐρείπια.

ρεύω, ρ. μεταβ. καὶ ἀμετάβ. λυώνω ἐπὶ ὑγρῶν, μεταφ. πίπτω ἐπὶ φύλλων καὶ ἀνθῶν, φθίνω γενικῶς.

ριζιμιά, οὐδ. βράχοι ἐρριζωμένοι, φυσικοὶ βράχοι ἀκλόνιστοι.

ροδάμι, οὐδ. οἱ τρυφεροὶ βλαστοὶ τοῦ πρίνου.

ρούγα, θηλ. λέξις ἰταλ. ὁδός, πλατεῖα, γειτονιά.

Σ

σάδια, οὐδ. ἰσάδια, ἐπίπεδα μέρη.

σαῖσματα, οὐδ. μάλλινα ἐγχώρια στρώματα, μάλλινα διὰ τὰ ἐφίππια καὶ σάγματα ἵππων.

σακολέβα, θηλ. ἱστιοφόρον δξύπρυννον καὶ δξύπρωρον.

σαλαγάω, ρ. μεταβ. ὀδηγῶ διὰ φωνῶν καὶ ραβδισμῶν ποιμνιον, ζῶα.

σάλαγος, ἄρσ. ὀχλοβοή, ἢ παρακέλευσις πρὸς ἐλαυνόμενα ζῶα.

Σανταμέρι, οὐδ. Φολόη, ὄρος καὶ χωρίον ἐν Δύμῃ τῆς Ἀχαΐας.

σαράγι, οὐδ. λέξις τουρκ. ἀνάκτορον.

σεβαστοκράτωρ-ισσα, τίτλος τῆς βυζ. αὐλῆς, ὁ πρῶτος κατὰ τάξιν μετὰ τὸν αὐτοκράτορα.

Σεμπτίμιος Σεβῆρος, Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ, 193—211 μ. Χ. βελτιώσας τὴν διοίκησιν.

σεργιανίζω, ρ. ἀμεταβ. περιπατῶ θεώμενος, πλανῶμαι ἀργόσυχος.

σιγγούνι, οὐδ. κοντὸν γυναικεῖον ἐπανωφόρι κεντητόν.

σκαμπαβία, θηλ. λέξις ἰταλ. λέμβος μὲ ἐν ἱστίον.

σκαριά, οὐδ. ἐσχάρα πρὸς ναυπήγησιν.

σκαρίζω, ρ. μεταβ. ἐξάγω τὰ ποίμνια καὶ γενικῶς τὰ ζῶα πρὸς βοσκήν.

σκαρώνω, ρ. μεταβ. κατασκευάζω, ναυπηγῶ, σκηνοθετῶ.

σκούνα, θηλ. λέξ. ἀγγλ. ἱστιοφόρον μὲ δύο ἱστοὺς ταχύπλουν.

σπαχής, ἄρσ. λ. τουρκοπερσική, μικροτιμαριούχος, ἱππεύς, ἱππεὺς ἀτάκτου σώματος.

σταλίκι, οὐδ. ξύλον ἴσον καὶ ὑψηλόν.

στάλος, ἄρσ. τόπος, ἐνθα ἐφησυχάζουν τὰ ποίμνια, ἐξ οὗ καὶ τὸ σταλίζω.

στοιβανιές, θηλ. σωροὶ ξύλων.

στολισμὸς τῶν νυμφῶν τοῦ Πάσχα, συνηθίζουσαν εἰς τινα χώρα τῆς Ἑλλάδος αἱ νύμφαι τοῦ ἔτους νὰ στολίζουσαν τοὺς Ἐπιταφίους.

στόλος, ἄρσ. στολίσματα.

στουρνάρι, οὐδ. πυρίτης λίθος.

στόφα, θηλ. λέξις ἰταλ. ὕφασμα, πολύτιμον, ὕφασμα μὲ μετάξινα ποικίλαμα.

στριγγός, ἐπίθ. ὀξύς, διαπεραστικός.

συναυλία τις με φθάνει, στίχος ἐκ τοῦ ποιήματος τοῦ Βασι-
λειάδου «Τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου».

σύλλογγο, οὐδ. παρθένον δάσος, τὸ ἄλλως ~~ζάλογγο~~ καλούμενον.

συνοριάζω, ρ. μεταβ. βάζω σύνορα.

συντιφένιος, ἐπίθ. ὁ ἐξ ἐλεφαντοστοῦ.

σύνωρα, ἐπίρρ. ἀμέσως, ἐντὸς τῆς ὥρας.

Τ

τάβλα, θηλ. ἐκ τοῦ λατ. tabula σάνις, μεταφορ. τράπεζα.

ταμπούρι, οὐδ. λέξις τουρκ. **τάγμα** στρατοῦ, μεταφορ. πρόχωμα,
χαράκωμα.

Τάναϊς, ἄρσ. ποταμός ἐν Ρωσσίᾳ, νῦν Δόν.

(ν)τάπια, θηλ. λέξις ἱταλ. προμαχών, σκοπιά.

ταρσανάς, ἄρσ. λέξις τουρκ. ναυπηγεῖον, ναύσταθμος.

τζαμί, οὐδ. λέξις ἀραβ. τέμενος Μωαμεθανικόν.

τόνος, **χάνος**, κλπ. ἐν τῷ τεμαχίῳ «Μὲ τὴ συρτὴ» εἶδη ἰχθύων..

τουλουπάνι, οὐδ. λέξις ἱταλ. μανδήλι διὰ κεφαλόδεσμον.

τρακάρω, ρ. ἀμετάβ. συγκρούομαι, πίπτω ἐπάνω.

τράφος, ἄρσ. τάφος.

τρεχαντήριον, οὐδ. ἱστιόφορον μὲ δύο ἱστοὺς ἀμφοτερόπρυνον.

Τρίχας γεφύρι, καὶ Τρίχινο γεφύρι, γεφ. κατὰ τὴν νεοελληνικὴν
μυθολογίαν ἐν τῷ Ἄδῃ.

τροχαλίζω, ρ. ἀμετ. τρέχων ἀκούομαι.

(ν)τρουκάνι, οὐδ. βαρὺς κώδων προβάτων.

Τσαπεράζια, οὐδ. λέξ. τουρκ. ἀργυρὰ ἢ ἐπὶ χρυσά κοσμήματα συ-
νήθως εἰς τὰς ἐνδυμασίας τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

Τσουγκριά, θηλ. νησίς παρὰ τὴν Σκίαθον 3 μίλ. ἀπέχουσα αὐτῆς

Φ

φαρφουρί, οὐδ. ἐκ πορσελάνης, ἔξ οὗ καὶ φαρφουρένιος.

φελάω, ρ. μεταβ. καὶ ἀμετάβ. ὠφελῶ, χρησιμεύω, εἶμαι χρή-
σιμος.

Φίδαρης, ἄρσ. ὁ ποταμός Εὐῆνος ἐν Αἰτωλίᾳ.

φιό καὶ **φιγιό**, οὐδ. παγερὸν ψῦχος.

φλάμπουρο, σημαία πολεμικὴ (ἐκ τοῦ λατ. flammula), σῆμα.

φλοκάτη, θηλ. ἐγχώριον μάλλινον ἐπανωφόρι τῶν χωρικῶν
μετὰ χροσσῶν.

φλωρί, οὐδ. χρυσοῦν νόμισμα.

φλωροκαπνισμένος, μετοχ. ρ. φλωροκαπνίζω, διὰ καπνοῦ ἐπί-
χριστος μὲ χρυσόν.

φόντιο, τὸ βάθος εἰκόνας, ἀπόχρωσις.

φο(υ)ρκάλα, θηλ. διχαλωτὸν ξύλον.

φούντιο, οὐδ. λέξις ἰταλ. πυθμὴν, βυθός, πάτος.

φουσᾶτιο, οὐδ. λέξις ἰταλ. στίφος ἐνόπλων, στρατός, μεταφ. πλῆθος.
φράξον, οὐδ. τὸ δένδρον μελὶός.

X

χαγιατί, οὐδ. λέξις τουρκ. ἐξώστης σκεπαστός.

χάζι, οὐδ. εὐχαρίστησις, χαρά, διασκέδασις.

χάλα(β)ρα, οὐδ. μεγάλοι βράχοι χαλασμένοι, βράχοι κατακυ-
λισθέντες.

χαρμπί, οὐδ. μικρὸν μαχαίριον διακοσμητικὸν ἀμβλύστομον.

χαχανίζω, ρ. ἀμεταβ. ὀνοματοποιεῖα γελῶν κάνω χά, χά...

χερολάβα, θηλ. λαβὴ τοῦ ἀρότρου, χερούλι.

χόβολη, θηλ. τέφρα μὲ σπίθες.

χ(ο)υμάω, ρ. μεταβ. ὀρμῶ, ἐπιτίθεμαι.

χλαλοή, θηλ. ὄχλοβοή.

Χλιμούτσι, περίφημον κάστρον τῆς Ἡλίδος ἐπὶ Φραγκοκρα-
τίας ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Χελωνάτα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΣΥΝΤΟΜΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ. ΕΞ ΩΝ ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ ΤΑ ΤΕΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

Ἀθάνας Γεώργιος. Φιλολογ. ψευδώνυμον τοῦ Γ. Ἀθανασιάδου· ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1893. Δικηγόρος, δημοσιογράφος, λογοτέχνης ἐκ τῶν δοκιμωτέρων νέων. Ἔργα του : **Ποιητικαὶ συλλογαί :** Πρωτὸν ξεκίνημα, ἀγάπη στὸν Ἑπαχτο, Καιρὸς πολέμου, τυχοῦσα τοῦ πρώτου Φιλαδελφείου βραβείου, **Εἰρμός.** **Πεζά : Διηγήματα :** Τὸ πράσινο κάπελο, Ἀπλοϊκὲς ψυχές, συλλογὴ βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας κ.ἄ.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Λευκάδα τὸ 1824 καὶ ἀπέθανε τὸ 1879 εἰς τὴν νησίδα Μαδουρήν. Ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Γενεύην καὶ Παρισίους καὶ χωρὶς νὰ ἑξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα τὴν ἱστορίαν τῆς Πατρίδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τῆς ὁποίας ὕμνησε τοὺς ἀγῶνας μὲ τὴν ποίησίν του ὡς δημιουργὸς ἡρωϊκοῦ ἔσματος ἀντλῶν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς τὴν ἐνθουσιώδη ἔμπνευσίν του. Μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Ἰονίων ἀντεπροσώπευσε τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα ὡς βουλευτής. Ἔργα του : **Ποιήματα :** Στιχοῦργήματα, Μνημόσυνα, Κυρὰ Φροσύνη, Ἀθανάσης Διάκος, Ἀστραπόγιαννος, Φωτεινὸς τὸ καὶ ἀρτιώτατον ἀπὸ φιλολογικῆς ἀπόψεως, ἂν καὶ ἔμεινεν ἡμιτελὲς λόγῳ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ· ἐν αὐτοῖς ἐναλλάσσονται εἰκόνες ἡρωϊκαί, σκληραί, φρικιαστικαί, ρωμαντικαί, ἀλλὰ καὶ φίλτρου, συμπαθείας καὶ ἔρωτος. Τὰ ἔργα του ἐξέδωκεν ἡ βιβλιοθήκη Μαρασλῇ κ.ἄ.

Βηλαρὸς Ἰωάννης. Ἐγεννήθη εἰς Ἰωάννινα τὸ 1771 καὶ ἀπέθανε τὸ 1823. Ἐσπούδασε τὴν Ἱατρικὴν εἰς τὴν Ἱταλικὴν Πάδοβαν. Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς Ἰωάννινα ἔγινεν ἱατρὸς τοῦ Βελῆ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, δι' ὃ κατεδιώχθη μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν

σουλτανικῶν στρατευμάτων εἰς Ἰωάννικα καταφυγὼν εἰς Ζαγόριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε. Ὁ Β. ἂν καὶ ἱατρὸς ἡσχολήθη εἰς φιλολογικὰς καὶ φιλοσοφικὰς μελέτας ἔχων προσέτι ἑκτακτον εὐχέρειαν εἰς τὸ στιχουργεῖν. Θιασώτης τῆς ἀπλοποιήσεως τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὀρθογραφίας ἐξέδωκε πρὸς τοῦτο τὰς σχετικὰς μελέτας : Ἡ ρομέϊκη γλῶσσα, Μικρὴ ὁρμήνια γιὰ τὰ γράμματα, Ὁρθογραφία τῆς ρομέϊκης γλώσσης καὶ ἄ. καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ πρῶτος θεωρητικὸς καὶ πρακτικὸς ἀπολογητὴς τῆς δημοτικῆς. **Ἔργα του ποιητικά :** αἱ πρωτότυποι **συλλογαί :** Ἑρωτικά, Σατυρικά καὶ αἱ **διασκευαί :** Μῦθοι, Βατραχομυιομαχία, ἐκδοθέντα ἅπαντα τὸ 1817 εἰς τὴν Κέρκυραν.

Βιζυηνὸς Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Βιζύνην τῆς Θράκης τὸ 1848 καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1896 εἰς τὸ Δρομοκαίτειον Φρενοκομεῖον. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Θεολ. σχολὴν τῆς Χάλκης. Ἐπειτα δαπάναις τοῦ ὁμογενοῦς Ζαρίφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν φιλολογίαν καὶ κατόπιν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ὁ Β. εἶναι ποιητὴς δοκιμώτατος καὶ ὁ πρῶτος Ἕλλην διηγηματογράφος ἀντλῶν τὰ θέματά του ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος του. Τὰ διηγήματά του διακρίνει τεχνικὴ ἀφήγησις μετὰ βαθυτάτης ψυχολογικῆς ἐρεῦνης τῶν χαρακτήρων. Ἔργα του : **ποιητικά :** Κόδρος, Ἄρες Μάρες Κουκουνάρες, Ἀτθίδες αὖραι, κ.ἄ. **Πεζά :** **Διηγήματα :** Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρὸς μου, Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον, Ποῖος ἦτο ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου κ.ἄ. **Ἐπιστημονικά :** Περὶ καλοῦ, Ἡ φιλοσοφία παρὰ τῷ Πλωτίνῳ, Λογικὴ καὶ ψυχολογία. Ἀνὰ τὸν Ἑλικῶνα, μοναδικὴ μελέτη περὶ βαλλισμάτων (Μπαλλάντας) κ. ἄ.

Βικέλας Δημήτριος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σύρον τὸ 1835 καὶ ἀπέθανεν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1908. Νεώτατος ἐγκατεστάθη χάριν ἐμπορίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν μέχρι τοῦ 1874 καὶ ἔπειτα εἰς Παρισίους μέχρι τοῦ 1896. Τέλος ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἀφιερῶθη τελείως εἰς τὰ γράμματα καὶ εἰς κοινωνικοὺς σκοπούς. Ἐπρωτοστάτησεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων δωρὼντος λίαν ἐπωφελῶς μέχρι σήμερον καὶ κατόπιν τοῦ Οἴκου τῶν τυφλῶν, τῆς Μπελλενεῖου προτύπου σκοπευτικῆς σχολῆς καὶ τῆς Σεβαστοπουλείου ἐργατικῆς σχολῆς. Ἔργα του : **Ποιήματα :** Στίχοι. **Πεζά :** **Διηγήματα :** Λουκῆς Λάρας, ἱστορικὸν διήγημα ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως, μεταψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

φρασθὲν εἰς ἕλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας, Διηγήματα. **Ἐντυπώσεις** : Ἀπὸ Νικοπόλεως εἰς Ὀλυμπίαν, Διαλέξεις καὶ Ἀναμνήσεις. **Μελέται** : Γυναικεία ἀγωγή, Σουηδία, Περὶ Βυζαντινῶν κ.ἄ. **Μεταφράσεις** : ἔργων τοῦ Ρακίνα, τοῦ Ἰσπανοῦ Ἑτσεγαράη καὶ τοῦ Σαϊκσπέρου. **Ἀπομνημονεύματα** : Ἡ Ζωή μου.

Βλαχογιάννης Γιάννης. Ἐγεννήθη εἰς Ναύπακτον τὸ 1868. Λογοτέχνης καὶ ἱστοριοδίφης, τέως διευθυν τῆς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους, Ἐσπούδασε φιλολογίαν χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα ἐπιδοθεὶς εἰς ἱστορικὰς μελέτας. **Ἔργα του** : Ἱστορίαι, Προπύλαια - περιοδικόν, Ἀθηναϊκὸν ἀρχεῖον τ. Α', Ἀρχεῖον τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη, τ. Α', καὶ Β', Χιακὸν ἀρχεῖον τ. Α', Ἱστορικὴ ἀνθολογία, Κλέφτες τοῦ Μωριᾶ, Μεγάλα χρόνια, τὰ ἐκλεκτότερα τοῦ διηγήματα ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸ Σούλι καὶ τὴν ἐπανάστασιν, Πετεινός, Πεταλούδα, τοῦ χάρου ὁ χαλασμός, Γῦροι τῆς Ἀνέμης, Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, Ἑρμος κόσμος. Ὁ Βλ. εἶναι ἐκ τῶν ἀρίστων χειριστῶν τῆς δημοτικῆς γλώσσης καὶ δυνατὸς ζωγράφος τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς.

Γκόλφης Ρήγας. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Δ. Π. Δημητριάδου. Ἐγεννήθη τὸ 1886 εἰς τὸ Μεσολόγγι, διδάκτωρ τῆς νομικῆς καὶ ἤδη συμβολαιογράφος. **Ἔργα του** : **Ποιητικαὶ συλλογαί** : Τραγούδια τοῦ Ἀπρίλη, Ὑμνοι, Τὸ γύρισμα τῆς ρίμας. **Δράματα** : Γήταυρος. **Πεζά** : Πλεῖσται κριτικαὶ μελέται καὶ ἄρθρα εἰς διάφορα φιλολογικὰ περιοδικά.

Δάφνη Αἰμιλία. Ἐγεννήθη εἰς Μασσαλίαν τὸ 1887, ἔξαιδευθῆ ἐν Ἀθήναις καὶ ἥσκησεν ἐπὶ τινα χρόνον τὸ ἐπάγγελμα τῆς διδασκαλίσσης εἰς τὸ Ἀρσάκειον. Εἶναι σύζυγος τοῦ ποιητοῦ καὶ λογογράφου Στεφ. Δάφνη. **Ἔργα της** : **Αἱ ποιητικαὶ συλλογαί** : Χρυσάνθεμα, Χρυσὰ κύπελλα. **Θεατρικά** : Gloria victis - βραβευθὲν, Οἱ γέροι κ.ἄ. **Μυθιστορήματα** : Τὸ τάλαντο τῆς Σμαρῶς κ.ἄ. Ἡ μοῦσά της εἶναι πλουσία εἰς ἐμπνεύσεις πλαστικὴ καὶ προσηρμοσμένη εἰς τὰς νέας ποιητικὰς τάσεις.

Δάφνης Στέφανος. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Θρασυβούλου Ζωϊοπούλου. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἄργος τὸ 1882. Διετέλεσε καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν καὶ ἤδη ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. **Ἔργα του** : **Ποιητικαὶ Συλλογαί** : Ὁ ἀνθισμένος δρόμος, Ἀνοιχτὸ παράθυρο - βρα-

βευθὲν εἰς τὸν Φιλαδέλφειον διαγωνισμόν. **Πεξά** : διάφορα διηγήματα, Κριτικαὶ μελέται καὶ Χρονογραφήματα. **Θεατρικὰ ἔργα** : Πατρικὸ σπῖτι, Σπαραγμός, μονόπρακτα δράματα βραβευθέντα εἰς τὸν διαγωνισμόν τῆς Ἑταιρείας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων.

Δροσίνης Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1859· διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος τοῦ Ὑπουργ. Παιδείας ἤδη δὲ εἶναι γραμματεὺς τοῦ Συλλόγου Ὁφελίμων Βιβλίων. Ποιητὴς καὶ λογοτέχνης. Ἀκαδημαϊκός. Ἔργα του : **Αἱ ποιητικαὶ συλλογαί** : Ἴστοι ἀράχνης, Σταλακτῖται, Εἰδύλλια, Ἀμάραντα, Γαλήνη, Φωτερὰ σκοτάδια, Κλειστὰ βλέφαρα, Θὰ βραδιάζῃ, Πύρινη ρομφαία, Ἀλκυονίδες, Εἶπε, Φευγαῖα χελιδόνια. **Πεξά** : Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαί, Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις, Ἀμαρυλλίς, Τὸ βοτάνι τῆς Ἀγάπης, Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως. Ἔρση, ἡ Πεντάμορφη κ.ἄ. Ἐν τῇ σειρᾷ δὲ τοῦ συλλόγου ὠφελίμων βιβλίων : Τὸ ψάρεμα, Αἱ μέλισσαι, Οἱ τυφλοί, Ὁ κυνηγὸς κ.ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνει λατρεία πρὸς τὴν φύσιν καὶ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, εἰς τοὺς κόλπους τῶν ὁποίων εὐρίσκει τὴν εὐδαιμονίαν.

Ἑφταλιώτης Ἀργύρης. Φιλολογικὸν ψευδώνυμον τοῦ Κ. Μιχαηλίδου. Ἐγεννήθη εἰς Μόλυβον τῆς Μυτιλήνης τὸ 1849 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Νέος ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον ὥς ὑπάλληλος τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ οἴκου Ράλλη, ἀλλ' ἐθεράπευε καὶ τὰς Μούσας. Ἔργα του : **Πεξά** : Νησιώτικες ἱστορίες, Φυλλάδες τοῦ γερο Δήμου, Ἱστορία τῆς Ῥωμιοσύνης, Παλιοὶ σκοποὶ κ.ἄ. **Ποιήματα** : Παλιὰ τραγούδια. **Θεατρικὰ ἔργα** : Βρυκόλακας. **Μεταφράσεις** : Ὀδύσσεια τοῦ Ὀμήρου κ.ἄ.

Θεοτόκης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1872 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Ἐσπούδασεν ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ ἀνώτερα φιλολογικὰ μαθήματα, ἱατρικὴν καὶ μαθηματικὰ χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα. Διετέλεσε διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης (1920—1923). Ἔργα του : **Πεξά** : Πάθος, Ἀπελῆς, Ὁ κατάδικος, Ζωὴ καὶ θάνατος τοῦ Καραβέλλα, Ἡ τιμὴ καὶ τὸ χρῆμα, Οἱ σκλάβοι στὰ δεσμὰ τους κ.ἄ. διηγήματα καὶ μυθιστορήματα. **Μεταφράσεις** : Γεωργικὰ τοῦ Βιργιλίου, Μάκβεθ καὶ Ἀμπλετ τοῦ Σαιξπήρου, Ἑρμάνος καὶ Δωροθέα τοῦ Γκαῖτε κ.ἄ.

Καμπούρογλους Γρηγ. Δημήτριος. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1852. Διδάκτωρ τῆς νομικῆς, ἱστοριοδίφης, λαογράφος, λογοτέχνης, διατελέσας ὑπάλληλος Πρωτοδικείου, Ὑπουργείου καὶ διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, Ἀκαδημαϊκὸς (1927).

Ἔργα του : **Ἱστορικά :** Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας (τ. 2), Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν (τ. 3), Ἀρματωλοὶ καὶ κλέφτες, Τοπωνυμικὰ παράδοξα, Ἀναδρομάρης, Οἱ Χαλκοκονδύλαι βραβευθὲν κ.ἄ. **Διηγήματα :** Περσασμένα χρόνια, Διηγήματα, Ἀθηναϊκὰ διηγήματα, Μικρὰ διηγήματα, Ἡ κυρὰ Τρισεύγεννη, κ.ἄ. **Γνώμαι :** Θρύψαλα, Νέα θρύψαλα. **Δραματικὰ ἔργα :** Τὸ παιδομάζωμα, Ἡ νεράιδα τοῦ Κάστρου. **Μῦθοι καὶ θρύλοι :** Στίχοι καὶ μῦθοι γιὰ τὰ παιδιά. **Ἀπομνημονεύματα :** Φιλολογικὰ ἀπομνημονεύματα.

Καρκαβίτσας Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη εἰς Λεχαινὰ τῆς Ἠλείας τὸ 1866 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀμαρουσίον τὸ 1922· ἱατρὸς τὸ ἐπάγγελμα κατ' ἀρχὰς ὑπηρέτησεν εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα, ἔπειτα δὲ ὡς στρατιωτικὸς ἱατρὸς μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀλλ' ἦτο λογοτέχνης καὶ κατ' ἐξοχὴν διηγηματογραφικὸς ἐπικὸς. **Ἔργα του :** Διάφορα μικρὰ καὶ μεγάλα διηγήματα : Ἡ λυγερή, Διηγήματα, Ὁ Ζητιάνος, Λόγια τῆς πλώρης, Παλιὲς ἀγάπες, Ὁ Ἀρχαιολόγος, καὶ ὁ Ἀρματωλὸς μυθιστόρημα, τοῦ ὁποίου μόνον ἡ ἀρχὴ ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Κ. εἶναι ὁ μάγος, ποὺ μᾶς ἀπεκάλυπεν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον, πραγματιστὴς ἅμα καὶ ἰδανιστὴς, πραγματιστὴς, διότι τὰ διηγήματά του εἶναι λαὸς καὶ ἰδανιστὴς διότι πολλάκις οἱ ἥρωες τοῦ μεγαλύνονται καὶ καθολικεύονται γινόμενοι τύποι ὑψηλοῦ. Εἶναι ἐπικὸς ψάλτης εἰς τὴν Πατρίδα, τὸν Σπαθόγιαννον, τὴν Θυσίαν, Τὰ καρτέρια, Τοὺς Νέους Θεούς. Εἶναι πραγματιστὴς μὲ ὠμὸν νατουραλισμὸν εἰς τὸν Ζητιάνον, τὸν Ἀφωρεσμένον, τὴν Θάλασσαν.

Κρυστάλλης Κώστας. Ἐγεννήθη εἰς Συράκων τῆς Ἠπείρου τὸ 1868 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀρταν τὸ 1894. Ὅτε ἦτο μαθητὴς εἰς τὰ Ἰωάννινα διὰ τοὺς πατριωτικοὺς του στίχους «Σκιαὶ Ἄδου» κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταφυγὼν εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἀπέξη ὡς στοιχειοθέτης τυπογραφείων. Ἐκεῖ μεταξὺ μυρίων στερήσεων ἐκ τῆς ἀγρίας βιοπάλης ἔγραψε τὰ ποιήματα : Καλόγερος, τὰ Ἀγροτικά, Τραγουδιστὴς τοῦ χωριοῦ καὶ

τῆς στάνης καὶ τὰ **πεζά**: Πεζογραφήματα (διηγήματα καὶ περιγραφαί). Ὁ Κ. ἐνωρὶς προσεβλήθη ἀπὸ φθίσιν ἀπὸ τὰς στερήσεις καὶ δι' αὐτὸ ἔφυγεν εἰς Ἀρταν. Ἐτσι θνήσκων ἀντίκρουσε τὰ ἀγαπημένα βουνὰ τῆς Ἡπείρου, πὺν τὰ ἐπολυτραγούδησε. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἑλληνικότητα, πρωτοτυπίαν καὶ ἔμπνευσίν του· εἶναι καθ' αὐτὸ ἐθνικὰ καλλιτεχνήματα. Ἡ δὲ ποίησίς του, εἶναι καθαρὰ εἰδυλλιακὴ ἔχουσα πολυλάκεις τὸν τόνον τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

Λυκούδης Ἑμμανουήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1849 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1924 εἰς τὰς Ἀθήνας. Δικηγόρος, πρῶτον ἐφέτης, νομικὸς σύμβουλος τοῦ κράτους, συγγραφεὺς ἐπιστημονικῶν ἔργων, λογοτέχνης. **Ἔργα του**: Πλεῖστα οἰκονομικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ συγγράμματα ὡς καὶ καθ' αὐτὸ λογοτεχνικὰ ἔργα. **Πεζά**: Διηγήματα, Κίμων Ἀνδρεάδης, Τὸ σπιτάκι τοῦ γιαιλοῦ, Σελίδες, Ὁδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις, Ψαράδικες ἱστορίες, Νέα διηγήματα κ.ἄ.

Μαβίλης Δορέντζος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1860 ἐξ εὐγενοῦς Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας καταγόμενος. Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς του ἐν Κερκύρᾳ ἐνεγράφη εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, μετὰ βραχεῖαν δὲ φοίτησεν ἀπῆλθεν εἰς Γερμανίαν, ὅπου ἐγένετο διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας· εἰς τὰ 1896 ἐπολέμησεν ὡς ἑθελοντὴς εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰ 1897 ἐπίσης εἰς τὸν ἀτυχῆ πόλεμον τραυματισθεὶς. Τὸ 1912 μετέσχε τῆς εἰς Ἡπειρον ἐκστρατείας ὡς ἑθελοντὴς λοχαγὸς τοῦ σώματος τῶν Γαριβαλδινῶν, ὅπου καὶ ἐφονεύθη. Τὸ δὲ 1911 ἐξελέγη βουλευτὴς τῆς Β' Ἀναθ. Βουλῆς. **Ἔργα του**: ποικίλα πρωτότυπα ποιήματα ὡς καὶ 50 σονέτα, πλεῖσται μεταφράσεις ἐκ τῆς ξένης κλασσικῆς φιλολογίας: Μπράουνινγκ, Σέλεν, Σίλλερ, Γκαίτε, Τένυσον, Δάντη, Οὐγου Φωσκόλου, Λεοπάρδη, Βύργερ κ.ἄ.

Μαρκοράς Γεράσιμος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἐκ Κερκυραϊκῆς οἰκογενείας τὸ 1826 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1911 εἰς τὴν Κέρκυραν· ἐσπούδασε νομικὰ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ ἔλαβε δίπλωμα ἀπὸ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν. Διετέλεσεν ἀνώτατος ὑπάλληλος ἐπὶ τῆς ἀγγλικῆς κατοχῆς καὶ μετὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου βουλευτὴς Κερκύρας. Ἠσχολήθη μετὰ πολλοῦ ἔρωτος εἰς τὴν ποίησιν ἀνήκων εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Σολωμοῦ μετὰ τῶν συμπατριωτῶν Μαβίλη καὶ Πολυλά. **Ἔργα του**: **Ποιήματα**: Ὁ

Ὅρκος, ἐπικολυρικὸν ποίημα. θεωρούμενον ἀριστούργημα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, Ποιητικὰ ἔργα, Μικρὰ Ταξίδια κ. ἄ.

Μαριζώκης Στέφανος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1855 καὶ ἀπέθανε εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1913. **Ἔργα του ποιητικά:** Ballades, Σονέττα, Βάρβαροι στίχοι καὶ Νέα ποιήματα. Πλεῖστα τούτων περιελήφθησαν εἰς ἴδιον τόμον τῆς βιβλιοθήκης Μαρασλῆ (1901).

Μελάς Σπύρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ναύπακτον τὸ 1883· Δημοσιογράφος, δραματικὸς συγγραφεὺς, κριτικὸς, βιογράφος. Ἔργα του : **Δράματα :** Ὁ γυιὸς τοῦ ἥσκιου, Τὸ κοκκίνο πουκάμισο, Τὸ χαλασμένο σπῖτι, Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ Μαῦρο, Μιὰ νύχτα μιὰ ζωή, Ἰούδας, Ὁ μπαμπᾶς ἐκπαιδεύεται, Παπαφλέσσας. **Ἐντυπώσεις :** Πολεμικαὶ σελίδες, Τὰ ταξίδια μου. **Βιογραφίαι :** Ὁ Γέρος τοῦ Μωροῦ βραβευθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, Ὁ Μιαούλης, Ματωμένα ράσα, κ. ἄ. Ἰδρυσε καὶ διηύθυνε τὸ βραχύβιον «Θέατρον Τέχνης» καὶ συνειργάσθη ὥς σκηνοθέτης εἰς τὴν Ἑλευθέραν σκηνὴν συμβάλων οὕτω εἰς τὴν πρόοδον τῆς θεατρικῆς ζωῆς. Ὁ Μ. ὥς συνεργάτης διαφόρων ἑφημερίδων ἐδημοσίευσεν ἐπίσης μυθιστορήματα, διηγήματα, χαρακτῆρας, ἠθογραφίας καὶ χρονογραφήματα, τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν δύο τεύχη μὲ τὸν τίτλον «Σφυρίγματα» καὶ «Κουβέντες». Ὁ Μ. θεωρεῖται ὥς εἰς τῶν πρώτων θεατρικῶν συγγραφέων, χρονογράφων, βιογράφων καὶ κριτικῶν τῆς ἐποχῆς μας. Διηύθυνεν ἐπίσης τὸ βραχύβιον περιοδικὸν «Ἰδέα» καὶ τὸ 1935 ἐξελέγη Ἀκαδημαϊκός.

Μητσάκης Μιχαήλ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ Μέγαρα τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1916 εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐνεγράφη εἰς τὴν νομικὴν σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ μετὰ δύο ἔτη ἐγκατέλειψε τὴν ἐπιστήμην. Πολὺ νέος ἤρχισε νὰ δημοσιογραφῇ ὡς συντάκτης διαφόρων ἐφημερίδων καὶ σατυρικῶν φύλλων. Ἀπὸ τὸ 1896 ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται, διότι ἔπαθε διατάραξιν τῶν φρενῶν. Ὁ Μ. ὡς δημοσιογράφος ἐδημοσίευσε διηγήματα, ἡθοιογραφίας, εἰκόνας, περιγραφὰς καὶ μελέτας, τῶν ὁποίων ἐδημοσιεύθησαν δύο τόμοι. Ἀπὸ τὰ διηγήματά του τὸ «Φίλημα» μετεφράσθη Γερμανικῶς. Τὰ διηγήματά του ἐνέχουν ἐνότητα συλλήψεως, μεγάλην δύναμιν ἐκφράσεως καὶ παραστατικότητα νατουραλιστικὴν.

Μωραϊτίδης 'Αλέξανδρος. Εγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1929 περιβληθεὶς ἑλκίγον πρὸ τοῦ θανάτου Ν. Κοντοπούλου. Φημι ποιεῖτο ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

του τὸ μοναχικὸν σχῆμα· καθηγητῆς, λογοτέχνης, ὁ ἕτερος ἀστὴρ τῆς Σκιθιακῆς δυάδος. Ὁ κόσμος τῶν γραμμάτων θεωρεῖ δίδυμα λογοτεχνικὰ τέχνα τῆς Σκιαθοῦ τὸν Παπαδιαμάντην καὶ τὸν Μωραϊτίδην, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς ὁποίας ἀντλοῦν ἀμφοτέροι τὰ θέματά των. Θρησκεία καὶ οἰκογένεια εἶναι οἱ δύο πόλοι περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται τὸ διήγημά των· εἶναι αἱ ἀστήρευτοι πηγαί, ἐξ ὧν ζωγραφίζουσιν τοὺς πίνακές των. Ἔργα του : **Δράματα** : Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, Βάρδας Καλλέργης. **Μυθιστορήματα** : Δημήτριος Πολιορκητῆς, ἱστορικόν. **Θεολογικά** : Προφήτου Ἐλισσαίου Ἀκολουθία κ.ἄ. **Διηγήματα** : διηγήματα 6 τόμοι. Ταξιδιωτικαὶ ἐντυπώσεις καὶ περιγραφαί : Μὲ τοῦ βοριᾶ τὰ κύματα 6 τόμοι, τυχόντα τοῦ ἀριστείου τῶν γραμμάτων. Τὰ πλεῖστα ἀπὸ τὰ ἔργα του ἐδημοσιεύθησαν πρῶτον εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ καὶ ἔπειτα ἐξεδόθησαν εἰς βιβλία.

Παλαμᾶς Κωστής. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Πάτρας τὸ 1859 ἀπὸ 1943 οἰκογένειαν ἐκ Μεσολογγίου καταγομένην. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπεράτωσε τὰς σπουδὰς του, ἀφοσιωθεὶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐν γένει τὰ γράμματα. Ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου 1897—1929 καὶ ἀπὸ τὸ 1926 ἔγινεν Ἀκαδημαϊκός. Ἐγραψε ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἄρθρα κοινωνικὰ καὶ φιλολογικὰ, κριτικὰς μελέτας κ.ἄ. θεωρεῖται δὲ ὡς ὁ μεγαλύτερος τῶν συγχρόνων ποιητῶν μας ἐπιδράσας ἐπὶ τῆς ποιητικῆς κατευθύνσεως τοῦ ἔθνους. Ἔργα του : **Ποιήματα** : Τραγούδια τῆς πατρίδος μου, Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου, Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι, Ὁ τάφος, Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς ἡλιογέννητης, Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ, Ὁ δωδεκάλογος τοῦ γύφτου, Ἡ φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, Ἡ πολιτεία καὶ ἡ Μοναξιά, Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης, Βωμοί, Τὰ παράκαιρα, Δεκατετράστιχα, Πεντασύλλαβοι καὶ Παθητικὰ κρυφομιλήματα, Δειλοὶ καὶ σκληροὶ στίχοι, Ὁ κύκλος τῶν τετραστίχων, Περάσματα καὶ χαιρετισμοί, Οἱ νύχτες τοῦ Φήμιου. **Κριτικά** : Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλη, Σολωμός, Γράμματα τ. 2. Ἡρωϊκὰ πρόσωπα καὶ κείμενα, Τὰ πρῶτα κριτικά, Ἀρ. Βαλαωρίτης, Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλης. Ἰούλιος Τυπάλδος, Πῶς τραγουδοῦν τὸ θάνατο τῆς κόρης, Πεζοὶ δρόμοι, Ἡ Ποιητικὴ μου. **Διηγήματα** : Θάνατος παλικάριου, Διηγήματα. **Δράματα** :

Ἡ Τρισεύγενη. **Μεταφρασμένα** : Ἑλένη τῆς Σπάρτης τοῦ Βεράρεν, Ξανατονισμένη μουσική.

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐξ Ἡλείρου καταγόμενος ἐγεννήθη εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν εἰς Ἀγγλίαν τὸ 1935. Ἐγκαταλείψας ἑνωρὶς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε ἐγγραφῇ, ἐπεδόθη εἰς τὸ ἐμπόριον, χωρὶς νὰ παύσῃ θεωρεῦν τὰ γράμματα. **Ἔργα του** : Ἀντιγόνῃ τοῦ Σοφοκλέους, κριτικὴ ἔκδοσις. Τραγουδάκια γιὰ τὰ παιδιά, Ταμπουράς καὶ κόπανος, Κούφια Καρύδια, εἰς τὰ ὁποῖα περιλαμβάνονται πολλὰ τῶν ἔργων του, Μπρουςός. **Μεταφράσεις** : Ἰλιάδα Ὀμήρου, Κύκλωπας τοῦ Εὐριπίδου, Τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Θουκυδίδου. Καινὴ Διαθήκη (4 Εὐαγγέλια) Ἐμπορος τῆς Βενετίας τοῦ Σαϊκσπέρου κ. ἄ.

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σκιάθον τὸ 1851 καὶ ἀπέθανεν τὸ 1911. Νέος ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, ἀλλὰ δὲν ἐπῆρε τὸ δίπλωμά του, διότι ἠναγκάσθη διὰ νὰ ζῇ νὰ γίνῃ μεταφραστὴς καὶ λογοτεχνικὸς συνεργάτης εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά, ὅπου ἐδημοσιεύθησαν τὸ πρῶτον τὰ ἔργα του. Ἦτο ὅμως φιλομαθέστατος καὶ πολυμαθέστατος, αὐτοδίδακτος, κάτοχος τῆς γαλλικῆς καὶ ἀγγλικῆς καὶ ἐν μέρει τῆς ἰταλικῆς καὶ γερμανικῆς γλώσσης. Ἀλλὰ προσφιλεστάτη δι' αὐτὸν ἀσχολία ἦτο ἡ περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐνασχόλησις· ἡ μυστικοπαθὴς αὐτοῦ ψυχὴ εὗρισκεν ἄρρητον ἡδονὴν εἰς τὸν λίβανον καὶ τὰ ἐξωκκλήσια καὶ ἐκκλησίδια, εἰς τὰ ὁποῖα πολλάκις ἔψαλλε μὲ τὸν φίλον καὶ συμπολίτην του Μωραϊτίδην, πρὸ παντὸς δὲ εἰς τὸν παρὰ τὸν Παλαιὸν Στρατῶνα Ἅγιον Ἐλισσαῖον. Μετὰ τοῦ Μωραϊτίδη μᾶς ἔδειξεν εἰς θαυμασίους πίνακας καὶ μάλιστα νησιωτικοὺς τὰς καλλονάς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, τὴν λαϊκὴν ψυχὴν εἰς ἥτῃ καὶ ἔθιμα, ἀρετὰς καὶ κακίας, ἐλπίδα καὶ ἀποκαρδίωσιν μὲ σπανίαν λιτότητα ὕφους ἀριστοκρατικοῦ, μὲ ζηλευτὸν θέλητρον διηγήσεως καὶ παραστατικωτάτην περιγραφὴν. Τὸ ἔργον τῶν διδύμων τέκνων τῆς Σκιάθου τὸ διακρίνει βαθυτάτη οἰκογενειακὴ καὶ χριστιανικὴ εὐλάβεια. Ἡ γλῶσσα τοῦ Π. ἔχει προσωπικὸν ὕφος ἀπέχουσα καὶ τῆς καθαρευούσης καὶ τῆς λαϊκῆς καὶ φανερῶναι γενικὰ μορφήν βυζαντινοῦ λόγου. Ὁ Π. θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸν Βιζυηνὸν καὶ τὸν Καρκαβίτσαν ὁ δημιουργὸς τοῦ νοελληνικοῦ

διηγήματος. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐξεδόθησαν εἰς τόμους: **Μυθιστορήματα**: Οἱ ἔμποροι τῶν ἐθνῶν. Ἡ γυφτοπούλα. **Διηγήματα**: διάφορα διηγήματα εἰς 12 τόμ. μὲ τοὺς τίτλους: Χριστουγεννιάτικα, Πρωτοχρονιάτικα, Πασχαλινὰ διηγήματα, Ἡ φόνισσα, Οἱ μάγισσες, τὰ ρόδινα ἀκρογιάλια, Ἡ νοσταλγὸς κ.ἄ.

Παπαντωνίου Ζαχαρίας. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Καρπενήσι τὸ 1877. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ λογοτεχνίαν ἀπὸ δὲ τοῦ 1919 εἶναι διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης. **Ἔργα του πεζά**: Πεζοὶ ρυθμοί, Διηγήματα, Ἄγιον ὄρος, Βυζαντινὸς ὄρθρος, Θυσία. Μελέται κριτικαί, αἰσθητικαί κλπ. **Ποιήματα**: Πολεμικὰ τραγούδια, Χελιδόνια, Θεῖα δῶρα. **Δράματα**: Ὁ Ὅρκος τοῦ πεθαμένου. **Βιογραφίαι**: Ὅθων.

Πετιμεζὰς Νικόλαος—Δαύρας. Ἐγεννήθη εἰς Ἀθήνας τὸ 1873· ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 1917, ὁπότε παρητήθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ συνταγματάρχου τοῦ πυροβολικοῦ· διέτελεσεν ἔπειτα νομάρχης καὶ τὸ 1929 διωρίσθη διευθυντὴς τῶν γραφείων τῆς τότε Γερουσίας. **Ἔργα του**: **Ποιήματα**: Ἀπλὰ λόγια, Ἐγκόλπια, Σιγαλὲς φωνές, Τραγούδια Τσιγγάνικα Ρισπέν-μετάφρασις. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς τὴν Ἑστίαν τὸ 1913 πολεμικὰς ἐντυπώσεις ὡς καὶ χρονογραφήματα εἰς διαφόρους ἐφημερίδας καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν Ἑστίαν, τῆς ὁποίας εἶναι καθημερινὸς συνεργάτης.

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1924. Ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν σχολὴν τοῦ Π(ι)οῦ χωρὶς νὰ πάρῃ δίπλωμα καὶ ἤκουσε μαθήματα αἰσθητικῆς εἰς τὸ Παρίσι, ἐχρημάτισε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του γραμματεὺς τῆς σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Νεώτατος ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν ἐμφανισθεὶς συγχρόνως σχεδὸν ὡς ποιητὴς μετὰ τοῦ Παλαμᾶ καὶ Δροσίνῃ. Ἡ ποίησις του εἶναι ἀπλὴ καὶ καθαρὰ. **Ἔργα του**: **Ποικίλαι ποιητικαὶ συλλογαί**: Ποιήματα, Χειμῶνανθοι, Ἀλάβαστρα, Κεϊμήλια, Ἐξωτικά, Παλιὸ βιολί, Τὰ πρῶτα βήματα—παιδικὸν—Σπασμένα μάρμαρα, Εἰρηνικά, Ἐσπερινός. **Δράματα**: Ὁ Τραγουδιστής, Τὸ ὄνειρο, Τὸ εἰκόνισμα, Στὴν ἄκρη τοῦ κρημνοῦ, Βασιλὶς ἀνήλιαγος, Γυναῖκα, Μιὰ φορὰ κι ἕναν καιρὸ κ. ἄ. **Μεταφράσεις**: Θεοκρίτου Εἰδύλλια, Ἠλέκτρα Εὐριπίδου, Ὁ κατὰ φαντασίαν ἀσθενὴς καὶ ὁ Ἀρχοντοχωριάτης τοῦ Μολιέρου.

Πορφύρας Λάμπρος. Ψευδώνυμον τοῦ Συψώμου Δημητρίου. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ τὸ 1879 καὶ ἀπέθανε εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 1932. Ποιητὴς γράψας ὀλίγα μὲν, ἀλλ' ἐκλεκτὰ λυρικά ποιήματα περιλαμβανόμενα εἰς τὴν συλλογὴν **Σκιές**. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἔξεδόθη ἡ συλλογὴ του: **Μουσικὲς φωνές**· ἡ μουσά του εἶναι ἁρμονικὴ, περιπαθὴς, ἥρεμος καὶ σιγαλὴ πλέουσα εἰς ποιητικὸν ἡμίφως.

Προβελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σίφνον τὸ 1850 καὶ ἀπέθανε τὸ 1936. Ἐσπούδασε φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν καὶ κατόπιν εἰς Γερμανίαν ἀναγορευθεὶς διδάκτωρ τῆς φιλολογίας εἰς τὴν Ἰέναν. Διετέλεσε γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου (1892—1893), βουλευτὴς τῆς ἰδιαίτης του πατρίδος (1899—1905). Ἀκαδημαϊκὸς δὲ ἀπὸ τοῦ 1926. Χωρὶς νὰ ἀσκήσῃ τὴν ἐπιστήμην, ἀφωσιώθη ὁλοψύχως εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ μάλιστα εἰς τὴν ποίησιν. Ἡ ποίησις του εἶναι γαλήνιος, ἰδανικὴ καὶ δροσερά, ἐμπνευσμένη ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα, πρὸς τὴν γενέτειραν, πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς καλλονάς της πρὸς τὰ εὐγενῆ συναισθήματα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. **Ἔργα του:** **Αἱ ποιητικαὶ συλλογαί:** Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα, Ποιήματα, Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρο. **Δράματα:** Ἡ Κόρη τῆς Δήμου, Νικηφόρος Φωκάς, Φαῖδρα, Ρήγας, Ἀσωτος υἱὸς κ. ἄ. **Μεταφράσεις:** Φάουστ τοῦ Γκαῖτε, Λαοκόων τοῦ Λέσιγκ.

Ροδοκανάκης Πλάτων. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Σμύρνην τὸ 1883 καὶ ἀπέθανε τὸ 1920 εἰς τὰς Ἀθήνας. Δημοσιογράφος, ἱστοριογράφος καὶ δραματικὸς συγγραφεὺς. **Ἔργα του:** **Πεζὰ:** Τὸ φλογισμένο Ράσο, Τὸ βυσσινὶ τριαντάφυλλο, Βυζαντινὰ πολυπτυχα, Βασίλισσα καὶ Βυζαντιναὶ Ἀρχόντισσαι. **Θεατρικά:** Ἡ Θεατρίνα κ. ἄ.

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798 ἔξ εὐγενοῦς οἰκογενείας καὶ ἀπέθανε τὸ 1857 εἰς τὴν Κέρκυραν. Τὸ 1808 μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔγινε διδάκτωρ τοῦ δικαίου, ἀλλ' ἡ προτίμησις του ἐστρέφετο εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ποίησιν. Ἀφοῦ ἐπέστρεψε τὸ 1818 εἰς τὴν Ζάκυνθον διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τοῦ 1828, ὅποτε ἔκ κληρονομικῶν διαφορῶν μὲ τὸν ἀδελφόν του ἔφυγεν εἰς τὴν Κέρκυραν, ὅπου καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Νέας Ἑλλάδος, καίτοι ὀψιμαθὴς εἰς τὴν πάτριον

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γλῶσσαν—ὁ ἱστορικὸς Τρικούπης τὸν παρεκίνησε νὰ γράφῃ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὰ ποιήματά του, διότι τὰ πρῶτά του ποιήματα τὰ ἔγραψεν ἰταλικά—ὕψρξε διαπρύσιος αὐτῆς κήρυξ καὶ ἔμψυχωτὴς κατορθώσας νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς εἰς τὴν ποίησιν, ὅπου καὶ ἐκυριάρχησεν. Ἡ ποίησις του εἶναι δείγμα τῆς συμμετρικῆς καὶ λεπτοτάτης καλλιτεχνικῆς μορφῆς, ὅπου γοητεύει ἡ ἁρμονία τῶν ἤχων, πολὺ δὲ ἐπέδρασεν ἐπὶ τῶν κατευθύνσεων τῶν νεωτέρων ποιητῶν μας. Ἐτραγούδησε τὴν Ἐλευθερίαν καὶ τὴν Πατρίδα καὶ ἐνέπνευσεν ἡ ποίησις του ὑψηλὰ αἰσθήματα πειθαναγκάσασα ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην νὰ προσέξῃ τὴν «ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένην τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερὰ» Ἐλευθερίαν. Ὁ ὕμνος του εἰς τὴν Ἐλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ συνθέτου Μαντζάρου, ὅστις καὶ τὸν καθωδήγησεν εἰς τὰ μυστήρια τῆς μουσικῆς, εἶναι ὁ ἐθνικὸς μας ὕμνος. Τὰ ἅπαντά του ἐξεδόθησαν εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ 1850 ὑπὸ τοῦ φίλου του Ἰ. Πολυλά με κριτικὰ καὶ βιογραφικὰ σημειώματα καθὼς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Μαρσολῇ με θαυμασίαν κριτικὴν μελέτην τοῦ Παλαμᾶ περὶ Σολωμοῦ ὥς καὶ εἰς τὴν βιβλιοθήκην Ἐλευθεροδάκη, τοῦ Συλλόγου Ὁφελίμων Βιβλίων καὶ ἄ.

Τραυλαντῶνῃς Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸ 1868. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ὑπηρετήσε δὲ ὡς καθηγητὴς, ἐπιθεωρητὴς, γυμνασιάρχης καὶ ἐκπαιδευτικὸς σύμβουλος. **Ἔργα του :** **Διηγήματα :** Ἐξαδέλφη, τὸ πρῶτόν του διήγημα, Διηγήματα τ. Α', Κρουσταλλένια τ. Β', ἡ Ἑλιστάλαχτη, Ἀπολογία μισανθρώπου βραβευθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, Λεηλασία μιᾶς ζωῆς κ. ἄ. **Ἀναμνήσεις καὶ ἐντυπώσεις :** Διετὴς θητεία, Ἐπιθεωρητὴς, κ. ἄ. Τὰ ἔργα του διακρίνονται διὰ τὴν ἀπλότητα τοῦ ὅφους, τὸ εὖθυμον πνεῦμα, τὴν ζωηρότητα τῶν εἰκόνων, τὴν βαθεῖαν ψυχογραφίαν, τὸ λεπτὸν καὶ θερμὸν πάθος, ὥς καὶ τὸ ἠθικὸν ὕψος αὐτῶν.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1871 καὶ ἀπέθανε τὸ 1923. Δημοσιογράφος, λογοτέχνης. **Ἔργα του :** **Θεατρικά :** Εἰς ἀναζήτησιν εὐτυχίας, Τὸ παιδί, Βασίλισσα τοῦ Σαββά, Ἡ Θεοδώρα, Ὁ βασιλεὺς τῆς ρέγγας, Ξανθὸς μελαχρινὸς κ. ἄ. **Μυθιστορήματα :** Ἡ ψυχὴ, Ἡ θεατρίνα. **Ἱστορικαὶ μελέται :** Γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου, Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν κ. ἄ. Διάφορα διηγήματα καὶ χρονογραφήματα καὶ ἱστορι-

κὰ δοκίμια. Ἐν συμπράξει δὲ μετὰ τῶν Ἀννίνου καὶ Δημοτραπεοπούλου ἔγραψε τὰς *ἐπιθεωρήσεις* Παναθήναια καὶ Ἐδῶ κι ἐκεῖ.

Χατζόπουλος Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἀγρίνιον τὸ 1868 καὶ ἀπέθανε τὸ 1921 εἰς τὴν Ἰταλίαν, *Ἔργα του* : *Ποιητικαὶ συλλογαί* : Τραγούδια τῆς ἐρημιᾶς, Ἐλεγεία καὶ εἰδύλλια ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Πέτρος Βασιλικός, Ἀπλοὶ τρόποι, Βραδυνοὶ θρύλοι. *Διηγήματα* : Ἀγάπη στὸ χωριό, Ὁ πύργος τοῦ Ἀκροπόταμου, Τάσω στὸ σκοτάδι, Ἡ Ἀννιώ. *Μυθιστορήματα* : Φθινόπωρο. *Μεταφράσεις* : Φάουστ τοῦ Γκαῖτε καὶ Ἰφιγένεια ἐν Ταύροις, Ἡλέκτρα τοῦ Hofmannstale κ. ἄ.

Χρηστοβασίλης Χρῆστος Ἐγεννήθη εἰς τὸ Σούλι τῆς Ἡπείρου τὸ 1862 καὶ ἀπέθανε τὸ 1937 εἰς Ἰωάννινα. Δημοσιογράφος καὶ λογοτέχνης. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἡπείρου ἐξελέγη βουλευτὴς Ἰωαννίνων. *Ἔργα του* : *Διηγήματα* : Τῆς στάνης, Τῆς ξενιτειᾶς, Θεσσαλικά, Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου, Ἡρωϊκά, Τοῦ σπιτιοῦ μου, Τοῦ χωριοῦ μου, *Παραμύθια* : Ἡπειρωτικὰ παραμύθια. *Δράματα* : Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου, Γιὰ τὴν τιμὴ. *Ἱστορικαὶ μελέται* : Ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἡπείρῳ, Ἡπειρος καὶ Ἀλβανία, Ἡ Ἡπειρος γεωγραφικῶς καὶ ἐθνολογικῶς κ. ἄ.

Χρηστομᾶνος Κωνσταντῖνος Υἱὸς τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀναστασίου Χ. ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τὸ 1867 καὶ ἀπέθανε τὸ 1911. Ἐσπούδασεν εἰς τὴν Βιέννην φιλοσοφίαν καὶ ἱστορίαν καὶ διετέλεσε διδάσκαλος τῆς ἑλλ. γλώσσης τῆς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ. Ὅταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡσχολήθη μετὰ ζήλου εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἑλληνικοῦ Θεάτρου καὶ ἵδρυσεν πρὸς τοῦτο τὴν «Νέαν Σκηνήν», κατορθώσας νὰ δώσῃ νέον δρόμον καὶ ζωὴν εἰς αὐτό. *Ἔργα του* : *Μυθιστορήματα* : Ἡ Κερένια κούκλα. *Ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί* : Τὸ βιβλίον τῆς αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ κ. ἄ. *Θεατρικά* : Τρία φιλιὰ κ. ἄ.

ΠΙΝΑΞ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ Β'. ΤΟΜΟΥ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

1. ΕΙΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Α'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

1. ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ

1) 'Ο Γυφτοδάσκαλος <i>'Αντ. Τραυλαντώνη</i>	Σελ.	3
2) 'Αληθινὸ παραμῦθι <i>'Αργ. 'Εφταλιώτη</i>	»	10
3) Τὸ πανηγύρι τῆς Καστρίτσας <i>Κων. Κρυστάλλη</i>	»	14
4) Θάνατος καραβιοῦ <i>Ν. Πετιμεζᾶ—Δαύρα</i>	»	22
5) Τὸ ἀθάνατο πουλὶ <i>Ζαχ. Παπαντωνίου</i>	»	28

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΥΣ

1) 'Η Μάννα <i>'Ανδρ. Καρκαβίτσα</i>	»	33
2) 'Η κακὴ ἀδελφὴ <i>'Ανδρ. Καρκαβίτσα</i>	»	36

3. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

1) 'Η θυσία <i>'Ανδρ. Καρκαβίτσα</i>	»	45
--------------------------------------	---	----

Β΄ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ

1. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

1) Τὸ κλεφτόπουλο <i>Γιάν. Βλαχογιάννη</i>	Σελ.	57
2) Ἡ Σουλιωτοπούλα <i>Γιάν. Βλαχογιάννη</i>	»	59
3) Μία σελὶς ἀπὸ τὴν ἑλλην. ἐπανάστασιν <i>Ἀρ. Βα-
λαωρίτου</i>	»	60

2. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1) Παναγία ἡ μεγαλομάτα <i>Μιχ. Μητσάκη</i>	»	62
2) Τὰ μάρμαρα <i>Κων. Κρυστάλλη</i>	»	64

3. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΟ ΧΩΡΙΟ, ΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΦΥΣΙΝ ΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΗΝ ΖΩΗΝ

1) Ἡ σπορά <i>Κ. Θεοτόκη</i>	»	68
2) Ἡ Παλιοκαστρίτσα <i>Κ. Χρηστομάνου</i>	»	71
3) Ἡ κυνηγημένη πέρδικα <i>Χ. Χρηστοβασίλη</i>	»	73
4) Μεσοβούνι <i>Ἀρ. Ἐφταλιώτη</i>	»	77
5) Φωτοτροπισμός <i>Σπ. Μελά</i>	»	79
6) Μὲ τὴ συρτὴ <i>Ἐμ. Λυκούδη</i>	»	82
7) Ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν σφουγγαράδων <i>Ἀνδ. Καρ-
καβίτσα</i>	»	78

ΕΙΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Α΄ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

1. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1) Ἡ φιλανθρωπία ἐν Βυζαντίῳ <i>Πλ. Ροδοκανάκη</i>	»	91
2) Ὑποδοχὴ τῆς βασιλικῆς νύμφης ἐν Βυζαντίῳ <i>Πλ.
Ροδοκανάκη</i>	»	93

- 3) Ἑθνικὴ Οἰκονομία τῶν Βυζαντινῶν καὶ κίνδυνοι
αὐτῆς **Γ. Τσοκοπούλου** Σελ. 97

2. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

- 1) Δεινοπαθήματα Χίων **Δ. Βικέλα** » 102
2) Ὁ πνιγμὸς τοῦ γενναίου **Σπ. Μελλῆ** » 107
3) Τὸ νερὸν τῆς Ἀφροδίτης **Δ. Καμπούρογλου** » 109

Γ'. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

- 1) Ἀρατε πύλας **Ἀλ. Μωραϊτίδης** » 114
2) Ὑπνέετρα **Ἀλ. Παπαδιαμάντη** » 121

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Α'. ΔΗΜΟΤΙΚΑ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

- 1) Τῆς ἁγίας-Σοφίας **Δημοτικὸν** » 131
2) Τῆς Πάργας **Δημοτικὸν** » 132

2. ΚΛΕΦΤΙΚΑ

- 1) Τοῦ Ὀλυμποῦ καὶ τοῦ Κίσσαβου **Δημοτικὸν** » 133
2) Τοῦ Βασίλει **Δημοτικὸν** » 133
3) Τῆς Τρίχας τὸ γεφύρι **Δημοτικὸν** » 134

4) Τοῦ ἐτοιμοθάνατου κλέφτη <i>Δημοτικὸν</i>	Σελ.	135
5) Τοῦ κλέφτη τὸ κιβούρι <i>Δημομικὸν</i>	»	136
6) Τοῦ Ζαχαράκη <i>Δημοτικὸν</i>	»	136
7) Τῶν Κολοκοτρωναίων <i>Δημοτικὸν</i>	»	137

3. ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΕΙΑΣ

1) Τραγούδι τῆς ξενιτειᾶς <i>Δημοτικὸν</i>	»	138
--	---	-----

4. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

1) Νανούρισμα <i>Δημοτικὸν</i>	»	139
2) Νανούρισμα <i>Δημοτικὸν</i>	»	139

5. ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

1) 'Ο χάρος καὶ τ' ἀδέρφια <i>Δημοτικὸν</i>	»	140
---	---	-----

Β'. ΕΝΤΕΧΝΑ

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ

1) 'Αη Δημήτρης <i>Γ. 'Αθάνα</i>	»	141
2) Τὸ τάμα <i>Ι. Δροσίγη</i>	»	142
3) 'Ο ἐσπερινὸς <i>Δ. Πορφύρα</i>	»	142
4) 'Η ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς <i>Δ. Σολωμοῦ</i>	»	143

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ

1) Τὸ κρυφὸ σχολεῖο <i>Ι. Πολέμη</i>	»	144
2) Πατριδα <i>Δ. Μαβίλη</i>	»	145
3) 'Η Νίκη <i>Κ. Παλαμᾶ</i>	»	145
4) Κανάρης <i>'Αλεξ. Πάλλη</i>	»	146
5) 'Ο Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι τοῦ <i>'Αρ. Βαλαωρίτου</i>	»	147
6) 'Αθανάσης Διάκος <i>'Αρ. Βαλαωρίτου</i>	»	148

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

1) Ψυχούλα Δ. Σολωμοῦ	Σελ.	149
2) Ὁ χωρισμὸς Α. Πάλλη	»	150

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΧΩΡΙΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝ. ΦΥΣΙΝ
ΤΗΝ ΑΓΡΟΡΙΚΗΝ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΝΗΝ ΖΩΗΝ

1) Τὸ χωριὸν Κ. Παλαμᾶ	»	152
2) Καλὸς σπορεὺς Αἰμ. Δάφνη	»	153
3) Ὁ γάμος Κ. Κρυστάλλη	»	155
4) Τὸ παραθύρι Γ. Δροσίνη	»	155
5) Ζωγραφιὰ Ἰ. Πολέμη	»	156
6) Ἡ ἐξοχή Σ. Μαριτζώκη	»	156
7) Ὁ Τρύγος Κ. Κρυστάλλη	»	157
8) Κληματαριὰ Σ. Δάφνη	»	159
9) Ἡ ψυχὴ τοῦ πεύκου Ρ. Γκόλφη	»	160
10) Ἡ λεύκα τῆς Ἀγορᾶς Α. Προβελεγγίου	»	162
11) Ὁ Καλογιάννος Ἀρ. Βαλαωρίτου	»	162
12) Οἱ γάμοι Γ. Βιζυηνοῦ	»	163
13) Πάει τὸ καλοκαίρι Ἀρ. Προβελεγγίου	»	164
14) Αὐγὴ Κ. Χατζοπούλου	»	165
15) Γαλήνη Δ. Πορφύρα	»	166
16) Τ' ἀκρογιαλὶ μας Γ. Δροσίνη	»	167

5. ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΥΣ

1) Τὸ μαγεμένο νησί Ἀρ. Προβελεγγίου	»	167
---	---	-----

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ

1) Ἀδάμαστη ἡ ψυχὴ Γ. Δροσίνη	»	169
2) Ἐργασία Γερ. Μαρκορᾶ	»	170
3) Στολιδάρης Ἰ. Βηλαρᾶ	»	171

Γ'. ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΑ

1) Ἰλιάδος Ζ' στίχος 404 . . . Ἀλ. Πάλλη	Σελ.	172
--	------	-----

ΜΕΡΟΣ Γ'.

1) Πίναξ ἀγνώστων λέξεων	»	175
2) Βιογραφίαι	»	187
3) Πίναξ Περιεχομένων	»	201
4) Ὁρθογραφία κειμένου	»	207

Η ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΑ

τοῦ κειμένου εἶναι ἐνιαία καὶ ἔγινε συμφώνως πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 3221)15-1 30 ἐγκύκλιον τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας «περὶ διδασκαλίας τῆς γραμματικῆς τῆς δημοτικῆς γλώσσης» καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν γνωμάτευσιν τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων: καλωσύνη κλπ. ἀντικρύζω, μαντήλι, ποτὴρ κλπ. συνηθίζω, χλομός, πίττα, φτειάνω, ξέρω, ἀφήνω, σβήνω κλπ. κείτομαι, ξυπῶ, μοιρολόγι, γλυτώνω, γλιστρῶ, καριοφίλι, μαζί, ἥσκιος, καλύτερος, μεγαλύτερος κλπ. κελαηδῶ. βρύση, σκόνη κλπ. Βασίλης κλπ. φαγὶ κλπ. ταξίδι, φίδι κλπ. ἀντικρινός, βραδινός κλπ. μαυρομάτης, τυχαίνω, παχαίνω, μαθαίνω, κραίνω κλπ. καλορίζικος, ξεριζώνω κλπ. μυῖγα κλπ. τριγύρω, τώρα κλπ. ἐλαφρύς, μακρὺς κλπ. κοπέλα, κορδέλα κλπ. ὀπερέτα κλπ. πού ἀναφ. ἀντωνυμία, πὼς εἰδικὸς σύνδεσμος, ἀφοῦ, ἐνῶ κλπ. τ' ἀστέρια, τ' ἄγνωστα κλπ. κάποιος, κανέννας κλπ. κλπ.

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς
Τὸν κ. Ν. Κοντόπουλον

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ ταῦταρίθμου ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τὴν 1ην Αὐγούστου 1933 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 9 Αὐγούστου 1933 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 78 φύλλον τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως, στηριζομένης εἰς τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 88 πρακτικὸν ταύτης, ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Β' τάξεως τῶν Γυμνασίων διὰ *μὴν πενταετίαν* ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτος 1933—1938 τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ**» βιβλίον σας, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως συμμορφωθῇτε πρὸς τὰς ὑποδείξεις τὰς περιλαμβανομένας εἰς τὰς ἐκθέσεις τῶν εἰσηγητῶν.

Ἐντολῇ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ὁ Τμηματάρχης

Ν. Σ Μ Υ Ρ Ν Η Σ

μ' 99

Ἄρθρον 6ον τοῦ Διατάγματος τῆς 14-9-32
«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων
διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ
σεὺς τῶν ἐπιτροπῶν
ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ
τιμῆς πρὸς ἀντιμε-
τελῶν, ὑπὸ τὸν ὅρ-
ται τὸ παρὸν ἄρθρ.

024000025268

τόπου τῆς ἐκδό-
α κατὰ 15% τῆ
ἀνευ βιβλιοσύμ-
τῶν ταχυδρομι-
τούτου ἐκτε-

